

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผู้อสองฝั่งโขง : การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
หลังการปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2436

Nyo on Two Sides of The Mekong : Social and Cultural
changes after the Border Demarcation
with Laos and Siam(2436)

โดย

ดร.อิทธิราชย์ นันทันต์ และคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ฝ่าย 1 นโยบายชาติ และความสัมพันธ์ข้ามชาติ

พฤษภาคม 2561

สัญญาเลขที่ RDG5910043

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผู้อสงผังโขง : การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
หลังการปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2436

คณะผู้วิจัย

ดร.อิทธิราช นันชนันต์ มหาวิทยาลัยนครพนม
ผศ.ดร.ปฐมพงศ์ ณ จำปาศักดิ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ดร.เกรียงไกร ผาสุตะ มหาวิทยาลัยนครพนม
นางสาวภาวดี พันธรักษ์ มหาวิทยาลัยนครพนม
นางสาวอภิรดี แซ่โส มหาวิทยาลัยนครพนม
นางสาวสุวิมล คำน้อย มหาวิทยาลัยนครพนม

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
ฝ่าย 1 นโยบายชาติ และความสัมพันธ์ข้ามชาติ

(ความเห็นในรายงานฉบับนี้เป็นของผู้วิจัย วช. -สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

การวิจัยเรื่อง ญ้อสองฝั่งโขง : การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมหลังการปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2536 เป็นการศึกษาชุมชนญ้อชายแดน 2 ชุมชน ระหว่างประเทศไทย และ สปป.ลาวที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกันมาก่อนที่แม่น้ำโขงจะเปลี่ยนความหมายเป็นเส้นพรมแดน ในปัจจุบัน เริ่มจากจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสได้เข้ามามีบทบาทในภูมิภาค เข้ายึดเวียดนาม กัมพูชา สิบสองปันนา และได้ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ส่งผลให้แม่น้ำโขงเกิดเป็นเส้นพรมแดน การดำเนินนโยบายทั้งสองปากฝั่งเพื่อชิงความได้เปรียบในพื้นที่ ทำให้ผู้คนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงไม่พอใจซึ่งกันและกัน หลังจากนั้น ลาวได้รับการปลดแอก พ.ศ. 2518 และดำเนินนโยบายแบบสังคมนิยมในการปกครองประเทศ ซึ่งแตกต่างจากรัฐไทย กรอบกับ รัฐไทยได้ใช้มาตรการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ทำให้เกิดความตึงเครียดและมีการขัดแย้ง ต่อสู้บริเวณพรมแดนหลายครั้ง

หลัง พ.ศ.2531 เป็นต้นมา สถานการณ์ชายแดนเริ่มดีขึ้น เมื่อรัฐไทยใช้นโยบายต่างประเทศแบบเปลี่ยนสมรภูมิอินโดจีนให้เป็นตลาดการค้า และ สปป.ลาวได้ดำเนินนโยบายแบบเปิดประตูกับประเทศทุนนิยม ในช่วงเวลานี้ พื้นที่ชายแดนได้กลับมาคึกคัก มีชีวิตชีวา หลังจากฝ่าวิกฤติความรู้สึกหวาดกลัว ไม่ไว้วางใจกันมาช่วงเวลาหนึ่ง ทำให้เกิดตลาดชายแดน เกิดจุดการค้าที่สำคัญหลายแห่ง การใช้นโยบายด้านเศรษฐกิจทั้งสองประเทศ ยิ่งส่งผลให้เกิดกระชับความสัมพันธ์และเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญ นอกจากนั้น รัฐไทยและลาว ยังร่วมมือพัฒนาพื้นที่ต่อเนื่องด้วยนโยบายต่างๆ ทั้งในระดับพหุภาคีและทวิภาคีหลายกรอบ เช่น ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี – เจ้าพระยา – แม่น้ำโขง (Arayawady- Chao Phraya – Mekong Economic Cooperation Stratege - ACMECS) กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub – region - GMS) กรอบความร่วมมือประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (Association of South East Asian Nations - ASEAN) และมีความพยายามที่จะพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมในภูมิภาค ทำให้เกิดการกำหนดแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจร่วมกันโดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนา เช่น East-Weest Economic Corridor หรือ ยุทธศาสตร์สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพลังในการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในรูปแบบการค้า การลงทุน การท่องเที่ยวและวัฒนธรรมซึ่งจะส่งผลให้ความสัมพันธ์ในระดับภูมิภาคเป็นไปได้ด้วยดี

การพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวหากมองแต่เพียงผิวเผินอาจจะเห็นเพียงผลดีที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว แต่ในภาพรวมยังมีปัญหาที่ยังรอคอยการแก้ปัญหาอีกหลายประการ เช่น ปัญหาความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ปัญหาการลักลอบค้าโคกระบือ ซึ่งเสี่ยงต่อการแพร่กระจายโรคติดต่อ การลักลอบค้ายาเสพติด การลักลอบหนีเข้าเมือง การ

โครงการมรณงค์และรัจกรยานงค์ข้ามแดน ปัญหาการปักปันเขตแดนและการแย่งชิงทรัพยากรในแม่น้ำโขง ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทุกๆด้าน ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การทหาร และที่สำคัญที่สุดผลกระทบจากการพัฒนาได้ส่งผลให้เกิดปัญหาใหม่ๆหรือมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกหลายประการ

การแก้ปัญหาของรัฐไทยและรัฐลาวเสริมสร้างความร่วมมือทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายลาวเน้นด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ และการแก้ปัญหาทางนโยบายอย่างเดียวกันทำให้เกิดผลต่อประชาชนทั้ง 2 ฝ่าย ที่ต้องเผชิญต่อปัญหาต่างๆเกิดจากความหวังดีต่อรัฐไทยและรัฐลาวมอบให้ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ทุกฝ่ายต่างแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ไม่ได้คำนึงถึงความยั่งยืนและความต้องการของผู้ที่ได้รับผลกระทบคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในชายแดนหากทุกฝ่ายย้อมมองพื้นฐานของชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของประชาชนในพื้นที่ชายแดนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ต่างมีการปรับตัว เปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยน เพื่อความเป็นอยู่ร่วมกันในสังคม และการปรับเปลี่ยนของสังคมตามกระแส โลกาภิวัตน์ รวมทั้งยังต้องปรับตัว เปลี่ยนไปตามแนวนโยบายแห่งรัฐทั้งนโยบายแห่งรัฐไทยและรัฐลาว ซึ่งส่งผลกระทบต่อกลุ่มต่างๆในพื้นที่ชายแดนทั้งสิ้น

การศึกษาชุมชน ผู้ชายแดน สองฝั่งแม่น้ำโขง ที่เคยมีวัฒนธรรมร่วมกันในอดีตจะเห็นภาพของการสั่นไหวทางวัฒนธรรมและการปฏิบัติการตามนโยบายภาครัฐในชุมชนชายแดนในทางปฏิบัติจริงว่าเป็นอย่างไร ธรรมชาติเป็นกำแพงกันความสัมพันธ์กันทางเครือญาติอย่างไร เครือข่ายทางวัฒนธรรม การเลือกใช้พื้นที่ชุมชนชาวญ้อบ้าน ไทย1 ประเทศไทย และชุมชนชาวญ้อ ลาว สปป.ลาว ถือเป็นตัวแทนสามารถสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมอาเซียนที่ส่งผลต่อการความสัมพันธ์ในระดับพื้นที่สูงขึ้นไปและเป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนชายแดนสองฝั่งแม่น้ำโขง

ผลการศึกษา

1) ชุมชนญ้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของชนชาติไท มีถิ่นฐานกระจายอยู่ในแถบภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง มีภาษาพูด บุญประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ กฎหลักฐานในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง เมื่อ พ.ศ. 2351เดิมอยู่เมืองหงสาวดี ตอนเหนือของเมืองหลวงพระบาง ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำโขง มีหัวหน้าชื่อ ท้าวหม้อ มีภรรยาชื่อ นางสุนันทาได้พาครอบครัวและบ่าวไพร่ประมาณ 100 คน ล่องแพมาตามลำน้ำโขง เมื่อมาถึงนครเวียงจันทน์ ท้าวหม้อขอสวามิภักดิ์เป็นข้าพึ่งโพธิสมภารกับเจ้าอนุวงศ์ ผู้ครองนครเวียงจันทน์ จึงอนุญาตให้พาครอบครัว ไปตั้ง บ้านเมืองอยู่ปากน้ำสงคราม ให้ท้าวหม้อเป็น พระยาหงสาวดี เป็นเจ้าเมือง ตั้งเมืองมีนาม ว่าเมืองไชยสุทธอุมบุรี หลังจากนั้นราว 6 ปี เศษ พระภิกษุเป่า ได้พาชาวญ้อเมืองไชยสุทธอุมบุรี จำนวนหนึ่งล่องเรือลงมาทางตอนใต้ประมาณ 7 กิโลเมตร และได้ขึ้นตั้งบ้านเรือนที่ริมฝั่งขวาแม่น้ำโขง เพราะเห็นว่าเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยบรรดาสัตว์ป่า อาทิ กระรอก กระแต บ่าง กระต่าย กวาง เห็นอัม ฯลฯ อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหารเหมาะแก่การดำรงชีพ เมื่อตั้งถิ่นฐานแล้วได้สร้างวัด (ไม่ปรากฏชื่อ ปัจจุบันคือซากวัดร้างกลางทุ่ง) ตั้งชื่อบ้านว่า “พันบก” มีมูลเหตุว่า บริเวณที่ตั้งบ้านเรือน มีพรานป่ามาล่าสัตว์และได้ทำเครื่องหมายไว้ตามต้นไม้ต่างๆ เพื่อเป็นการจับจองสัตว์ในต้นไม้ต่างๆ เรียกว่า “บก” เรียกว่า

“พรวนบก” เสียงเพี้ยนตามเสียงภาษาญ้อว่า “พันบก” จึงถือเป็นการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ตอนนั้นเป็นต้นมา การดำเนินชีวิตของชาวญ้อริมฝั่งแม่น้ำโขงนั้น ชาวญ้อมีอาชีพเกษตรกรรม ประมงพื้นบ้าน และหาของป่า มาดำรงชีวิต โดยเฉพาะความอุดมสมบูรณ์ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่เป็นป่า และภูเขา ส่งผลให้ชาวญ้อได้สร้างชุมชนพักค้างคืนเล็กๆ ไร่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เพื่อพักแรม รวมทั้งการดักจับสัตว์ป่าที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงในเวลากลางคืน ต่อมา หมู่บ้านพันบก ได้ขยายชุมชนออกไปอีก 3 ชุมชน คือ บ้านพันบกท่า บ้านพันบกทุ่ง และบ้านพันบกเหนือ ฝั่งขวาแม่น้ำโขง และชุมชนพักชั่วคราวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ปัจจุบันคือ บ้านญ้อไทย1 ประเทศไทย และบ้านญ้อลาว สปป.ลาว

2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวญ้อหลังการปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2436 พบว่า วัฒนธรรมญ้อเป็นวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง เดิมนั้น บุญประเพณีชาวญ้อทั้งสองฝั่งมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมเดียวกัน เมื่อมีการแบ่งแยกเป็น ญ้อไทย ญ้อลาว ทำให้บุญประเพณีและลักษณะทางสังคมบางประการได้เปลี่ยนแปลงและหายไป ลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวญ้อที่โดดเด่นกว่ากลุ่มอื่นและยังดำรงอยู่ในวัฒนธรรมญ้อปัจจุบัน คือ ภาษาญ้อ เช่น คำว่า “มาตะกะเลอ” แปลว่า มาจากไหน “เฮตเตอ” แปลว่า ทำอะไร “แม่นหวา” แปลว่า ไข้หรือ ๖ อาหารญ้อ เช่น หมกเงาะ ปิ้งอ้วปลา แกงหน่อเลา ฯ บุญประเพณีญ้อ เช่น บุญสงฆ์เฮือไฟโบราณ บุญแห่ดอกไม้ บุญตบ หากพิจารณาที่พื้นที่ทางวัฒนธรรม จะพบว่า เส้นเขตแดนทางกายภาพไม่สามารถขวางกั้นความเป็นวัฒนธรรมญ้อได้ ลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชนญ้อมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยแต่ทั้งสองชุมชนยังคงวัฒนธรรมบางอย่างได้คล้ายกัน แสดงว่า เส้นพรมแดนทางกายภาพไม่สามารถกั้นพรมแดนทางวัฒนธรรมไว้ได้

3) ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง แยกเป็น 4 ประเด็นหลัก คือ ด้านการเมือง/นโยบายรัฐ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และ ด้านสภาพแวดล้อม

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ 1. การเมือง /นโยบายรัฐ และ 2. เศรษฐกิจที่อยู่ถาวร ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วของชุมชนญ้อทั้งสอง ยกตัวอย่างเช่น การใช้นโยบายเฝ้าระวังยาเสพติดแนวชายแดน ทำให้ชาวญ้อทั้งสองฝั่งงดการข้ามพรมแดนเพื่อไปงานบุญประเพณีบางอย่าง หรือ การจัดงานไหลเรือไฟของจังหวัดนครพนม ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ทำให้ชาวบ้านญ้อไทย1 ต้องเลื่อนไหลเรือไฟโบราณ เป็นวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 แทน เป็นต้น ส่วน ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เกิดการชาวญ้อได้ปรับเปลี่ยนอาชีพที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ จากเดิม ชาวญ้อมีอาชีพทำนา ประมงพื้นบ้าน ปลูกผัก ต่อมา มีการสนับสนุนและทิศทางของเศรษฐกิจดีขึ้น ทำให้ชาวญ้อหันมาปลูกยางพารา รวมกลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง ปลูกสับปะรด มากขึ้น ส่วน ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อม มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ อาทิ บุญประเพณีต่างๆ ยังคงดำรงอยู่ แต่ปรับเปลี่ยนไปจากวัสดุ อุปกรณ์ และวันเวลาบ้าง อาทิ บุญกองบั้ง เดิมจัดได้ตลอดตามศรัทธาของชาวญ้อ ต่อมา เพื่อความสะดวก ชาวญ้อจะนิยมทำบุญกองบั้งในวันออกพรรษา

4) ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนข้ามพรมแดนในกรณีศึกษาดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนชาวญ้อมาโดยตลอด กลไกสำคัญของการเกิดความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน คือ เครือญาติ และการมีลักษณะร่วมทางสังคมและวัฒนธรรมญ้อ แม่น้ำโขงจึงถือเป็นเส้นทางเชื่อมโยงผู้คนที่ทั้งสองฝั่งให้ไปมาหาสู่กัน มีใช้พรมแดนที่แบ่งแยกผู้คนออกจากกัน จากกรณีศึกษาพบกิจกรรมมีส่งเสริมให้มีการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ คือ

4.1) ผลกระทบทางเศรษฐกิจในพื้นที่: ลวงปลาแม่น้ำโขง เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจร่วมกัน ของ ชาวญ้อไทย และชาวญ้อลาว ในบริเวณแม่น้ำโขง เกิดจากการใช้วัฒนธรรมชุมชนกำหนดข้อตกลง ให้ สามารถจับปลาในบริเวณแม่น้ำโขง เพื่อการดำรงชีพและการค้าอย่างเสมอภาค ยุติธรรม ภายใต้ เงื่อนไขการเข้าใช้ทรัพยากรและแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน โดยมีได้แบ่งแยกความเป็นคนไทย หรือ คน ลาว

4.2) ด้านประเพณีและแรงงานข้ามพรมแดนบนฐานเครือญาติ เป็นพื้นที่ทางสังคมและ เศรษฐกิจ มีพัฒนาการจากการพึ่งพาช่วยเหลือกันในหมู่เครือญาติ ในการปักด้าย เกี่ยวข้าว การนา วาน กันของญาติพี่น้อง และเอาแรงงาน ซึ่งกันและกัน ต่อมาเมื่อมีการเข้ามาควบคุมพื้นที่ของรัฐ แรงงานชาวลาว ยังคงเข้ามารับจ้างในพื้นที่ทางการเกษตร เพื่อทดแทนแรงงานคนไทยที่เข้าไปรับจ้าง ในพื้นที่ภาคอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก ปัจจุบันพบว่า มีแรงงานลาวมารับจ้างในพื้นที่จังหวัด นครพนมที่หลากหลายอาชีพ ทั้งที่ถูกกฎหมายและลักลอบเข้ามา ซึ่งได้รับการช่วยเหลือจากเครือ ญาติ และยากต่อการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่รัฐ

4.3) จุดผ่อนปรนการค้าท่าอุเทน เดิมมีลักษณะเป็นตลาดนัดชายแดน มีการเดินทางข้ามแดน ไปมาหาสู่กัน เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน ตามช่องทางต่างๆ ถือเป็นวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้มีมา นานแล้ว จนถือเป็นจุดผ่านแดนประเพณีหรือตลาดการค้าประเพณี ต่อมา สภาความมั่นคงแห่งชาติ ได้มีนโยบายการเปิดจุดผ่อนปรนการค้าชายแดน มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการค้าและเสริมสร้าง ความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนกับประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน จึงได้พัฒนามาเป็น จุดผ่อนปรนการค้าชายแดน การค้าชายชายแดนในอดีต เป็นลักษณะการแลกเปลี่ยนเพื่อยังชีพ เช่น ข้าวปลาอาหาร สินค้าอุปโภค บริโภค ที่จำเป็นมากกว่าเป็นการค้าขายสินค้าอย่างปัจจุบัน ด้วยสภาพ เศรษฐกิจ สังคม ในขณะนั้นที่ชุมชนชายแดนยังเป็นชุมชนทางไกลความเจริญซึ่งกระจุกตัวอยู่ตามหัว เมืองใหญ่ในภูมิภาคต่างๆ การกระจายสินค้าจากเมืองสู่ชุมชนชายแดนยังไม่สะดวกมากนัก จนกระทั่ง ผ่านยุคสมัยการพัฒนาตามแนวนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ส่งผลให้ชุมชน ท้องถิ่นต่างๆ ของไทยมีความเจริญอย่างมาก รูปแบบการค้าจึงค่อยเปลี่ยนมาเป็นการซื้อขายสินค้า อุปโภค บริโภค ที่หลากหลายและมีมูลค่าการค้าซื้อขายสูงอย่างในปัจจุบัน

4.4) บุญประเพณีและความสัมพันธ์อย่างยั่งยืน เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนทั้งสอง ฝ่ายโขงที่เดินทางข้ามพรมแดนไปเพื่อร่วมในงานบุญประเพณีตามคติความเชื่อ โดยชาวญ้อมีคติความ เชื่อ ผีเชื่อ เป็นผีบรรพบุรุษของตระกูลชาวญ้อ เป็นเชื้อสายตระกูล จะอยู่ประจำบ้านอยู่แม่ เรียกว่า “เหง้าผีเชื่อ” ผีเชื่อทำหน้าที่คอยควบคุมดูแล สมาชิกในเครือญาติให้อยู่เย็นเป็นสุข ด้วยความเชื่อผี เชื่อดังกล่าวทำให้ชาวญ้อทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงเชื่อถือผีเชื่อว่ามีต้นตระกูลเดียวกันตั้งแต่สมัยบรรพ บุรุษ จึงความมีความเชื่อและผูกพันกันมายาวนาน และมักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชาวบ้านญ้อไทย และญ้อลาว ยังคงข้ามพรมแดนไปมาเพื่อประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องได้รับอนุญาต

จากเจ้าหน้าที่ทหารฝั่งไทย และผู้ใหญ่บ้านฝั่งลาว จะเห็นควรอนุญาต อาทิ “เงินเอือนดี” หรืองานศพ บุคคลสำคัญ “งานดอง” ที่มีการ์ดเชิญ บุญแข่งเรือบ้านญ้อลาว ในวันออกพรรษา และในบุญเดือนสาม งานนมัสการพระธาตุพนม มีชาวญ้อลาวข้ามด่านประเพณีมาฝั่งบ้านญ้อลาว เพื่อไปงานนมัสการพระธาตุพนม หลังออกพรรษา ชาวญ้อไทย จะนิยมไปทอดตันกัลป์พฤกษ์ วัดญ้อลาว เพื่อเป็นการทำบุญ และสืบสานไม่ให้ขาดจากกันเป็นประจำ

จากผลการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่ชายแดน เป็นพื้นที่พิเศษอย่างหนึ่ง เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของการปฏิสัมพันธ์ของผู้นที่ข้ามแดนผ่านไป-มา ในลักษณะที่เคลื่อนไหว ซับซ้อน และปรับเปลี่ยนตามบริบท มีทั้งความขัดแย้ง การแลกเปลี่ยน ต่อสู้ต่อรอง และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในหลายรูปแบบเพื่อการดำรงชีวิต การเข้าควบคุมพื้นที่โดยรัฐบางอย่างดูเหมือนว่าจะสร้างความยุ่งยากมากขึ้น อาทิ การกำหนดจุดจอดเรือ การแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ทหารก่อนการจับปลา การข้ามพรมแดนไปงานบุญประเพณี อย่างไรก็ตาม ชาวญ้อทั้งสองฝั่งชุมชนมีวิธีการต่างๆ ที่หลากหลายเพื่อปกป้องการข้ามพรมแดนไปมาบนฐานความคิดของชุมชน ในขณะที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ มักมองในมิติความมั่นคง จึงคอย ตรวจสอบ และเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด หลายครั้งชุมชนได้เสแสร้งให้เชื่อว่าการดำเนินการตามกฎหมายของรัฐอย่างเคร่งครัด เพื่อความดำรงอยู่ของการข้ามด่านประเพณี ในขณะที่ความเป็นจริงมีการเลื่อมล้ำข้ามพรมแดนอยู่ตลอดเวลา สอดคล้องกับการศึกษาของ บัญญัติ สาลี (2553 : 126-127) พบว่า ผู้คนในพื้นที่ชายแดนต้องผ่านประสบการณ์ทั้งที่เกิดจากอำนาจรัฐเป็นผู้กระทำและการปรับตัวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่เลื่อนไหลเข้าไปสู่พื้นที่ชายแดนด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป เช่น การค้า การท่องเที่ยว ผู้คนในพื้นที่จึงต้องปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัย นอกจากนี้ การศึกษาของ โสภี อุณหะยา (2553) พบว่า พื้นที่ชายแดนไม่อาจให้คำนิยามที่แน่ชัดลงไปได้ขึ้นอยู่กับบริบทที่เลื่อนไหล ปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ความเชื่ออำนาจ ผลประโยชน์ และผูกพันทางเครือญาติกันมานาน ซึ่งนำไปสู่การดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม พื้นที่ลวงปลาแม่น้ำโขง จึงเป็นเสียงของคนตัวเล็กตัวน้อยที่สะท้อนให้รัฐ ได้ทำความเข้าใจพื้นที่พรมแดนในหลากหลายมิติ และอาจเป็นแนวทางพื้นฐานของการสร้างความสมานฉันท์ของคนระหว่างประเทศต่อไป

การเปิดประชาคมอาเซียน ทำให้พื้นที่ชายแดนต้องหันหน้าออกสู่ประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งยังเป็นภาพลักษณ์และหน้าตาด่านแรกของประเทศไทย หากสามารถดึงศักยภาพของชุมชนออกมาเพื่อใช้ออกาสจะสามารถเพิ่มรายได้ให้ชุมชน อาทิ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมญ้อ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นศักยภาพชุมชนที่ไม่จำเป็นต้องแข่งขันกับบริษัทรายใหญ่เพื่อลงทุนด้านเศรษฐกิจ แต่ใช้ทุนทางสังคมในการพึ่งพาตนเองได้

การศึกษารั้ครั้งนี้ยังพบว่า หากรัฐทั้งสองฝั่งสามารถสร้างความไว้วางใจและเข้าถึงความเป็นชุมชนได้อย่างดี จะสามารถคลี่คลายปัญหาบริเวณชายแดนได้ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหา

อาชญากรรมข้ามชาติ ปัญหาการลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย เพราะชุมชนชายแดนจะมีข้อมูลเส้นทางได้เป็นอย่างดี แต่บทเรียนที่ผ่านมา พบว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐกลับเข้ามาควบคุม ใช้อำนาจ และสร้างความหวาดระแวง สงสัยให้กับชาวบ้านเอง รวมทั้งมีมาตรการต่างๆ ที่สร้างความลำบากให้กับชุมชนมากขึ้น เช่น การลงเรือหาปลา ต้องมีการตรวจค้นทุกครั้ง การเดินทางในเวลากลางคืน มีการสกัดจุดตรวจค้น รวมทั้งความไม่เข้าใจในบริบทและวัฒนธรรมบางอย่าง จึงทำให้เจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถเข้าถึงชาวบ้านได้ถ้าเจ้าหน้าที่รัฐสามารถเข้าใจและเข้าร่วมกับชาวบ้านได้ จะส่งผลดีต่อการป้องกันปัญหาต่างๆ และได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี ซึ่งตรงกับประเด็น เสาหลักของอาเซียนประเด็นการเมืองและความมั่นคง เช่น การลดปัญหาเส้นทางการค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ อาชญากรรมข้ามชาติในรูปแบบต่างๆ ในประเด็นด้านสังคมและวัฒนธรรม ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศไทยและประเทศลาว เพราะในบางพื้นที่ของประเทศลาวในปัจจุบัน ยังมีความรู้สึกไม่ดี มีอคติกับคนไทยเป็นจำนวนมาก เพราะในช่วงสงครามอินโดจีน และช่วยให้คนไทยเกิดความเข้าใจคนลาวมากขึ้น ไม่มีอคติถูก ดูแคลน จะส่งผลให้เกิดความสงบสุข อันเป็นเป้าหมายของการรวมตัวกันของประชาคมอาเซียน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านความมั่นคง

1.1 รัฐควรมีนโยบายสร้างความมั่นคงพื้นที่ชายแดนสองฝ่ายโดยอาศัยมิติด้านประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรม โดยในงานวิจัยพบว่า การดำเนินนโยบายของรัฐผ่านเจ้าหน้าที่ของรัฐเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถจัดการและควบคุมพื้นที่ได้ หากได้รับการสนับสนุนจากชุมชนทั้งสองฝั่งจะสามารถทำให้เกิดประโยชน์มากขึ้น ดังนั้นจึงให้ความสำคัญกับผู้คนที่อาศัยอยู่ชายแดน การข้ามแดน และวิถีการดำเนินชีวิตของคนข้ามแดน ถ้าการกำหนดนโยบายมองข้ามผู้คนเหล่านี้ อาจทำให้ปัญหาความมั่นคงยังไม่ลดน้อยลง

1.2 รัฐควรจัดทำคู่มือให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการควบคุมชายแดน ให้มีความเข้าใจบริบทประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีพิธีกรรม กิจกรรมต่างๆ ของผู้คนในชุมชนทั้งสองฝั่ง ตั้งแต่ก่อนการกันเขตแดน แม้กระทั่งจะมีการแบ่งเขตแดนชัดเจนแล้ว ทั้งสองฝั่งยังคงดำรงความสัมพันธ์ มีระบบการจัดระเบียบทางสังคมในพื้นที่วัฒนธรรม เพราะจะสามารถเข้าใจกาลเทศะ ในการดำเนินชีวิตในชุมชน และเกิดความไว้วางใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้คนชายแดน

2. ด้านสังคมและวัฒนธรรม

รัฐควรให้ความสำคัญข้ามพรมแดนที่อยู่ในวิถีชีวิต หากมีการสนับสนุนความสัมพันธ์ในมิติสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนริมฝั่งโขงอย่างเหมาะสม จะเป็นการวางรากฐานความสัมพันธ์ระหว่าง

ประชาชนสองฝั่งให้มีความเข้าใจตรงกันมากยิ่งขึ้น เพื่อป้องกันและลดความรุนแรงจากความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ เช่น จัดให้มีการทอดผ้าป่าข้ามโขง การร่วมประเพณีทั้งสองฝั่ง การจัดแข่งกีฬาเชื่อมความสัมพันธ์

3. ด้านเศรษฐกิจ

3.1 รัฐควรมีนโยบายร่วมกับรัฐบาลลาว สนับสนุนให้ ชุมชนริมฝั่งโขงสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในแม่น้ำโขงอย่างเหมาะสม และมีตลาดร่วมในอนาคต เพราะแม่น้ำโขงเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิต และมีผลผลิตที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนทั้งสองฝั่ง จะสามารถสร้างมูลค่าร่วมกันได้อย่างเหมาะสม

3.2 รัฐควรมีนโยบายร่วมกับรัฐบาลลาว ให้คนไทยสามารถเข้าพื้นที่ริมแม่น้ำโขงฝั่งลาว และเกาะกลางแม่น้ำโขงของลาว เพราะเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ สามารถสร้างรายได้และยกระดับความเป็นอยู่ของชาวไทยริมฝั่งโขงได้เป็นอย่างดี

3.3 หากมีการข้ามพรมแดนเกิดขึ้น อาจส่งผลต่อการเกิดอาชีพทั้งสองฝั่งที่เหมาะสมในอนาคต เช่น การท่องเที่ยวชายแดน การท่องเที่ยววัฒนธรรมสองฝั่ง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศริมแม่น้ำโขง

3.4 รัฐควรปรับปรุงระเบียบการจัดเก็บภาษีเครื่องอุปโภคบริโภค และมีนโยบายสนับสนุนสินค้าท้องถิ่นชายแดน และจัดร้านค้าปลอดภาษี

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ เป็นการสร้างสำนึกทางชาติพันธุ์ทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง ทำให้เกิดความเข้าใจบริบทประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ก่อนการแบ่งเส้นพรมแดน ทำให้ความเข้าใจและลดอคติทางชาติพันธุ์ และเชื้อชาติ อาจนำไปสู่การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และความร่วมมือของชุมชนชายแดนและอาจขยายไปสู่ชุมชนอื่นๆ หากมีการศึกษาชุมชนสองฝั่งโขงอื่น จะทำให้เกิดความเข้าใจและลดอคติและเกิดความร่วมมือกันมากขึ้น

2. ผลการวิจัยครั้งนี้ ให้ความสำคัญกับ ชุมชนเล็กๆ ชายแดน เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ ซึ่งถือเป็นกลไกที่ระดับท้องถิ่นที่มีส่วนช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาว เพราะเป็นกลไกที่มีรากฐานมาจากเครือญาติ วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ งานการศึกษาด้านสังคมและวัฒนธรรมให้ความสำคัญ มากกว่า การใช้แนวคิดทางกายภาพ ภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ ในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ ซึ่งกลไกเล็กๆจะนำไปสู่การสร้างเข้าใจในระบบใหญ่ และภาพรวมของประเทศได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้พบเห็นการเลื่อนไหล และปรับตัวของชุมชน สองฝั่ง ที่น่าสนใจ และเกิดเป็นประเด็นในการศึกษา ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาระบบและกลไกการให้บริการทางการแพทย์แก่ชาวลาวข้ามพรมแดน
2. ควรการศึกษาความมั่นคงด้านอาหารในจุดผ่อนปรนการค้าชายแดน
3. ควรมีการศึกษาชุมชนชายแดนทั้งสองฝั่งโขง ในระดับชุมชนที่มีขนาดใหญ่ขึ้น หรือ ระดับจังหวัด เช่น จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สปป. ลาว

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนญ้อไทย1 อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และชุมชนญ้อลาว เมืองหินบูน แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของสองฝั่งโขงหลังการปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2436 และ 3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนญ้อไทย1 ประเทศไทย และ ชุมชนญ้อลาว สปป.ลาว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูลภาคสนาม

ผลการวิจัย พบว่า

ชุมชนญ้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของชนชาติไท มีถิ่นฐานกระจายอยู่ในแถบภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง มีภาษาพูด บุญประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ปรากฏหลักฐานในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เมื่อ พ.ศ. 2351 เดิมอยู่เมืองหงสาวดี ตอนเหนือของเมืองหลวงพระบาง ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำโขง มีหัวหน้าชื่อ ท้าวหม้อ มีภรรยาชื่อ นางสุนันทาได้พาครอบครัวและบ่าวไพร่มาตั้งบ้านเมืองอยู่ปากน้ำสงคราม และตั้งเป็นเมืองไชยสุทธิดุตมบุรี หลังจากนั้นราว 6 ปี เศษพระภิกษุเป่า ได้พาชาวญ้อเมืองไชยสุทธิดุตมบุรี จำนวนหนึ่งล่องเรือลงมาทางตอนใต้ และได้ขึ้นตั้งบ้านเรือนที่ริมฝั่งขวาแม่น้ำโขง เพราะเห็นว่าเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยบรรดาสัตว์ป่า อาทิ กระรอก กระแต บ่าง กระต่าย กวาง เห็นอ้ม ฯลฯ อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารเหมาะแก่การดำรงชีพ ตั้งชื่อบ้านว่า “พันบัก” มีมูลเหตุว่า บริเวณที่ตั้งบ้านเรือน มีพรานป่ามาล่าสัตว์และได้ ทำเครื่องหมายไว้ตามต้นไม้ต่างๆ เพื่อเป็นการจับจองสัตว์ในต้นไม้เหล่านั้นๆ เรียกว่า “บัก” เรียกว่า “พรานบัก” เสียงเพี้ยนตามเสียงภาษาญ้อว่า “พันบัก” จึงถือเป็นการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ตอนนั้นเป็นต้นมา การดำเนินชีวิตของชาวญ้อริมฝั่งแม่น้ำโขงนั้น ชาวญ้อมีอาชีพเกษตรกรรม ประมงพื้นบ้าน และหาของป่า มาดำรงชีวิต โดยเฉพาะความอุดมสมบูรณ์ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่เป็นป่า ต่อมา หมู่บ้านพันบัก ได้ขยายชุมชนออกไปอีก 3 ชุมชน คือ บ้านพันบักท่า บ้านพันบักทุ่ง และบ้านพันบักเหนือ ฝั่งขวาแม่น้ำโขง และชุมชนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ปัจจุบันคือ บ้านญ้อไทย1 ประเทศไทย และบ้านญ้อลาว สปป.ลาว

ดังนั้นชุมชนญ้อทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง จึงมีประวัติศาสตร์ ความเป็นมา วัฒนธรรม ความเชื่อ เครือญาติ ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ ร่วมกันมายาวนาน เมื่อจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสได้เข้ามามีอิทธิพลต่อภูมิภาคนี้และได้ปกครองดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ก็ตาม ชุมชนญ้อไทยและชุมชนญ้อลาวทั้งสองฝั่งยังคงดำเนินชีวิตและช่วยเหลือซึ่งกันและกันบนฐานความสัมพันธ์ทางเครือญาติตลอดมา จนกระทั่ง พ.ศ. 2518 ลาวได้ประกาศใช้นโยบายคอมมิวนิสต์บริหารประเทศอย่างเข้มงวด เมื่อพรรคประชาชนปฏิวัติลาวประกาศสถาปนาประเทศลาวเป็น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวการดำรงกล่าวสร้างความตึงเครียดในทุกระดับความรู้สึกหวาดระแวง ในขณะที่ประเทศไทยถูกจัดวางให้มีการตั้งฐานทัพอเมริกาเพื่อต่อต้านการลุกคืบของสังคมนิยม ผลจากความหวาดระแวงและรู้สึกแตกแยกในภูมิภาค ทำให้รัฐยิ่งขยายและควบคุมอำนาจเหนือดินแดนอย่างเข้มงวดมากขึ้น เหตุการณ์สำคัญในภูมิภาคและแม่น้ำโขงถูกปรับเปลี่ยนบริบทในฐานะขอบเขตของรัฐชาติอย่างชัดเจน ส่งผลกระทบต่อชุมชนสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงตามยุคสมัย

สถานการณ์เริ่มคลี่คลายลง ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ทั้งรัฐไทยปรับใช้นโยบายทางเศรษฐกิจ เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า และ สปป.ลาว ได้ดำเนินนโยบายแบบเปิดประตูกับประเทศพุนิยม ในช่วงเวลานี้ พื้นที่ชายแดนได้กลับมาคึกคัก มีชีวิตชีวา ทำให้เกิดตลาดชายแดน เกิดจุดการค้าที่สำคัญหลายแห่ง การใช้นโยบายด้านเศรษฐกิจทั้งสองประเทศ ยิ่งส่งผลให้เกิดกระชับความสัมพันธ์และทั้งสองประเทศได้ดำเนินนโยบายที่สำคัญในกรอบความร่วมมือประชาคม อาเซียนในปัจจุบัน

ชุมชนญ้อทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงได้ผ่านประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาพื้นที่ชายแดนอย่างต่อเนื่อง และยังคงดำรงวัฒนธรรมของกลุ่มเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นในปัจจุบัน คือ ภาษาญ้อ เช่น คำว่า “มาตะกะเล่อ” แปลว่า มาจากไหน “เฮตเต้อ” แปลว่า ทำอะไร “แม่น่หว่า” แปลว่า ไข้หรือ ฯ อาหารญ้อ เช่น หมกเงาะ ปิ้งอ้วปลา แกงหน่อเลาะ ฯ บุญประเพณีญ้อ เช่น บุญสงฆ์เฮือไฟโบราณ บุญแห่ดอกไม้ บุญตูป จากลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมญ้อ สะท้อนให้เห็นว่าเส้นพรมแดนไม่สามารถแบ่งแยกวัฒนธรรมญ้อได้ อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน ประเพณีวัฒนธรรมญ้อบางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยชุมชนญ้อไทย จะรับเอาวัฒนธรรมจากส่วนกลางเข้ามาปฏิบัติตามนโยบายของรัฐ ส่วน ชุมชนญ้อมีการรับประเพณีวัฒนธรรมลาวเข้ามาปฏิบัติในชุมชนท้องถิ่น เช่นเดียวกัน ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ ด้านการเมือง นโยบายรัฐ และ ด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วปัจจัยด้าน สังคมและวัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อม มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนข้ามพรมแดนในกรณีศึกษาดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนชาวญ้อมาโดยตลอด กลไกสำคัญของการเกิดความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน คือ เครือญาติ และการมีลักษณะร่วมทางสังคมและวัฒนธรรมญ้อ แม่น้ำโขงจึงถือเป็นเส้นทางเชื่อมโยงผู้คนทั้งสองฝั่งให้ไปมาหาสู่กัน มีใช้พรมแดนที่แบ่งแยกผู้คนออกจากกันทางสังคมและเศรษฐกิจ ของชาวญ้อทั้งสองฝั่งโขง เป็นการใช้พื้นที่ทางสังคมเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงคนทั้งสองฝั่งให้มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันบนพื้นที่ชายแดน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนที่ข้ามแดนผ่านไป-มา ในลักษณะที่เคลื่อนไหว ซับซ้อน และปรับเปลี่ยนตามบริบท มีทั้งความขัดแย้ง การแลกเปลี่ยน ต่อสู้ต่อรอง และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในหลายรูปแบบเพื่อการดำรงชีวิต การเข้าควบคุมพื้นที่โดยรัฐบางอย่างดูเหมือนว่าจะสร้างความยุ่งยากมากขึ้น อาทิ การกำหนดจุดจอดเรือ การแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ทหารก่อนการจับปลา การข้ามพรมแดนไปงานบุญประเพณี อย่างไรก็ตาม ชาวญ้อทั้งสองฝั่งชุมชนมีวิธีการต่างๆที่หลากหลายเพื่อปกป้องการข้ามพรมแดนไปมาบนฐานความคิดของชุมชน ในขณะที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ มักมองในมิติความมั่นคง จึงคอย ตรวจสอบ และเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด หลายครั้งชุมชนได้เสแสร้งให้เชื่อว่าการดำเนินการตามกฎหมายของรัฐอย่างเคร่งครัด เพื่อความดำรงอยู่ของการข้ามด่านประเพณี ในขณะที่ความเป็นจริงมีการเลื่อมล้ำข้ามพรมแดนอยู่ตลอดเวลา

Abstract

This research aims to 1. Study in Social and Cultural changes of Thai Nyo community in Thauthen District, Nakhonpanom Province. Thailand and Nyo Laos community in Hin bhoun city, Khammouan District, Laotian. 2. Study in key factor of changes in Social and Cultural of Nyo after stayed in Laos and Siam border crossing points in 1896. 3. Study in relation in social of Thai Nyo 1 community and Laos community. The research used qualitative research and field study.

The results found that Nyo community was ethnic group of Thailand. Nyo community had located in Khong river. Nyo community has mother thong, tradition, culture that show in 1808 of khong river history, and had located in Hanthawaddy where is the north of Luang Prabang, Village head name is Taomor and his wife Sunanta, families and slaves were emigrated to Paknamsongkraam and building villages at Chaisutiutamaburee District. After 6 years, monk name is Pao and Nyo community from Paknamsongkraam navigated to southern and building village in the right side of Khong River where plentiful had wildlife such as squirrel, chipmunk, marmot, and rabbit, wide and flush. The Villages names Banpak because the located that hunters were hunting wildlife and marked on the three for who squatter hunting on the three that called Puk and Phran, in Nyo community accent “Banpak” that building village in that time. The lifestyle of Nyo community in Khong River side was agriculture, fisherman Village and forest product because of natural of Khong River side. Also, Banpak had building 3 villages of right of Khong River side called Banpunpaktha, Bampunpaktung and Banpunpaknuen. And building villages of left of Khong River side was Ban-thai-nyo 1 Thailand and Ban-thai-nyo Laotian.

So, Nyo community village of side of Khong river has history, tradition, believe and relative. Also, Nyo community had relation in social and economic for long time ago. When French came to dominated inside Khong river, but, the community between Nyo Thai and Nyo Laos were still supportive until 1975; Laotian was communism and Lao People's Revolutionary Party had announced Laotian to “The Lao People’s Democratic Republic” that situation was stressful and suspiciously. In

this time, Thailand had America's military base for anti-colonial. The results of this situation were affected of two side of Khong river.

In 1987, Thai Government changed battlefield to Trade. And the Lao People's Democratic Republic did policy to open economic with capitalist countries; in this time border area was liveliness that originated market, economic place. Using policy of economic between two countries and this situation did relation between two countries were cooperation to Asian countries.

Nyo community between two sides of Khong river had pass and develop border area, and preserve cultural of community. Nyo Languages such as "Ma-tae-ka-Lau" means where are you from?, and "Hed-tau" means what do you do?, "Mane-waa" means really!. Nyo tradition of food is Muk-Juk , Ping-kuu-pha and Keng-nuu-lau. Nyo tradition is Bun-Sung-hue-faii-Bo-rang festival, Bun-kei-dok-Maii and Bun-tub. The social and cultural of Nyo show that border cannot divide cultural of Nyo community. However, some of Nyo tradition had change; in Nyo Thai community assume in interior from Thai Government and Nyo community assume of Laos tradition too. The factors of change of cultural were politics, policy, and economic were fast. Social, cultural and envelopment were slow. The relation and economic of Nyo community were still in community. The important of border relationship were relative, joined the social and cultural of Nyo. Khong river is the river where relative of two side of khong river.

Social and Economic of Nyo of two side of khong river were place of relative and border where place of verities of people who travel of two side of khong river like movement, complicate, social context; conflict, exchange, network of verities of life, and control of government such as sign of anchorage, tell the army before fishing, crossing border for festivals. However, Nyo community of two side of khong river had much verities to protect in crossing border on standard of community. By the time, government officers look at stability that need to inspect and monitor. Also, in community had pretend for did government believed but in fact had differences of crossing border every time.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	
บทคัดย่อ	
สารบัญ	
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญ และที่มาของปัญหา	1
คำถามในการวิจัย	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	5
กรอบแนวความคิดของการวิจัย	6
วิธีการดำเนินการวิจัย	9
ระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย	10
นิยามศัพท์	10
บทที่ 2 ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ผู้อพยพสองฝั่งโขง	11
ประวัติศาสตร์ชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงหลังการตั้งอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์	11
ประวัติความเป็นมาของชุมชนผู้อพยพในลุ่มแม่น้ำโขง	14
ประวัติชุมชนผู้อพยพในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน	16
ประวัติชุมชนผู้อพยพในพื้นที่ศึกษา : ผู้อพยพไทย1 ประเทศไทย และ ผู้อพยพลาว สปป.ลาว	22
สรุป	33
บทที่ 3 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมหลังการปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2436..35	
สภาพสังคมและวัฒนธรรมชุมชนผู้อพยพสองฝั่งโขง ก่อนการปักปันเขตแดน พ.ศ. 2536	35
การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชาวผู้อพยพภายหลัง พ.ศ. 2436	41
ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง	69
สรุป	77

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 4ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนญ้อสองฝั่งแม่น้ำโขง	78
ผลิตภัณฑ์ทางเศรษฐกิจในพื้นที่ : ลวงปลาแม่น้ำโขง.....	78
ด้านประเพณีและแรงงานข้ามพรมแดนบนฐานเครือญาติ	82
จุดอ่อนปรนการค้าชายแดน.....	89
บุญประเพณีและความสัมพันธ์อย่างยั่งยืน	93
สรุป.....	95
บทที่ 5สรุป.....	97
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	97
สรุปผลการศึกษา	97
อภิปรายผล	100
ข้อเสนอแนะ.....	102
บรรณานุกรม	104
ภาคผนวก.....	110

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
ภาพที่ 1.1 แผนผังการนำแนวคิดมาใช้ในการวิจัย	9
ภาพที่ 2.1 แสดง ชุมชนผู้อพยพแยกออกเป็น 4 ชุมชน ผังซ้าย และผังขวาแม่น้ำโขง	24
ภาพที่ 2.2 จารึกพระประธานพระอุโบสถ	25
ภาพที่ 2.3 แผนที่การเดินทางของเอเจียน แอมอนิเย่	26
ภาพที่ 2.4 บริเวณพื้นที่กรณีศึกษา	33
ภาพที่ 3.1 แผนผังเครือญาติสองฝั่งโขง 1	45
ภาพที่ 3.2 แผนผังเครือญาติสองฝั่งโขง 2	45
ภาพที่ 4.1 แสดงลวงปลาแม่น้ำโขง	80
ภาพที่ 4.2 แสดงการข้ามด่านประเพณี	86
ภาพที่ 4.3 แสดงการดำเนินชีวิตในตลาดจุดผ่อนปรนชายแดน อ.ท่าอุเทน	92

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 1.1 แสดงการดำเนินการวิจัยในระยะเวลา 1 ปี	10
ตารางที่ 3.1 แสดง การเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรม	62
ตารางที่ 4.1 แสดงองค์ความรู้ด้านการไหลมองในช่วงเวลาต่างๆ	80
ตารางที่ 4.2 แสดงราคาขายปลา	82

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ญ้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของชนชาติไท มีถิ่นฐานกระจายอยู่ในแถบภูมิภาคแม่น้ำโขง เดิมอาศัยอยู่เมืองหงสาวดีทางตอนเหนือของประเทศลาวติดกับประเทศจีน ได้อพยพลงมาทางตอนใต้ จากเหตุผลด้านการเมืองและแสวงหาที่อยู่ใหม่ จากการศึกษาของ เจมส์ อาร์ เซอร์เบอร์เลน (อ้างใน นันตพร นิลจินดา, 2532 : 23) ให้ความเห็นว่า ชาวญ้อเมืองนครพนมมีถิ่นฐานดั้งเดิมที่เมือง thon Hao เวียดนามเหนือ น่าจะอยู่ที่เมืองไทหว้า เมืองเง๋ออัน เมืองหัวพันทางใต้ชาวญ้อมีภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เรียกว่า ภาษาญ้อ เช่น กินข้าวกับอะไร ภาษาญ้อพูดว่า “กินเข้ากับเต๋อ” ไปไหนมา ภาษาญ้อพูดว่า “มาตะกะเลอ” ในด้านเอกลักษณ์การแต่งกาย ชาวญ้อทั้งชายและหญิงแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำทอด้วยฝ้ายพื้นเมืองย้อมด้วยน้ำคราม ซึ่งเรียกกันว่า ย้อมหม้อ ชายมักนุ่งกางเกงขาสั้น สวมเสื้อคอกลมแขนสั้นและคาดผ้าขาวม้า ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นมีเชิงสวมเสื้อคอกลมแขนกระบอก (อรนุช จันทรดาประดิษฐ์, 2550 :18) ในด้านอาหารญ้อ เช่น หมกปลาร้า หมกจ๊อ ลาบ แหหลวง นึ่งอั่วปลา ฯ ด้านประเพณีพิธีกรรมที่เป็นของท้องถิ่น เช่น พิธีกรรมบูชา บุญตูป บุญแห่ หลวงปู่สนธิ์ ประเพณีแห่ดอกไม้ ฯ ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้ถือได้ว่าเป็น เอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ญ้อที่มีคุณค่าทางจิตใจ

ชุมชนชาวญ้อปรากฏหลักฐานในภูมิภาคแม่น้ำโขง เมื่อ พ.ศ. 2351 ตามจดหมายเหตุของ หลวงชำนาญอุเทนดิษฐ์ (บาฮด กิตติศรีวรพันธ์) กล่าวว่า ปีมะโรงสัมฤทธิ์ศก จุลศักราช 1170 (พ.ศ. 2351)ตรงกับรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีเผ่า ญ้อ อยู่เมืองหงสาวดี ตอนเหนือของเมืองหลวงพระบาง พระราชอาณาจักรลาวปัจจุบัน เมืองหงสาวดีตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำโขง ในครั้งนั้นมีหัวหน้าใหญ่ชื่อ ท้าวหม้อ มีภรรยาชื่อ นางสุนันทาได้พาครอบครัวและบ่าวไพร่ประมาณ 100 คน ล่องแพมาตามลำน้ำโขง เมื่อมาถึงนครเวียงจันทน์ ท้าวหม้อขอสวามิภักดิ์เป็นข้าพึ่งโพธิสมภารกับเจ้าอนุวงศ์ ผู้ครองนครเวียงจันทน์ จึงอนุญาตให้พาครอบครัว ไปตั้งเมืองอยู่ปากน้ำสงคราม ซึ่งเป็นชัยภูมิที่อุดมสมบูรณ์ เมื่อสร้างเมืองเสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าอนุวงศ์ได้ตั้งท้าวหม้อเป็น “พระยาหงสาวดี” ให้นามเมืองว่า เมืองไชยสุทธิตมบุรี แต่งตั้งท้าวเล็กน้องชายท้าวหม้อเป็นอุปฮาดวังหน้า ภายหลังญาติพี่น้องชาวญ้อ ที่อยู่ในเมืองหงสาวดีทราบข่าวการตั้งเมือง และความอุดมสมบูรณ์ จึงได้พากันอพยพครอบครัวตามมาสมทบประมาณ 500 คน เมืองไชยสุทธิตมบุรีขึ้นต่อเวียงจันทน์ จวบจนถึง รัชศก จุลศักราช 1188 พ.ศ. 2369 เป็นปีที่ 4 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงเทพมหานคร เจ้าอนุวงศ์กอบกู้เอกราชเป็นกบฏต่อกรุงเทพ แต่ก็พ่ายแพ้แก่พระบรมเดชานุภาพ หนีไปเมืองญวน ส่วนพระยาหงสาวดีเจ้าเมืองไชยสุทธิตมบุรีได้พาบ่าวไพร่ชาวญ้อข้ามแม่น้ำโขงไปทางฝั่งซ้ายด้วยเกรงพระบรมเดชานุภาพ เพราะตนเป็นเมืองขึ้นของเวียงจันทน์

นอกจากการตั้งถิ่นฐานของชาวญ้อกลุ่มท้าวหม้อแล้ว ในช่วงเวลาเดียวกัน มีการเคลื่อนย้ายของผู้คนชาวญ้อเข้ามาตามลำแม่น้ำโขงและตั้งถิ่นฐานอย่างต่อเนื่องหลายกลุ่ม เกิดเป็นชุมชน หมู่บ้านในเวลาต่อมา เช่น ชุมชนชาวญ้อบ้านดอนแดง ชุมชนชาวญ้อบ้านดอนปอ ชุมชนชาวญ้อบ้านเสาเล้า ในส่วนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เช่นชุมชนชาวญ้อบ้านป่งเหนือ (เมืองหินบูรณ์ แขวงคำม่วน สปป.ลาว) (อ้อย ฤทธิ สันทร, 2553) แรกเริ่มชาวญ้อนิยมตั้งถิ่นฐานติดแม่น้ำโขง เพราะเป็นภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยต่อการทำการเกษตรและการประมงพื้นบ้าน จึงทำให้เกิดชุมชนญ้อชุกชุมในริมฝั่งแม่น้ำโขงเป็นจำนวนมากทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำโขง แม้ว่าในเวลาต่อมาชาวญ้อได้ขยายเข้าไปลึกในดินแดนทั้งสองฝั่งเกิดเป็นชุมชนหมู่บ้าน เช่น ชุมชนชาวญ้อบ้านโพน (รุ่งอรุณ ทิทธิพนธ์เกียรติ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2532) จากการศึกษาของ เติมวิภาศย์พจนกิจ (2542 : 195-196) กล่าวว่า ชาวญ้อตั้งบ้านเมืองในอดีตได้แก่ เมืองไชยบุรี เมืองท่าอุเทน เมืองแซงบาดาล เมืองท่าซอนยาง ชุมชนหมู่บ้านที่ปรากฏในปัจจุบัน คือ บ้านโพน บ้านท่าอุเทน บ้าน กุดสะกอย บ้านตาลปากน้ำ จังหวัดนครพนม บ้านนายาง จังหวัดอุดรธานี บ้านกุดนาแดง บ้านหนามแท่ง บ้านจำปา บ้านดอกนอ บ้านบุงเป่า บ้านนาสีนวล จังหวัดสกลนครบ้านสิม บ้านหนองแวง บ้านสา บ้านหนองไม้ตาย บ้านบึงกระดาน จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านท่าซอนยาง บ้านกุดน้ำใส บ้านยาง บ้านสันผ้า บ้านเหล่ากลาง จังหวัดมหาสารคาม ฯ

ชุมชนญ้อไทย1 อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนมเป็นชุมชนเก่าที่ตั้งถิ่นฐานริมฝั่งขวาแม่น้ำโขง เกิดจากการเคลื่อนย้ายผู้คนชาวญ้อจากเมืองหงสา เมื่อเดินทางมาถึงชัยภูมิที่เหมาะสมจึงเลือกตั้งถิ่นฐานและพัฒนาเกิดเป็นชุมชนหมู่บ้านในเวลาต่อมา เช่นเดียวกับกับชุมชน ชาวญ้อลาว เมืองหินบูรณ์ แขวงคำม่วน สปป.ลาว ได้ตั้งถิ่นฐานในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เพื่อประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านในแม่น้ำโขงและหาของป่าในภูเขาหินบูรณ์ ซึ่ง ทั้งสองชุมชนสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติและไปมาหาสู่กัน และร่วมงานบุญประเพณีกันเป็นประจำ

ต่อมา พ.ศ. 2426 ฝรั่งเศสได้ครอบครองเวียดนามได้ทั้งหมดและรุกคืบมาควบคุมพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ทำให้รัฐบาลสยามมีความขัดแย้งกับชุมชนชายแดนในที่สุดรัฐบาลสยามไม่สามารถต่อสู้กับแรงกดดันทางด้านการทหารของรัฐบาลฝรั่งเศสได้ ทำให้ต้องเสียอำนาจอธิปไตยดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้กับรัฐบาลฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. 2436 ตามสนธิสัญญาสยาม ฝรั่งเศส (สุวิทย์ ธีรศาสด์, 2552) และเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาการใช้แม่น้ำโขง และเกิดผลกระทบต่อชุมชนที่อาศัยริมฝั่งแม่น้ำโขง คือ ชุมชนชาวญ้อบ้านไทย ที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับชุมชนชาว บ้านญ้อลาว ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ไม่สามารถเดินทางข้ามไปมาเพื่อทำกิจกรรมหาอยู่หากิน ได้อย่างสะดวกเหมือนอย่างเคย ดังที่ นายถนิม เจริญมาตย์ (สัมภาษณ์) ให้ข้อมูลว่า เดิมนั้น ชาวญ้อเดินทางข้ามหาของป่า หาปลาตามแม่น้ำโขง หากวันใดมีดักำก่อน จะพักแรมอยู่กับชุมชนชาวญ้อ ลาว เช่นเดียวกัน ชาวญ้อ ลาว มักข้ามมาจับจ่ายซื้อขายสิ่งของต่างๆ และพักค้างคืนกับญาติพี่น้องชาวญ้อบ้าน ไทย1 เห็นได้ว่าสภาพการดำเนินชีวิตของชุมชนสองฝั่งโขงมีความเกื้อกูลกันสูง เมื่อลาวฝั่งซ้ายตกเป็นของฝรั่งเศส(พ.ศ. 2436) ส่งผลต่อผู้คนทั้งสองฝั่งโขงอย่างเป็นวงกว้าง อาทิ การจับปลา การข้ามแม่น้ำโขงเพื่อไปเยี่ยมญาติ หรือไปทำมาหากิน ไปงานบุญ ไปเที่ยว ซึ่งเดิมเป็นสิ่งที่คนสองฟากสามารถข้ามไปมาได้โดยไม่ต้องขออนุญาตใคร อาทิ กรณีนายลา กับต้องสู้อีก 9 คน เป็นชาวนครพนม ทอดแห เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2440 นายบุตร กับพวกอีก 4-5 ค ซึ่งเป็นคนของเจ้าเมืองท่าแขก มาห้ามปรามและแย่งเอาแหไป 2 ปาก (สุวิทย์ ธีรศาสด์, 2552 : 55) วันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2441 ท้าวเพี้ยและราษฎรเมืองอาจสามารถลงไป

ทอดแหในแม่น้ำโขง เจ้าเมืองท่าแขกให้กรมการเมืองไปแย่งชิงเอาปลา แล้วจับตัวท้าวจันกับท้าวสุริยะ กรมการเมืองอาจสามารถไปเมืองท่าแขก (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2552 :55) อย่างไรก็ตามในส่วนชาวญ้อ บ้านไทย 1 และบ้านนาหมื่นยังคงมีการเดินทางไปมาหาสู่กันแบบไม่เป็นทางการ (ถนิม เจริญมาตย์, สัมภาษณ์) ในระยะต่อมารัฐบาลทั้งสองฝากฝังแม่น้ำโขงดำเนินการพัฒนาภูมิภาคเพื่อช่วงชิง ความหมายของภูมิภาค ในขณะที่รัฐบาลฝรั่งเศสที่ครอบงำประเทศลาวมีการดำเนินนโยบายสร้างความ เป็นอันของผู้คนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง

ต่อมาโฮจิมินห์ ได้เปลี่ยนชื่ออำนาจทางการเมืองในภูมิภาคนี้ ได้จัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ เวียดนาม เมื่อ พ.ศ. 2473 โดยขบวนการสังคมนิยมนี้ต้องการปลดแอกอินโดจีนจากฝรั่งเศส จนใน ที่สุด ลาว เวียดนาม เขมร ประกาศอิสรภาพจากฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. 2497 ตามสนธิสัญญาเจนีวา เหตุการณ์ครั้งนั้นเป็นการเตือนภัยว่า ลัทธิสังคมนิยมกำลังเข้ามามีบทบาทในภูมิภาค เกิดภาวะ สงครามเย็นระหว่างสองขั้วอำนาจระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ที่ใช้สงครามตัวแทน เริ่มต้นเมื่อ พ.ศ. 2497 เป็นต้นมา โดยใช้สมรภูมิสำคัญหนึ่งในสามของสงครามตัวแทน การรุกคืบของ ค่ายสังคมนิยมในภูมิภาคอย่างรวดเร็ว เมื่อ เขมรแดง โดยพล พต และ เขียว สัมพันธ์ ภายใต้การ สนับสนุนจากจีนบุกเข้ายึดพนมเปญ ในปี พ.ศ. 2518 และประกาศใช้นโยบายคอมมิวนิสต์บริหาร ประเทศอย่างเข้มงวด

ในสภาวะการแบ่งแยกทางการเมืองทั้งสองค่ายอย่างชัดเจน ทำให้ประเทศไทยและประเทศ ลาวถูกแบ่งแยกเส้นแบ่งพรมแดนโดยเฉพาะแม่น้ำโขง เมื่อพรรคประชาชนปฏิวัติลาวประกาศ สถาปนาประเทศลาวเป็น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ยิ่งทวีความรู้สึกเป็นอื่น การ เดินทางไปมาหาสู่กันถูกปิดกั้น การหาปลาในแม่น้ำโขงต้องระวังถูกจับหากล่องลำไปอีกฝั่งหนึ่ง ภาพการณ์ดังกล่าวสร้างความตึงเครียดในทุกระดับความรู้สึกหวาดระแวง ในขณะที่ประเทศไทยถูกจัด วางให้มีการตั้งฐานทัพอเมริกาเพื่อต่อต้านการรุกคืบของสังคมนิยม ผลจากความหวาดระแวงและรู้สึก แดกแยกในภูมิภาค ทำให้รัฐยิ่งขยายและควบคุมอำนาจเหนือดินแดนอย่างเข้มงวดมากขึ้น เหตุการณ์ สำคัญในภูมิภาคและแม่น้ำโขงถูกปรับเปลี่ยนบริบทในฐานะขอบเขตของรัฐชาติอย่างชัดเจน ส่งผล กระทบต่อชุมชนสองฝากฝั่งแม่น้ำโขงตามยุคสมัย เช่นเดียวกับ ชุมชนชาวญ้อ ไทย 1 ประเทศไทย และชุมชนญ้อลาว สปป.ลาว ที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่แนบแน่นนั้น ถูกทำให้เกิดขั้นตอนการ ข้ามฝั่งที่เข้มงวดมากขึ้น

ในปัจจุบัน รัฐบาลไทยและรัฐบาลลาว ได้พัฒนารอบความร่วมมือกันทั้งในระดับพหุภาคี และทวิภาคีหลายกรอบ เช่น ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี – เจ้าพระยา – แม่น้ำโขง (Arayawady- Chao Phraya – Mekong Economic Cooperation Strategie - ACMECS) กรอบ ความร่วมมืออนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub – region - GMS) กรอบความร่วมมือ ประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (Association of South East Asian Nations - ASEAN) และมีความพยายามที่จะพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมในภูมิภาค ทำให้เกิดการกำหนด แผนพัฒนาทางเศรษฐกิจร่วมกันโดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนา เช่น East-Weest Economic Corridor หรือ ยุทธศาสตร์สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพลงในการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งในรูปแบบการค้า การลงทุน การท่องเที่ยวและวัฒนธรรมซึ่งจะส่งผลให้ความสัมพันธ์ในระดับ ภูมิภาคเป็นไปได้อย่างดี

การพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวหากมองแต่เพียงผิวเผินอาจจะเห็นเพียงผลดีที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว แต่ในภาพรวมยังมีปัญหาที่ยังรอคอยการแก้ปัญหาอีกหลายประการ เช่น ปัญหาความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ปัญหาการลักลอบค้าโค กระบือ ซึ่งเสี่ยงต่อการแพร่กระจายโรคติดต่อ การลักลอบค้ายาเสพติด การลักลอบหนีเข้าเมือง การโจรกรรมรถยนต์และรถจักรยานยนต์ข้ามแดน ปัญหาการปักปันเขตแดนและการแย่งชิงทรัพยากรในแม่น้ำโขง ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความมั่นคงทุกๆ ด้าน ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การทหาร และที่สำคัญที่สุดผลกระทบจากการพัฒนาได้ส่งผลให้เกิดปัญหาใหม่ๆ หรือมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกหลายประการ

การแก้ปัญหาของประเทศไทยและรัฐลาวเสริมสร้างความร่วมมือทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายลาวเน้นด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ และการแก้ปัญหาทางนโยบายอย่างเดียวกันทำให้เกิดผลต่อประชาชนทั้ง 2 ฝ่าย ที่ต้องเผชิญต่อปัญหาต่างๆ เกิดจากความหวังดีต่อรัฐไทยและรัฐลาวมอบให้ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ทุกฝ่ายต่างแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ไม่ได้คำนึงถึงความยั่งยืนและความต้องการของผู้ที่ได้รับผลกระทบคือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชายแดนหากทุกฝ่ายย้อนมองพื้นฐานของชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของประชาชนในพื้นที่ชายแดนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ต่างมีการปรับตัว เปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยน เพื่อความเป็นอยู่ร่วมกันในสังคม และการปรับเปลี่ยนของสังคมตามกระแส โลกาภิวัตน์ รวมทั้งยังต้องปรับตัว เปลี่ยนไปตามแนวนโยบายแห่งรัฐทั้งนโยบายแห่งรัฐไทยและรัฐลาว ซึ่งส่งผลกระทบต่อกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ชายแดนทั้งนั้น

กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในพื้นที่ชายแดนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่ก่อนการกำหนดเส้นพรมแดน พ.ศ. 2436 ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง กลุ่มชาติพันธุ์แสก กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยฯ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อที่ตั้งถิ่นฐานริมฝั่งแม่น้ำโขงยังมีการเดินทางไปมาหาสู่กันกับชุมชนญ้อลาว เมืองหินบูน แขวงคำม่วน อย่างต่อเนื่อง มีลักษณะเป็นเครือญาติกันมายาวนาน เมื่อมีงานบุญสงกรานต์หลวงปู่สนธิ์ เกจิอาจารย์ วัดญ้อไทย ชาวญ้อลาว จะเดินทางมาสักการะเป็นประจำ เมื่อมีงานกินดองที่บ้านญ้อบาวญาติพี่น้องชาวญ้อไทย 1 จะเดินทางมาร่วมงานด้วยเกือบทุกครั้ง

จากความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยตั้งประเด็นศึกษาว่าการศึกษาชุมชนที่เคยมีวัฒนธรรมร่วมกันในอดีตที่มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นหลังการปักปันเขตแดนตามลำแม่น้ำโขง จะสามารถเห็นภาพของการลื่นไหลทางวัฒนธรรมและการปฏิบัติการตามนโยบายภาครัฐในชุมชนชายแดนในทางปฏิบัติจริงว่า เป็นอย่างไร รัฐชาติเป็นกำแพงกันความสัมพันธ์กันทางเครือญาติอย่างไร เครือข่ายทางวัฒนธรรม การเลือกใช้พื้นที่ชุมชนชาวญ้อ ไทย 1 ประเทศไทย และชุมชนชาวญ้อ ลาว สปป.ลาว ถือเป็นตัวแทนสามารถสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมอาเซียนที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในระดับขั้นที่สูงขึ้นต่อไป และเป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนชายแดนสองฝั่งแม่น้ำโขง

คำถามในการวิจัย

1. ชุมชนญ้อสองฝั่งแม่น้ำโขงมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม หลังการปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2436 เป็นอย่างไร

2. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนผู้สองฝั่งโขงหลังการ ปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2436 มีอะไรบ้าง อย่างไร

3. ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนผู้สองฝั่งแม่น้ำโขง เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทย1 อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และชุมชนผู้ลาว เมืองหินบูน แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หลัง พ.ศ. 2436

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้สองฝั่งโขงหลัง การปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2436

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคม และเศรษฐกิจ ของชุมชนผู้ไทย1 ประเทศไทย และ ชุมชนผู้ลาวสปป. ลาว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทย1 อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และชุมชนผู้ลาว เมืองหินบูน แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2. ได้องค์ความรู้ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้สองฝั่งโขง หลังการปักปันเขตแดนลาวและสยาม

3. เป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวผู้ไทย1 เช่น ด้านสาธารณสุข ด้านการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นต้น

4. เป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนสอง ฝั่งโขงทั้งประเทศไทยและประเทศลาวในโอกาสการเปิดอาเซียน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

1. ชุมชนชาวบ้านผู้ไทย1 อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครพนม ประเทศไทย
2. ชุมชนชาวบ้านผู้ลาวเมืองหินบูน แขวงคำม่วน สปป.ลาว

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงผู้ให้ข้อมูลหลักคือ

1. ผู้รู้ ปรชาผู้ท้องถิ่นของชุมชนผู้ บ้านผู้ไทย1 และบ้านผู้ลาวจำนวน 20 คน

2. ผู้อาวุโสชาวน้อย มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 20 คน
3. ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ผู้นำพิธีกรรมในชุมชนชาวน้อยจำนวน 20 คน
4. ประชาชนชาวน้อย บ้านน้อยไทย และบ้านน้อยลาว จำนวน 50 คน
5. นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านชาติพันธุ์น้อย จำนวน 5 คน

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

แนวคิดเรื่องชายแดน (borders)

คำว่าชายแดน (borders) มีคำที่ใกล้เคียงกันและมีความหมายเกี่ยวข้องกันหลายคำได้แก่ ชายแดน (border) พรหมแดน (frontier) เขตแดน (boundary) เส้นแบ่งเขต (borderline) อาณาเขต (territory) และอาณาบริเวณชายแดน (border land) แนวทางการพิจารณาในเรื่องพื้นที่ชายแดนมีแนวทางที่แตกต่างกันอย่างน้อย 2 แนวทางได้แก่แนวทางรัฐศาสตร์กับแนวทางมานุษยวิทยาแต่ละแนวทางดังกล่าวมีแนวคิดที่แตกต่างกันออกไปแนวคิดทางด้านรัฐศาสตร์ได้นิยามความหมายชายแดนว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นรัฐสมัยใหม่ตั้งแต่ต้นและจุดสิ้นสุดขอบเขตอธิปไตยสร้างกระบวนการควบคุมพื้นที่เส้นเขตแดนและแบ่งแยกความเหมือนความแตกต่างความเป็นพวกเดียวกันกับความเป็นอื่นระหว่างผู้คนที่ต่างปากของเส้นพรหมแดนการเคลื่อนย้ายของผู้คนข้ามพรหมแดนรัฐชาติจะเกิดขึ้นอย่างเสรีไม่ได้ (ปีนแก้ว เหลืองอรามศรี, 2542)

ในขณะที่แนวความคิดชายแดนทางด้านมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ให้ความสนใจเรื่องพรหมแดน (boundaries) มากกว่าเพียงจะเริ่มในใจประยุกต์แนวคิดเรื่องพรหมแดน (boundaries) ในการศึกษาทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจและวัฒนธรรมตามแนวชายแดนในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา (ยศสันตสมบัติ, 2551) นักมานุษยวิทยาเริ่มใช้พื้นที่ชายแดนวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับรัฐชาติในลักษณะที่เคลื่อนไหวและซับซ้อนมากขึ้นนับแต่ปีค.ศ. 1970 เป็นต้นมาทำให้เห็นชายแดนที่เชื่อมโยงกับปัญหาอำนาจและความด้อยพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้ผู้คนทุนสินค้าและวัฒนธรรมก้าวข้ามพรหมแดนรัฐชาติกระแสแนวคิดหลังสมัยใหม่มองชายแดนในลักษณะเป็นภาพลักษณ์ (image) ของพหุวัฒนธรรมการทำความเข้าใจเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดนอาจต้องอาศัยแนวคิดเรื่องพื้นที่ชายแดน (borderlands) มาทำความเข้าใจ (ยศสันตสมบัติ, 2551) ทำให้ปัจจุบันการศึกษาเรื่องชายแดนอาจอาศัยแนวคิดพื้นฐานทั้งทางด้านรัฐศาสตร์และมานุษยวิทยาเป็นกรอบในการศึกษาแล้วให้คำนิยามความหมายของพื้นที่ชายแดนที่แตกต่างกันออกไป ในงานของธงชัย วินิจจะกุล (254) ได้ให้ความหมายไปในแนวรัฐศาสตร์และความเป็นรัฐชาติซึ่งให้พื้นที่ชายแดนเป็นกระบวนการหลายเป็นรัฐชาติ Hertzfeld (2001 อ้างใน ขวัญชีวัน บัวแดง, 2548) ได้ให้ความหมายว่าเป็นพื้นที่ทางกายภาพที่มีนัยถึงบางสิ่งที่อยู่ระหว่าง (in-between) เป็นพื้นที่ของการติดต่อไม่ต่อเนื่องและไม่ชัดเจนสอดคล้องกับการอธิบายเรื่องอาณาบริเวณชายแดนของ เดชา ตั้งสีฟ้า (2549) ให้ความหมายว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่เพียงแต่เห็นอำนาจและข้อจำกัดของรัฐชาติยังพบเห็นความขัดแย้งและการอานวยความสะดวกในฐานะที่หลากลั่นด้วยปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของผู้คนจากแนวทางในการศึกษาที่ได้ยกมาข้างต้นทำให้มองเห็นถึงพัฒนาการการศึกษาในเรื่องชายแดนและชัดเจนยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในยุคปัจจุบันการมองพื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่ที่ไม่ไหวติงคงที่และด้อย

พัฒนาอาจเป็นเรื่องที่ต้องนำมาทบทวนและมองใหม่ในลักษณะกลับกันเพราะพื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะและพิเศษที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆยุคโลกาภิวัตน์ยิ่งทำให้ชายแดนเป็นพื้นที่ที่ซับซ้อนและเลื่อนไหลการนำแนวคิดนี้มาศึกษาในงานวิจัยนี้จะช่วยวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆในพื้นที่ชายแดนได้มากยิ่งขึ้นสะท้อนให้เห็นปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจากการควบคุมโดยอำนาจรัฐในบริบทนโยบายพัฒนาพื้นที่ชายแดนของรัฐบาลพื้นที่ชายแดนไม่ใช่เป็นเพียงพื้นที่ที่อำนาจรัฐควบคุมอย่างเดียวแต่เป็นพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายการให้คำนิยามการควบคุมพื้นที่และการพัฒนาไม่ได้หมายความว่าเพื่อกำหนดการข้ามแดนการรุกรานเส้นแบ่งเขตแดนแต่รัฐต้องมองใหม่ในลักษณะที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้นนโยบายที่นำไปใช้ในพื้นที่ชายแดนอาจถูกกำหนดเฉพาะเป็นกรณีพิเศษในแต่ละพื้นที่ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับผู้คนและภูมิรัฐศาสตร์

แนวคิดชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnicity)

ลักษณะความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมที่แพร่หลายโดยทั่วไปทั้งในอดีตและปัจจุบันจะพบว่าหมู่บ้านคณะชนเผ่าพันธุ์ตลอดจนชุมชนที่ครั้งหนึ่งเคยโดดเดี่ยวและมีความเป็นอยู่อย่างอิสระได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชาติที่เกิดขึ้นใหม่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Groups) ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างในขอบเขตที่ต่างกันออกไปท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมจะพบว่ามียุคสมัยหนึ่งพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นใหม่ได้มีการยอมรับจารีตประเพณีของชนกลุ่มอื่นปรับตัวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐซึ่งต่างก็สูญเสียความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมของตนไปอย่างรวดเร็วในขณะเดียวกันก็มีกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนหนึ่งที่พยายามดำรงความเป็นอัตลักษณ์และความแตกต่างทางชาติพันธุ์ของตนไว้

สุเทพสุนทรเกษม (2548 : 95-97) กล่าวสรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับปรากฏการณ์และกระบวนการชาติพันธุ์สัมพันธ์ไว้ดังต่อไปนี้

1. ชาติพันธุ์สัมพันธ์เป็นผลผลิตที่เกิดมาจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดระยะยาวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆไม่ใช่เป็นผลมาจากกลไกการแบ่งแยกอย่างที่เคยหลายคนเข้าใจ
2. ชาติพันธุ์สัมพันธ์มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะพลวัตของการจัดระเบียบความสัมพันธ์และชนบทชนบทนิยมประเพณีใหม่ไม่ใช่เป็นลักษณะอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมหรือการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมการสืบทอดจารีตประเพณีและการรวมกลุ่มทางสังคมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ดังกล่าวเพียงแต่หน้าที่และบทบาทของมันได้เปลี่ยนไปจากเดิม
3. ชาติพันธุ์สัมพันธ์เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่จารีตประเพณีดั้งเดิมจะถูกนำไปใช้ในความหมายที่มีลักษณะเฉพาะและในฐานะที่เป็นกลไกของการจัดองค์กรทางการเมือง
4. ลักษณะสำคัญของชาติพันธุ์สัมพันธ์มักจะมีลักษณะไม่เป็นทางการหรือแบบพิธีโดยปกติกลุ่มชาติพันธุ์จะไม่รวมกันเป็นส่วนหนึ่งของกรอบอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองทางการเมืองของรัฐถ้าหากว่ากลุ่มชาติพันธุ์ได้รับการรับรองเป็นทางการในฐานะเป็นรัฐหรือภูมิภาคภายในกรอบของสหพันธรัฐเราก็ไม่ถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์แต่จะเป็นระบบการเมืองของชาติหรือระหว่างประเทศ

แนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

ปรากฏการณ์ทางสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ตามแนวคิดของ Julian Steward (1963) ได้กล่าวถึงความซับซ้อนของสังคมแสดงให้เห็นพลวัตวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมมีสาเหตุจากอิทธิพลการจัดการของรัฐบาลสมัยใหม่และการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเดิมกับวัฒนธรรมอื่นการจัดการวัฒนธรรมจะข้ามผ่านบรรทัดฐานของพฤติกรรมส่วนบุคคลและองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะร่วมของปัจเจกชนทั้งหมดทั้งนี้เมื่อกล่าวถึงพื้นที่ชายแดนจะเห็นกระบวนการจัดการโดยรัฐบาลและการพยายามผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมหลักที่รัฐชาติกำหนดร่วมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่คือกลุ่มชาติพันธุ์เขมรนอกจากนี้ยังเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการผสมผสานกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรและกลุ่มอื่นๆที่ย้ายมาอาศัยอยู่เพื่อประกอบอาชีพ

อย่างไรก็ตามการปรับตัวเพื่อการอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขก็ย่อมเกิดขึ้นในสังคมชายแดนก็ย่อมเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและร่วมปฏิสังสรรค์กับกลุ่มอื่นๆในชุมชนพื้นที่ชายแดนกลายเป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม (multi-culture) ซึ่งเกิดจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (assimilation) การบูรณาการทางวัฒนธรรม (integration) และการรวมเป็นพหุสังคม (pluralism) ในด้านการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม งามพิศ สัตย์สงวน (2545) ได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงว่าความแตกต่างของสิ่งเดียวกันที่เอามาเปรียบเทียบกับเวลาที่แตกต่างกันไปรวมทั้งกระบวนการเปลี่ยนแปลงในปรากฏการณ์ทางสังคมทั้งที่วางแผนและไม่ได้วางแผนปรากฏการณ์ดังกล่าวแยกเป็นองค์ประกอบย่อยได้ 6 อย่างที่สัมพันธ์กันได้แก่กำหนดปรากฏการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงระดับของการเปลี่ยนแปลงระยะของการเปลี่ยนแปลงทิศทางของการเปลี่ยนแปลงขนาดน้ำหนักของการเปลี่ยนแปลงอัตราการเปลี่ยนแปลงปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) คือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปโดยยึดบรรทัดฐานทางสังคมเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นความแตกต่างในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนที่เข้าไปสัมพันธ์กันความแตกต่างในบทบาทผู้เข้าสัมพันธ์และความต่างในเป้าหมายหรือการทำหน้าที่ของสถาบันสังคม

2) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture Change) หมายถึงความแตกต่างในระบบวัฒนธรรมหรือการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบย่อยของวัฒนธรรมเช่นการเปลี่ยนแปลงในระบบครอบครัวเศรษฐกิจการเมืองการปกครองการขัดเกลาทางสังคมและการศึกษาระบบศาสนาและความเชื่อระบบการแพทย์และสาธารณสุขระบบการสื่อสารศิลปะและนันทนาการการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมยังรวมถึงความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยของวัฒนธรรมเช่นความแตกต่างในค่านิยมความเชื่ออุดมการณ์ประเพณีพิธีกรรมสัญลักษณ์สถานภาพและบทบาทโลกทัศน์รวมทั้งวิถีวัฒนธรรมด้วย

ภาพที่ 1.1 แผนผัง การนำแนวคิดมาใช้ในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. จัดประชุมทีมวิจัย เพื่ออธิบายจุดประสงค์การวิจัย การวางแผนการวิจัย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร งานวิจัย บทความ เอกสารวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนผู้อพยพในประเทศไทยและประเทศลาว
3. ประสานงานและสร้างทีมวิจัยที่บ้านกับผู้อพยพไทย1ประเทศไทย และบ้าน ผู้อพยพประเทศลาว
4. เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ การจัดเวทีชาวบ้าน การระดมสมอง ร่วมกับชาวผู้อพยพในชุมชนบ้านผู้อพยพไทย1 ประเทศไทย และชาวบ้านผู้อพยพประเทศลาว
5. ทีมคณะผู้วิจัยนำข้อมูลมาสังเคราะห์ ข้อมูลต่างๆ เพื่อหาความน่าเชื่อถือของข้อมูล และเก็บข้อมูลซ้ำ เพื่อความแม่นยำในประเด็นที่ตกหล่น
6. สรุปจัดทำรูปแบบฉบับสมบูรณ์
7. เผยแพร่ผลงานวิจัย

ระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้กำหนดระยะเวลา 1 ปี โดยมีแผนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

กิจกรรม/ขั้นตอนการดำเนินงาน	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. จัดประชุมทีมวิจัย	→											
2. เก็บข้อมูลเชิงเอกสาร	→	→	→									
3. ประสานพื้นที่วิจัย, สร้างความเข้าใจและสร้างทีมวิจัยชุมชน			→									
4. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม				→	→	→	→	→				
5. สังเคราะห์ข้อมูล, จัดทำเล่มวิจัย								→	→	→		
6. จัดทำรูปเล่มสมบูรณ์และเผยแพร่งานวิจัย											→	→

ตารางที่ 1.1 แสดงแผนการดำเนินงานวิจัย

นิยามศัพท์

ญ้อ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว สาขาหนึ่ง เรียกแตกต่างกันออกไป เช่น ย้อ ไทยย้อ ญ้อ ไทญ้อ นักภูมิศาสตร์ภาษาจัดให้ภาษาญ้อเป็นภาษาถิ่นย่อยของภาษาไทยลาว แต่ในงานวิจัยชิ้นนี้ ใช้ตามหลักฐานที่ปรากฏในจดหมายเหตุของหลวงอุเทนชำนาญดิษฐ์ บุตรของพระศรีวรราช (บุญมาก) เจ้าเมืองท่าอุเทน ใช้คำว่า “ญ้อ” ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้คำว่า “ญ้อ” เพื่อสะดวกในการอ้างอิง แต่ให้เข้าใจว่า คำว่า ญ้อ กับ ไทญ้อ ไม่แตกต่างกัน

วัฒนธรรม หมายถึง จารีต ประเพณี ขะลำ แนวปฏิบัติ ของชุมชนชาวญ้อบ้านญ้อไทย1 อ.

ท่าอุเทน จ.นครพนม และชุมชนญ้อลาว เมืองหินบูน แขวงคำม่วน สปป.ลาว

การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การปรับเปลี่ยน เพิ่ม ลด เต็ม ลักษณะทางวัฒนธรรม ที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น การเปลี่ยนแปลงลักษณะเครื่องแต่งกาย การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ อาจเกิดจากปัจจัยภายในและภายนอกเข้ามากระทบหรือมีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ชายแดน หมายถึง อาณาบริเวณติดต่อกันระหว่างประเทศที่มีเส้นแบ่งพรมแดนของรัฐชาติที่มีการแบ่งพื้นที่ทางกายภาพอย่างชัดเจน ในงานวิจัยชิ้นนี้ หมายถึง บริเวณที่ติดต่อกันของประเทศ ไทย และ สปป.ลาว ในชุมชนญ้อบ้านญ้อไทย1 อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม และ ชุมชนญ้อลาว เมืองหินบูน แขวงคำม่วน สปป.ลาว

บทที่ 2

ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ฮmongสองฝั่งโขง

ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ฮ ปรากฏหลักฐานในภูมิภาคเมื่อ พ.ศ. 2351 ปลายรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 เดิมมีถิ่นฐานอยู่เมืองหงสา ทางตอนเหนือของ ประเทศลาวปัจจุบัน ได้เดินทางตามแม่น้ำโขงลงมาทางตอนใต้ และตั้งถิ่นฐานที่บริเวณปากแม่น้ำ สงคราม ริมฝั่งแม่น้ำโขง ตั้งชื่อเมืองว่า “ไซสุทธิดมบุรี” ขึ้นกับเวียงจันทน์ ต่อมาได้ ขยาย ตัว แยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานหลายกลุ่มและพัฒนาการเกิดเป็นชุมชนหมู่บ้านในเวลาต่อมา อาทิ ชุมชนฮmong บ้านเสาเหล้า อ.โพนสวรรค์ จ.นครพนม ชุมชนฮmong บ้านเสียว อ.นาหว้า จ.นครพนม ชุมชนฮmong บ้านท่า ขอนยาง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม

ชุมชนฮmong ไทย 1 เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง ร่วมกับชุมชน ฮmong ไทย 2 ชุมชน ฮmong ไทย 3 ประเทศไทยและ รวมทั้งชุมชนฮmongลาว สปป.ลาว มี ความเป็นมา ร่วมกันมายาวนาน เกิดเป็นสังคม เครือญาติชาติพันธุ์ฮmongทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง มีกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมร่วมกันในบางครั้ง และ สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยขอเสนอการศึกษาดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงหลังการก่อตั้งอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์
2. ประวัติความเป็นมาของชุมชนฮmongในลุ่มแม่น้ำโขง
3. ประวัติชุมชนฮmongในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน
4. ประวัติชุมชนฮmongในพื้นที่ศึกษา:บ้านฮmongไทย1 ประเทศไทย และ บ้านฮmongลาว สปป. ลาว
5. สรุป

ประวัติศาสตร์ชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงหลังการตั้งอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์

ก่อนที่จะอาณาจักรลาวล้านช้างย้ายศูนย์กลางจากเมืองหลวงพระบางมาเวียงจันทน์ ปรากฏ มีชุมชนเมืองอยู่แล้วในพื้นที่แอ่งสกลนครและบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงใกล้เคียงตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 อาทิ เมืองซำย (ด่านซำย) เมืองเวียงคำ (ไผ่หนาม) เมืองปากห้วยหลวง (โพนพิสัย) เมืองทรายฟอง เมืองพระน้ำฮmong เมืองหนองหานน้อย เมืองหนองหานหลวง และเมืองแก้น้าว เป็นต้น (มหาสิลา วิ ระวังค์, 2530 : 31-35) (มหาคำ จำปา แก้วมณี, 2539: 10-27) เมืองเหล่านี้อยู่ระยะเวลาหลังจากที่ วัฒนธรรมแบบเขมรโบราณเสื่อมอำนาจลง ตามตำนานล้านช้างกล่าวว่าก่อนที่ชาวลาวจะเข้ามาตั้งถิ่น ฐาน พื้นที่บริเวณนี้เดิมเป็นเขตเมืองของพระยาขอมซึ่งมีสายสัมพันธ์กับเมืองศูนย์กลางที่อินทปัฐนคร แต่ต่อมามีเหตุเภทภัย ผู้คนจึงอพยพกลับไปยังเมืองอินทปัฐนครแล้วปล่อยให้เมืองร้าง เมื่อชาวลาวได้ ขยายตัวจากเมืองหลวงพระบางลงมาติดต่อกับเมืองทางตอนใต้แถบเมืองเวียงจันทน์ ปรากฏว่าบริเวณ นี้เป็นบ้านเมืองอยู่แล้ว

เดิมพื้นที่แอ่งสกลนครแถบนครพนม สกลนครและใกล้เคียงเป็นดินแดนของพระยาศรีโคตร บองหรือโคตรบูร มีเมืองสำคัญอยู่ที่เมืองมรุกขนคร ชาวเมืองศรีโคตรบูรประกอบด้วยคนหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มตระกูลภาษามอญ-เขมร และลัวะ-ละว้าที่ชาวลาวเรียกว่า ข่า และกลุ่มจาม-เวียดนามทางใต้

เรียกว่า แขก ตามลักษณะวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามแสดงให้เห็นว่าพื้นที่แอ่งสกลนครมีกลุ่มเมืองและมีวัฒนธรรมที่ผ่านการผสมผสานสั่งสมจนกลายเป็นลักษณะของท้องถิ่น

ใน อรัญคันทน ปรากฏมีบ้านเมืองในบริเวณแอ่งสกลนครที่ร่วมสร้างพระธาตุพนม คือ

1. เมืองศรีโคตรบูรณ์ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระธาตุพนม สันนิษฐานว่าเมืองเดิมตั้งอยู่ปากตะวันออกแม่น้ำโขง ใกล้กับลำน้ำเซบั้งไฟ ซึ่งไหลผ่านแขวนคำ่วนลงแม่น้ำโขงบริเวณตรงข้ามพระธาตุพนม

2. เมืองหนองหารหลวง อยู่บริเวณหนองหาน จังหวัดสกลนคร

3. เมืองหนองหานน้อย อยู่บริเวณหนองหาน อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

ในรัชสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช กษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้าง ได้ย้ายราชธานีจากเมืองหลวงพระบางมาอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ เมื่อ พ.ศ. 2102 เนื่องจาก พระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์พม่าได้ทำสงครามขยายอำนาจทางด้านตะวันตก มุ่งยึดครองกรุงศรีอยุธยา ล้านนา และล้านช้างไว้ในอำนาจ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงเห็นว่าเมืองหลวงพระบางไม่เหมาะสมที่ใช้เป็นราชธานีเพราะคับแคบและตั้งอยู่ใกล้เขตแดนพม่า จึงย้ายราชธานีไปตั้งอยู่เวียงจันทน์ ซึ่งอยู่บริเวณตอนกลางของอาณาจักร หลังจากนั้นเวียงจันทน์จึงกลายเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (พระราชสิริสวัสดิ์, 2521: 5)

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2103 เป็นต้นมา ผู้ปกครองอาณาจักรล้านช้างได้ให้ความสำคัญแก่พื้นที่เห็นได้จากในรัชสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงบูรณะพระธาตุพนม (จังหวัดนครพนม) สร้างพระเจ้าองค์ตื้อ (อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย) และสร้างพระธาตุศรีสองรัก (อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย) ในรัชสมัยนี้พุทธศาสนานิกายเถรวาทรุ่งเรืองมาก และได้เผยแพร่เข้ามามีอิทธิพลในพื้นที่แอ่งสกลนครด้วย ศาสนสถานต่างๆในบริเวณนี้ได้รับการปรับให้เป็นแบบพุทธเถรวาท ดังกรณีของพระธาตุภูเพ็กและพระธาตุนารายณ์เจงเวง (สุรัตน์ วรางค์รัตน์, 2537: 82-83) ที่มีลักษณะภายนอกเป็นปราสาทแบบวัฒนธรรมเขมรโบราณทั้งรูปทรง ภาพจำหลัก หน้าบันและทับหลังล้วนเป็นเรื่องราวของเทพปกรณัมในศาสนาฮินดู เพียงแต่มีผู้นำเอาพระพุทธรูปเข้าไปประดิษฐานไว้ภายในและมีตำนานประกอบพร้อมกับการจัดงานนมัสการประจำปี และมีหลักฐานทางโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีรูปแบบศิลปะแบบล้านช้างชัดเจน เช่น โบสถ์ พระธาตุ เจดีย์ พระพุทธรูป (สงวน รอดบุญ, 2526) และหลักจารึกสมัยไท-ลาวที่พบอยู่อย่างหนาแน่น (ธวัช ปุณโณทก, 2530) ส่วนเมืองในแอ่งสกลนครได้เลื่อนสถานะขึ้นเป็นเมืองชั้นในและเมืองลูกหลวงของอาณาจักรล้านช้าง อาทิ เมืองเวียงคุก เมืองพรานพร้าว เมืองปะโค เมืองด่านซ้าย เมืองเชียงใหม่หนองหาร เมืองโพนพิสัยและเมืองนครพนม (ภุริภูมิ ชมพูนุช, 2549 :15) ในขณะเดียวกันเมืองนครพนมยังมีความสำคัญรองจากเวียงจันทน์

ในปี พ.ศ. 2237 พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช พระเจ้าแผ่นดินอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ถึงแก่พิราลัย พญาเมืองจันทร์ เสนาบดีซึ่งราชสมบัติแล้วตั้งตัวเป็นกษัตริย์ คิดกำเริบต้องการให้พระนางสุมังคละพระราชธิดาของพระเจ้าสุริยวงศาซึ่งเป็นม่าย มีพระโอรสองค์หนึ่งพระนามว่า องค์หล่อ และยังมีทรงพระครรภ์อยู่ เป็นมเหสี แต่นางไม่ยอม พญาเมืองจันทร์คิดจะฆ่าเจ้าองค์หล่อ แต่อำมาตย์นำเจ้าองค์หล่อหนีไปอาศัยในเวียงจันทน์ ส่วนพระนางสุมังคละได้หลบหนีไปอาศัยอยู่กับพระครูหลวงโพนสะเม็ก ท่านพระครูฯ ว่าจะเป็นที่ครหาจึงให้พระนางไปซ่อนตัวอยู่หมู่บ้านใกล้ภูส่วง้อหอคำ (เดิม วิชาญพจนกิจ, 2542 :35)ต่อมาท่านพระครูฯ ได้พาศิษยานุศิษย์อพยพลงมาทาง

ตอนใต้จนถึงเมืองจำปาสัก และสถาปนาเจ้าหน่อกษัตริย์บุตรของพระนางสุมังคละเป็นเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูรให้ครองเมืองจำปาสัก นับแต่นั้นเป็นต้นมาทำให้ราชอาณาจักรลาวแยกเป็นสามแห่ง คือ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ และจำปาสัก

พ.ศ. 2310 พระเจ้าสิริบุญสาร กษัตริย์เมืองเวียงจันทน์เกิดวิวาทกันกับพระวอ พระตา ทำให้ พระวอ พระตา อพยพครอบครัวและไพร่พลมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณบ้านหนองบัวลำภู (ปัจจุบันคือ จังหวัดหนองบัวลำภู) และขนานนามเมืองใหม่ว่า นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน (เดิม วิชาคย์พจนกิจ, 2542 : 93) เพื่อให้สมแก่ความมั่นคงและความใหญ่โตของเมืองให้ทัดเทียมกับ นครเวียงจันทน์ ฝ่ายเจ้าสิริบุญสารเมื่อทราบข่าวว่าเจ้าพระตา เจ้าพระวอ สร้างเมืองใหญ่โตเกรงว่า จะเป็นกบฏ ก็ทรงพิโรธ จึงยกกองทัพมาปราบ สู้รบกันนาน 3 ปี ในที่สุดเจ้าพระตาสิ้นชีพในสนามรบ (เดิม วิชาคย์พจนกิจ, 2542 : 94) เจ้าพระวอผู้เป็นน้องตีฝ่าวงล้อมแล้วหนีไปอาศัยพระเจ้าน้องคำหลวง กษัตริย์เมืองจำปาสัก ต่อมาได้ประมาณ 4 ปี เจ้าพระวอ เกิดขัดแย้งกับกษัตริย์เมืองจำปาสัก จึงย้าย ไปอยู่ดอนมดแดง แล้วแต่งให้ท้าวเพี้ย ถือศุภอักษรคุมเครื่องราชบรรณาการมายังเมืองนครราชสีมา ขอเป็นเมืองขึ้นกรุงธนบุรีสืบไป สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงโปรดให้เจ้าพระวอ กับพวกตั้งบ้านเรือนอยู่ ดอนมดแดงเป็นขอบขันฑสีมาโดยปริยายสืบไป ฝ่ายพระเจ้าสิริบุญสาร กษัตริย์เมืองเวียงจันทน์ ทราบข่าวว่าเจ้าพระวอตั้งบ้านเมืองอยู่ที่ดอนมดแดง จึงแต่งให้พญาสุโหมทัฬห ยกมาตีพระวอ เมื่อ พ.ศ. 2320 เจ้าพระวอด้านกองทัพเวียงจันทน์ไม่ไหว และขอกำลังจากจำปาสักมาช่วย แต่จำปาสัก ปฏิเสธ พระวอจึงแต่งคนมาทูลขอกำลังจากพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งได้โปรดเกล้าให้พระยาจักรีและพระ ยาสุรสีห์แม่ทัพไทยคุมกำลังไปช่วยแต่ไม่ทันกาล เจ้าพระวอได้เสียชีวิตในสนามรบ (เดิม วิชาคย์พจนกิจ, 2542 : 95) การกระทำของกษัตริย์เมืองจำปาสักและเจ้าสิริบุญสาร กษัตริย์ เมืองเวียงจันทน์ เป็นการร่วมมือกันหลบหลู่อำนาจไทย กองทัพกรุงธนบุรีจึงยกไปตีเมืองจำปาสักแล้วส่ง ตัวเจ้าไชยกุมารไปไต่สวน และพบว่าไม่มีส่วนรู้เห็นจึงโปรดให้กลับเมืองจำปาสักในฐานะประเทศราช ของไทย ต่อมา พ.ศ. 2321 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงโปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก เป็น แม่ทัพใหญ่กับเจ้าพระยาสุรสีห์ ยกทัพไปตีเมืองเวียงจันทน์ โดยได้เกณฑ์กำลังเมืองเขมร ยกขึ้นมาตาม แม่น้ำโขง ตีหัวเมืองรายทางที่ขึ้นกับเวียงจันทน์ เช่น เมืองมุกดาหาร เมืองนครพนม เมืองพะโค เมือง เวียงคุก และเมืองพรานพร้าว เกิดการสู้รบอยู่ 4 เดือนเศษ พระเจ้าสิริบุญสารต่อต้านทัพไทยไม่ไหว ได้ละทิ้งเมือง หนีไปเมืองคำเกิด กองทัพไทยได้จับเจ้านันทเสน เจ้าอินทร์ เจ้าอนุวงศ์ พร้อมด้วย ครอบครัวชาวลาวมากกรุงธนบุรี ให้ชาวลาวไปอยู่เมืองเพชรบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี สระบุรี ลพบุรี ใน ครั้งนั้นได้อัญเชิญพระพุทธรูปปฏิมากรแก้วมรกต กับพระบาง มายังกรุงธนบุรีด้วย ในเดือนยี่ ปีกุล เอก ศก จุลศักราช 1141 พ.ศ. 2322 (เดิม วิชาคย์พจนกิจ, 2542 : 79) การสงครามครั้งนี้ทำให้ เมืองเวียงจันทน์ เมืองจำปาสัก และเมืองหลวงพระบางยอมสวามิภักดิ์ต่อไทย หลังจากนั้น พระเจ้าสิริ บุญสารได้กลับมาครองเมืองเวียงจันทน์และได้สิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. 2324

ครั้งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรด ให้ตั้งเมืองเวียงจันทน์และจำปาสักเป็นเมืองประเทศราชขึ้นต่อกรุงเทพ มีพระราชประสงค์ตั้งหัวเมือง ขึ้นนอกให้เป็นกำลังของเมืองนครราชสีมาอยู่ระหว่างเมืองเวียงจันทน์และเมืองจำปาสัก (นงลักษณ์ ลีเมศิรี, 2524 : 20) กรอบกับสภาพบ้านเมืองในขณะนั้นผู้คนกระจัดกระจายหนีภัยสงคราม เพราะฉะนั้นเพื่อให้ประเทศเป็นปึกแผ่น จึงโปรดให้มีการตั้งเมืองขึ้นโดยนโยบายให้เจ้าพระยา

พื้นเมืองเที่ยวเกลี้ยกล่อมผู้คนหาสมัครพรรคพวกตั้งอยู่เป็นหลักแหล่งที่แน่นอน เมื่อชุมชนใดมีผู้คนมากพอก็โปรดให้แต่งตั้งเป็นเมืองขึ้น มีผู้นำชุมชนนั้นเป็นเจ้าเมือง มียศเป็นพระยาหรือพระ แล้วตั้งวงศาณญาติช่วยกันบำรุงท้องถิ่น โดยมีตำแหน่ง อุปฮาด ราชวงศ์ และราชบุตร

ประวัติความเป็นมาของชุมชนญ้อในลุ่มแม่น้ำโขง

ความเป็นมาของชาติพันธุ์ญ้อ

ตามจดหมายเหตุของหลวงชำนาญอุเทนดิษฐ์ (บาฮต กิตติวีรพันธุ์) (เมธี ดวงสงค์, 2514) (วิศิษฐ์ ดวงสงค์, 254 : 3727-3737) กล่าวว่า ปีมะโรงสัมฤทธิ์ศก จุลศักราช 1170 (พ.ศ. 2351)ตรงกับรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีชาติพันธุ์เผ่าหนึ่งเรียกว่า “ไทญ้อ” อยู่เมืองหงสาวดี ตอนเหนือของเมืองหลวงพระบาง พระราชอาณาจักรลาวปัจจุบัน เมืองหงสาตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำโขง ในครั้งนั้นมีหัวหน้าใหญ่ชื่อ “ท้าวหม้อ” มีภรรยาชื่อ “นางสุนันทา” ท้าวหม้อจะเป็นบุตรของผู้ใดไม่ปรากฏ ได้พาครอบครัวและบ่าวไพร่ประมาณ 100 คน ล่องแพมาตามลำน้ำโขง เนื่องจากถูกเนรเทศ แต่จะเป็นด้วยเหตุใดไม่ปรากฏ เข้าใจว่าคงจะชิงความเป็นใหญ่กัน เมื่อมาถึงนครเวียงจันทน์ ท้าวหม้อขอสวามิภักดิ์เป็นข้า พึ่ง โภธิสมภารกับเจ้านครเวียงจันทน์ เจ้าอนุวงศ์ผู้ครองนครเวียงจันทน์จึงอนุญาตให้พาครอบครัว ไปตั้งเมืองอยู่ปากน้ำสงคราม ซึ่งเป็นชัยภูมิที่อุดมสมบูรณ์ เมื่อสร้างเมืองเสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าอนุวงศ์ได้ตั้งท้าวหม้อเป็น “พระยาหงสาวดี” เมืองที่ตั้งขึ้นใหม่อยู่ปากน้ำสงครามข้างเหนือฝั่งขวาแม่น้ำโขง ให้นามว่า เมืองไชยสุทธิดุตตมบุรี ได้แต่งตั้งท้าวเล็กน้องชายท้าวหม้อเป็นอุปฮาดวังหน้า ภายหลังญาติพี่น้องท้าวหม้อและพลเมืองที่อยู่ในเมืองหงสาวดีทราบข่าวการเป็นเจ้าเมือง และความอุดมสมบูรณ์ของเมือง จึงได้พากันอพยพครอบครัวตามมาประมาณ 500 คน พระยาหงสาวดี (หม้อ) มีบุตรชายใหญ่ชื่อ “ท้าวโสม”

เมืองไชยสุทธิดุตตมบุรีเป็นเมืองขึ้นต่อเวียงจันทน์ จวบจนถึง อัฐศก จุลศักราช 1188 พ.ศ. 2369 เป็นปีที่ 4 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงเทพมหานคร เจ้าอนุวงศ์กอบกู้เอกราชเป็นกบฏต่อกรุงเทพ แต่ทัพแพแพ้แก่พระบรมเดชาณุภาพ หนีไปเมืองญวนครั้งที่ 1 ส่วนพระยาหงสาวดีเจ้าเมืองไชยสุทธิดุตตมบุรีได้พาบ่าวไพร่ข้ามแม่น้ำโขงไปทางฝั่งซ้ายด้วยเกรงพระบรมเดชาณุภาพ เพราะตนเป็นเมืองขึ้นของเวียงจันทน์ ขณะที่ข้ามแม่น้ำโขง ม้าตัวเมียชื่อ อีก้อมได้ตายลง และได้นำไปฝังไว้ที่หาดทรายแห่งหนึ่ง ต่อมาผู้มาตั้งบ้านเรือนขึ้น จึงได้ชื่อว่า บ้านหาดอีก้อม ซึ่งยังมีปรากฏมาจนปัจจุบัน

เมื่อพาบริวารข้ามแม่น้ำโขงไปฝั่งซ้ายแล้ว ได้สร้างบ้านเมืองขึ้นที่กวนปึงลิง ให้นามเมืองว่า “เมืองหลวงปึงลิง” ขึ้นอยู่กับอาณาจักรเวียดนาม ตั้งอยู่นานประมาณ 1 ปีเศษ พระยาหงสาวดีและอุปฮาดวังหน้าก็ถึงแก่กรรม เจ้ากรุงเวียดนาม พระเจ้าแผ่นดินเวียดนาม จึงได้แต่งตั้งกรมการเมืองปึงลิง ให้ ท้าวพระปทุม เป็นเจ้าเมือง ท้าวจารย์มา เป็นอุปฮาด ท้าวจันทร์ศรีสุราช (โสม) บุตรพระยาหงสาวดี (หม้อ) เป็นราชวงศ์ ท้าวบุ เป็นราชบุตร ให้ขึ้นต่อเมืองญวน แต่คณะกรรมการเมืองไม่พอใจ เพราะไม่ใช่ชาติพันธุ์เดียวกัน ทั้งการคมนาคมไปมาไม่สะดวก เพราะห่างไกลกันมาก แต่ต้องจำใจ เพราะอาณาจักรปกครองและแสนยานุภาพของนครเวียงจันทน์ยังอ่อนแอมาก ได้คิดหาโอกาสที่จะกลับมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามอยู่เสมอ แต่ยังไม่สบโอกาส

ในปีชวด สัมฤทธิศก จุลศักราช 1190 พ.ศ. 2373 เจ้าอนุวงศ์ออกจากเมืองญวนกลับมา นครเวียงจันทน์ คิดกบฏต่อกรุงเทพอีกเป็นครั้งที่ 2 เจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์) เมื่อครั้งยังเป็นพระ ยาราษฎร์สุภาวดี ได้เป็นแม่ทัพใหญ่คุมไพร่พลมารบกับเจ้าราชวงศ์แม่ทัพฝ่ายนครเวียงจันทน์ และหนีไป ญวนอีก แม่ทัพไทยตามจับเจ้าอนุวงศ์และครอบครัวได้ ส่งไปกรุงเทพ ยังไม่ได้แต่เจ้าราชวงศ์ พระยา ราชสุภาวดี(สิงห์) จัดให้พระวิชิตสงครามคุมทัพอีกกองหนึ่งไปตั้งที่เมืองนครพนม ให้ตรวจตราด่าน คอยสืบจับตัวเจ้าราชวงศ์ และให้ราชวงศ์ (เสน) เมืองเขมรราชเป็นแม่ทัพอีกกองหนึ่ง คุมไพร่พลเมือง อุบล เมืองยโสธร จำนวน 180 คน ไปตั้งอยู่ที่เมืองไชยสุทธิตมบุรี ซึ่งเป็นเมืองเดิมของชาวญ้อและ เป็นเมืองร้างในขณะนั้น ให้รักษาปากน้ำสงครามอันเป็นด่านช่องทางของกองทัพนครเวียงจันทน์ เข้า ออกให้กวัดขັນให้สืบจับเจ้าราชวงศ์นครเวียงจันทน์ต่อไป

ครั้นการศึกสงครามฝ่ายเมืองลาวสงบลงแล้ว ราชวงศ์ (เสน) กับท้าวไชยบุตรอุปฮาดเมือง อุบล ท้าวขัตติยะกรมการเมืองอุบล ท้าวศิลา บุตรราชวงศ์ (เสน) ซึ่งเป็นหัวหน้าใหญ่ ได้พร้อมกัน ปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม สร้างเมืองไชยสุทธิตมบุรีซึ่งทรุดโทรมอยู่ให้ดีขึ้น และเกลี้ยกล่อมชาวเมือง คำเกิดคำม่วนให้ข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในเมืองไชยสุทธิตมบุรีได้ 133 ครอบครัว รวมได้ ชายฉกรรจ์ 600 คน (บุศย์ จินตนา, 2520 : 8) และเรียกชื่อเมืองนี้ให้สั้นเข้าว่า “เมืองไชยบุรี”

ต่อมาเมื่อปีจอ สัมฤทธิศก จุลศักราช 1200 พ.ศ. 2381 ในรัชกาลที่ 3 กรุงเทพฯ มีท้อง ตรงพระราชสีห์ ให้แต่งตั้ง ราชวงศ์ (เสน) เป็นพระไชยวงษา (แสน) เป็นเจ้าเมืองไชยบุรี พระราชทาน เงินตรา 2 ชั่ง ถามหมากเงินถม 1 คนโทเงิน 1 เสื้อเข็มขบรวี 1 ตัว ผ้าโพกศีรษะ 1 ผืน แพรขาวห่ม 1 ผืน ตั้งท้าวไชย เป็นอุปฮาด พระราชทานหมาก คนโท ผ้าโพกศีรษะกาหลิบ 1 ผืน ผ้าดำปัก ไหมทอง 1 ผืน ผ่านปุม 1 ผืน แพรขาวห่ม 1 ผืน ตั้งท้าวศิลา เป็นราชบุตร พระราชทานเสื้ออัตรคัดอกลาย 1 ตัว ผ้าดำปักไหมทอง 1 ผืน ผ้าเชิงปุม 1 ผืน แพรขาว 1 ผืน เป็นเครื่องยศบรรดาศักดิ์

ให้ขึ้นต่อกรุงเทพมหานคร แล้วโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม แบ่งเขตแดนเมืองนครพนม เมืองหนองหาร เมืองหนองคายเป็นเขตเมืองไชยบุรี ให้เจ้าเมืองกรมการเมืองไชยบุรีรักษาเขตแดน ต่อไปตามท้องตรากำหนดไว้ดังนี้ ตั้งแต่แม่น้ำโขงฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือ เพียงปากห้วยบางบาตรปาก น้ำโขง ฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ เพียงห้วยแฮ่ ต่อเขตแดนเมืองนครพนมเลี้ยวไปตามลำน้ำสงครามจนถึง ปากห้วยศรีสะเกษ ข้างใต้ต่อไปข้างเหนือเขาทอก จึงถึงห้วยบางบาตร เป็นเขตแดนเมืองไชยบุรี ต่อ จนบรรจบกับเมืองหนองหาร เมืองหนองคาย โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานปืนคาบศิลาธรรม 50 กระบอก กระสุนศิลาปากนก 200 ปาก ให้พระไชยวงษา (เสน) รักษาบ้านเมือง อนึ่ง ครอบครัว เมืองคำเกิด คำม่วน อพยพข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งอยู่ไชยบุรี 133 ครอบครัว ได้พระราชทานเงินหลวง 5 ชั่ง สำหรับจัดซื้อข้าวเปลือก ซื้อกระบือ แจกจ่ายครอบครัว ทำไร่ ทำนา ให้ทำมาหากินอยู่เย็นเป็นสุข ต่อไป

ส่วนชาว ญ้อในเมืองหลวงป๋องลึง โดยพระปทุม เจ้าเมือง ท้าวจารย์มา อุปฮาด ขึ้นตรงต่อ ญวนที่กล่าวมาแล้วนั้น เมื่อถึงปีมะเส็ง เบญจศก จุลศักราช 1195 พ.ศ. 2376 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เกิดเหตุสงครามระหว่างไทยกับญวน โดยเจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์) เป็นแม่ทัพใหญ่คุมไพร่พลรบกับญวนทางเมืองโขงอัน เมืองเขมร พระปทุม เจ้าเมืองหลวงป๋องลึง พร้อมด้วยอุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร กรมการเมือง ท้าวเพี้ย จึงปรึกษากันเห็นว่า เป็นโอกาสเหมาะที่จะกลับมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารกับไทย จึงพร้อมกันพาครอบครัวไพร่พลอพยพจากเมืองหลวงป๋องลึง

ข้ามมาฝั่งไทย โดยมาพักอยู่ตอนหาดทรายกลางแม่น้ำโขง บริเวณบ้านร้างแขวงเมืองนครพนม แล้วเจ้าเมืองกรมการเมือง จึงขึ้นไปสืบดูที่เมืองไชยบุรี และตั้งใจว่าหากเมืองไชยบุรียังเป็นเมืองร้างว่างเปล่าอยู่ จะพากันไปอยู่ตามเดิม ครั้นไปสืบดูแล้วปรากฏว่า ราชวงศ์ (เสน) เมืองเขมราฐ กรมการเมือง และแม่ทัพนายกองฝ่ายไทยตั้งค่ายรักษาเมือง มีผู้คนอยู่กันหนาแน่นแล้ว กรมการเมืองหลวงปู่สิงห์จึงปรึกษาต่อราชวงศ์ (เสน) ขอสวามิภักดิ์เป็นข้าขอบขัณฑสีมาอาณาจักรกรุงเทพมหานครต่อไปจนชั่วลูกหลาน ราชวงศ์ (เสน) พร้อมด้วยนายทัพนายกองจึงมีหนังสือบอกขอราชการ พร้อมกับนำตัวเจ้าเมืองและกรมการเมืองหลวงปู่สิงห์ อพยพครอบครัวไพร่พล จากตอนหาดทรายกลางแม่น้ำโขง มาตั้งอยู่ ณ บ้านท่าอุเทน ซึ่งร้างอยู่

ถึง พ.ศ. 2377 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แม่ทัพฝ่ายไทยได้ตั้งท้าวพระปทุม เป็นพระศรีวรราช และเป็นเจ้าเมืองและยกบ้านท่าอุเทนร้าง เป็นเมืองท่าอุเทน เมืองท่าอุเทน ระหว่าง พ.ศ. 2377-2449 เป็นช่วงที่เมืองท่าอุเทนจัดเป็นหัวเมืองจัตวา ขึ้นต่อกรุงเทพ ใช้ระบบอาญาสี่ในการปกครอง มีการส่งส่วยให้กับกรุงเทพ หลังจากนั้นได้เปลี่ยนระบบการปกครอง มีข้าหลวงต่างพระองค์เข้ามาดูแล ตามลำดับชั้นการปกครอง และสุดท้ายได้เปลี่ยนสถานะเป็น อำเภอท่าอุเทน ขึ้นนครพนม มีเหตุการณ์สำคัญดังนี้ พ.ศ. 2381 เมืองท่าอุเทนขึ้นตรงต่อกรุงเทพ เป็นหัวเมืองจัตวา ขาดจากการปกครองของเมืองยโสธรนครพนม มีเมืองรามราชเป็นเมืองขึ้น พ.ศ. 2421 พระสุวรรณภักดี เจ้าเมืองท่าขอนยาง (ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ปัจจุบัน) เป็นชาวไทยย้อยที่อพยพมาจากเมืองคำเกิด คำม่วน ไม่พอใจที่จะรับราชการอยู่กับเมืองกาฬสินธุ์ พากันอพยพครอบครัวไปสมัครทำราชการขึ้นกับเมืองท่าอุเทน คงมีแต่อุปฮาดราชวงศ์รักษาการอยู่ทางเมืองท่าขอนยาง พ.ศ. 2430 ได้มีท้องตราพระราชสีห์มาถึงเจ้าเมืองท่าอุเทน ให้เมืองคำเกิดคำม่วน (ประเทศลาวในปัจจุบัน) มาขึ้นเมืองท่าอุเทน เพราะเคยขึ้นกับเมืองท่าขอนยาง แต่เมืองท่าของยางไม่ยอมขึ้นเมืองกาฬสินธุ์

ประวัติชุมชนญ้อในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน

จากการเปลี่ยนแปลงด้านการเมืองเกิดขึ้นในภูมิภาค ส่งผลให้ชาวญ้อได้อพยพไปมาสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง เมื่อแม่น้ำโขงได้แบ่งแยกเป็นประเทศไทย และ ประเทศลาว ส่งผลให้ชาวญ้อทั้งสองฝั่งอยู่ภายใต้การกำหนดสัญชาติเป็นคนไทยคนลาว ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน พบว่า มีชุมชนชาวญ้อที่ตั้งถิ่นฐานทั้งในประเทศไทยและประเทศลาว มีรายละเอียดดังนี้

ชุมชนญ้อในประเทศไทย

หลังเหตุการณ์สงครามเจ้าอนุวงศ์ พระสุนทรราชวงศา เจ้าเมืองยโสธร ได้รับพระราชโองการให้ มารับตำแหน่งเจ้าเมืองนครพนม มีหน้าที่ในการเกลี้ยกล่อมผู้คนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงอพยพมายังฝั่งขวาแม่น้ำโขง ซึ่งปรากฏว่า มีชาวญ้อได้เดินทางข้ามมาตั้งถิ่นฐานเกิดเป็นบ้านเมือง ดังที่สุรรัตน์ วรารัตน์ (2532 : 410) กล่าวถึงการเคลื่อนย้ายของชาวญ้อที่ปรากฏในเอกสารจัดหมายเหตุ ร.3 จศ. 1300 ว่า เมื่อครั้งที่แม่ทัพไทย พระสุนทรราชวงศา พระยาประเทศธานี ได้นำตัวเจ้าเมืองคำเกิด เพี้ยไชยสงคราม เพี้ยวงศ์ปัญญา และเพี้ยเมืองขวา เมืองคำม่วน พร้อมท้าวเพี้ยเมืองต่าง ๆ ลงไป

เผ่ารัชกาลที่ 3 กรุงเทพฯ ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้ครัวคำก้อน เมืองคำเกิด พันเศษ ตั้งอยู่ที่บ้านท่าขอนยาง (บ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม) ครัวเมืองขวา เมืองคำม่วน สร้อยเศษตั้งอยู่ที่เมืองแขงบาดาน (บ้านแขงบาดาน อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์) ต่อมาได้เกลี้ยกล่อมผู้คนจากเมืองคำม่วน เมืองคำเกิด ให้อพยพมาอยู่ในเขตไทยมากขึ้น และโปรดเกล้าฯ ให้ไปตั้งอยู่ที่ไชยบุรี 133 เมืองท่าอุเทน 30 โดยให้เกลือกตามสมใจ ครุใจ นอกจากนั้น มีผู้ศึกษาประวัติชุมชนอยู่ในประเทศไทย ในที่ต่างๆ ดังนี้

1. ชุมชนญ้อบ้านโนน ตำบลโนนตาล อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

จากการศึกษาของ รุ่งอรุณ ทิฆมขุณหเถียร และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2532 : 17-20) ได้ศึกษาประวัติชุมชนญ้อบ้านโนน พบว่า ชุมชนญ้อบ้านโนนมีอายุประมาณ 120 ปี ไม่มีหลักฐานชนิดใดที่สามารถบ่งบอกได้อย่างแน่ชัดว่า การตั้งบ้านเรือนเริ่มขึ้นตั้งแต่เมื่อไร ตัวเลข 120 ปี เป็นเพียงการสันนิษฐานจากคำบอกเล่าของชาวบ้านหลายๆฝ่าย และจากข้อมูลหลายอย่างประกอบกัน จากคำบอกเล่าของ นายเขียน สุวรรณมาโจ ชาวบ้านโนน อายุ 66 ปี เล่าว่าพ่อเฒ่าของนายเขียนเคยเล่าให้ฟังว่า เมื่อแรกตั้งหมู่บ้านนั้นมีเพียง 4 หลังคาเรือนเท่านั้น คือ ตากิตติราช ไม่ทราบนามสกุล (ย้ายมาจากบ้านท่ากระดิน ผังลาว) พ่อเฒ่าแก้ว กำนันจันทร์ พ่อเฒ่าเหม็น นศรีงสุ และพ่อเฒ่าแดงน้อย หรือพ่อเฒ่าแก้ว สุวรรณมาโจ (ทั้ง 3 คนนี้ย้ายมาจากเมืองท่าอุเทน) สาเหตุที่เข้ามาอยู่บ้านโนนก็คือต้องการขยายที่ทำกิน มาหักร้างทางพงทำไร่ทำนา สมัยนั้นใครอยากได้ที่ตรงไหนก็จับจองเอาได้เลย ตามใจชอบ ต่อมาคนที่อยู่ในเมืองท่าอุเทนย้ายเข้ามาอยู่ด้วย โดยเฉพาะเชื้อไทยโฮง คือ ลูกหลานเจ้าเมือง มักจะถูกส่งให้ออกมาหาที่ทำไร่ทำนาและส่งผลผลิตเข้าไปในโฮงทุกปี ต่อมาเห็นว่าการเดินทางไประหว่างเมืองท่าอุเทนและหมู่บ้านโนนไม่สะดวก จึงปลูกกระท่อมชั่วคราว หรือที่เรียกว่า “เถียงนา” อยู่กันเป็นการชั่วคราว ต่อมาเมื่อมีคนตามมาทำไร่ทำนามากขึ้น จึงตั้งบ้านเรือนถาวรณอาศัยรวมกันเป็นหมู่บ้านเล็กๆ และค่อยๆขยายออกไปเป็นหมู่บ้านใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ

การขยายตัวของจำนวนครัวเรือนนั้นเป็นไปอย่างช้าๆ ในช่วงเริ่มตั้งหมู่บ้านมี 4 หลังคาเรือน ต่อมาเพิ่มขึ้นเป็น 10 หลังคาเรือน ต่อมาอีก 30 ปี เพิ่มขึ้นเป็น 25 หลังคาเรือน จนกระทั่งเมื่อ 60 ปีที่แล้วจำนวนการตั้งบ้านเรือนได้ขยายเป็นประมาณ 50 หลังคาเรือน ในปี พ.ศ. 2515 มี 90 หลังคาเรือน ในปี พ.ศ. 2529 มี 120 หลังคาเรือนและปัจจุบันปี พ.ศ.2531 มี 131 หลังคาเรือนท่าเลการตั้งบ้านเรือนและการขยายตัวของหมู่บ้านนั้น เมื่อแรกตั้งหมู่บ้านทั้ง 4 หลังคาเรือนนั้นตั้งอยู่ทางทิศใต้ของตันโพธิ์ ปัจจุบันเป็นถนนเข้าหมู่บ้าน และขยายขึ้นไปทางทิศเหนือ ซึ่งเป็นที่นาของชาวบ้าน

จากคำบอกเล่าของแม่อุ้ย เมืองมา กิตติศรีวรพันธ์ อายุ 77 ปี เล่าว่าพ่อเฒ่าของแม่อุ้ย คือ พ่อเฒ่าวันทา ลางไชย หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า เชียงวันทา หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งจนติดปากว่า “ตาลาว” เนื่องจากนายวันทาเป็นคนนครนายก พูดภาษาไทยลาว ชาวบ้านจึงเรียกว่าตาลาว ตาลาวนั้นเดินทางเสี่ยงโชคมาจากนครนายก มาถึงท่าอุเทนได้พักอยู่ที่วัดไตรภูมิ ซึ่งเป็นวัดใต้สุดของเมืองท่าอุเทนสมัยนั้น จนกระทั่งสนิทสนมกับเจ้าอาวาส คืออาญาครูหลักคา

วันหนึ่งนางจันลาซึ่งเป็นคนในโฮงพระยา ตระกูล “บุพศิริ” ได้มาตักน้ำที่บ่อน้ำสาธารณะในวัด อาญาครูหลักคาเห็นว่าทั้งตาลาวและนางจันลาเหมาะสมกันดี จึงคิดจะให้ทั้งคู่แต่งงานกัน เมื่อถามความสมัครใจของทั้งสองฝ่ายแล้วไม่มีใครขัดข้อง อาญาครูจึงตรวจดวงชะตาของทั้งสองคน เห็นว่าจะอยู่ด้วยกันยั่งยืนตลอดไป จึงไปสุ่ขอนางจันลาให้ตาลาว เสียค่าสินสอดนํ้านม 12 บาท เมื่อแต่งงาน

แล้วตาลาวได้อาศัยกับนางจันลาระยะหนึ่ง จนผู้ใหญ่ฝ่ายนางจันลาเห็นว่าสมควรจะแยกออกไปทำมาหากินให้เป็นหลักเป็นฐาน จึงได้ให้ออกมาจับจองเอาที่ดินที่นาที่บ้านโพน เมื่อออกมาอยู่ที่บ้านโพนนั้นมี 4 ครอบครัวดังกล่าวข้างต้นอาศัยอยู่ก่อนแล้ว ตาลาวและนางจันลา จึงมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บริเวณเดียวกันนั้น ต่อมาอีก 1 ปี ตาลาวเห็นว่าบ้านของตนเป็นที่ที่น้ำท่วมถึง คิดจะขยับขยายไปตั้งที่ใหม่ และเห็นว่าทางทิศใต้ของหมู่บ้านเป็นป่าคราม เหมาะสำหรับทำอาชีพสวนครามด้วย จึงได้แยกบ้านออกไปตั้งที่ป่าคราม ต่อมาเมื่อหมู่บ้านทางทิศเหนือขยายตัวมากขึ้น ก็มีผู้ย้ายออกมาอยู่ที่ป่าครามตามมา คือ พ่อเฒ่าเส ก่านจันทร์ พ่อเฒ่าเสือ กิตติศรีวรพันธ์ พ่อเฒ่าตัน วงษ์ศรี และพ่อเฒ่ายด กิตติศรีวรพันธ์ ทำให้เกิดเป็นหมู่บ้านใหม่ขึ้น ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ทางทิศเหนือเรียกบ้านใหม่นี้ว่า “บ้านเหล่าสวนคราม” หรือ “บ้านขาดกลาง” เหตุที่ได้ชื่อว่าบ้านขาดกลางเพราะว่าบ้านเหล่าสวนครามอยู่ห่างจากบ้านทางทิศเหนือมาก ส่วนกลางระหว่าง 2 หมู่บ้านไม่มีบ้านเรือนราษฎรตั้งอยู่เลยเป็นป่าดงและเต็มไปด้วยสัตว์ร้ายชุกชุม ต่อมาเมื่อมีการขยายจำนวนครัวเรือนอยู่เรื่อยๆ ก็เริ่มขยายเข้ามาทางส่วนกลางระหว่างทั้ง 2 หมู่บ้านในที่สุดก็รวมกันเป็นหมู่บ้านเดียว แต่ยังเรียกแบ่งเขตกันอยู่ว่า บ้านเก่าและบ้านใหม่โดยยึดเอาวัดคามวาสีเป็นเขตแบ่งบริเวณทางทิศเหนือของวัดเรียกว่าบ้านเก่า ส่วนทางทิศใต้ของวัดเรียกว่า บ้านใหม่ แต่ถึงแม้ว่าจะแบ่งเป็น 2 เขต เช่นนี้ ชาวบ้านก็รักใคร่กลมเกลียวกัน เนื่องจากเกือบทั้งหมดหมู่บ้านเป็นญาติพี่น้องกัน โดยอาจจะเป็นญาติกันทางสายโลหิตโดยตรง หรือญาติทางการแต่งงานไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

ทางทิศเหนือสุดของบ้านโพนจะเป็นที่ตั้งของศาลปู่ตา ซึ่งชาวบ้านโพนเรียกศาลนี้ว่า เจ้าบ้าน มีลักษณะเป็นบ้านหลังเล็กๆ ขนาดเท่าศาลพระภูมิ ทำด้วยไม้ มุงสังกะสี ตั้งอยู่บนจอมปลวกใหญ่ ลึกเข้าไปในป่าละเมาะข้างทางเกวียน เจ้าบ้านนี้ นายอ่อน สุวรรณมาโจ อดีตผู้ใหญ่บ้านเล่าว่า แต่เดิมนั้นบ้านโพนไม่มีเจ้าบ้าน ต่อมาสัตว์เลื้อยและวัวควายล้มตายลงโดยไม่มีสาเหตุ และสังเกตเห็นว่าหมู่บ้านใกล้ๆ กัน คือ บ้านธาตุ นั้นสุขสงบดี ไม่มีโรคภัยรบกวนสัตว์เลื้อย ผู้เฒ่าผู้แก่เห็นว่าเป็นเพราะบ้านธาตุมีเจ้าบ้านคอยปกปักรักษาให้ร่มเย็นเป็นสุขจึงได้แต่งพิธีเชิญลูกหลานของเจ้าบ้านบ้านธาตุมาอยู่ที่บ้านโพน (คนที่ทำพิธีเป็นหมอธรรมที่เชิญมาจากหมู่บ้านอื่น เนื่องจากที่บ้านโพนไม่มีหมอธรรม) ลูกหลานของเจ้าบ้านบ้านธาตุที่มาอยู่บ้านโพนนี้ชื่อ “ตาทิดแอ๊ด” ส่วนศาลเจ้านั้นก็ซื้อมาจากบ้านธาตุในราคา 12 บาท ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาชาวบ้านบ้านโพนก็สุขสงบเพราะมีเจ้าบ้านคอยปกปักรักษา ต่อมาระยะหนึ่งมีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งที่ไม่เชื่อว่าเจ้าบ้านจะมีอิทธิพลหรือมีอิทธิฤทธิ์จริงตามที่เชื่อถือกัน และเห็นว่าเป็นเรื่องไร้สาระ จึงได้หาทางเอาออกไปจากหมู่บ้าน เมื่อเอาเจ้าบ้านออกไปจากหมู่บ้านแล้วปรากฏว่าคนเหล่านั้นเกิดเจ็บป่วย และมีสัตว์ล้มตายโดยไม่ทราบสาเหตุ จึงต้องเชิญเจ้าบ้านกลับเข้ามาในหมู่บ้าน อีกครั้งหนึ่ง และชาวบ้านก็ให้ความเคารพนับถือมาจนทุกวันนี้

2. ชุมชนญ้อบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

จากการศึกษาของนักวิชาการได้เรียบเรียงประวัติและความเป็นมาของ ชุมชนญ้อบ้านท่าขอนยางว่า เมื่อปี พ.ศ. 2379 ชาวญ้อ นำโดย อุปฮาด ราชวงศ์ราชบุตร เมืองคำเกิด ได้อพยพผู้คนจำนวน 2,459 คน มาตั้งอยู่บ้านท่าขอนยาง และพระคำแดง อุปฮาดเมืองคำ ม่วน ได้อพยพผู้คนจำนวน 933 คน มาตั้งอยู่ที่ตำบลบึงกระดาน อยู่ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งพระลำดวนและพระคำแดง ไปสวามิภักดิ์ต่อพระยามหาอำมาตย์ จึงทำให้ทั้งสองคนตั้งเมืองที่บ้านท่าขอนยางและที่บึงกระดาน และให้ทั้งสองเมืองขึ้นต่อเมืองท่าอุเทน แต่การส่งส่วยลำบาก ต่อมาจึงให้เมืองท่าขอนยางขึ้น

ต่อเมืองกาฬสินธุ์ปี พ.ศ. 2388 ในสมัยพระยาไชยสุนทร (เลื่อน) เป็นเจ้าเมืองกาฬสินธุ์ได้มีเรื่องไปที่กรุงเทพฯ จึงโปรดเกล้าฯแต่งตั้งให้พระลำดวน (คำก้อน) เป็นพระยาสุวรรณภักดีเป็นเจ้าเมืองและอุปฮาด ราชวงศ์ราชบุตรเมืองคำเกิด เป็นราชวงศ์ราชบุตร โดยผูกส่วยแร่ วนในจำนวน 407 คน และพระราชทานให้ พระสุวรรณภักดี เงิน 4 ตำลึง ถาดหมาก คนโทเงิน สัปทนแพรคันเสื้อ 1 เสื้อ เข็ม ขามก้านแยง 1 ผ้าโพกแพรขลิบ 1 ผ้าปักทองมีซับ 1 แพรยางหม่ม 1 ผู้ปุม 1 และพระราชทานอุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตรเมืองท่าขอนยาง อย่างเดียวกันกับเมืองภูแล่นช้าง (ยางตลาด)ปี พ.ศ. 2415 พระสุวรรณภักดี (พระลำดวน) เจ้าเมืองท่าขอนยางได้ถึงแก่กรรม จึงแต่งตั้งให้อุปฮาดเป็นพระสุวรรณภักดี และได้เลื่อนราชวงศ์เป็นอุปฮาด และแต่งตั้งให้ท้าวพรมมาเป็นราชวงศ์ เมื่อเจ้าเมืองคนที่สอง ถึงแก่กรรม อุปฮาดก็ได้ถูกแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองคนที่สาม ท้าวพรมมาก็ได้เลื่อนเป็นอุปฮาด และแต่งตั้งให้ ท้าวหงส์เป็นราชวงศ์ต่อมา เมื่อปี พ.ศ. 2419 พระสุวรรณภักดีคนที่สาม ถึงแก่กรรม พระยามหาอำมาตย์จึงแต่งตั้งให้อุปฮาดพรมมาเป็นพระสุวรรณภักดีเจ้าเมืองและแต่งตั้งให้ราชวงศ์หงส์เป็นอุปฮาด เมืองท่าขอนยางครั้งถึงปี พ.ศ. 2426 พระสุวรรณภักดี เจ้าเมืองท่าขอนยาง ไม่พอใจที่จะขึ้นต่อเมืองกาฬสินธุ์แต่จะไปขึ้นกับเมืองท่าอุเทน และพัฒนาการมาถึงปัจจุบัน คือ เทศบาลตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

3. ชุมชนญ้อบ้านแขงบาตาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

เดิม วิชาพยพจนกิจ (2530 : 241) ได้กล่าวถึงประวัติชาวญ้อเมืองแขงบาตาลว่า เมืองแขงบาตาลตั้งพร้อมกับเมืองท่าขอนยาง โดยที่อุปฮาด (คำแดง) เมืองคำม่วง อพยพครอบครัวมาพร้อมพระคำก้อน เมืองคำเกิดอุปฮาด (คำแดง) เป็นพระศรีสุวรรณเจ้าเมืองยกบ้านบึงกระดานเป็นเมืองแขงบาตาล เพราะตั้งอยู่ริมหนองแขงบาตาล ให้ราชวงศ์ (จารจำปา) บุตรท้าวศรีสุราชเป็นอุปฮาด บุตรพระคำรานเป็นราชวงศ์ ให้ท้าว (จารย์โท) บุตรพระศรีสุวรรณ (คำแดง) เป็นราชบุตรขึ้นเมืองกาฬสินธุ์พระราชทานเสื้อผ้าเครื่องยศเส้นเดียวกับเมืองท่าขอนยาง เมื่อจุลศักราช 1207 ปีมะเส็ง สัตตศกพระศรีสุวรรณ (คำแดง)รับราชการมาได้ 3 ปี จุลศักราช 1210 (พ.ศ. 2391) ป่วยถึงแก่กรรมโปรดเกล้าฯตั้งให้อุปฮาด (จำปา) เป็นพระศรีสุวรรณว่าราชเมืองต่อ พระศรีสุวรรณ (จำปา) รับราชการได้ 13 ปี ก็ถึงแก่กรรม เมื่อจุลศักราช 1223 ปีระกา โปรดเกล้าฯ ให้ราชวงศ์ (พก) เป็นพระศรีสุวรรณเจ้าเมือง ให้ท้าวบุญ บุตรพระศรีสุวรรณ (จำปา) เป็น อุปฮาด บุตรพระศรีสุวรรณ (คำแดง) เป็นราชวงศ์ ท้าวพรมบุตรพระศรีสุวรรณ (พก) เป็นราชบุตรรักษาเมืองแขงบาตาลต่อไป

พระศรีสุวรรณ (พก) รับราชการมาได้นานถึง 20 ปี เศษ ครั้นจุลศักราช 1244 (พ.ศ.2425) ก็ถึงแก่กรรม ตรงกับปีที่พระยามหาอำมาตยาธิบดี (หรั่ง ศรีเพ็ญ) แต่ครั้งเป็นพระยาศรีสิงหเทพโปรดฯ ให้เป็นข้าหลวงใหญ่ ขึ้นไปรักษาราชการหัวเมืองตะวันออก ราชวงศ์ (สี) ได้รักษาราชการแทนได้ 2 เดือน ก็ถึงแก่กรรมลงอีก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จารย์โคตรบุตรอุปฮาด (พรม) เป็นพระศรีสุวรรณเจ้าเมือง ให้ท้าวเชียงทุมเป็นอุปฮาดรักษาราชการบ้านเมืองต่อไปอุปฮาด (เชียงทุม) จะอยู่ในราชการนานเท่าใดไม่ปรากฏ แต่ว่าได้โปรดเกล้าฯ ให้ท้าวหงส์ เป็นอุปฮาดด้วยอีกผู้หนึ่ง (ไม่ปรากฏวันเดือนปีที่ตั้ง) และถึงแก่กรรมเมื่อ ร.ศ.108 (พ.ศ.2432)เมื่อได้จัดราชการบ้านเมืองใหม่ เมืองแขงบาตาลได้ถูกยุบลงเป็นอำเภอ และตำบลแขงบาตาลในที่สุด (เดิม พาศยพจนกิจ) 2530 – 242)

หนังสือพงศาวดารเมืองกาฬสินธุ์ และประวัติเมืองขึ้นในยุคเก่า ได้กล่าวถึงประวัติเมืองแขงบาตาล ดังนี้ เดิมชาวเมืองท่าขอนยางตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่เมืองคำเกิด ส่วนชาวเมืองแขงบาตาล ตั้ง

ภูมิลาเนาอยู่ที่เมืองคำม่วน อยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ทิศตะวันออกของเมืองท่าแขก (ตรงข้ามกับจังหวัด นครพนม ปัจจุบันนี้เป็นแขวงเมืองกาฬสินธุ์ด้วยกันทั้งสองเมือง เมื่อ พ.ศ. 2381 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงพระราชดำริว่า ครัวเมืองคำเกิด ครัวเมืองคำม่วน จะตั้งอยู่บ้านบึง กระดานด้วยกันทั้งสองเมือง ที่ไร่นาหาพ่อแม่ และที่บ้านท่าขอนยางริมลำน้ำชีฝากคลองตะวันออก แขวงเมืองกาฬสินธุ์ไร่นามีมากพอครอบครัวจะตั้งอยู่ได้อีกแห่งหนึ่งจึงทรงพระกรุณาดำรัสว่า ครัวเมืองคำเกิด ครัวเมืองคำม่วน ตั้งอยู่บ้านบึงกระดานภูมิฐานไร่นาน้อย ครอบครัวตั้งอยู่ด้วยกันทั้งสองเมืองที่ไร่นาไม่พอทำมาหากิน จึงให้จัดแบ่งครอบครัวเมืองคำเกิดไปตั้งภูมิลาเนา ณ บ้านท่าขอนยาง ส่วนครัวเมืองคำม่วนให้คงอยู่ ณ บ้านบึงกระดานหรือบ้านแซงกระดาน ลุลลศักราช 1207 ปีมะเส็ง สัปตศก (2388) ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ตั้งให้พระคำดวง (คำก้อน) เมืองคำเกิด ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านท่าขอนยางเป็นพระสุวรรณภักดีเจ้าเมือง ยกบ้านท่าขอนยางขึ้นเป็นเมืองท่าขอนยาง และทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ตั้งให้อุปฮาด (คำแดง) เมืองคำม่วน ซึ่งตั้งอยู่บ้านบึงกระดานนั้น เป็นพระศรีสุวรรณ เจ้าเมือง ยกบ้านบึงกระดานเป็นเมืองแซงบาดาล ปัจจุบัน คือ ชุมชนญ้อตำบลแซงบาดาล อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการศึกษาของ เต็ม วิภาคพจนกิจ (2513:2557) ได้เขียนเรื่องราวของชาวญ้อไว้ในหนังสือ ประวัติศาสตร์อีสาน ว่า พวกย่อนั้นสำเนียงพูดและการแต่งกายต่างจากผู้ไทยเล็กน้อย ที่อพยพมาจากเมืองคำเกิดดังกล่าวมาแล้วนั้น หาได้อยู่ที่เมืองท่าขอนยางแต่เพียงแห่งเดียวไม่ ครั้นนานเข้าที่ทำมาหากินก็คับแคบ คือหาที่จะทำนาได้ยากก็ไปตั้งหมู่บ้านที่มีแหล่งทำนาข้าวปลาสมบูรณ์หลายแห่ง คือที่บ้านนาสูง อำเภอภูพาน บ้านกุดแดง บ้านหนามแท่ง อำเภอพรรณานิคม บ้านจำปา บ้านดงกนอ บ้านบึงเป่า บ้านนาสีนวล อำเภอมัญจาคีรี อำเภอนาคู บ้านสมบ้านหนองแวง บ้านสา ตำบลอิติ้อ อำเภอขามเฒ่าจังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านหนองไม้ตาย ตำบลโคกเครือ อำเภอสหัสขันธ์ นอกเหนือจากการศึกษาที่มีการบันทึกไว้แล้ว พบชุมชนญ้อในหลายพื้นที่ อาทิ ชุมชนญ้อบ้านตาล ปากน้ำ ชุมชนญ้อบ้านไทย3 ชุมชนญ้อบ้านไทย1 ชุมชนญ้อบ้านไทย2 ชุมชนญ้อบ้านท่าอุเทน ชุมชนญ้อบ้านดอนเสียวแดง ชุมชนญ้อบ้านหนองโอ ชุมชนญ้อบ้านเสาเล้า ชุมชนญ้อบ้านกุดสะกอย จังหวัดนครพนม ชุมชนญ้อ จังหวัดสกลนคร ชุมชนญ้อ จังหวัดมุกดาหาร อีกเป็นจำนวนมาก

ชุมชนญ้อในประเทศลาว

ศูนย์กลางแนวลาสร้างชาติ (Lao National Front for Construction) ได้กล่าวไว้ในหนังสือบรรดาชนเผ่าในลาว (The Ethnic Groups in Lao P.D.R.) ว่าในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แต่ละชาติพันธุ์ต่างก็มีชื่อเรียกมีภาษาพูดและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น ไทยมัย ไทยว (ไทตอน) ไทดำ ไทแดงไทลื้อ ผู้ไท ขมุ กะตู่ ม้ง กะเลิง เป็นต้น บางกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่เฉพาะกลุ่มตนเอง บางพื้นที่ก็มีหลายกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกันและกระจายอยู่ทั่วประเทศพรรคประชาชนปฏิวัติลาวให้ความสำคัญเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ในลาว เพราะมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ ฉะนั้นเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง ซึ่งเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการปฏิวัติลาว ในปี พ.ศ. 2513 มีการจัดประชุมพรรคประชาชนปฏิวัติขึ้น ศูนย์กลางแนวลาสร้างชาติ (Lao National Front for Construction) ได้มีการหารือและจัดตั้งคณะศึกษาเกี่ยวกับสังคมลาว และได้มอบหมายให้คณะดังกล่าวศึกษาค้นคว้า

และกำหนดชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ในลาว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมความสมัครสมานสามัคคีมีจุดหมายทางการเมืองในกระบวนการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยชาติ เพื่อให้บรรลู่วัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะทำงานจึงได้ศึกษาและค้นคว้า กำหนดชื่อเรียกของกลุ่มชาติพันธุ์โดยใช้เกณฑ์จำแนกตามที่ตั้ง ภูมิลาเนา ภาษา และความหมายทางการเมือง แบ่งประชากรลาวออกเป็น 3 กลุ่ม 68 ชนเผ่าหรือชาติพันธุ์

1. ชุมชนญ้อบ้านปุงเหนือ เมืองหินบูน แขวงคำม่วน สปป. ลาว

อ้อยฤดี สันทร (2553 : 99) ได้ศึกษาประวัติชุมชนญ้อบ้านปุงเหนือ เมืองหินบูน แขวงคำม่วน สปป.ลาว พบว่า จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์การตั้งบ้านเรือน การอพยพผู้คน การตั้งวัด ซึ่งเป็นชุมชนที่มีมาพร้อมกับการอพยพโยกย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทญ้อโดยแยกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกข้ามแม่น้ำโขงเข้าฝั่งประเทศไทย กลุ่มที่สองไม่ขออพยพแต่ขออยู่บริเวณแห่งนี้และได้สร้างบ้านอยู่ริมแม่น้ำโขงที่บ้านปุงเหนือ สปป.ลาว ในปัจจุบัน ประมาณปี พ.ศ. 2351 (ค.ศ.1808) ซึ่งไทญ้อทั้งสองกลุ่มนี้อพยพมาจากเมืองหงสา แขวงไชยบุรี ติดกับเมืองหลวงพระบาง ได้เล่าเรื่องมาจากบุคคล ซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลคือผู้อาวุโสและผู้สูงอายุในหมู่บ้านปุงเหนือ คือนายนวล พงษ์สุวรรณ อายุ 83 ปี ปราชญ์ชาวบ้าน นางประมวล บัลลังก์ อายุ 65 ปี แม่ครูผู้นำพิธีกรรมนายบุญเกิด ทองดี อายุ 73 ปี ผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของบ้านปุงเหนือว่า “บ้านปุงเหนือจะมีประวัติความเป็นมาที่เหมือนกันกับบ้านไทย 2 พวกเราอยู่กันแบบง่าย ๆ ปลูกผักและผลไม้ จับปลา กินและนำมาขายฝั่งไทย มีเงินเก็บบ้างไว้ใช้เวลาจำเป็น

2. ชุมชนญ้อบ้านคำเกิด แขวงบริคำไชย สปป. ลาว

ศศิธร อ่อนเหล้า (2553 : 18) ได้ศึกษาประวัติชุมชนญ้อลุ่มน้ำพาว บ้านคำเกิดคำม่วน แขวงบริคำไชย สปป.ลาว พบว่า ชาว ญ้อบ้านคำเกิดคำม่วนได้อพยพมาจากเมืองวังอ่างคำ 4-5 ชั่วโมงคน เดิมบ้านคำม่วนมีฐานะเป็นเมือง ต่อมาภายหลังถูกยุบเป็นบ้านมีตาแสงปกครอง เป็นที่ตั้งค่ายของพระยอดเมืองขวางสมัยที่ราชอาณาจักรสยามเข้าไปปกครอง ส่วน บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ได้กล่าวไว้ถึง ญ้อบ้านคำม่วน ในงานเขียนเรื่องราชอาณาจักรลาวว่า พวกญ้อ มีสำเนียงภาษาพูด และการแต่งกายแตกต่างจากพวกผู้ไทเล็กน้อย ขึ้นอยู่ในความปกครองของเมืองเวียงจันทน์ ครั้นเมืองเวียงจันทน์เสียแก่ไทยแล้วต่อมาปีออก จุลศักราช 1198 พระยามหาอำมาตย์ (ป้อม) กับพระยามหาสงครามเกณฑ์พลเมืองภาคอีสานยกไปตั้งอยู่ที่เมืองนครพนม จัดการปราบปรามเมืองฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมีเมืองมะหาไซเป็นต้น เวลานั้นพระยาคำกอนเจ้าเมืองคำเกิดกับอุปฮาด ราชวงศ์กับราชโอรสปรึกษากันว่าเมืองคำเกิดเป็นเมืองเล็ก ควรยอมสวามิภักดิ์ด้วย จึงทำบัญชีพลเมืองในความปกครอง 2,859 คนมอบให้พระยามหาอำมาตย์นำมาถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้น จุลศักราช 1201ทรงโปรดเกล้าฯให้รับไว้ พระยาคำกอนจึงพาท้าวพระยาราชภูรชาวเมืองคำเกิดอพยพมาตั้งอยู่ที่บ้านท่าขอนยาง ส่วนราษฎรซึ่งตกค้างอยู่ที่เมืองคำเกิดก็ให้ขึ้นแก่เมืองท่าขอนยางส่งส่วยตามธรรมเนียม

3. ชุมชนญ้อบ้านหินบูนเหนือ เมืองหินบูนเหนือ แขวงคำม่วน สปป. ลาว

พินัย วิถีสวัสดิ์ (2555 : 109) ได้ศึกษาประวัติชุมชนญ้อ บ้านหินบูนเหนือ เมืองหินบูน แขวงคำม่วน สปป.ลาว พบว่า ชุมชนญ้อมีร่องรอยทางประวัติศาสตร์การตั้งบ้านเรือน การอพยพผู้คน การตั้งวัด ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความพร้อมกับการอพยพโยกย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทญ้อโดยแยก เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก ข้ามแม่น้ำโขง เข้าฝั่งประเทศไทย กลุ่มที่สองไม่ขออพยพแต่ขออยู่บริเวณแห่งนี้และได้สร้าง

บ้านอยู่ริมแม่น้ำ หินปูนและแม่น้ำโขงบ้านหินปูนเหนือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในปัจจุบันประมาณปี จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโส บ้านหินปูน ได้กล่าวถึง ประวัติความเป็นมาว่า “บ้านเมืองหินปูนเหนือมีประวัติความเป็นมาที่เหมือนกันกับชาวญ้อท่าอุเทน และญ้อบ้านห้วย ไชยบุรี อยู่กันแบบง่าย ๆ ปลูกผักและผลไม้ จับปลา หาของป่า นอกจากนำมากินกันในครอบครัวแล้ว มี พ่อค้า มาซื้อของไปขายที่ฝั่งไทย (จุดผ่อนปรนการค้าอำเภอท่าอุเทน)

นอกจากการศึกษาชุมชนญ้อใน สปป.ลาว ข้างต้นแล้ว ยังพบว่า มีชุมชนญ้ออีกหลายแห่ง อาทิ ชุมชนญ้อบ้านหาดใหญ่ ชุมชนญ้อบ้านหาดอีเก้อม ชุมชนญ้อบ้านลาวใหญ่ ชุมชนญ้อบ้านลาวน้อย เป็นต้น

ประวัติชุมชนญ้อในพื้นที่ศึกษา : ญ้อบ้านไทย1ประเทศไทยและญ้อบ้านลาวสปป.ลาว

ชุมชนญ้อบ้านไทย1 ประเทศไทย และ ชุมชนญ้อบ้านห้วยขมิ้น สปป.ลาว เป็นพื้นที่กรณีศึกษาจากกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ ซึ่งทั้งสองชุมชนมีบรรพบุรุษร่วมกัน อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวา เดินทางไปมาหาสู่กัน มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ โดยไม่ได้แบ่งว่าเป็น คนไทย หรือ คนลาว ต่อมาเมื่อมีเหตุการณ์ด้านการเมืองและส่งผลถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยขอเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

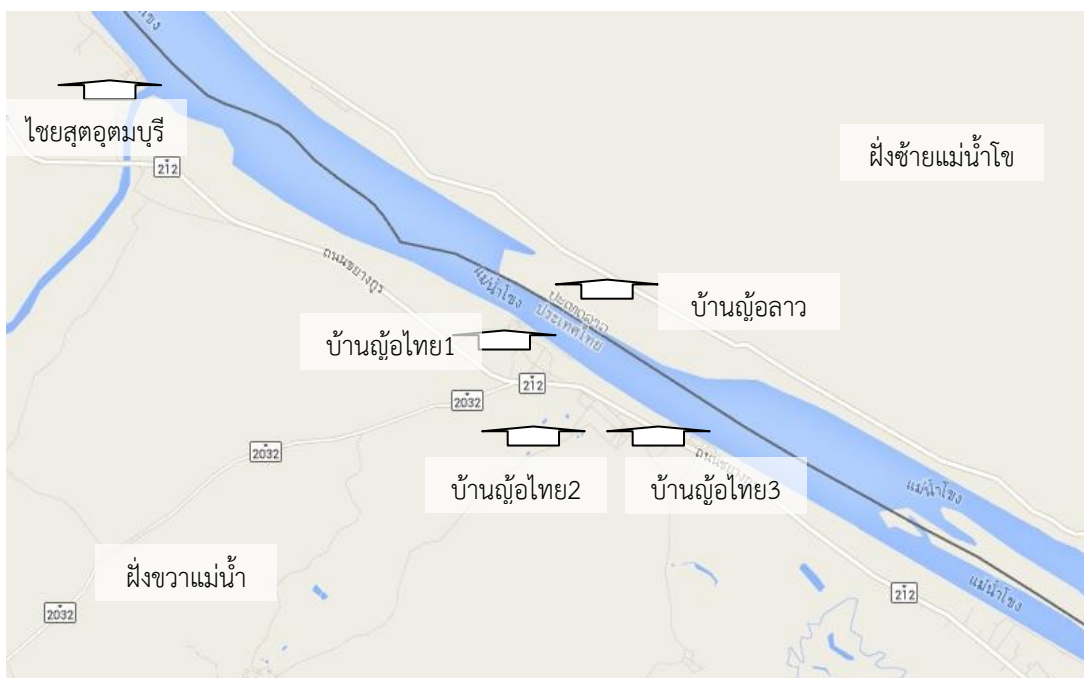
1. ประวัติชุมชนญ้อบ้านพันบัก
2. ประวัติชุมชนญ้อบ้านไทย1อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ประเทศไทย
3. ประวัติชุมชนญ้อบ้านลาว เมืองหินปูน แขวงคำม่วน สปป. ลาว

ประวัติศาสตร์ชุมชนญ้อพันบัก

จากการศึกษาภาคสนาม ชุมชนญ้อไทย1 อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ได้สัมภาษณ์ ผู้อาวุโสชาวญ้อ อายุ 84 ปี เล่าประวัติความเป็นมาว่า ชุมชนญ้อไทย1มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์มาก สัตว์ป่าชุกชุม ในแม่น้ำโขง มีปลาหลากหลายพันธุ์ เหมาะแก่การดำรงชีวิต มีพื้นที่ทิศตะวันออกติดแม่น้ำโขง ทางทิศเหนือ มี “ห้วยดอกแก้ว” ไหลมาทางทิศตะวันตก บรรจบที่ “หนองขี้หมู” ซึ่งในอดีตมีหมูป่ามาชุกชุมและมาถ่ายอุจระไว้ ชาวบ้านจึงเรียกว่า หนองขี้หมู มาจนถึงปัจจุบัน ตอนกลางของชุมชนเดิม มี “หนองบัก”(ปัจจุบันเป็นพื้นที่ข้า ่งสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล) ครั้งหนึ่ง มีนายพราน จับแรด มาจากบ้านหนองเชียงเซา แถวๆอำเภอโพนสวรรค์ในปัจจุบัน พอเดินทางมาถึงหนองบัก แรดได้ “อยู่เบ้า” คือ พักอยู่หนองบักนั้น แม้วานายพรานจะบังคับด้วยวิธีการใด แรด ตัวนั้น ก็ไม่ลุกเดินออกไป นายพรานเห็นว่า บริเวณหนองบักมีต้นไม้ใหญ่ เป็นป่าทึบ เกรงว่าจะหลงที่แรด ตนเองอยู่ จึง ถากลำต้นของต้นไม้ เพื่อทำเครื่องหมายให้จดจำได้ ชาวบ้านเรียกว่า “บัก” เมื่อเรียกตามการออกเสียงของชาวญ้อ จึงเรียกว่า “พันบัก” และอยู่ริมท่าฝั่งแม่น้ำโขง จึงเรียกว่า “พันบักท่า” เป็นต้นมา ซึ่ง แตกต่างจาก บทสัมภาษณ์ของ ผู้อาวุโสอีกท่าน อายุ 93 ปี เล่าว่า ชุมชนญ้อไทย1 เริ่มจากการตั้งถิ่นฐานบริเวณปากน้ำสงคราม และตั้งเมืองไชยสุทธีอุดมบุรี เมื่อ พ.ศ. 2351 หลังจากนั้นประมาณ 6 ปี หลวงพ่อเป่า ได้ชวนชาวญ้อเมืองไชยสุทธีอุดมบุรีจำนวนหนึ่ง ล่องเรือลงมาทางตอนใต้ประมาณ 8 กิโลเมตร แล้วขึ้นท่า เล็งเห็นว่า พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าเป็นจำนวนมาก

เหมาะแก่การดำรงชีวิต การจับสัตว์ในสมัยอดีตที่มีอย่างชุกชุม อาทิ กระรอก กระแต ฟาน ไก่ป่า ฯลฯ นายพรานจะฟันลำต้นไม้ไว้ เพื่อทำสัญลักษณ์ว่า ได้จองสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในต้นไม้นั้นๆ แล้ว ต่อมาได้สร้างวัดขึ้นบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง (ปัจจุบันคือวัดร้าง) และเรียกชื่อหมู่บ้านตามสำเนียงชาวญ้อว่า “พันบักท่า” สอดคล้องกับการศึกษาของ อ้อยฤดี สันทร (2553 : 73-74) ได้สัมภาษณ์ นายจวงศรี สุวรรณมาโจ เล่าประวัติความเป็นมาของชุมชนญ้อไทย3 ว่า หลังจากชาวญ้อได้ตั้งถิ่นฐานที่ปากน้ำสงครามแล้ว (พ.ศ. 2351) หลวงพ่อเป่า ได้ขอแยกจากกลุ่มพร้อมด้วยชาวญ้อจำนวนหนึ่ง ล่องเรือลงมาตามแม่น้ำโขง ห่างจากปากแม่น้ำสงครามประมาณ 8 กิโลเมตร พบว่าเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้และสัตว์ป่าเป็นจำนวนมาก จึงขึ้นฝั่งและตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณนั้นพร้อมสร้างวัดขึ้น ชื่อวัดใดไม่ปรากฏและตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่บริเวณนั้น ต่อมาได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามภูมิศาสตร์ว่า “พันบักท่า” เป็นภาษาถิ่น เกิดจาก บริเวณนั้นมีสัตว์ป่าชุกชุม อาทิ กระรอก กระแต บ่าง อีเห็น ฯ มากินผลไม้ในบริเวณนั้น ชาวบ้านที่มีอาชีพหาของป่า เรียกว่า พรานป่า มาทำสัญลักษณ์ได้ต้นไม้ ด้วยวิธีการ “บัก” เพื่อจองสัตว์ป่าที่จะมากินผลไม้ในต้นนั้นๆ เรียกว่า พรานบัก พบอยู่เป็นจำนวนมากทั่วบริเวณ แต่เรียกเป็นภาษาถิ่นและเพี้ยนเป็น พันบัก กรอบักบอญ้อมแม่น้ำโขงมีหาน้ำ จึงเรียกว่า “พันบักท่า” และตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนั้นเป็นต้นมา

ชาวญ้อได้ดำเนินชีวิตเรียบง่าย ยึดถือประเพณี ค่านิยมท้องถิ่น นับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักหลังจากการขึ้นท่าและตั้งหมู่บ้านแล้วชาวญ้อได้สร้างวัดขึ้น (ชื่อใดไม่ปรากฏ ปัจจุบันคือวัดร้างริมฝั่งแม่น้ำโขง) และทางตอนเหนือ ได้สร้างตupaขึ้นทางด้านทิศเหนือ (ปัจจุบันชาวญ้อบ้านไทย2ยังยึดถือและประกอบพิธีกรรมอย่างต่อเนื่อง) เมื่อมีคนมากขึ้น ชาวญ้อได้จับจอง ถากถางป่าเข้าไปทางทิศตะวันตก เพื่อปลูกข้าว และพืชอื่นๆ และจะสร้างกระท่อม หรือชาวบ้านเรียกว่า เกียงนา ไว้สำหรับพักผ่อน ในพื้นที่นาของตนเอง ชาวญ้อมักตั้งเกียงนาใกล้บริเวณ หนองพอก เพราะเหมาะแก่การใช้น้ำสำหรับอุปโภค บริโภค รวมทั้ง การดักจับสัตว์ป่า ที่มากินน้ำในหนองพอกด้วย ในทางตอนเหนือ มีอาณาเขตทำไร่ ทำนา ขึ้นไปจนถึง หนองขี้หมู และห้วยดอกแก้ว ต่อมา เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ส้มในวัด ชาวญ้อเชื่อว่าเป็นเคราะห์ จึงย้ายไปตั้งบ้านเรือนแห่งใหม่ โดยแยกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ย้ายไปทางทิศใต้ เรียกว่า บ้านพันบักท่า เหมือนเดิม กลุ่มสอง ย้ายเข้าไปบริเวณทางทิศตะวันตก เป็นทุ่งนา เรียกว่า “พันบักท่ง” กลุ่มที่สาม ได้ย้ายขึ้นไปทางเหนือ เรียกว่า พันบักเหนือ เมื่อ พ.ศ. 2385 (ผู้ใหญ่บ้านชุมชนญ้อไทย2, สัมภาษณ์ : 3 กันยายน 2559)

ภาพที่ 2.1 แสดง ชุมชนชาวญ้อบ้านพันบัก แยกออกเป็น 4 ชุมชน (เขียนแผนที่เพิ่มเติมจาก [www. googlemap.com](http://www.googlemap.com))

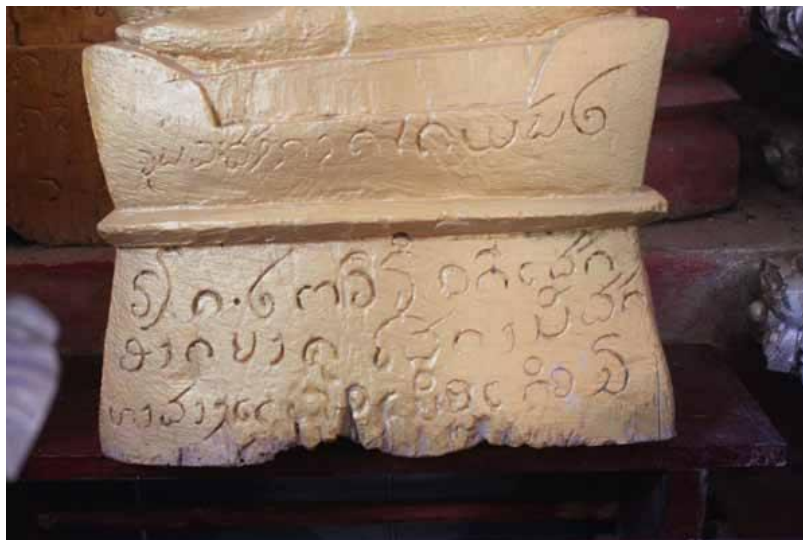
ชุมชนญ้อไทย1 อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

หลังจากชาวญ้อได้แยกออกเป็น 3 ชุมชนแล้ว ยังมีชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงฝั่งซ้าย (สปป.ลาว ปัจจุบัน) เกิดจาก ชุมชนญ้อได้สร้าง เป็นที่พักชั่วคราว เพื่อพักแรมในการเดินทางไปจับสัตว์ป่า ทำนา และทำสวน ที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง รวมทั้ง การประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ที่ต้องเดินทางข้ามคืนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่ง ในสมัยนั้นสามารถทำได้ ดังที่ ผู้อาวุโสชาวญ้อ อายุ 83 ปี เล่าว่า

“...เดิมนั้น ชาวญ้อ มีไร่ มีนา อยู่ฝั่งโน้นเยอะมาก หลายครอบครัว บางคนไม่กลับมาเลย และถือสัญชาติเป็นคนลาวเลยก็มี แต่มีการไปมาหาสู่กันตลอดไม่ให้ขาดจากกัน เพราะเรื่องเครือญาติชาวญ้อถือเป็นเรื่องสำคัญ...”

ต่อมา ชุมชนบ้านพันบักเหนือ ได้สร้างวัดขึ้น ชื่อว่า “วัดโสดา” โดยใช้เชื้อของเจ้าอาวาสคนแรก และท่านได้สร้างพระพุทธรูปพระประธานประจำสม ไว้ให้ชาวญ้อได้กราบไหว้ ดังปรากฏในจารึกฐานพระพุทธรูป เป็นอักษรไทยน้อย อ่านได้ความว่า

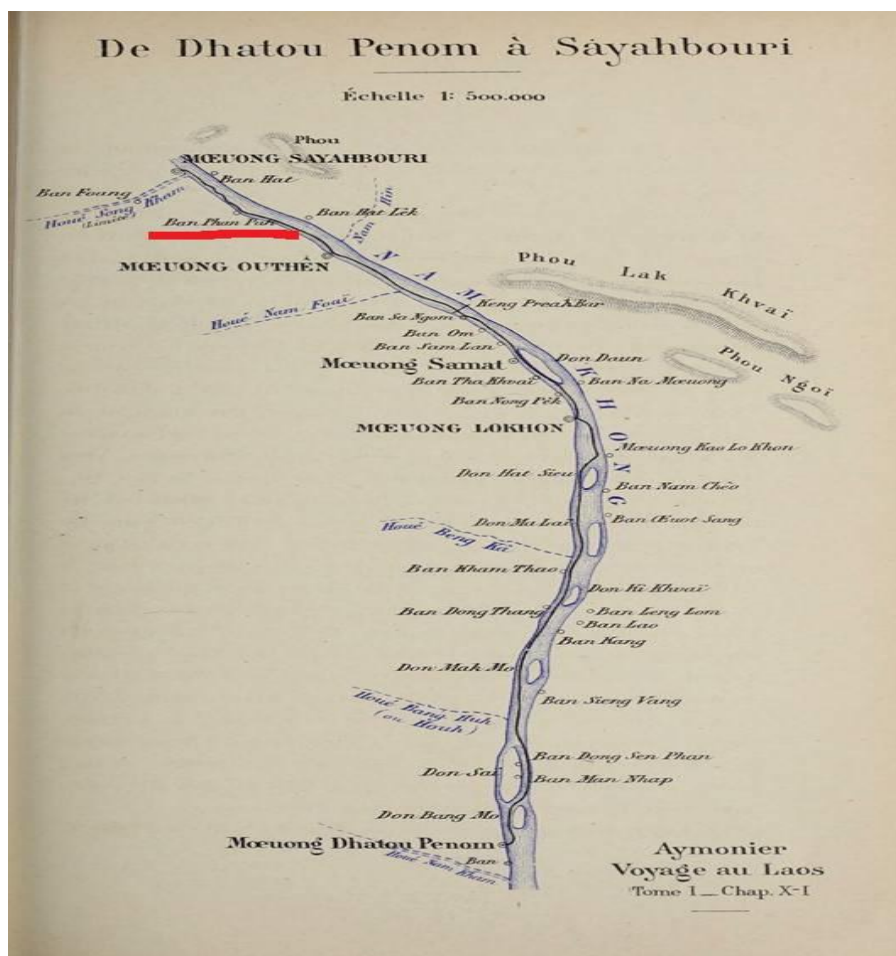
“ จุลสังกาสได้ 1 พัน 2 ร้อย 12 ตัวปีกตเส็ด อาญญาครูโสดา มีศรัทธาสร้างแล้วเมื่อเดือน 3”

ภาพที่ 2.2 แสดง จารึกฐานพระพุทธรูปประจำอุโบสถ

เมื่อนำจุลสังกัส 1212 แปลงเป็น พุทธศักราชได้ 2393 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากการตั้งวัดแล้ว ชาวญ้อได้ตั้งศาลปู่ตาขึ้น บริเวณทางทิศตะวันตกของชุมชน ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของชุมชนญ้อพันบักท่ง พันบักท่า พันบักเหนือ และลาว ได้ดำเนินต่อมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยเฉพาะงานศพ เครือญาติจะต้องเดินทางมาร่วมงาน หากใครไม่มาจะเป็นเรื่อง “ชะล่า” เพราะจะทำให้ขายสายเครือญาติ ซึ่งชาวญ้อยังคงปฏิบัติกันต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ต่อมา ชาวญ้อบ้านพันบักเหนือ ได้สร้างวัดขึ้นอีก 2 วัด คือ วัดป่า (ปัจจุบันเป็นวัดร้าง) และวัดไทย1เหนือ

เมื่อตั้งบ้านเรือนแล้ว ชุมชนญ้อบ้านไทย1 ได้ขึ้นกับเมืองท่าอุเทน มีหน้าที่คล้ายกับชาวเมืองอื่นๆ คือ ต้องเสียส่วยให้กับเจ้าเมืองท่าอุเทน จากการสำรวจ เมื่อ พ.ศ. 2402-2407 พบว่า เมืองท่าอุเทน มีลูก จำนวน 2,771 คน (สุวิทย์ ธีรศาตวัตร, 2549 : 132) เริ่มผูกส่วยตั้งแต่ พ.ศ. 2377 ชายฉกรรจ์ 700 คน ทองคำฝูย 18 ตำลึง (สุวิทย์ ธีรศาตวัตร, 2549 : 137) โดยชาวญ้อจะร่อนทองบริเวณแม่น้ำโขง ซึ่งสมัยนั้นมีแร่ทองคำเยอะเพียงพอต่อการส่งส่วย ชุมชนบ้านพันบักปรากฏชื่อบ้านในเอกสารการเดินทางในลาวของ เอเจียน แอมอนิเย

ภาพที่ 2.3 แสดงแผนที่การเดินทางของ แอเจียน แอมมอนิเย (ทองสมุทร โดเร และ สมหมายเปรมจิตต์ (แปล), 2539 : 161)

“วันที่ 24 มกราคม 1884 (พ.ศ. 2427) ... เวลา 10.00 น. พวกเขาลงเรือ 2 ลำ พร้อมด้วยคนพายเรือชำนาญ ไปที่หน้าบ้านหาดเล็ก (Ban Hat Lek) ซึ่งเป็นหมู่บ้านพวกเหยา (ญ้อ) ขึ้นกับท่าอุเทน หมู่บ้านพรานป่า (Ban Phan Pak) มีประต้อม 15 หลัง ขึ้นกับอุเทน.....” (ทองสมุทร โดเร และ สมหมายเปรมจิตต์ (แปล), 2539 : 157)

เมื่อ พ.ศ. 2436 เกิดปัญหาข้อพิพาทระหว่าง รัฐสยาม และฝรั่งเศส และได้ปักปันเขตแดนลาวและสยาม และได้สร้างข่าวลือในด้านลบต่างๆ ให้ชุมชนทั้งสองฝั่งเกิดความเกลียดชังกัน ในปีนี้เมืองท่าอุเทน กำลังเตรียมความพร้อมในการยกเลิกระบบอัญญาสี่ ข้าหลวงต่างพระองค์ สำเร็จราชการหัวเมืองลาวพวน โปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้นายร้อยโทอ่ำ เป็นข้าหลวงมาประจำ อยู่ ณ เมืองท่าอุเทน ดินแดนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง (ดินแดนลาว) ที่เคยเป็นเมืองส่วยของเมืองท่าอุเทน อาทิ เมืองคำเกิด คำม่วน จึงตกเป็นของฝรั่งเศสตามสนธิสัญญาปักปันเขตแดนลาวและสยาม ในส่วนของชาวญ้อไทย¹ ได้รับผลกระทบบ้างเนื่องจากไม่เข้าใจเนื้อหาของสนธิสัญญา จึงมีความระมัดระวังในการใช้ทรัพยากรแม่น้ำโขง รวมทั้งการเดินทางข้ามไปมา ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติ เพราะชาวญ้อบ้านไทยหลาย คน ได้ไปลงป่า ทำไร่ ทำนา ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามยังได้รับความช่วยเหลือ

จากญาติพี่น้องชาวบ้านลาวใหญ่ ซึ่งเป็นสภาพวิถีชีวิตจริงของชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง เมื่อมีการลาดตระเวนของเจ้าหน้าที่ ชาวบ้านจึงจะอยู่ในที่ต้ง เมื่อเจ้าหน้าที่ผ่านไป จึงมีการข้ามไปมาเป็นปกติ แม้ว่าจะมีการปักปันเขตแดนแล้วก็ตาม

เมื่อแม่น้ำโขงได้ถูกสถาปนาขึ้นเป็นเส้นแบ่งกันเขตแดน ผู้คนทั้งสองฝั่งได้ถูกกำหนดความหมายอย่างชัดเจนขึ้น คือ “คนฝั่งซ้าย” “คนฝั่งขวา” แต่ชาวญ้อทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง ยังคงดำเนินชีวิตปกติ และมีชาวญ้อบางคนเลือกตั้งถิ่นฐานที่บ้านลาวใหญ่อย่างถาวร เพราะไม่ต้องการข้ามไปมา เนื่องจากมีความยากลำบาก ส่วนหนึ่งต้องการประกอบอาชีพอยู่ฝั่งซ้ายที่มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าฝั่งขวาแม่น้ำโขง และจำนวนประชากรฝั่งขวาแม่น้ำโขง รวมทั้งการเข้ามาทำกินของชาวเมืองท่าอุเทน เริ่มเข้ามาเรื่อยๆมากขึ้น จึงไม่ต้องการแย่งชิงจากใคร (ชาว ญ้อลาว, สัมภาษณ์ : สิงหาคม 2559) ในขณะที่ ชาวบ้านลาวบางคน ให้ข้อมูลที่แตกต่างว่า ชาวบ้านลาว ได้เดินทางมาจากเมืองวัง อ่างคำ คำเกิด คำม่วน (ชาว ญ้อลาว, สัมภาษณ์ : สิงหาคม 2559) ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเกิดจากการเคลื่อนย้ายมาสมทบ เพราะช่วงเวลานั้นยังมีการสู้รบเกิดขึ้น มีการเคลื่อนย้ายไปมาหลายที่

แรกเริ่มของการดำเนินการแยกแม่น้ำโขงในฐานะเป็นเส้นแบ่งนั้น ชาวญ้อหลายคนรู้สึกตกใจและไม่เข้าใจแนวปฏิบัติมาก่อน แต่ได้รับคำแนะนำจากผู้นำชุมชนเรื่อยมา ถ้าเห็นว่ามีสิ่งผิดปกติ ให้หยุดกิจกรรมการการนั่งเรือข้ามไปมา (ผู้ใหญ่บ้าน ญ้อไทย1, สัมภาษณ์ : สิงหาคม 2559) กิจกรรมที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือ อาชีพประมงพื้นบ้าน เพราะต้องจับปลาในแม่น้ำโขง อาทิ กรณีนายลา กับต้องสู้อีก 9 คน เป็นชาวนครพนม ทอดแห เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2440 นายบุตร กับพวกอีก 4-5 ค ซึ่งเป็นคนของเจ้าเมืองท่าแขก มาห้ามปรามและแย่งเอาแหไป 2 ปาก (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2552 : 55) วันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2441 ท้าวเพี้ยและราษฎรเมืองอาจสามารถลงไปทอดแหในแม่น้ำโขง เจ้าเมืองท่าแขกให้กรมการเมืองไปแย่งชิงเอาปลา แล้วจับตัวท้าวจันกับท้าวสุริยะกรมการเมืองอาจสามารถไปเมืองท่าแขก (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2552 : 55) เป็นตัวอย่างของการตีความสนธิสัญญาการปักปันเขตแดน และนำไปสู่การจับจากกรณีดังกล่าว ในส่วนของชาวญ้อบ้านไทย1 และบ้านลาวใหญ่กลับช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน รวมทั้งการข้ามปากไปมาเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ดังที่ ผู้อาวุโสชาวญ้อไทย อายุ 86 ปี เล่าให้ฟังว่า เดิม สมัยอยู่พ่อ อ้อยแม่ มีที่นาอยู่ฝั่งลาว ถึงช่วงฤดูทำนาจะไปทำนาที่ฝั่งลาว เมื่อเสร็จสิ้นฤดูทำนาจะกลับมาบ้านไทย1ดังเดิม และเที่ยวไปมา เมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว จะใส่เรือข้ามมาขายให้กับ แกว ในเมืองท่าอุเทน ตอนนีที่นาดังกล่าวได้เป็นมรดกสืบทอดให้ลูกกับป้าที่อยู่ฝั่งลาวเลย เห็นได้ว่า จากกรณีคำบอกเล่าของตาเล่า ไม่ได้เกรงกลัวต่อสนธิสัญญาดังกล่าวเลย ซึ่งตรงข้ามกับ กรณี ผู้อาวุโสญ้อไทย 1อายุ 84 ปี เล่าว่า เมื่อเจ้าหน้าที่เมืองท่าอุเทนมาบอกกล่าวเกี่ยวกับที่แม่น้ำโขงเป็นของฝรั่งเศสแล้วนั้น ทำให้ตนเองกลัวที่จะข้ามไป เพราะกลัวถูกจับ ส่วน ทิศนะของ ครูชาวญ้อลาว สปป.ลาว เล่าว่า การข้ามไปยังฝั่งไทยสมัยอดีตนั้น สามารถข้ามไปมาได้ แต่คอยระวังเจ้าหน้าที่ แต่ถ้าเจ็บป่วยต้องไปหาหมอก็ข้ามไปเลย จากทั้งสามกรณี เห็นได้ว่า ชาวบ้านมีมุมมองเกี่ยวกับเขตแดนแม่น้ำโขงที่แตกต่างกัน ในระยะแรกอาจรู้สึกตกใจกับความหมายใหม่ๆ ต่อมาเริ่มชินชา และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้ สิ่งหนึ่งที่ทำให้ชาวญ้อไทย1 ฝั่งไทย และชาวญ้อลาว ฝั่งลาว ถือเป็นการสานความสัมพันธ์ช่วยเหลือกัน คือ ตำนานหลวงพ่อสึงห์ หลวงพ่อสึงห์ เป็นชาวญ้อลาว มีบทบาทสำคัญเมื่อครั้งเกิดสงคราม ระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ทุกครั้งเมื่อได้ยินเสียงเครื่องบินรบของฝรั่งเศสจะเข้ามาทิ้งระเบิดที่ประเทศไทย หลวงพ่อสึงห์จะให้สัญญาณลั่นฆ้องให้สัญญาณไปถึงฝั่ง

ไทย (ครูญ้อลาว สปป.ลาว , สัมภาษณ์ : สิงหาคม 2559) และชาวญ้อไทย1จะพากันหลบในหลุมที่ขุดไว้ ผู้อำนวยการข้าราชการครูเกษียณ อายุ 63 ปี เล่าว่า ตำนานหลวงพ่อสึงห์ เป็นเรื่องราวที่ชาวญ้อไทย1จดจำเป็นอย่างดี ได้รับการถ่ายทอดจากผู้เฒ่าผู้แก่ จากตำนานนี้ ส่งผลให้ ชาวญ้อไทย1 ให้ความช่วยเหลือชาวญ้อลาวเป็นอย่างดี เพราะเคยได้รับการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ช่วงเวลาต่อมารัฐสยามได้ตรึงกำลังเจ้าหน้าที่เข้ามาในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และส่งข้าหลวงต่างพระองค์เข้ามาดูแล เพื่อรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง กล่าวคือ พ.ศ. 2434 พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการหัวเมืองลาวพวน โปรตเกล้าฯ ขุนสุรชาติโยธี เป็นข้าหลวงประจำอยู่ ณ เมืองท่าอุเทน พ.ศ. 2436 ข้าหลวงต่างพระองค์ สำเร็จราชการหัวเมืองลาวพวน โปรตเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายร้อยโทอ่ำ เป็นข้าหลวงมาประจำ อยู่ ณ เมืองท่าอุเทน พ.ศ. 2437 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ข้าหลวงต่างพระองค์ สำเร็จราชการมณฑลลาวพวน ทรงแต่งตั้งให้ ขุนพิทักษ์ธรรมาภิบาล (จ่วน สกุลเวช) เป็นข้าหลวงประจำ อยู่ ณ เมืองท่าอุเทน พ.ศ. 2438 ข้าหลวงต่างพระองค์ สำเร็จราชการมณฑลลาวพวน แต่งตั้งให้ นายเล่ห์อาวู (เจ็ก สิงห์เสนี) เป็นข้าหลวงมาประจำ อยู่เมืองท่าอุเทน พ.ศ. 2442 หลังจากที่ กระทรวงมหาดไทยประกาศใช้ข้อบังคับลักษณะการปกครองหัวเมือง ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) ให้ยุบเลิกตำแหน่งเจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร และกรมการเมืองแบบเก่าเป็น

พ.ศ. 2439 พระศรีวราชน (บุญมาก กิตติศรีวรพันธุ์) อดีตเจ้าเมืองท่าอุเทน ได้สร้างโบสถ์วัดศรีชมชื่นบ้านพันบักท่ง เห็นว่า ชื่อเปลี่ยนชื่อบ้านนามเมืองดังนี้ “บ้านพันบักท่ง” เป็น “บ้าน ญ้อไทย 3” เนื่องจากมีต้นจำปาเกิดเป็นเป็นจำนวนมาก “บ้านพันบักท่ง” เป็น “บ้าน ญ้อไทย2” เนื่องจากได้อุทิศทองคำจำนวนหนึ่งครอบลวดลายหน้าโบสถ์ ชาวบ้านเรียกว่าไทย2(ผู้ใหญ่บ้าน ญ้อไทย2, สัมภาษณ์ : 3 กันยายน 2559) แต่นัยหนึ่ง น่าจะเกิดจากการตั้งถิ่นฐานบริเวณหนองพอก จึงเรียกว่า “ญ้อไทย2” และ “บ้านพันบักเหนือ” เป็น “บ้าน ญ้อไทย1” มี 2 ทิศนะ คือ น่าจะเกิดจากชุมชนมีห้วยดอกแก้วรอบกับตั้งบ้านเรือนติดฝั่งแม่น้ำโขง และ ในอดีตมีต้นดอกแก้วอยู่เป็นจำนวนมาก (เจ้าอาวาสวัดญ้อเหนือไทยไทย1, สัมภาษณ์) บ้านญ้อไทย1จึงได้เปลี่ยนชื่อตั้งตอนนั้นเป็นต้นมา เจ้าเมืองท่าอุเทนให้ความสำคัญกับชุมชนบ้านญ้อไทย2 บ้านญ้อไทย1 และบ้านญ้อไทย3 สืบมาจากอดีต น่าจะเป็นไพร่ส่วยของเมือง และต่อมา ได้ส่งลูกหลานเชื้อสายเจ้าเมืองมาตั้งถิ่นฐานทั้งสามหมู่บ้านนี้เป็นจำนวนมาก อาทิ นามสกุล บุพศิริ สุวรรณมาโจ กิตติศรีวรพันธุ์ เป็นต้น

บ้าน ญ้อไทย1เริ่มมีชื่อเสียงขึ้น เมื่อ พระครูสันธานพนมเขต (สนธิ์ สุรพโย) เป็นพระสงฆ์ชาวญ้อไทย1 ลูกศิษย์ของหลวงปู่สีห์ตัก สุวรรณมาโจ เกจิอาจารย์ที่มีผลงานในการสร้างพระธาตุท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม สร้างพระพุทธรูปบาทบัวบก อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี และพระพุทธรูปโพธิ์สน สปป.ลาว ได้กลับจากการเรียนวิชาธรรมและดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดไทย1เหนือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2452 เป็นต้นมาชื่อเสียงของหลวงปู่สนธิ์ โด่งดังในภูมิภาค ทั้งชาวไทยและชาวลาวต่างนับถือ โดยเฉพาะช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อเนื่องกับสงครามอินโดจีนฝรั่งเศส (พ.ศ. 2482-2488) ทหารไทยจำนวนมากได้มาสัก “ยันต์หมวกเหล็ก” (ผู้อาวุโสญ้อไทย อายุ 82 ปี ,สัมภาษณ์ : กันยายน 2559) เชื่อว่าอยู่ยงคงกระพันชาตรี การเดินทางของทหารในครั้งนั้นใช้รถยนต์เข้ามา และได้พัฒนาถนนเข้ามาวัดให้สะดวกขึ้น จากการสัมภาษณ์ ผู้อาวุโสญ้อไทย เล่าว่า “รถยนต์ของทหารมีลักษณะใหญ่ ใช้รถยนต์ ใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง ได้นำรถไถมาถางป่า สร้างถนนภายในหมู่บ้าน ซึ่งเกิด

ประโยชน์แก่ชุมชนจนถึงปัจจุบัน” ส่วน คุณตา ชาวญ้อไทย ได้เล่าความทรงจำความสัมพันธ์สองฝั่งโขงให้ฟังว่า “ช่วงสงครามไทยกับฝรั่ง ชาวญ้อลาว จะให้สัญญาญให้ชาวญ้อฝั่งนี้หลบกระสุนปืนจากเครื่องบิน กล่าวคือ หลวงพ่อสิงห์ ชาวญ้อลาว หากได้รับข่าวว่าฝรั่งจะมาทิ้งระเบิด จะส่งสัญญา ลั่นฆ้อง กลอง เป็นจังหวะรัวๆ ทำให้ชาวญ้อทั้งสามหมู่บ้านหาที่หลบภัย”

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ประเทศไทยได้พัฒนาประเทศสู่ความทันสมัย มีการสร้างวาทกรรมรวมชาติตามแนวชายแดนของไทย เพื่อแยกประเทศไทย และประเทศลาว อาทิ เมื่อ พ.ศ. 2483 ได้บูรณะพระธาตุพนมแล้วสร้างฉัตรไว้บนยอดเจดีย์ มีลักษณะศิลปะแบบไทย เป็นต้น การพัฒนาฝั่งไทยโดยคณะราษฎรได้ทำการสถาปนาระบบรัฐธรรมนูญ มีการปลุกระดมความรักชาติแบบชาตินิยม กรอปปกับเกิดความตึงเครียดระหว่างฝ่ายโลกเสรีและฝ่ายคอมมิวนิสต์ ประเทศไทยภายใต้รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เชื่อว่าโลกเสรีประชาธิปไตยเป็นทางเลือกที่เหมาะสมที่จะนำพาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าทำให้ไทยได้ทำสัญญาต่างๆกับสหรัฐอเมริกาเพื่อร่วมกันต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคอินโดจีน (พงษ์ศักดิ์ ปตธา, 2550 : 44) รัฐบาลไทยเกรงว่าภาคอีสานจะฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ จึงดำเนินนโยบายและมาตรการต่างๆทำให้ภูมิภาคอีสานได้รับการพัฒนาพื้นที่ และปลูกจิตสำนึกความเป็น คนอีสาน ในฐานะส่วนหนึ่งของรัฐชาติไทยนอกจากนั้น รัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามใช้วัฒนธรรม เป็นตัวแทนของชาติ เพื่อให้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอีสานเป็นจำนวนมาก

พ.ศ. 2504 ประเทศไทย ได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ได้มีเจ้าหน้าที่ทหารเข้ามาวางผังแปลนหมู่บ้านเพิ่มเติม และสร้างถนนเส้นบ้านแพง นครพนม อย่างต่อเนื่อง ต่อมาเกิดเหตุการณ์คอมมิวนิสต์ในภาคอีสาน ชาวญ้อสองฝั่งไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง เพราะอยู่ห่างไกลเขตสู้รบ แต่ได้รับการกล่อมเกลามาว่า วิถีว่า คอมมิวนิสต์เป็นภัยต่อประเทศไทย ในขณะที่ ชาวญ้อลาวก็ได้รับข่าวสารด้านลบกับประเทศไทย อย่างไรก็ตามชุมชนญ้อทั้งสองฝั่งไม่เคยนำข้อมูลเหล่านี้มาใส่ใจเลย

หลังจากการปลดแอกจากจักรวรรดิฝรั่งเศสสำเร็จ ชาวบ้านลาวมีการเพิ่มขึ้นของประชากรมากขึ้น ส่วนมากเป็นชาติพันธุ์ญ้อ จากบ้านหินบูน บ้านป่งเหนือ เช่นเดียวกับชุมชนริมฝั่งโขงอื่นๆที่มีประชากรเพิ่มขึ้น ราว พ.ศ. 2493 ชุมชนญ้อลาว ได้สร้างวัดขึ้น ชื่อวัดศรีสุ่มัง เริ่มมีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแยกออกจากชุมชนญ้อไทย1 แต่ชุมชนญ้อทั้งสองฝั่งยังสานสัมพันธ์กัน อาทิ ชาวญ้อไทย1ไปทอดตัน วัดศรีสุ่มัง ชาวญ้อลาวมาร่วมบุญชุมชนญ้อไทย1 เป็นต้น

เมื่อ พ.ศ. 2510 หลวงปู่สนธิ์ เจ้าอาวาสวัด ญ้อเหนือไทย1และเกจิอาจารย์ผู้ทรงวิทยาคม ที่ชาวญ้อ รวมทั้งผู้คนทั้งสองฝั่งได้มรณภาพลงอย่างสงบ นำพาความโศกเศร้าให้กับผู้เลื่อมใสศรัทธา ชาวญ้อลาวสปป.ลาว ได้ซื้อเรือข้ามมาร่วมงาน วันละหลายลำ จนกระทั่งถึงวันประชุมเพลิง (เจ้าอาวาสวัดญ้อใต้ไทย1, สัมภาษณ์)พ.ศ. 2517 ก่อนที่ประเทศลาวจะเปลี่ยนระบบการปกครองเป็นระบบสังคมนิยม บ้านญ้อลาว บริเวณปากห้วย เกิดเหตุการณ์สู้รบ ระหว่างทหารลาวแดง ซึ่งเป็นสายคอมมิวนิสต์สู้รบกับ ทหารลาวสายราชวงศ์ บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง บ้านลาวใหญ่ โดยทหารลาวแดง ตั้งค่ายที่บ้านลาวใหญ่บริเวณปาก ห้วย ส่วนทหารลาวสายราชวงศ์ ได้เข้าแนวปะทะ โดยการล่องเรือมาจากทางใต้ การสู้รบประมาณ 2 ชั่วโมง ตั้งแต่เที่ยงวันถึงบ่ายสอง ทหารฝ่ายราชวงศ์ ได้ถอยทัพกลับไป หลังจากนั้น ประมาณ บ่ายสี่โมงเย็น ชาวญ้อลาวได้พากันขับเรือ บ้างก็พายเรือข้ามมาหลบภัยกับญาติพี่น้อง

น้องญ้อยไทย 1 โดยเฉพาะผู้ชาย ต่างพากันหนีมา เนื่องจาก ถูกจับเกณฑ์เป็นทหาร ผู้ใหญ่ ญ้อยลาว สปป.ลาว เล่า ประสบการณ์ให้ฟังว่า สมัยนั้น อายุยังไม่ถึง 18 ปี แต่มีข่าวลือถึงการเกณฑ์ผู้ชายไปเป็นทหารรอบกับการสู้รบปะทะกันนั้น จึงได้หนีตามแม่มาอยู่บ้าน ญ้อยไทย1 และมีเพื่อนหลายคน ไม่ได้หนีตามมาด้วย จึงถูกเกณฑ์ทหารบ้างก็มี และหลายคนได้หายสาบสูญไปก็มี

คุณตา ชาวญ้อยไทย เล่าต่อว่า การสู้รบครั้งนั้นน่าจะเกิดจากต้องการยึดปาก ห้วย เนื่องจากเป็นสมรภูมิและอาจเป็นเส้นทางในการเคลื่อนย้ายกองกำลังทหาร สมัยเด็ก เคยไปแอบซุ่มดู ทั้งกลัวแต่อยากรู้ การปะทะกัน ครั้งที่สอง ในวันถัดมา ในตอนเช้าตรู่ โดย ทหารฝ่ายราชวงศ์ ได้ขับเรือมาทางแม่น้ำโขง แล้วเกิดการยิงปะทะ หวังจะขึ้นท่าที่บ้านลาวใหญ่ การสู้รบครั้งที่สอง ไม่ทราบการเสียชีวิตของทหารทั้งสองฝ่าย แต่ ทหารฝ่ายราชวงศ์ได้ถอยทัพกลับเหมือนเดิม ซึ่งน่าจะวางกำลังที่ปากน้ำหินบูน หลังจากนั้นไม่มีการสู้รบเกิดขึ้น แต่ ทหารแควแดงยังคงตั้งกำลังบริเวณปากลาวต่อไป ตากาว ชาวญ้อยไทย1 ให้ข้อมูลว่า ทหารแควแดงเป็นทหารรับจ้าง ใส่รองเท้าแตะ เคยข้ามมายังดอนกลางแม่น้ำโขงบ้าน ญ้อยไทย1 เพื่อมาขอมันเพากิน และก็พยายามช่วยเหลืองานด้านการเกษตร เพื่อแลกกับ มันเพา

ครู ชาวญ้อยลาว อดีตครูโรงเรียนประถมสมบูรณ์ บ้าน ญ้อยลาว สปป.ลาว เล่าว่า มีภรรยาเป็นคนบ้านญ้อยไทย1 ประเทศไทย และมีลูกด้วยกัน 3 คน ระหว่างเกิดเหตุการณ์สู้รบครั้งนั้น ได้ให้ภรรยาและลูกชาย หนีข้ามไปฝั่งประเทศไทย ส่วนตนเองไม่เกรงกลัว และต้องการดูแลโรงเรียนด้วย จึงไม่หนีไปกับคนอื่น ๆ แต่ดูเหมือนว่า บ้าน ญ้อยลาวจะร้าง เหลือคนไม่ถึง 10 คน มีข้อมูลน่าสนใจจาก ภริยา นายพลบุญเปา ผู้นำทหารฝ่ายราชวงศ์ (สัมภาษณ์ : สิงหาคม 259) ได้ให้ข้อมูลว่า เมื่อทหารฝ่ายราชวงศ์พ่ายแพ้ต่อฝ่ายคอมมิวนิสต์ ทหารเชลยได้ถูกนำไปยังค่ายสัมมนา บังคับให้ใช้แรงงานหนัก ทำนา ทหารเชลยบางคนถูกบังคับให้ชุดหลุมแล้ว ถูกทหารคอมมิวนิสต์ยิงจากด้านหลัง บางคนเสียชีวิตระหว่างการทำงานหนัก อย่างไรก็ตามมีหลายคนที่สามารถหลบหนีออกมาได้ เมื่อชาวญ้อยลาว สปป.ลาว มาอาศัยกับชาวญ้อยไทย1 ได้ช่วยเหลือภารกิจกรมประจำวัน คือ ปลูกยาสูบ ตั้งแต่เริ่มการไถหน้าดิน จนกระทั่งนำยาสูบไปตากแดด เพื่อนำไปขาย พร้อมกับ ทหารแควได้ได้ออนทัพกลับ เมื่อเห็นว่าปลอดภัยแล้ว จึงได้เดินทางกลับไปยัง บ้าน ญ้อยลาวตามเดิม ซึ่งการช่วยเหลือกันครั้งนี้ ชาวญ้อยทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง ไม่ได้รู้สึกว่าเป็นเรื่องยากลำบาก เพราะเป็นปกติที่ญาติทั้งสองฝั่งจะเดินทางไปมาหาสู่กันได้

ชุมชนญ้อยลาวเมืองหินบูน แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสชาวญ้อยลาว อายุ 84 ปี ให้ข้อมูลว่า

“เดิมชาวบ้านลาวมีจำนวนครัวเรือนไม่มาก ประมาณ 5-6 ครอบครั้ว เป็นครอบครั้วขนาดใหญ่ มีอาชีพหาของป่า จับปลาในแม่น้ำโขง ทำไร่ ทำนา เดินทางไปมาระหว่างไทยและลาวเป็นประจำ โดยไม่ได้ใช้เอกสารใดๆ มีคนไทยมาแต่งงานกับคนในหมู่บ้านแถวนี้บ้าง บางคนไปแต่งงานกับคนฝั่งไทย เป็นญาติกับชาวบ้านญ้อยไทย1 บ้านญ้อยไทย3 บ้านญ้อยไทย2 ประเทศไทย หลายครอบครั้ว”

จากข้อมูลข้างต้น สอดคล้องกับ ผู้ใหญ่บ้านญ้อยไทย2 ให้ข้อมูลว่า

“ชาวญ้อลาว ประเทศลาว ชาวบ้านญ้อไทย2 บ้านญ้อไทย3 บ้านญ้อไทย1 ประเทศไทย เป็นเครือญาติกันตั้งแต่สมัยอดีต เพราะเดินทางไปมาหาสู่ ไปงานบุญ งานแต่งงาน งานศพ กันอย่างเป็นปกติ คนฝั่งลาวเข้ามาแต่งงานและอยู่ประเทศไทยหลายครอบครัว”

จากการศึกษาของ สพลันต์ เพชรคำ พบว่า ชุมชนลาวก่อนการปลดปล่อย หรือ การสถาปนาขึ้นเป็นระบบสังคมนิยม เมื่อ พ.ศ. 2518 (ค.ศ. 1975) หมู่บ้านชาวลาวมีลักษณะการปกครองคล้ายกับหมู่บ้านฝั่งไทย ประเทศไทย หมายถึง กลุ่มต่างๆที่ตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเรียกว่า บ้าน มี “นายบ้าน” หรือ ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าการปกครอง หลายหมู่บ้านรวมกันเรียกว่า “ตาแสง” เทียบได้กับ กำนันหลายตาแสง รวมกันเป็นเมือง มี เจ้าเมืองเป็นผู้ปกครอง และหลายเมืองรวมกันเป็น แขวง โดยมีเจ้าแขวงเป็นผู้ปกครองต่อมาภายหลัง พรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้นำอุดมการณ์ระบบสังคมนิยม (คอมมิวนิสต์) มาขึ้นนำอุดมการณ์ ส่งผลให้หมู่บ้านลาว รวมถึง บ้านลาวใหญ่ มีการปกครองที่กระชับมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้เพื่อการดูแลอย่างเข้มงวดกวดขันและป้องกันการแทรกซึมจากประเทศอื่น

พ.ศ. 2517 ชาวญ้อลาว ได้แตกแยกออกจากหมู่บ้านเนื่องจาก เป็นแนวปะทะกันระหว่างทหารรับจ้างเวียดนาม และ ทหารลาวฝ่ายราชวงศ์ บริเวณ ลาว บางคนมาอาศัยอยู่กับญาติบ้านญ้อไทย1 บ้านญ้อไทย3 และหมู่บ้านต่างๆริมฝั่งโขง หลังการปะทะได้ราว 6 เดือน จึงเดินทางกลับมายังบ้านเกิด ซึ่งรวมแล้ว มีประชากร ไม่ถึง 50 คน บางคนได้ตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านอื่น อาทิ บ้านหาดอีเก้อม บ้านนาบอน บ้านหาด ฯ ฝั่งลาว ซึ่งยังคงมีสายเครือญาติที่ยังไปมาหาสู่กันจนถึงปัจจุบัน เพราะหมู่บ้านเหล่านี้ไม่มีแนวปะทะสู้รบ จากการเก็บข้อมูล ผู้อาวุโสชาวญ้อไทย ให้ข้อมูลว่า

“หลังจากการรบได้ 6 เดือน ทหารแควแดง ได้ถอนกำลังออกไป ชาวญ้อเริ่มทยอยกลับไปยังภูมิลำเนา บางคนตั้งรกรากที่ประเทศไทย ดังกรณี นางเขียว (นามสมมุติ) ชาวญ้อลาว มีพี่น้องด้วยกัน 4 คน มีพ่อเป็น คนญ้อลาว สปป.ลาว และมีแม่เป็น คนญ้อไทย1 ประเทศไทย เมื่อครั้งหนีมาอยู่ประเทศไทย ได้พบรักกับชายญ้อไทย1 และได้ตั้งถิ่นฐานที่ฝั่งไทยเป็นต้นมา ได้รับทุนฝ่ายแม่ ในการทำมาหากิน ร่วมกับ ทุน ฝ่ายชาย”

ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้าน เดิม ทอดยาวไปตามริมฝั่งแม่น้ำโขง ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนเข้ามาทำให้ชาวบ้านบางคนเริ่มทยอยสร้างบ้านติดถนนมากขึ้น ชุมชนจึงขยายไปทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ผู้อาวุโสชาวญ้อ ลาว สปป.ลาว ให้ข้อมูลว่า ถนนเส้นจากเมืองหินบูน มาถึงหมู่บ้าน เป็นถนนเส้นเชื่อมหมู่บ้านริมแม่น้ำโขง จากเมืองหินบูน ผ่าน บ้านหาดอีเก้อม (หาดน้อย) บ้านลาวน้อย บ้านลาวใหญ่ บ้านดงกลาง บ้านนาบอน บ้านบ่อ บ้านหัวหาด (หาดใหญ่) เกิดจากการเกณฑ์แรงงานให้ช่วยกันทำถนน ปรับปรุงจากเส้นทางเล็กๆ เมื่อ ปี 1975 (พ.ศ. 2518) เป็นถนนลูกรัง และเชื่อมไปยังถนนหมายเลข 13 โดยแต่ละคนจะต้องเตรียมอาหารไปรับประทานเอง ถนนเส้นนี้ได้รับการปรับปรุงเมื่อ ปี 1992 (พ.ศ. 2535) เป็นการนำหินเกร็ดมาคลุกและอัดดินไปมา ซึ่ง ยังพบปัญหาว่า ในฤดูฝนถนนบางช่วงไม่สามารถสัญจรไปได้ ในปีเดียวกัน มีการขยายไฟฟ้าเข้าสู่หมู่บ้าน ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของการตั้งบ้านเรือนหมู่บ้าน เนื่องจาก ชุมชนเดิม ตั้งเรียงรายติดริมฝั่งแม่น้ำโขง เพราะใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นทางคมนาคมเป็นหลัก ต่อมา ได้ตั้งบ้านเรือนหันหน้าเรียงรายตามถนน และมีเส้นทางหลักๆ 2 เส้นทาง แต่ชาวญ้อลาว ยังมีวิถีแบบเดิมๆ คือ ยังเดินลัดเลาะไปตามเส้นทางเดิมเพื่อไปหาเพื่อนบ้าน ยกเว้นบ้านที่ติดถนนที่มีการสร้างรั้วบ้าน บ้านลาวใหญ่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านดงกลาง เป็นชนเผ่าบ่อ

ทิศใต้ ติดต่อบ้านลาวใหญ่ เป็นชนเผ่าญ้อ

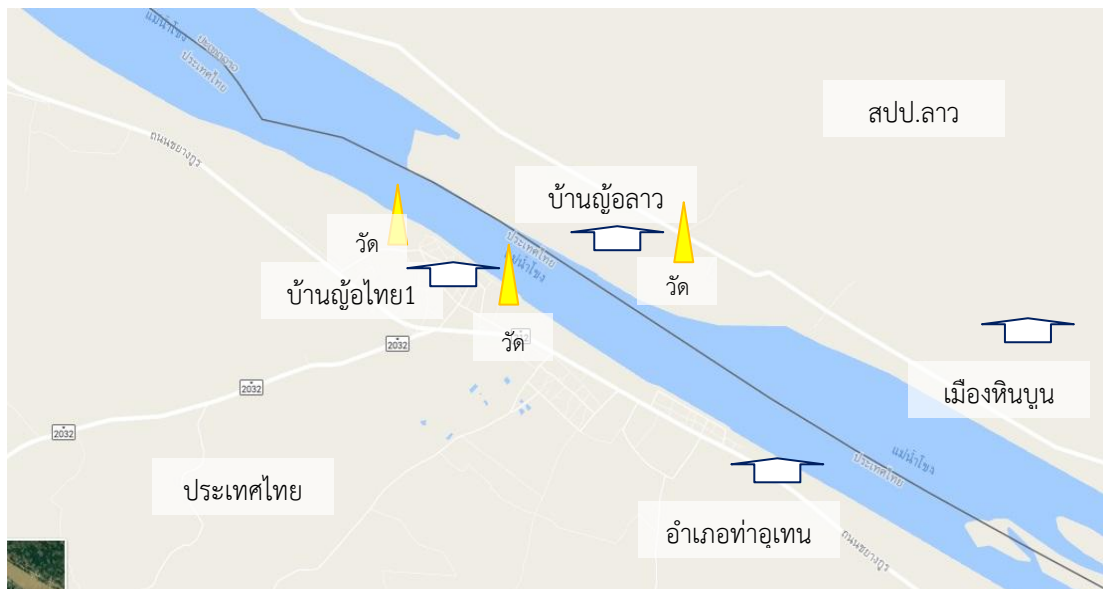
ทิศตะวันออก ติดต่อกับพื้นที่สวนยางพารา จนถึงพื้นที่ป่าสงวนของรัฐ บรรจบที่แม่น้ำหินปูน

ทิศตะวันตก ติดต่อแม่น้ำโขง

ลักษณะบ้านเรือน เป็นไม้ชั้นเดียวได้ถุนสูง สร้างด้วยไม้ เป็นส่วนใหญ่ มีบ้านอีกส่วนหนึ่งสร้างเป็นสองชั้น กึ่งปูนกึ่งไม้ ส่วนบ้านที่สร้างใหม่ นิยมสร้างแบบผสมผสานแบบฝรั่งเศส เป็นบ้านชั้นครึ่ง สร้างด้วยปูนผสมไม้ มีประตู หน้าต่าง กว้าง กว่าปกติ บ้านแต่ละหลัง จะมีเรือหางยาว และอุปกรณ์จับปลา อาทิ เบ็ด ลอบ มอญ เก็บไว้หลังบ้าน หรือ ใต้เล้าข้าว ส่วนคอกปศุสัตว์ พบอยู่ไม่มาก และสร้างแยกจากตัวบ้านออกไป

เจ้าของบ้านหลังหนึ่งเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้เข้าศึกษา เป็นบ้านไม้ ด้านในโล่งกว้าง แยกห้องย่อย 2 ห้อง เรียกว่า “ห้องส้วม” เป็นห้องนอนสำหรับลูกสาว ส่วนที่มุมห้อง ชาวญ้อนับถือผีแจ มีดอกไม้เหน็บไว้กับฝาบ้าน ก่อนเข้าบ้านนั้น เจ้าของบ้านได้บอกแก่คณะผู้วิจัยว่า ได้บอกกล่าวผีแจเรียบร้อยแล้ว และอนุญาตให้คณะเข้าไปศึกษาได้ ส่วนด้านหลังซึ่งเป็นชานออกไปมีเรือนขนาดเล็กติดกับตัวบ้าน เป็น เหยื่อไฟ มีไว้สำหรับก่อไฟ ทำกับข้าว โดยมีโหลปลาแดก ฟืน กอง จัดไว้อย่างเป็นระเบียบ มีแม่ศรีไฟ ใช้ดินมากองโดยใช้ไม้ทำเป็นกล่อ่งสี่เหลี่ยม จัดไว้ส่วนกลาง สำหรับก่อไฟ

หมู่บ้านญ้อลาวมีโรงเรียนประถมสมบูรณ์ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของชุมชน จากการพูดคุย ชาวบ้านหลายคนพูดตรงกันว่า โรงเรียนแห่งนี้จะสร้างขึ้นเมื่อ ปี 1975 (พ.ศ. 2518) อยู่ติดกับถนนเส้นหลักของชุมชน ส่วนตรงกลางของหมู่บ้าน มีวัด ชื่อว่า วัดสี่มุม เป็นวัดเก่า สร้างขึ้นพร้อมกับชุมชนยุคแรก ก่อนการสถาปนาเป็นระบบสังคมนิยม ทางตอนใต้ของหมู่บ้าน เป็นป่าช้า ซึ่งเดิมนั้นชาวบ้านนิยม ฌาปนกิจตามไร่นาของตนเอง ต่อมา มีการนำไปเผาที่ป่าช้า ส่วนพื้นที่รอบหมู่บ้าน เป็นทุ่งนาทุ่งนา สลับกับป่าไม้ ที่ดินว่างเปล่า ไกลออกไปเป็นสวนยางพารา ซึ่งมีแหล่งรับซื้อเป็นนายทุนจีน มีสัตว์เลี้ยงที่นิยมเลี้ยงเป็นฝูง คือ “แบ้” มีลักษณะคล้ายแพะ โดยชาวบ้านจะปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ ต้อนออกจากคอกในเวลาเช้า และจะต้อนกลับเข้าคอกในเวลากลางคืน และมี “หมูก็” ประเทศไทยเรียก หมูดำ หรือ หมูป่า ชาวลาวจะนิยมเลี้ยง โดยปล่อยไปตามบ้านเรือนผู้คน หากินตามธรรมชาติเช่นกัน

ภาพที่ 2.4 แสดงบริบทพื้นที่กรณีศึกษา (เขียนแผนที่เพิ่มเติมจาก www.googlemap.com)

สรุป

จากหลักฐานทางโบราณคดี พบว่า มีการตั้งบ้านเรือน เกิดเป็นชุมชนในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง มาช้านาน และเริ่มปรากฏชัดขึ้น หลังการย้ายราชธานีของอาณาจักรล้านช้าง จากเมืองหลวงพระบาง ลงมาสู่เมืองเวียงจันทน์ ต่อมา หลวงปู่โพนสะเม็กได้ พาผู้คนอพยพลงมาตามลำแม่น้ำโขง และได้ สถาปนาอาณาจักรล้านช้างจำปาสักขึ้น ต่อมาเกิดสงครามกรุงธนบุรี อาณาจักรล้านช้างตกอยู่ภายใต้ การปกครองของสยาม

ปลาย รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ชาวญ้อได้อพยพจากเมืองหงสา และ ตั้งถิ่นฐานบริเวณปากแม่น้ำสงคราม ตั้งเมืองขึ้นชื่อว่า ไชยสุทธอัฐมบุรี ขึ้นกับเวียงจันทน์ ต่อมาสมัย รัชการที่ 3 เกิดสงครามเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ ชาวญ้อได้ข้ามแม่น้ำโขงไปฝั่งซ้ายและตั้งเมืองหลวงปู่ งลิง จนกระทั่งเมื่อเหตุการณ์สงบ ได้กลับมาพึ่งโพธิสมภาร และได้ตั้งเมืองท่าอุเทน ฝั่งขวาแม่น้ำโขง นอกจากนั้นชาวญ้อได้ตั้งถิ่นฐานทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงเกิดเป็นชุมชนหมู่บ้าน จนกระทั่งฝรั่งเศสได้ เข้ามาล่าอาณานิคมในภูมิภาค เกิดเป็นรัฐชาติ เป็นประเทศไทย และประเทศลาว ซึ่งปรากฏใน ปัจจุบัน คือ ชุมชนญ้อบ้านโพน ชุมชนญ้อบ้านเสาเล้า ชุมชนญ้อบ้านแขงบาตาล ชุมชนญ้อบ้านท่า ขอนยาง ชุมชนญ้อบ้านดอนเสียวแดง ชุมชนญ้อรัฐประเทศ ชุมชนญ้อบ้านหนองสิม ในประเทศไทย และ ชุมชนญ้อบ้านหาด ชุมชนญ้อบ้านหาดอึกก้อม ชุมชนญ้อบ้านปุงเหนือ ชุมชนญ้อบ้านคำเกิด ชุม ชนญ้อบ้านหินบูนเหนือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในปัจจุบัน

ชุมชนญ้อริมฝั่งโขงบ้านพันบัก มีประวัติได้แยกมาจากชุมชนญ้อเมืองไชยสุทธอัฐมบุรีเดิม มา ตั้งถิ่นฐานทางตอนใต้ และตั้งบ้านเรือนชื่อว่า พันบัก ซึ่งเกิดจาก พรานล่าสัตว์ได้ทำเครื่องหมายไว้ใน ต้นไม้ เรียกว่าบัก ต่อมาได้ขยายชุมชน ไปตั้งทางตอนเหนือ เรียกว่า บ้านพันบักเหนือ ทางทิศ ตะวันตก เรียกว่า พันบักทุ่ง และทางตอนใต้เรียก พันบักท่า รวมทั้งการเดินทางข้ามแม่น้ำโขงเพื่อ

ประกอบอาชีพ เกิดเป็นชุมชนญ้อต่อมาคือ ชุมชนญ้อลาว ชุมชนญ้อไทย1 มีชื่อเดิมว่า พันบกเหนื่อ แยกมาจาก ญ้อบ้านพันบก มีอาชีพเกษตรกรรม ปลูกผัก ทำนา หาปลาในแม่น้ำโขง มีความสัมพันธ์ด้านเครือญาติกับชุมชนญ้อไทย2 บ้านญ้อไทย3 และ ชุมชนญ้อลาว ที่ขยายชุมชนไปยังปากฝางซ้าย แม่น้ำโขง และพัฒนาการขึ้น อยู่ภายใต้การปกครองของ เมืองหินบูน แขวงคำม่วน สปป.ลาว ในปัจจุบัน

บทที่ 3

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมหลังการปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2436

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมย้อน หลังการปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2346 เกิดขึ้นภายหลังกักรวรรดิฝรั่งเศสได้ครอบครองพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ทำให้เกิดมาตรการต่างๆ ภายใต้อารอบความคิดรัฐชาติ เพื่อควบคุมพื้นที่ทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขง ต่อเนื่องถึงการพัฒนาประเทศลาวในระบอบสังคมนิยม ส่งผลให้ทั้ง ชุมชนชาวญ้อต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต เพื่อดำรงวัฒนธรรมและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสองชุมชน ผู้วิจัยขอนำผลการศึกษา ดังนี้

1. สภาพสังคมและวัฒนธรรมชุมชนญ้อสองฝั่งโขง ก่อนการปักปันเขตแดน พ.ศ. 2536
2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนญ้อสองฝั่งโขง ภายหลัง พ.ศ. 2436
3. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง
4. สรุป

สภาพสังคมและวัฒนธรรมชุมชนญ้อสองฝั่งโขงก่อนการปักปันเขตแดนพ.ศ. 2536

1. สภาพสังคมและวัฒนธรรมชาวญ้อ
2. ความเชื่อและพิธีกรรมชาวญ้อ
3. การแต่งกายชาวญ้อ
4. ภาษาญ้อ
5. สรุป

สภาพสังคมและวัฒนธรรมชาวญ้อ

สภาพสังคมและวัฒนธรรมชาวญ้อ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน มีการแบ่งปันทรัพยากร อาหารการกิน ร่วมกัน และเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ อาศัยอยู่ร่วมกันหลายคนภายในตระกูล มักเรียกชื่อกันตามชื่อพ่อแม่ ยังไม่มีนามสกุลใช้เช่น ลูกอ้อยสี่ ลูกตาแดง ลูกยายสี่ เป็นต้น ชาวญ้อถือธรรมเนียม แต่งสะใภ้ไปเลี้ยงย่า ฝ่ายหญิงจะไปอาศัยอยู่กับครอบครัวฝ่ายชาย ชาวญ้อนิยมแต่งงานกันเฉพาะในชุมชน ไม่แต่งงานนอกชุมชน จึงทำให้คนญ้อในชุมชนเป็นเครือญาติกันทั้งหมด และส่งผลต่อการอบรมสั่งสอน กล่อมเกล่า และขัดเกล่าทางสังคมอย่างได้ผล ในยุคนี ชาวญ้อไม่นิยมแยกไปตั้งบ้านเรือนแยกจากพ่อแม่ เพราะถือธรรมเนียมว่า ต้องดูแลเลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อยามแก่เฒ่า นอกจากนั้นการอยู่ร่วมกันของญาติพี่น้องน่าจะเป็นเหตุผลด้านแรงงานในภาคการเกษตร รวมทั้งผู้อาวุโสจะได้อบรมสั่งสอน ตักเตือนสมาชิกในบ้าน ซึ่งความกตัญญูและการให้เคารพผู้อาวุโส เป็นจารีตของชาวญ้อที่ยังดำรงจนถึงปัจจุบัน หากมีคนทำผิด ผู้เฒ่าจะลงโทษให้เกิดความเจ็บป่วย เมื่อ พ.ศ. 2436 จักรวรรดิฝรั่งเศส ได้เข้าควบคุมพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง แต่ภาพของเครือญาติ ไม่ได้รับผลกระทบ ชาวญ้อยังคงดำรงวัฒนธรรมและปฏิบัติตามธรรมเนียมญ้ออย่างเคร่งครัด

ธรรมเนียมการแบ่งมรดกชาวญ้อ ถือเป็นอำนาจของพ่อแม่ มรดกที่เกิดขึ้นมีทั้งการสืบทอดจาก อัยพ่อ อัยแม่ และการร่วมลงมือถางป่า เพื่อใช้เป็นพื้นที่ทางการเกษตร มรดกของครอบครัวหนึ่งอาจมีทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง เพราะเดิมนั้น การจัดหาที่ดินเพื่อทำกิน สามารถทำได้ โดยการจับจองแบ่งปันกันโดยง่าย หรือบางคนมีที่ดินเป็นจำนวนมาก ก็แบ่งปันกัน อยู่ร่วมกัน จึงทำให้ชาวญ้อเป็นเจ้าของที่ดินเป็นจำนวนมาก ทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวาแม่น้ำโขง การแบ่งมรดก พ่อแม่จะแบ่งให้ตามสมควร ส่วนมรดกที่อยู่ฝั่งซ้าย (สปป.ลาว) ขึ้นอยู่กับความสมัครใจที่จะไปทำกิน บางครอบครัวได้ทั้งร้างไป ญาติพี่น้องที่อยู่ฝั่งซ้ายขอใช้ทำกิน การแบ่งปันที่ดินทำกินนั้น เป็นไปอย่างง่ายๆ อาจขอกัน หรือ แบ่งปันกัน โดยความเสน่หา หรือไม่ได้เป็นญาติพี่น้องกัน แต่อาจมีข้อสัญญา อาทิ ให้มาทำนาเรียกใช้กันได้

ความเชื่อและพิธีกรรมชาวญ้อ

1) ความเชื่อ ฆิปปูตา ชาวญ้อเชื่อว่าฆิปปูตาเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว คอยปกป้องรักษา คุ่มครองภยันตรายต่างๆโดยวิญญาณดังกล่าวไม่สามารถนับย้อนขึ้นไปได้ว่าเป็นผู้ใด หรือมาจากสายตระกูลใด แต่ชาวบ้านนับถือรวมๆเอาว่า เป็นบรรพบุรุษและให้ความเคารพนับถือสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนสอดคล้องกับการศึกษาของ สุเทพ สุนทรเภสัช ว่า ฆิปปูตาเป็นวิญญาณบรรพบุรุษประจำหมู่บ้านที่ไม่อาจกำหนดได้ว่าเป็นบรรพบุรุษสายใด ตระกูลใด แต่เชื่อว่าบรรพบุรุษของชาวบ้านทุกคน ทำหน้าที่คอยคุ้มครองอันตรายที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้านและดลบันดาลสิ่งต่างๆให้เกิดขึ้นตามผู้มาบนบาน ความเชื่อนี้มีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจ การเมือง สังคมหมู่บ้าน และสนับสนุนพุทธศาสนาในชุมชนจะร่วมกันสร้างศาลปูตา หรือ ตูบตาปู ทางตอนเหนือของชุมชนบ้านพันบัก แรกเริ่มของการตั้งชุมชน ควบคู่กับการสร้างวัด เดิมนั้นชาวญ้อเพียงแต่กำหนดเขตแดนของฆิปปูตา ว่าเป็นบริเวณใดหลายปีต่อมาได้มีการสร้างตูบ และศาลสำหรับการประกอบพิธีกรรม จนถึงปัจจุบัน เป็นศาลที่ก่ออิฐถือปูนอย่างมั่นคง โดยมี เฒ่าจ๋า เป็นผู้นำทางพิธีกรรม เมื่อชุมชนญ้อพันบักบางส่วนได้ย้ายไปอยู่พันบักเหนือ ได้สร้างตูบตาปูขึ้นบริเวณทางทิศตะวันตกของชุมชน (ปัจจุบันคือพื้นที่ว่างเปล่า) โดยมีเฒ่าจ๋าเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม

เฒ่าจ๋า หรือ ชะจ๋า เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของชาวญ้อเข้าติดต่อสื่อสารกับฆิปปูตา หรือรับบัญชาจากฆิปปูตามาแจ้งแก่ชุมชน ตลอดจนมีภาระหน้าที่ในการดูแลบริเวณที่อยู่อาศัย หรือ ดำเนินกิจการด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับฆิปปูตาอาจเรียกได้หลายชื่อแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น กระจ๋า ชะจ๋า ข้าวจ๋า เฒ่าประจำ เจ้าจ๋า หรือ จ๋า เป็นต้น บุคลิกภาพและพฤติกรรมของเฒ่าจ๋านั้น ได้รับการเลือกจากสมาชิกในชุมชนบ้านพันบัก เมื่อเลือกบุคคลใดที่มีความเหมาะสมแล้ว มักจะได้รับการตอบรับและยินดีเป็นชะจ๋าประจำศาลปูตาเป็นอย่างดี

การสืบทอดผู้ที่ทำหน้าที่ เฒ่าจ๋า เกิดขึ้น เมื่อเฒ่าจ๋าดั้งแก่กรรมลงหรือ อายุมากไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ จะต้องหาเฒ่าจ๋าคนใหม่มาทำหน้าที่แทนทันที โดยคัดเลือกจากบุคคลในหมู่บ้านพันบัก ที่มีความประพฤติดี บุคลิกน่าเลื่อมใส เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ส่วนมากชาวญ้อมักมีความเห็นตรงกัน เลือกเพียงรายชื่อเดียว และเป็นอันตกลงกันเลย ซึ่งแตกต่างจากการคัดเลือกของชุมชนอื่นๆ อาทิ บางชุมชนอาจเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเป็นที่ปรารถนาในหมู่บ้านมา 5-10 ราย พร้อมใช้ไม้คานหรือไม้ไผ่ที่มีความยาวเท่ากับวาของตนเอง แล้วมากำหนดวัดวาอีกครั้งต่อหน้าศาลปูตาและผู้อาวุโสแล้วปรากฏว่า ไม้คานหรือไม้ไผ่ยาวเกินวาของตนตามที่วัดไว้ครั้งแรกแสดงให้เห็นว่า ฆิ

ปูตาจงใจเลือกผู้หนึ่งไว้เป็นเฒ่าจ้าบางชุมชนเลือกเฒ่าจ้าโดยสืบทอดบุคคลในตระกูลนั้น เช่น เมื่อสามีเป็นเฒ่าจ้าเสียชีวิตลง ภรรยาหรือบุตรชายจะต้องทำหน้าที่แทนสืบทอดไป ถือว่าเป็นครอบครัววงศ์ตระกูลเฒ่าจ้า บางกรณีอาจเลือกเฒ่าจ้าโดยอัญเชิญผีปูตาให้มาเข้าทรงผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งอยู่ในพิธีกรรมนั้นเพื่อให้ร่างทรงได้กำหนดเลือกผู้ที่จะสืบทอดตำแหน่ง เฒ่าจ้า ต่อไป ซึ่งอาจใช้พิธีกรรม เชิญข้อง เสี่ยงทาย อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะได้เฒ่าจ้ามารับโดยวิธีการใดก็ตาม ถือว่าเฒ่าจ้าเป็นบุคคลที่ชุมชนมีความเคารพศรัทธา เชื่อถือ และผีปูตายอมรับไว้วางใจ

การเลี้ยงผีปูตา ชุมชนญ้อบ้านพันบัก มีพิธีกรรมเลี้ยงผีปูตา ปีละ 2 ครั้ง เพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณโดยกำหนดเลี้ยงในวันขึ้นสามค่ำเดือนสาม เรียกว่า “เลี้ยงขึ้น” โดยถือคติว่า “ขึ้นสามค่ำเดือนสาม หมากขามป้อมสุกหวาน แม่มานทองแวบ เข้ากลบถักเจ้อ หัวสี่เคอ ออกดอก กบไซฮู ปูไซตั้งเป็นการเลี้ยง เมื่อเสร็จสิ้นการเก็บเกี่ยว และเดือน 6 เรียกว่า “เลี้ยงลง” เป็นการเลี้ยงเมื่อจะเริ่มต้นในฤดูปลูกดำ โดยแต่ละครั้ง เฒ่าจ้าจะเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม กำหนดข้อมูล รายละเอียดส่วนใหญ่ ชาวญ้อจะรับรู้สืบทอดกันมาเป็นอย่างดี ในพิธีกรรมการเลี้ยง เฒ่าจ้าเป็นผู้นำกล่าวแทนชาวบ้านในเนื้อหาสาระขึ้นอยู่กับช่วงฤดูกาลว่าต้องการเช่นไร เช่นในพิธีเลี้ยงในเดือนหกก่อนที่จะลงมือทำนา มีข้อความว่า

“มือนี่เป็นมือนี่สันต์วันดี สิวาเลี้ยงญาพ่อปู กกปีบมีกลาย ปลายบ่มีเว้น ให้ลูกบ้านหลานเมืองอยู่ดีมีแสง อยู่ชุมกินเย็น แยกไปไทยมากะมาหาญาพ่อปู ขอให้ข้าวกล้าสมบูรณ์ ข้าวน้ำส้มปลาอย่าอืด ฝนตกให้ตกต้องตามฤดูกาล โรคภัยไข้เจ็บอย่าให้มี มือนี่ลูกหลานมีอาหารหวานความถวาย มีเหล้ายา ปลาบั้ง มีไก่ต้ม เชิญญาพ่อปูกิน...”

เมื่อเสร็จพิธีเลี้ยงผีปูตาแล้ว เฒ่าจ้าจะดำเนินการให้แจกจ่ายแบ่งปันอาหารที่นำมารับประทานร่วมกัน มีการร้องรำ รื่นเริง สนุกสนาน นับเป็นภูมิปัญญาในการฝึกกำลังร่วมแรงร่วมใจกันให้เกิดความสามัคคี เตรียมพร้อมที่จะดำเนินการในไร่นา การประกอบพิธีกรรมในวันพุธเดือน 6 จะเป็นพิธีเสี่ยงทาย จากลักษณะปลายขากรรไกรทั้งสองของไก่ คือ

- 1) ถ้าปลายง่ามห้อยตกลงหรือไม่เสมอกัน หมายถึงปีนั้นสัตว์เลี้ยงจะไม่สบาย เกิดโรค ถ้าเกี่ยวกับคน ทายว่าจะแตกความสามัคคี เจ็บไข้ได้ป่วย ถ้าเกี่ยวกับพืชพันธุ์ธัญญาหาร ว่าไม่สมบูรณ์
- 2) ถ้าง่ามขากรรไกร ยาวเท่ากัน หมายถึง มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งสัตว์เลี้ยง ผู้คน และพืชพันธุ์
- 3) ถ้าขากรรไกรมีสีขาว หมายถึง ฝนแล้ง
- 4) ถ้าขากรรไกรมีสีดำ หมายถึง ฝนฟ้าดี

พิธีกรรมบนบาน หรือ บำ ชาวนญ้อเชื่อว่า หากเกิดสภาวะการณ์ที่ต้องเสี่ยง หรือต้องการความช่วยเหลือ รู้สึกเกิดความไม่มั่นคงทางจิตใจ อาทิ ความทุกข์ของตนเองพลัดหายไปจากฝูง ชาวนญ้อมักมาบนบาน โดยให้เฒ่าจ้าเป็นผู้ติดต่อกับผีปูตา โดยเชื่อว่าผีปูตาจะดลบันดาลในสิ่งที่ตนเองต้องการได้ การบนานทำได้ทุกโอกาส ทุกเวลา สะดวก เมื่อได้ดังที่ตนเองปรารถนาแล้ว ผู้บำ จะนำดอกไม้ ธูปเทียน หรือ เหล้าไก่ต้ม ซึ่งเครื่องแก้บนนั้น เมื่อเสร็จพิธีอาจมอบให้เฒ่าจ้า หรือนำกลับไปรับประทานเพื่อความเป็นสิริมงคล สุขภาพแข็งแรง เกิดความรู้สึกมั่นใจในชีวิต ในกรณีที่การบำไม่

ได้ผล ชาวบ้านเชื่อว่า เกิดจากกรรม หรือยังไม่ถึงเวลาและเกิดจากผู้บ่าไม่เป็นที่พึงพอใจของผีปู้ตา เช่น มีพฤติกรรมไม่ดี ทำให้ชาวบ้านหันมาประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในศีตคอง เพื่อให้ผีปู้ตาพึงพอใจและคลบับดาลให้เกิดผลสำเร็จ

2) ความเชื่อเรื่อง ผีแจ ผีแจเป็นผีในระดับครอบครัวชาว ญ้อบ้านพันบัก คล้ายกับ ผีบ้าน ผีเรือน ในความเชื่อชาวอีสานทั่วไป แต่ที่เรียกผีแจ เพราะว่า ผีแจจะสิงสถิตอยู่ที่มุมบ้าน ซึ่งชาวญ้อ เรียกว่า แจบ้าน เชื่อว่าเป็นวิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วไม่ได้ไปเกิด ยังลอยวนเวียนอยู่กับลูกหลาน เพื่อปกป้องคุ้มครองดูแลความทุกข์สุขของลูกหลาน โดยจะทำพิธีอัญเชิญผีแจขึ้นเรือนประจำบ้านที่สร้างใหม่ โดยสร้างศาลไว้ที่มุมห้องด้านซ้ายมือของบ้าน และหาเจ้าพิธีมาเชิญผีแจขึ้นเรือน โดยมีค้ายดังนี้

1. ชันห้า คือ เทียนห้าเล่ม ดอกไม้ห้าคู่ จัดไว้ในพาน
2. ผ้านุ่งหาง คือ ผ้าโจงกระเบน (บรรพบุรุษชาย) ผ่าขึ้น (บรรพบุรุษหญิง)
3. ผ้าแพรวา หรือผ้าห่มเบี่ยง 1 ผืน
4. หมาก และกอกยา
5. พาทวน เช่น ข้าวคลุกน้ำผึ้ง หรือคลุกน้ำอ้อย หรือขนมหวาน

การทำพิธีเชิญผีแจขึ้นเรือนเป็นพิธีกรรมเฉพาะครอบครัว ไม่ได้บอกแขกหรือญาติมาร่วมพิธี เจ้าพิธีจะร่ายมนต์คาถา และบอกกล่าวเชิญวิญญาณบรรพบุรุษมาประจำเรือนเป็นผีแจ วิธีปฏิบัติต่อผีแจมีดังนี้

1. เช่นไหว้ด้วยพาทวน เดือนละ 3 ครั้ง คือ วันขึ้น 1 ค่ำ ขึ้น 9 ค่ำ และขึ้น 15 ค่ำ
2. ลูกเขย หรือลูกสะใภ้เมื่อกลับจากทำงาน ต้องถอดหมวก หรือถอดผ้าโพกศีรษะก่อนขึ้นเรือน หากถือมีดพร้าต้องวางก่อนขึ้นเรือน เพื่อไม่ให้ผิดผีแจ
3. บุคคลในครอบครัวจะไม่ส่งเสียงดังอื้ออึง เพราะถือเป็นการผิดผีแจ
4. หากมีแขกต่างบ้านมาต้องคอบผีแจ
5. จะมีงานบุญหรือกระทำการใดๆ ต้องคอบผีแจทุกครั้ง
6. หากบุคคลในบ้านเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ เกิดจากผิดผีแจ จะต้องนำเอน้ำอบน้ำหอมมาคอบผีแจ
7. เดินทางไปทำมาหากินนอกหมู่บ้าน จากบ้านเป็นเวลานานต้องคอบผีแจ
8. การคอบผีแจ เจ้าของบ้านจะใช้เพียงชันห้า หรือใช้พาทวน และน้ำอบน้ำหอม

3) ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ชาวญ้อดำเนินชีวิตโดยยึดถือฮีตสิบสอง คองสิบสี่ เป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมทางสังคมอีกทางหนึ่ง เปรียบเสมือนกฎหมายทางศีลธรรม คือ เดือนเจียง บุญเข้ากรรม เดือนยี่ บุญคูณ เดือนสาม บุญเข้าจี่ เดือนสี่ บุญพะเหวด หรือบุญเทศมหาชาติ เดือนห้า บุญสงน้ำ เดือนหก บุญบั้งไฟ เดือนเจ็ด บุญซำฮะ เดือนแปด บุญเข้าพรรษาเดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ บุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา และสงกรานต์ เดือนสิบสอง บุญกฐิน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมร่วมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงโดยทั่วไป แต่ชุมชนญ้อบ้านพันบักเหนือ ให้ความสำคัญเป็นพิเศษดังนี้

บุญเดือนสี่ บุญพะเหวด หรือบุญเทศมหาชาติ เป็นบุญที่ทำเกี่ยวกับเรื่องราวของพระเวสสันดร มีมูลเหตุว่า กาลครั้งหนึ่ง พระมาลัยเถระ ได้ขึ้นไปไหว้พระธาตุเกตุแก้วจุฬามณีที่อยู่บน

สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้พบพระศรีอริยเมตไตรยผู้ที่จะมาเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต พระมาโลยได้ถามพระศรีอริยเมตไตรยว่า ถ้าปรารถนาจะพบพระศาสนาจะปฏิบัติตนอย่างไร และได้สั่งความกับพระมาโลยเถระว่า ถ้าอยากพบและร่วมเกิดในศาสนาจะต้องปฏิบัติตนดังนี้ คือ 1) จงอย่าฆ่าพ่อตีแม่ และสมณะพราหมณ์ 2) จงอย่าทำร้ายพระพุทธเจ้า และยุ่งให้สงฆ์แตกแยกกัน 3) ให้ตั้งใจฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรให้จบในวันเดียว ด้วยเหตุนี้ชาวอีสานต้องการจะพบพระศรีอริยเมตไตรย และเกิดร่วมศาสนาของพระองค์ จึงมีการทำ “บุญผะเหวด” ขึ้นเป็นประจำทุกปี

การทำบุญผะเหวดมีรายละเอียดและมีขั้นตอนมากมาย เริ่มจากการเตรียมแบ่งหนังสือสำหรับเทศผะเหวด การจัดแบ่งเจ้าศรัทธา การเตรียมสถานที่ การเตรียม “เครื่องฮ้อยเครื่องพัน” หรือ เครื่องบูชาคาถาพัน บริเวณรอบศาลาการเปรียญจะปักทุ่งไซ ขนาดใหญ่ 8 ผืน และมีเสดถะสัต และบังดอกไม้ และทางด้านทิศตะวันออกจะมีหอพระอุทิศ การทำบุญผะเหวดนี้นิยมทำ 2 วัน คือ มื้อโฮม และมื้อเทศน์ โดยเริ่มจาก วันแรกจะแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง พร้อมกับอัญเชิญพระอุทิศเถระเข้ามาปักปรักกษางานบุญ พอถึงตอนเย็นจะมีการเทศน์ “มาลัยหมื่นมาลัยแสน” กล่าวถึงพระมาลัยไปบนสวรรค์และมาเยี่ยมคนรก พอเวลาเช้ามีดวันที่สอง จะแห่ข้าวพันก้อน โดยนำข้าวเหนียวปั้นเล็กๆ มาใส่ไว้ในกรวยไม้ไผ่ 8 ทิศ รอบศาลา พอเสร็จจะเริ่มเทศน์คาถาพัน และต่อด้วย การเทศน์พระเวส ซึ่งมีจำนวน 13 กัณฑ์ คือ ทศพร หิมพานต์ ทานกัณฑ์ วนปะเวส ชูชก จุลพล มหาพน กุมารมัทรี สักกะบรรพ มหาราช ฌชัตติ นครกัณฑ์ ระหว่างที่เทศน์นั้นจะมีการแห่กัณฑ์หลอน ซึ่งสามารถนำมาทอดได้ตลอดทั้งงาน

บุญออกพรรษาและสว่างเฮือไฟ ชาวญ้อมีวัฒนธรรมร่วมเดียวกับชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงอื่น มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจเหนือธรรมชาติ พญานาค เวทมนต์ ฯ สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องพญานาค ชาวญ้อเชื่อว่าพญานาคตนหนึ่ง คือ เจ้าโต่ง สอดคล้องกับความเชื่อของชาวญ้อเมืองท่าอุเทน และชาวไชยบุรีนับถือเจ้าโต่ง ในฐานะว่าเป็นเจ้าที่เจ้าฐานปกปักรักษา ในอดีตเคยเป็นผู้มีวิชาอาคม และแต่งงานกับหญิงชาวญ้อ จึงยึดถือตามธรรมเนียมให้การดูแลญาติพี่น้องฝ่ายหญิง หรือเรียกว่า เป็นเขยญ้อ

การทำเฮือไฟ เริ่มจากผู้นำจะตีกลอง เรียกประชุมชาวญ้อ เพื่อมอบหมายหน้าที่และนัดหมายกันร่วมกันก่อสร้างเรือไฟ ชายชาวญ้อจะช่วยกันหาไม้ไผ่ และปอ สำหรับทำโครงและมัด ส่วนฝ่ายหญิงจะหา ขี้ไม้ดอก หรือ ไม้ฝุๆ และนำมาผสมกับน้ำมันยาง แซ่คลุกเคล้าไว้ด้วยกัน เมื่อทำโครงสร้างเรียบร้อยแล้ว จะนำหมากตุมกา มาผ่าครึ่ง คว้านเอาเนื้อข้างในออก เหลือแต่เปลือก แล้วนำเอาขี้ไม้ดอกที่ผสมกับน้ำมันยาง มาใส่ ทำใส่ดินกาขึ้น แล้วนำไปมัดติดกับโครงสร้างเรือไฟ แล้วรอเวลา สำหรับไหลเรือไฟ

ตอนเช้ามีดก่อนวันไหลเรือไฟ ชาวบ้านจะร่วมกันมาตั้งกองบุญ ประกอบด้วย เม็ง (เตียงนอน) ผ้าสบง อังสะ ผ้าไตร จีวร ของใช้สอยต่างๆ และทำ ปราสาทผึ้ง โดยการนำกากกล้วยมาตัดลวดลายต่างๆ คือ “ลายแหว่หมาตาย” “ลายคุยกะท่าง” ผู้อาวุโสชาวญ้อ เล่าให้ฟังว่า ตำนานการใช้ลายทั้งสองอย่างนี้ เกิดจาก ในสมัยอดีต นายพรานนำหมา ไปจับสัตว์ป่า ปรากฏว่า หมาได้จับตัวกระท่าง สัตว์ป่าชนิดหนึ่ง แล้วเกิดการต่อสู้กันอย่างดุเดือด นายพราน จึงได้ตีกระท่าง ที่อยู่ในช่วงดุเดือดนั้น ปรากฏว่า ทั้งกระท่างและหมา ได้ตายพร้อมกัน หลังจากนั้น การตั้งกองบุญที่ต้องทำปราสาทผึ้งนั้น จึงต้องนำลายทั้งสองนี้ประดับไว้เพื่อให้สัตว์ทั้งสองนี้ได้รับผลบุญอันสูงสุดด้วย เมื่อถึงเวลา เจ้า

อวาสวัตจะเป็นผู้นำ นาคอกไม้รูปเทียนมาจุดบูชาแล้วให้เจ้าหน้าที่จุดไฟบนเรือไฟ แล้วปล่อยเรือไฟไปตามกระแสน้ำ ชาวญ้อจะร่วมกันพนมมือสวดบูชา และอธิษฐานให้สิ่งดีๆ สิ่งมงคลนั้นเข้ามาสู่ตัวเอง

การแต่งกายชาวญ้อ

จากการสัมภาษณ์ชาวญ้อ ให้ข้อมูลว่า การแต่งกายของคนญ้อในอดีต ชาวญ้อทั้งชายและหญิงแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำทอด้วยฝ้ายพื้นเมืองย้อมด้วยน้ำครามซึ่งเรียกกันว่า ย้อมหม้อชายขอบนุ่งกางเกงขาสั้นสวมเสื้อคอกลมแขนสั้นและคาดผ้าขาวม้า ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่นมีเชิงสวมเสื้อคอกลมแขนกระบอก แต่เวลาถึงงานเทศกาล ผู้ชายจะนุ่งผ้าโจงกระเบน ผู้หญิงจะนุ่งซิ่นหมี่หรือผ้าซิ่นไหมเงินไหมทอง คนแก่ในสมัยนั้นจะพิถีพิถันกันมากต้องชวนชายไว้ให้ลูกหลานทุกคน เอเจียน แอมอนิเย ชาวฝรั่งเศส ได้บันทึกการแต่งกายของชาวญ้อไว้ เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2425 ว่า หญิงสาวจะมีผิวขาว รูปร่างสูงโปร่ง คงจะเป็นคนลาวที่สวยงามที่สุด พวกเขาใส่กำไลเงินและนุ่งซิ่นลาย ขอบสไบสีแดงมากกว่าสีเหลือง ผู้ชายจะตัดผมสั้นแบบสยาม ไว้เคราสั้น และสวมใส่เสื้อแบบคนลาวอื่นๆ นุ่งผ้าม่วงในท้องถื่น ทำจากไหม หรือฝ้าย (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน, 2542 : 3727)

ผู้อาวุโสชาวญ้อให้ข้อมูลว่า เดิมนั้น หญิงสาวชาวญ้อจะเรียนการทอผ้า ตั้งแต่การปลูกฝ้าย ปั่นฝ้าย หีบฝ้าย ตัดฝ้าย การทอ การสับทูก การย้อมสี การมัดหมี่กับมารดาและญาติฝ่ายหญิง ถือเป็นจารีตที่หญิงสาวจะต้องพึงมี เพราะถือเป็นคุณสมบัติขั้นต้นสำหรับการใช้ชีวิตครองเรือน การทอผ้าในชุมชนสมัยอดีต ส่วนมากเป็นผ้าฝ้าย การแต่งกายของชาวญ้อสมัยนั้นมีเสื้อผ้าไม่มาก แต่จำแนกการแต่งกายไปตามโอกาส เช่น ชุดไปวัด จะแต่งกายเหมือนปกติ เพิ่มส่วนของ ผ้าพาดบ่าหรือผ้าเปี่ยงสีขา

ภาษาญ้อ

ภาษาญ้อเป็นภาษาหนึ่งในตระกูลภาษาไทย ที่ผู้พูดครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เช่น ชาวญ้ออำเภอโคกศรีสุพรรณ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ชาวญ้อ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดสระแก้ว ชาวญ้อบ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ชาวญ้ออำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม ลักษณะทั่วไปของภาษาญ้อ มีเสียงเปล่งๆ การมีสำเนียง ญ ชิ่นนาสิก การใช้สระ ใ เป็น สระเออ เช่น คำว่า ไต้ เป็น เต้ามาตะบ้านเต้า (มาแต่บ้านไต้) ใน เป็น เนอ เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ชาวญ้อ ให้ข้อมูลว่า ภาษาญ้อที่ใช้ในปัจจุบัน ยังคงรักษาไม่เปลี่ยนแปลง สามารถสื่อสารกับชาวญ้อได้ทุกภูมิภาคที่เป็นชาวญ้อ ตัวอย่าง ภาษาญ้อที่เป็นเอกลักษณ์ คือ การลงท้ายของประโยคภาษาญ้อ ได้แก่ คำว่า ออ เช่นคำว่า กินข้าวแล้วออ (กินข้าวมาหรือยัง) ไปวัดมาออ (ไปวัดมาใช้ไหม) คำว่า หวา เช่น บ่ไปหวา (ไม่ไปหรือ) มาเล่นเป็นหมู่แน่หวา (มาเล่นเป็นเพื่อนหน่อย) กินข้าวกับเต้อ (กินข้าวกับอะไร) มาตะกะเลอ (มาจากไหน) เป็นต้น

ชาวญ้อให้ข้อมูลว่า ภาษาญ้อเดิมนั้น ยังคงดำรงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก ชาวญ้อจะแต่งงานกันเฉพาะชาวญ้อด้วยกัน ไม่แต่งงานนอกกลุ่ม จึงทำให้ได้รับการถ่ายทอดและเรียนรู้เฉพาะภาษาญ้อเป็นหลัก นอกจากนั้นชุมชนรอบๆ หมู่บ้าน เป็นชาวญ้อ จึงทำให้การสื่อสารระหว่างหมู่บ้านยังเป็นภาษาญ้อ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชาวญ้อภายหลังพ.ศ. 2436

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชาวญ้อสองฝั่งโขง เกิดขึ้นตลอดเวลาตามปัจจัยต่างๆ แม้ว่าพ.ศ. 2536 ได้แบ่งแยกคนฝั่งซ้าย และฝั่งขวา ซึ่งเป็นพื้นที่ทางกายภาพ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ชุมชนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง ยังคงธำรงวัฒนธรรมญ้ออย่างต่อเนื่อง และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยเฉพาะ พ.ศ. 2518 ประเทศลาวได้ปกครองในระบบสังคมนิยม และปิดพรมแดน ในขณะที่ประเทศไทย ใช้มาตรการต่อต้านคอมมิวนิสต์ มีการเข้าควบคุมพัฒนาพื้นที่ชายแดน ชุมชนญ้อทั้งสองฝั่ง อย่างไรก็ตาม ประเพณีวัฒนธรรมญ้อยังมีการสืบทอดมาเกิดเป็นเอกลักษณ์ผู้วิจัยขอนำเสนอ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม
2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความเชื่อและพิธีกรรม
3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านด้านการแต่งกาย
4. การเปลี่ยนแปลงทางด้านด้านภาษา

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของชุมชนญ้อทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง หลังจากการปักปันเขตแดนในช่วงแรก ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก จนกระทั่ง หลังจาก ประเทศลาว ปกครองด้วยระบอบการปกครองแบบสังคมนิยม การใช้นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า จนถึง การเปิดอาเซียน ผู้วิจัยขอนำเสนอประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังนี้

1) ระบบครอบครัว เครือญาติ

หลังการปักปันเขตแดน พ.ศ. 2436 ระบบครอบครัวของชาวญ้อเป็นครอบครัวแบบขยาย ประกอบด้วย พ่ออ้วย แม่อ้วย พ่อ แม่ ลูก หลาน พี่ น้อง อยู่ร่วมกัน และจะสร้างบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกัน เป็นคุ่ม ชาวญ้อถือธรรมเนียม แต่งสะใภ้ไปเลี้ยงย่า หมายความว่า หลังจากแต่งงานแล้ว ฝ่ายหญิงจะไปอาศัยอยู่กับครอบครัวฝ่ายชาย หากครอบครัวใดไม่มีลูกชาย จะให้ลูกสาวคนเล็กเลี้ยงพ่อแม่เดิมชาวญ้อไม่นิยมแต่งงานข้ามกลุ่ม จึงทำให้ชาวญ้ออยู่รวมกันเฉพาะ เมื่อแต่งงานแล้ว ทำให้ครอบครัวขยายมากขึ้น อาจมีการสร้างบ้านเรือนเป็นครอบครัวเดียว ซึ่งจะตั้งอยู่ในบริเวณคุ่มเดียวกัน ซึ่งลูกชายคนโตจะมีสิทธิแยกตั้งบ้านเรือนก่อน ส่วนลูกชายคนสุดท้ายจะอยู่บ้านใหญ่ เลี้ยงพ่อแม่ ส่วนชาวญ้อที่มีที่ทำกินฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง (สปป.ลาว) ยังคงเดินทางไปพักค้างแรมเท่านั้น ยังไม่แยกครอบครัวออกไป แต่อาจมีการพักค้างคืนบ้าง จากการสัมภาษณ์ ผู้อาวุโสชาวญ้อ อายุ 86 ปี ชาวญ้อบ้านไทย1 เล่าว่า

“...พ่อแม่เล่าให้ฟังว่า สมัยก่อน อยู่กันแบบครอบครัวใหญ่ พี่ น้อง ลุง ป้า น้า อา จะอยู่บ้านหลังใหญ่ เพราะเป็นแรงงานทำนา แม้กระทั่งรุ่นของ ตาเอง (ผู้ให้สัมภาษณ์) สมัยเด็กๆ อยู่บ้านร่วมกับ อ้วยพ่อ อ้วยแม่ ลุง ป้า น้า อา มาแยกบ้านเรือนตอนโต แต่งงาน ออกบ้านเรือนแล้ว...”

เห็นได้ว่า สมัยอดีตชุมชนญ้อบ้านไทย1 อยู่กันเป็นครอบครัวแบบรวม โดยจุดประสงค์ในการใช้แรงงานในภาคการเกษตร ส่วนการแยกครอบครัว จึงเกิดขึ้นภายหลัง ผู้อาวุโสชาวญ้อ อีกท่าน ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า

“... การอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ พ่ออ้วย แม่อ้วย จะคอยให้คำปรึกษา คอยตักเตือน สมาชิกในบ้าน และทุกคนในบ้านจะให้ความเคารพ ไม่ได้แย้ง ถกเถียง ถ้ามีการเถียง หรือตอบโต้ จะผิดฮึดคอง ผีเชื่อจะทำโทษ...”

ชาวญ้อมีความเคารพผู้อาวุโส และถือเป็นฮีตที่สำคัญ ที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน พ่ออ้วย แม่อ้วย ส่วนมากจะเป็น “เหง้าผีเชื่อ” ที่คอยดูแลผีของตระกูลไว้ หากใครไม่ปฏิบัติตามฮีตจะถูกทำโทษ และจะต้องนำดอกไม้ ธูปเทียน ไปสมมา ถึงจะมีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งความเชื่อผีนี้นี้ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน การเกิดขึ้นเป็นครอบครัวใหญ่ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากฮึดคองประเพณี เมื่อชาวญ้อแต่งงานจะต้องให้ ฝ่ายหญิงมาอยู่บ้านของฝ่ายชาย ดังที่ ผู้อาวุโสชาวญ้อ อายุ 76 ปี ให้ข้อมูลว่า

“... สมัยยายแต่งงาน แต่งไปอยู่บ้านตา เหมือนกันกับชายชาวญ้ออื่นๆ เมื่อแต่งงาน ฝ่ายหญิงไปอยู่บ้านเจ้าสาว เรียกว่า แต่งเก้อ (สะเก้อ) เข้าบ้าน ถ้าจำเป็นพ่อแม่เขาบ่มีแม่หญิง สิให้ ลูกหล่า (ผู้หญิงคนสุดท้าย) แต่งเขย (ลูกเขย) เข้าบ้าน...”

ฮึด (จารีต) การแต่งสะเก้อเข้าบ้านของชาวญ้อ เพื่อให้สะเก้อไปเลี้ยงย่า และคอยควบคุม กำกับพฤติกรรมที่อาจผิดประเพณี ซึ่งเห็นได้ว่า การเกิดขึ้นเป็นครอบครัวใหญ่ มีผลมาจากการยึดถือฮึดคอง โดยมีผีเชื่อเป็นผู้คอยกำกับดูแลและลงโทษผู้ที่ไม่ปฏิบัติตาม

ในปี ค.ศ. 1907 (พ.ศ. 2450) ฝรั่งเศสได้ได้เรียกเก็บภาษีเป็นเงิน 2.5 ฟรังก์ และใช้แรงงาน 10 วัน (ทงสะหวาด ปะเสิด, 2009 : 188) ส่งผลให้เกิดการหลบหนีของชาวลาวเป็นจำนวนมาก รวมทั้งชาวบ้านญ้อลาว ในช่วงเวลาเดียวกัน มีการเกณฑ์ชายชาวลาวที่มีอายุระหว่าง 18-60 ปี ไปสร้างเส้นทางเลข 13 ที่ใกล้กลับหมู่บ้าน เพื่อเชื่อมระหว่างโขงตอน กับหลวงพระบาง ชายฉกรรจ์ลาวเกือบทุกคนได้ถูกเกณฑ์ไปสร้างทางอย่างน้อย 60 วัน โดยไม่ไ้วันไปกลับ ไม่มีค่าจ้าง และยังถือข้าวถูกไปกินด้วย (สมชาย นิลอาทิ, 2545 : 29-31)จากมาตรการดังกล่าว ชาวบ้านญ้อลาว ได้รับผลกระทบ เพราะมีเจ้าหน้าที่เข้ามาสำรวจประชากรเพื่อไปใช้แรงงาน จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสชาวญ้อ เล่าให้ฟังว่า

“..ตะพ่อแม่ เคยไปอยู่หลายที่ เพราะมีฝรั่งเศสไปจับไปเห็ดทาง ได้กลับมาอยู่มอ่งบ้านนี้..”

เห็นได้ว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว มีชาวญ้อและชาวลาวหลายคน ได้หลบหนีการเข้ามาเกณฑ์คนเข้าไปสร้างทาง หมายเลข 13 ทั้งการหลบหนีมายังประเทศไทย และเข้าไปในพื้นที่ต่างๆ

เมื่อ ปี พ.ศ. 2456 มีพระราชบัญญัติขนานนามสกุล ชาวญ้อไทย 1 จึงเริ่มมีการใช้นามสกุลประจำตระกูลของตนเอง เดิม นั้น เพียงแค่เรียงชื่อ และบอกว่าเป็นลูกหลานของใครโดยนามสกุลที่เป็นวงศ์ตระกูลของชาวญ้อแรกๆได้แก่ “โพชะโน” “จอมแก้ว” “พลเหลือ” “จันทะชิน” “ติดหล้า” ต่อมา มีชาวญ้อจากบ้านท่าอุเทนเข้ามาอาศัย ส่วนหนึ่งเกิดจาก พระอาจารย์สีห์ตัก สุวรรณมาโจ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุท่าอุเทน ได้เชื้อเชิญให้ชาวญ้อ ชาวบ้านทั่วไป ทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวาแม่น้ำโขง มาสร้างพระธาตุท่าอุเทน อำเภوتاอุเทน โดยเจ้าอาวาสวัดโสตาประดิษฐ์ ในฐานะลูกศิษย์ได้นำพา ชาวญ้อไทย1 ไปร่วมบุญ สร้างพระธาตุท่าอุเทน ซึ่งมีการพบรักกันระหว่างหนุ่มสาว ทำให้มีการเข้ามาของชาวญ้อกลุ่มอื่นๆในชุมชน มีนามสกุลใหม่ๆเข้ามา เช่น “สุวรรณมาโจ” และ “บุพศิริ” ซึ่งเป็น

นามสกุลที่สืบเชื้อสายจากเจ้าเมืองท่าอุเทนเดิม ส่วนชาวญ้อลาว ยังไม่ปรากฏว่าใช้นามสกุล ยังคงเรียกชื่อและบอกว่าเป็นลูกหลานของใคร ซึ่งเดิมนั้น ชาวญ้อที่อาศัยอยู่ยังมีจำนวนไม่มาก จึงทำให้สามารถจดจำได้ง่าย

ราว พ.ศ. 2460 มีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านญ้อไทย 1 ด้วยการแต่งงานกับหญิงชาวญ้อ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “เจ็กนี่” โดยเจ็กนี่ เป็นลูกจ้างของจีนที่มาทำการค้าขายที่เมืองไชยบุรี ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านญ้อไทย 1 ราว 7 กิโลเมตร ทางทิศเหนือ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ยกเลิกระบบเทศาภิบาล เจ็กนี่ได้พบรักและแต่งงานกับหญิงสาวชาวญ้อ และสืบทอดลูกหลานต่อมา ซึ่งปัจจุบันลูกหลานมักจะพูดภาษาญ้อตามแม่

ในส่วนของโครงสร้างครอบครัวของชาวญ้อลาว ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสนั้น ได้เข้ามาสำมะโนประชากรภายในชุมชน เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการก่อสร้างถนนหมายเลข 13 เชื่อมต่อจากเวียงจันทน์ ถึง จำปาศักดิ์ เมื่อ พ.ศ. 2518 ประเทศลาว ได้ใช้ระบบการปกครองแบบสังคมนิยม ทำให้เกิดการแยกครอบครัว เพื่อไปถือสิทธิ์ของที่ดินทำกินที่เคยบุกเบิกไว้ ขึ้นอยู่กับความสมัครใจ เพราะช่วงเวลานั้น สปป.ลาวใช้ระบบนารวม ดังกรณีของ ชาวญ้อลาว อายุ 73 ปี เล่าว่า

“หลังจากลาวแตก พี่น้องบางคน ยังหวังไร่นา ที่เคยบุกเบิก ทำกิน ฝั่งลาว จะเลือกตั้งบ้านเรือนอยู่ฝั่งนั้น (ลาว) และเคยไต่ยืนยันว่า การเข้ามาเอาไร่นาเปรียบอยู่บ้าง และเดินทางไปมาเยี่ยมยามกันเป็นประจำ ”

การใช้ระบบนารวมในยุคแรก ชาวลาวในช่วงนั้นยังมีความไม่เข้าใจและสับสนต่อระบบ แต่ยังมีชาวญ้อบางคนอาศัยเพื่อทำมาหากิน ซึ่งเป็นส่วนน้อย และมีการแยกครอบครัวไปตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านญ้อลาว อย่างจริงจัง อย่างไรก็ตาม สถานการณ์เวลานั้น เกิดการอพยพของชาวลาวเข้ามาอยู่ในจังหวัดนครพนมเป็นจำนวนมาก และมีศูนย์อพยพจำนวน 3 แห่ง ซึ่งการตั้งถิ่นฐานของชาวญ้อฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงดูเหมือนจะได้รับผลกระทบ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ผู้อาวุโสชาวญ้อ ให้ข้อมูลว่า

“...เมื่อ พ.ศ. 2517 เกิดเหตุการณ์สู้รบบริเวณปากห้วยลาว ระหว่าง ทหารลาวฝ่ายราชวงศ์ กับ ทหารเวียตนามรับจ้าง ทำให้ชาวญ้อลาว ข้ามโขงมาอาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง บ้านญ้อไทย 1 ประมาณเกินครึ่งหมู่บ้าน ... เมื่อสิ้นสุดการสู้รบ ราว 6 เดือน ชาวญ้อได้เดินทางกลับ ชาวญ้อไทย 1 บางคนรู้สึกมักคั่นกัน จะเดินทางข้ามไปท่องเที่ยว เล่น สักการะ รักษาศรี หรือบางคนแต่งงานไปอยู่ฝั่งลาวก็มี...”

เห็นได้ว่า ระบบครอบครัวที่เคยเป็นครอบครัวใหญ่ จึงมีการเปลี่ยนแปลง แยกครอบครัวด้วยเงื่อนไขจากนโยบายของรัฐทั้งสองฟากฝั่ง อย่างไรก็ตาม ชาวญ้อยังสามารถข้ามไปมาเพื่อมาเยี่ยมญาติได้ ซึ่งได้รับการช่วยเหลือจากญาติพี่น้องด้วยตนเองเพื่อสืบสายเครือญาติกันอย่างต่อเนื่อง แม้จะได้รับรู้นโยบาย มาตรการต่างๆ เกี่ยวกับการ ปิดประเทศของ สปป.ลาว ห้ามคนในออก และห้ามคนนอกเข้า ชุมชนญ้อทั้งสองฝั่งมักจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่นเดียวกับการวิจัยของ ศิริพร ทองคณาธิราช (2551) ว่า ชาวไทย และลาว ยังคงข้ามไปมา แม้ว่าจะมีมาตรการ ปิดประเทศของ สปป.ลาว หลัง พ.ศ.2518 เป็นต้นมา ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากญาติพี่น้อง ส่วนระบบครอบครัวและเครือญาติของชาวลาวนั้น ก่อนการปลดแอก ชาวญ้อในหมู่บ้านยังเป็นชาวญ้อเดิมที่มีความสัมพันธ์ด้านเครือญาติกับชาวญ้อไทย 1 และหลายคนได้ถูกเกณฑ์ให้เป็นทหารในสงคราม จึงทำให้ชายชาวญ้อ ได้ออกจากหมู่บ้านไปบ้าง จากคำบอกเล่าของ ชาวญ้อลาว อายุ 68 ปี เล่าประสบการณ์ให้ฟังว่า

“มีนายมาจับผู้ชายไปเป็นทหาร บางคนหนีเข้าป่า บางคนโดนไปอยู่ไทย...”

การโดนหนี เพื่อหลีกเลี่ยงการเป็นทหารทำให้ระบบครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะผู้ชาย โดยแรกเริ่ม จะเริ่มเกณฑ์ทหารที่มีอายุ ตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไป ต่อมาเริ่มลดจำนวนอายุลง เนื่องจากขาดแคลนทหาร จนในที่สุดมีการจับชายเพื่อไปเป็นทหาร สอดคล้องกับการศึกษาของ สฟ สันต์ เพชรคำ (2553) พบว่า การล่อลวงชาวบ้านไปเป็นทหาร โดยการนำหนังกลางแปลงมาฉาย แล้วจับผู้ชายไปเป็นทหาร ส่วนผู้ที่มีอายุมากจะไปทำอาหาร ส่วนกรณี นายบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) บ้านญ้อลาว ได้โดนหนีมาอยู่ฝั่งบ้านญ้อไทย 1 ประเทศไทย เพราะมีแม่เป็นคนญ้อไทย 1 จึงรอดจากการเกณฑ์ทหารจากการสัมภาษณ์ ท้าวพง เลาให้ฟังว่า

“ตอนนั้นได้โดนหนีไปอยู่น่า ลุง ป่า ฝั่งไทย หมู (เพื่อน) หลายคนได้เหี้ย (หาย)ไป ตอนคืนมาอยู่บ้าน”

จึงได้หนีตามแม่มาอยู่บ้านญ้อไทย 1 และมีเพื่อนหลายคนไม่ได้หนีตามมาด้วย จึงถูกเกณฑ์ทหารบ้างก็มี และหลายคนได้หายสาบสูญไปก็มี พ.ศ. 2530 เมื่อรัฐบาลไทยใช้นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า เกิดการค้าชายแดนคึกคักมากขึ้น ชุมชนญ้อทั้งสองฝั่งเริ่มผ่อนคลายความกังวลเกี่ยวกับพรมแดนมากขึ้น กรอบกับอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม เปิดจุดผ่อนปรนการค้า เมื่อ พ.ศ. 2532 ทำให้ทั้งสองฝั่งเริ่มมีการค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้า ช่วงนี้ ระบบครอบครัวชาวญ้อทั้งสองฝั่งเริ่มไปมาหาสู่กันมากขึ้น ความสัมพันธ์ในระบบครอบครัว จึงเป็นความสัมพันธ์แบบการแต่งงาน โดยช่วงแรกของการแต่งงานนั้น เป็นการตกลงกันของผู้อาวุโสทั้งสองฝ่าย โดยไม่ได้ผ่านระบบและกลไกตามระเบียบของรัฐชาติ ใช้ช่องทางธรรมชาติ หรือด่านประเพณีในการไปมาหาสู่กัน อย่างไรก็ตาม ระบบครอบครัวในชุมชนทั้งสองมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ดังที่ ผู้อาวุโสชาวญ้อไทย ให้สัมภาษณ์ว่า

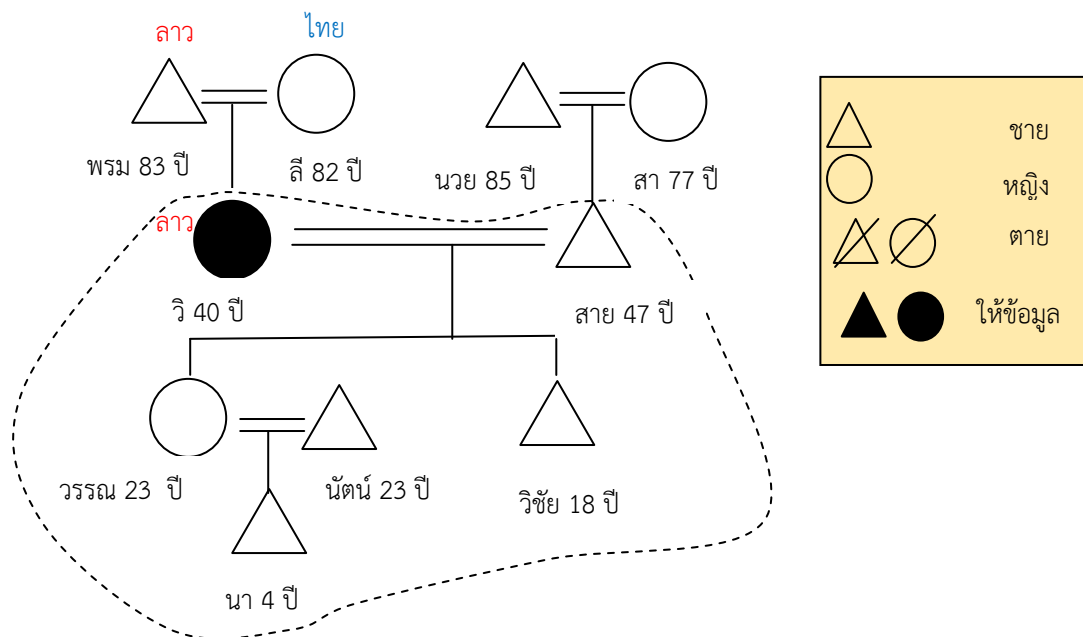
“ชาวญ้อไทย สมัยนี้เริ่มมีการแยกตัวออกมาจากครอบครัวใหญ่ เป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น แต่ยังคงเดินทางไปดูแลบ้านที่พ่อแม่อาศัยอยู่ เรียกว่า “เฮือนมน” ชาวญ้อเริ่มมีการแต่งงานกับกลุ่มอื่นๆ ส่วนมากไปร่วมในงานบุญต่างๆ และพบรักกัน...”

ส่วนระบบครอบครัวของชาวญ้อลาว มีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกัน เพราะมีการย้ายเข้ามาอาศัยของชาวญ้อที่อยู่เมืองหินบูน จากบทสนทนาของ ชาวญ้อลาว เล่าว่า

“พ่อแม่ของตนเองเดิมมีถิ่นฐานอยู่เมืองหินบูน แต่ได้เข้ามาอยู่ทำกินบริเวณบ้านห้วยนี้ พร้อมกัน หลากครอบครัว ซึ่งเดิมก็มีชาวญ้ออยู่แล้ว”

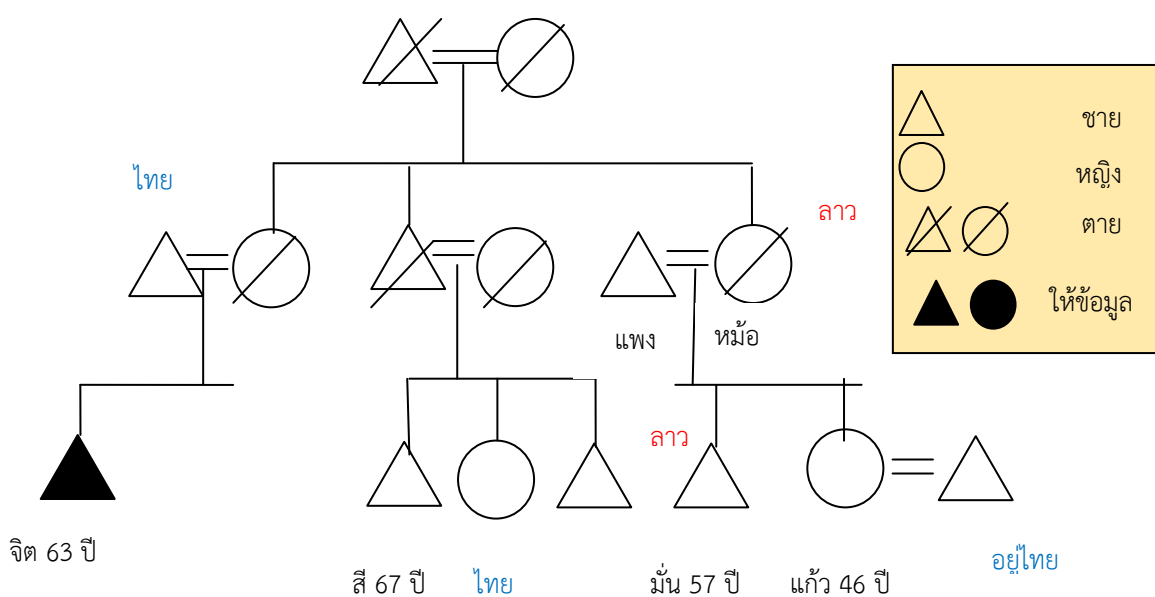
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ระบบครอบครัวและเครือญาติเริ่มมีหลายครอบครัว และเหว้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน เด็กรุ่นใหม่ อาจไม่รู้จักคนที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกันได้

พ.ศ. 2558 เมื่อ ประเทศลาวและประเทศไทย ในฐานะสมาชิกอาเซียน ได้เข้าสู่ประชาคมอาเซียน ชาวญ้อไทย และชาวญ้อลาว เริ่มเดินทางไปมาหาสู่กันมากขึ้น เพื่อสานความสัมพันธ์กับกลุ่มเครือญาติ และช่วยเหลือด้านธุรกิจต่างๆแต่ข้ามไปมาที่ถูกต้องตามกฎหมาย ผ่านด่านข้ามพรมแดน บริเวณสะพานมิตรภาพไทยลาว แห่งที่ 3 จังหวัดนครพนม และเข้าใจระบบมาตรการข้ามพรมแดนแบบใหม่ เมื่อมีบุญประเพณี งานพิธีกรรมต่างๆ ชาวญ้อทั้งสองฝั่งมักจะเดินทางไปร่วมกันอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้ห่างกัน

ภาพที่ 3.1 แสดง แผนผังเครือญาติชาวญ้อสองฝั่งโขง 1

จากการสัมภาษณ์นางวิ อายุ 40 ปี ให้ข้อมูลว่า เป็นคนญ้อลาว และมาแต่งงานอยู่กับสามีที่หมู่บ้านญ้อไทย มีลูกด้วยกัน 2 คน ปัจจุบันไม่มีสัญชาติไทย ใช้วีซ่า และต้องเดินทางไปต่อวีซ่าทุกๆ 3 เดือน ซึ่งมีสิทธิในการรักษาพยาบาลในราคา บัตรทอง 30 บาท เหมือนคนไทย หากไม่ต่อวีซ่า จะจ่ายค่ารักษาพยาบาลในอัตราที่แพงกว่า ส่วน พ่อเป็นคนลาว แม่เป็นคนไทย ทั้งคู่ยังมีชีวิตอยู่ มีพี่น้องด้วยกัน 5 คน อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านญ้อลาว มีเพียงตนเองที่ แต่งงานกับชาวญ้อไทย

ภาพที่ 3.2 แสดง แผนผังเครือญาติชาวญ้อสองฝั่งโขง 2

จากแผนผังเครือญาติชาวญ้อ นายจิต อายุ 63 ปี ให้ข้อมูลว่า เดิมรุ่นปู่ย่า ทำไร่นาอยู่ฝั่งสปป.ลาว ปัจจุบัน มีลูกด้วยกัน 5 คน (จำได้ 3 คน) ฝ่ายแม่ของตนเอง แต่งงานกับชาวญ้อ และได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง ส่วนน้องอีก 3 คน อาศัยอยู่ฝั่งลาว แต่เดินทางไปมาหาสู่กันเป็นประจำ น้องสาวลูกของอา เป็นชาวญ้อลาว มาแต่งงานอยู่กินกับสามีที่ฝั่งไทย

จากข้อมูลข้างต้นเห็นได้ว่า ระบบครอบครัว เครือญาติ ของทั้งสองชุมชนสองฝั่งโขง มีการเปลี่ยนแปลงไปคล้ายกับการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านอื่นๆ ชุมชนญ้อทั้งสองฝั่งโขงมีการสร้างความสัมพันธ์ด้านเครือญาติกับกลุ่มอื่นๆ เช่นเดียวกับการศึกษาของ ธวัช มณีผ่อง และคณะ (2546) ได้นำเสนอภาพของเมืองชายแดนริมโขงที่อำเภอเชียงแสนไว้ว่า

“...ชุมชนในพื้นที่ยังมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นด้วยการแต่งงานข้ามฝั่งแม่น้ำ โดยเฉพาะฝั่งลาวและฝั่งไทย จนมีอาจจะระบุได้ว่า ผู้คนแถบนี้เป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิมอะไร เพราะผสมผสานกันมากมาย ทั้งภาษาพูดและระบบวัฒนธรรมประเพณี...”

เช่นเดียวกันกับ การศึกษาของ โสภี อุ่นทะยา (2551) ได้สัมภาษณ์ผู้คนที่สองฝั่งแม่น้ำโขงบริเวณจังหวัดมุกดาหารและแขวงสะหวันเขตว่า

“...ฝั่งนี้ก็พ่อแม่พี่น้อง ฝั่งโน้นก็ผิว ลูกหลาน ตัดกันไม่ได้”

ในปัจจุบัน ความเป็นเครือญาติของชุมชนญ้อทั้งสองฝั่งโขงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น การมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงไม่เลือกเฉพาะทั้งสองหมู่บ้านเท่านั้น ในหมู่บ้านริมฝั่งแม่น้ำโขงอีกหลายชุมชนมีความเป็นเครือญาติกัน จนแยกไม่ออกว่าอยู่ชาติพันธุ์อะไร

2) ประชากร และกลุ่มชาติพันธุ์

ชาวญ้อ เดิมถือฮัตตองประเพณีอย่างเคร่งครัด ไม่นิยมแต่งงานกับกลุ่มอื่น เพราะเชื่อว่า จะเป็นคนดื้อ วานอนสอนยาก จากการสัมภาษณ์ ชาวญ้อให้ข้อมูลว่า

“ ชาวญ้อเดิมจะแต่งงานเฉพาะชาวญ้อเท่านั้น จะไม่แต่งงานกับชาวกะเลิง ชาวผู้ไทย ลาว ฯเพราะถือว่าจะไม่เชื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่ และจะแต่งงานกับคนที่พ่อแม่เห็นดีงามด้วยเท่านั้น”

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าว สอดคล้องกับ ชาวญ้ออีกท่าน และ ชาวญ้อลาว ว่า การแต่งงานในสมัยดั้งเดิมนั้น ยังไม่แยกความเป็นเขตแดนอย่างชัดเจน ชาวบ้านยังคงเข้าใจคำว่ากลุ่มคน มากกว่าความหมาย ของไทย และ ลาว เช่นในปัจจุบัน จากข้อมูลข้างต้น ชาวญ้อทั้งสองฝั่งน่าจะยังเป็นกลุ่มขนาดเล็กอยู่ สอดคล้องกับ การบันทึกการเดินทางของ เอเจียน แอมมอนิเย่ (2428) นั่งสำรวจชาวฝรั่งเศส ที่ได้บันทึกว่า เมื่อผ่านชุมชนญ้อบ้านพรานป่า พบมีกระท่อม 5-7 หลัง และไม่ได้กล่าวว่าพบหมู่บ้านอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง สันนิษฐานได้ว่า ชุมชนญ้อลาว น่าจะยังไม่เกิดเป็นชุมชนอย่างแน่ชัด เพราะการบันทึกชุมชนริมแม่น้ำโขงของเอเจียน แอมมอนิเย่ มักจะกล่าวถึงผู้คนที่ทั้งสองฝั่ง (ผู้วิจัย)

ชาวญ้อไทย ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า บ้านญ้อไทยเริ่มเป็นที่รู้จักและมีผู้คนเดินทางเข้ามา เพราะความมีชื่อเสียงของ หลวงปู่สนธิ์ พระเกจิ เจ้าอาวาสวัดญ้อไทย เพราะท่านเป็นศิษย์ของ หลวงปู่สีห์ต๊อ สุวรรณมาโจ ซึ่งได้นำพาญาติโยมไปช่วยสร้างพระธาตุท่าอุเทน เมื่อ พ.ศ. 2453และเมื่อเสร็จจากการช่วยก่อสร้างพระธาตุท่าอุเทน พบว่ามีผู้คนจากหมู่บ้านต่างๆ ทั้งฝั่งซ้าย และฝั่งขวา เดินทางมาราบไหว้ ขอพร และรักษาโรคที่เกิดจากอำนาจของผี นอกจากนั้น บ้านญ้อไทย เป็นหมู่บ้านที่ติด

กับถนนเส้นที่เชื่อมโยงระหว่างเมืองท่าอุเทน และเมืองไชยบุรี มีการเดินทางไปมาเพื่อติดต่อค้าขายกับทั้งสองเมืองนี้ ทั้งการเดินทางทางเรือ และการหาบเร่ เพราะทั้งสองเมืองนี้ในอดีตเป็นเมืองท่าที่สำคัญ กล่าวคือ เมืองไชยบุรี (ปัจจุบันคือ ตำบลไชยบุรี อำเภوتاอุเทน จังหวัดนครพนม) เป็นจุดยุทธศาสตร์ปากแม่น้ำสงคราม ก่อนจะเดินทางทางเรือเข้าไปในพื้นที่เพื่อติดต่อค้าขาย กับเมืองอากาศอำนวย เมืองโพธิ์ไพศาล และเชื่อมไปถึงเมืองสกลนคร ส่วนเมืองท่าอุเทน (เทศบาลท่าอุเทน) เป็นจุดพักสินค้า ก่อนเดินทางเข้าไปในปากน้ำหิโนร ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เพื่อเข้าไปค้าขายยังเมืองเวียงจันทน์ จึงถือได้ว่าบ้านญ้อไทย 1 เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเส้นทางการค้าของเมืองต่างๆ จึงทำให้มีผู้คน เดินทางสัญจรผ่านไปมา จึงเริ่มมีการย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยในหมู่บ้าน เช่น ต้นตระกูลสุวรรณมาโจ ที่ย้ายถิ่นมาจากเมืองท่าอุเทน หรือกรณีของคนจีน เข้ามาอาศัยในหมู่บ้าน รว พ.ศ. 2460 เห็นได้ว่าชุมชนญ้อฝั่งขวาแม่น้ำโขง เริ่มมีการเพิ่มขึ้นของประชากร มีคนจีนเข้ามา

ส่วนหมู่บ้านญ้อลาว สปป.ลาว ยังไม่มีข้อมูลการตั้งชุมชนที่เด่นชัด ผู้อาวุโส ให้ข้อมูลว่า ช่วงที่ฝรั่งเศสเข้ามาปกครองลาว ได้มีการเกณฑ์แรงงานลาวไปสร้างถนน หมายเลข 13 และการสร้างเมืองที่ท่าแขก จึงเป็นเหตุให้ผู้คนอาจมีการหลบหนีไปบ้าง การเพิ่มขึ้นของประชากรในช่วงนี้ยังเป็นไปในจำนวนน้อย ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ชุมชนญ้อไทย 1 มีประชากรเพิ่มขึ้นจากการแต่งงานเข้ามาของชุมชนญ้อบ้านท่าอุเทน เช่น นามสกุล บุพศิริ ชุมชนญ้อบ้านตาลปากน้ำ มีนามสกุลที่สำคัญ เช่น คำลือ ส่วนชาวญ้อบ้านลาว น่าจะมีการเพิ่มขึ้นของประชากรขึ้น เพราะมีการตั้งวัดประจำหมู่บ้าน และตรงกับคำบอกเล่าของ นายบ้านญ้อลาว ว่า ช่วงเวลานี้ ฝรั่งเศส มีข้อขัดแย้งกับประเทศมหาอำนาจ ส่งผลให้อำนาจในการปกครองในพื้นที่ประเทศลาวเริ่มสั่นคลอน ชาวบ้านที่หลบหนีการเกณฑ์แรงงานเริ่มเข้ามาอาศัยในชุมชน

พ.ศ. 2504 ประเทศไทยประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ทำให้มีบุคคลจากภายนอกเริ่มเข้ามาในพื้นที่ชุมชนญ้อมากขึ้น และมีการแต่งงานข้ามกลุ่ม จากการเดินทางไปสู่สาว ในหมู่บ้านต่างๆ ช่วงนี้ จารีตประเพณีการแต่งงานเฉพาะกลุ่มเริ่มลดน้อยลงบ้าง หมู่บ้านที่ชายหนุ่มชาวญ้อมักไปจีบสาวสมัยก่อน เช่น บ้าน ญ้อไทย 2 บ้านนาเดื่อ บ้านแพงสะพัง บ้านกุดสะกอย บ้านท่าพะทาย บ้านโพนสวรรค์ บ้านนาอ้อ ซึ่งหมู่บ้านมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย อาทิ ไช่ กะเลิง ข่า ญ้อ เป็นต้น

พ.ศ. 2518 ประเทศลาวได้สถาปนาขึ้นเป็น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทำให้ชาวญ้อบ้านลาว ไม่เข้าใจในนโยบายของรัฐในระบบนารวม ชาวญ้อหลายคนไม่เข้าใจระบบดังกล่าว ได้ทิ้งไร่นา ข้ามมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านญ้อไทย บ้านนาเหนือ บ้านตาลปากน้ำ บ้านไชยบุรี ฝั่งประเทศไทย นอกจากนั้น ชาวญ้อลาว เล่าว่า ช่วงนี้เกิดความไม่เข้าใจ รู้สึกว่าเจ้าหน้าที่กดขี่ประชาชนอย่างมาก ทำให้บางส่วนได้หนีเข้าค่ายอพยพ ที่จังหวัดนครพนม เหตุการณ์ดังกล่าว ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของประชากรญ้อในฝั่งไทย จากกลุ่มชาวญ้อเอง และการแต่งงานกันของชาวญ้อกับกลุ่มอื่นๆในฝั่งไทย ส่วนชาวญ้อบ้านลาว สปป.ลาว มีการเคลื่อนย้ายไปมา ด้วยเหตุผลทางด้านการเมือง

พ.ศ. 2532 ประเทศลาว มีการพัฒนาสิ่งสาธารณูปโภค ได้สร้างถนนจากหมู่บ้านไปเชื่อมกับเมืองหินบูน เพื่อเชื่อมถนนหมายเลข 13 จากเวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ และมีถนนเข้ามาในหมู่บ้าน และเกิดชุมชนบ่อ บ้านดงกลาง เกิดจากการจัดสรรของรัฐ เพื่อสร้างครอบครัวส่วนชุมชนญ้อบ้านลาว ได้ขยายชุมชนเกิดเป็นบ้านญ้อลาวน้อย เริ่มยอมรับและการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม ประชากรในช่วง

เวลานี้ มีจำนวนมากขึ้นกว่าเดิม ช่วงนี้ มีชาวบ้านต่างๆเข้ามาอาศัยที่บ้านญ้อลาว เช่น บ้านหินปูน บ้านหาดอีเก้อม บ้านเหิม พ.ศ. 2535 ชาวญ้อไทย 1 แต่งงานกับชาวต่างประเทศคนแรก (อเมริกา) ซึ่งเป็นช่วงที่สังคมอีสานประเทศไทยกำลังเป็นที่นิยม

พ.ศ. 2558 หลังการเปิดอาเซียน ชุมชนญ้อทั้งสองฝั่งมีผู้คนความหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ และแหล่งที่อยู่ มาอาศัยในชุมชน การแต่งงานไม่ยึดถือธรรมเนียมมากนัก การแต่งงานไม่ยึดถือว่าจะไปอยู่ฝ่ายไหน ขึ้นอยู่กับการตกลงกัน ชาวญ้อบ้านไทย 1 หลายคนเดินทางไปทำงานต่างจังหวัด ไปเรียนหนังสือ และแต่งงานกับคนต่างจังหวัด เช่น จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดระยอง ในกลุ่มวัยทำงาน จึงพบว่า มีการแต่งงานกับกลุ่มอื่นๆที่หลากหลาย นอกจากนั้นยังพบว่า มีการแต่งงานข้ามฝั่งแม่น้ำโขง จำนวน 6 คน ทั้งหมู่บ้านญ้อลาว บ้านหาดใหญ่ บ้านหาดอีเก้อม สปป.ลาว

3) การแบ่งมรดก

ในวัฒนธรรมชาวญ้อการแบ่งมรดกถือเป็นอำนาจของพ่อแม่ มรดกที่เกิดขึ้นมีทั้งการสืบทอดจาก อัยพ่อ อัยแม่ และการร่วมลงมือถางป่า เพื่อใช้เป็นพื้นที่ทางการเกษตร มรดกของครอบครัวหนึ่งอาจมีทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง เพราะเดิมนั้น การจัดหาที่ดินเพื่อทำกิน สามารถทำได้ โดยการจับจองแบ่งปันกันโดยง่าย หรือบางคนมีที่ดินเป็นจำนวนมาก ก็แบ่งปันกัน อยู่ร่วมกัน จึงทำให้ชาวญ้อเป็นเจ้าของที่ดินเป็นจำนวนมาก ทั้งฝั่งซ้ายและฝั่งขวาแม่น้ำโขง การแบ่งมรดก พ่อแม่จะแบ่งให้ตามสมควร ส่วนมรดกที่อยู่ฝั่งซ้าย (สปป.ลาว) ขึ้นอยู่กับความสมัครใจที่จะไปทำกิน บางครอบครัวได้ทั้งร้างไป ญาติพี่น้องที่อยู่ฝั่งซ้ายขอใช้ทำกิน การแบ่งปันที่ดินทำกินนั้น เป็นไปอย่างง่ายๆ อาจขอกัน หรือ แบ่งปันกัน โดยความเสน่หา หรือไม่ได้เป็นญาติพี่น้องกัน แต่อาจมีข้อสัญญา อาทิ ให้มาทำนา เรียกใช้กันได้กรณีของ ชาวญ้อลาว อายุ 68 ปี เล่าว่า

“ที่ดินทำกินได้รับมรดกมาจากพ่อแม่ บมีตราดิน (โฉนด)”

เห็นได้ว่าฝั่ง สปป.ลาว เดิมนั้นที่ดิน เกิดจากการจับจองและสืบทอดต่อกันมา ไม่มีเอกสารสิทธิ์ จนกระทั่งพ.ศ. 2518 สปป.ลาว ใช้ระบบนารวม ประกอบการเปลี่ยนการปกครอง ทำให้ชาวญ้อหลายคน ต้องหลบหนี “โดนหนี” มาอยู่ศูนย์อพยพ จังหวัดนครพนม บางส่วนเข้ามาอยู่อาศัยกับญาติพี่น้องที่ฝั่งขวา ระบบนารวม แรกเริ่มนั้น ชาวบ้านยังไม่เข้าใจระบบอย่างแน่ชัด จากการสัมภาษณ์ ชาวญ้อลาว อายุ 64 ปี เล่าว่า

“... เดิมทำนา บมีตราดิน เมื่อทำนาแล้วจะเอาแบ่งเท่าๆกัน”

จากความเข้าใจของชาวบ้านน่าจะได้รับความเป็นธรรม แต่ในทางปฏิบัติจริง เจ้าหน้าที่ของรัฐกลับเอาไรต์เอาเปรียบชาวบ้าน (สพสันต์ เพชรคำ, 2555) ทำให้ชาวบ้านบางส่วนทิ้งไร่นา ข้ามมาอยู่ฝั่งขวา เนื่องจากไม่เข้าใจระบบ ปลอมให้เป็นที่ว่างเปล่า ชาวญ้อบางคนเสียชีวิต จึงอดทน และทำนาต่อไป

จนกระทั่ง พ.ศ.2529 รัฐบาลลาวได้ยกเลิกระบบนารวมไป และ พ.ศ. 2535 จึงมีการออกตราดินให้กับชาวลาว กล่าวได้ว่า ชาวญ้อจึงเริ่มมีเอกสารสิทธิ์ ใบตราดิน ในพื้นที่ของตนเอง มรดกของชาวญ้อทั้งสองฝั่งเริ่มมีการแบ่งแยกตามระบบของรัฐอย่างชัดเจน เป็นฝั่งไทย และฝั่งลาวในปัจจุบัน การแบ่งแยกที่ดินมรดกเป็นไปตามระเบียบข้อกฎหมายของรัฐทั้งสองฝั่ง ชาวญ้อไทย และชาวญ้อลาว ไม่เกี่ยวข้องกันทางมรดกพ่อแม่แล้ว ซึ่งการแบ่งมรดกจึงเป็นไปตามข้อกฎหมายที่บังคับใช้ของแต่ละรัฐ

การเปลี่ยนแปลงทางด้านความเชื่อและพิธีกรรม

1) พิธีกรรมการเกิดชาวญ้อ

การเกิดขึ้นของสมาชิกชาวญ้อในชุมชน เดิมนั้น จะคลอดที่บ้านของตนเอง โดยมีหมอดำแย ประจำหมู่บ้าน เป็นผู้ทำหน้าที่ เมื่อเด็กใกล้คลอด ผู้เป็นสามี จะเริ่มไปสอบถามถึงแนวปฏิบัติต่างๆกับ หมอดำแย และผู้อาวุโส และเตรียมความพร้อมต่างๆ อาทิ การเก็บฟืนมาสะสมไว้ ไปเก็บเปลือกแดง (ต้นแดง) มาตากแดด เป็นสมุนไพร การสร้างตูบ เฟิง ไว้นอกตัวบ้านสำหรับอยู่ไฟ และการมาเยี่ยม ของญาติพี่น้องต่างๆ เมื่อภรรยาเจ็บท้องใกล้คลอด จะมีแม่ หมอดำแย ญาติที่เป็นหญิง คอยเฝ้า อาการอย่างใกล้ชิด ส่วนฝ่ายชายจะต้มน้ำไว้สำหรับอาบให้แม่ และเด็ก หลังจากที่เกิดเด็กใหม่แล้ว หมอดำแยจะตัดสายสะดือด้วยไม้ไผ่คมๆ ที่เตรียมไว้ และนำสายสะดือไปฝังไว้ใต้ถุนบันไดบ้าน แล้ว วางหนาวเล็บแมวไว้หรือ ก่อไฟไว้ข้างบน ป้องกันการทะลุของสัตว์ และผีกระสือมากิน เมื่อเด็กตัด สายสะดือแล้วจะอาบน้ำ หมอดำแยผู้ทำคลอดจะส่งให้แม่ญาติพี่น้องของเด็กจะต้องเป็นคนดีไม่เป็น ร้างหรือเป็นหม้าย เป็นคนมีฐานะมาแล้วก่อนกระดั่งที่มีเด็กนอนแล้วพูดว่า “นกเค้าฮ้อง กู้ กู กูกู ถ้า แม่ลูกสุให้มาเอาไปชะมือนี่ถ้ากลายมือนี่แล้วให้เป็นลูกกู ” แล้วเอามาให้แม่โดยวางไว้ข้างแม่ หลังจากนั้นแม่จะอยู่ไฟ หรือชาวญ้อเรียกว่า “อยู่กรรม” การอยู่ไฟ หรืออยู่กรรมนั้น จะมีข้อชะล่า ดังนี้

- 1) ต้องดื่ม และอาบ น้ำต้มเปลือกแดง จนกว่าจะครบกำหนด
- 2) ให้รับประทานข้าวต้มกับปลาแห้ง เท่านั้น
- 3) ห้ามออกจากการอยู่ไฟ กลางคัน

หลังจากการอยู่กรรมแล้ว ชาวญ้อจะนำเด็กไปเข้าของฮักซา เพราะเชื่อว่า ก่อนเด็กมาเกิดใน ชาติปัจจุบัน เดิมเคยมีพ่อแม่ในอดีตอยู่ เรียกว่า “พ่อแม่แม่หลัง” จะมารบกวนเด็ก และเด็กจะร้องไห้ ไม่หยุด เรียกว่าเป็น “เด็กเป็นกำเริบ” การเข้าของฮักซาในอดีต มี 2 ลักษณะ คือ เข้ากับธรรม โดย เมื่อเด็กเกิดใหม่แล้วจะแต่งขันดอกไม้ไปคอบบอกแก่เจ้าอาวาสวัดญ้อไทยเหนือ เพื่อขอเข้าในของ ฮักซา ได้คอบบอกธรรม ให้ไปกุ่มหุ้ม รักษา ร่างกายและชีวิตของเด็กให้ปลอดภัย อาจนำเด็กไปเอง หรือ อาจจะให้ผู้ปกครองนำขึ้นหำขันแปดไปคอบบอก และขอเข้าของฮักซากับผีฟ้า โดยเชื่อว่าผีฟ้า ผี แถน เป็นผีที่ยิ่งใหญ่จะคอยปกป้องรักษา โดยก่อนการเข้าของฮักซานั้นจะต้องคอบบอก ผีเชื้อ ประจำ ตระกูล และผีแฉ ประจำบ้านเรือนของตนเองตามลำดับขั้นก่อน หรือถ้าหากว่า เด็กเป็นกำเริบ จะมี วิธีการรักษา โดยการไปหาหมอสูตร หมอธรรม ใช้คาถาเป่ากำเริบ แล้วเด็กจะไม่ร้องไห้จนแวง

การเกิดในปัจจุบัน ชาวญ้อได้เข้ามาให้กำเนิดบุตรที่โรงพยาบาลท่าอุเทน หรือ โรงพยาบาล นครพนม เพราะมีความปลอดภัยและทันสมัย โดยเริ่มเข้าใช้บริการกับโรงพยาบาล ในช่วง พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา และเมื่อกลับจากโรงพยาบาล ชาวญ้อจะให้ หญิงหลังคลอดอยู่ไฟ และมีข้อห้าม “ชะล่า” การกินอาหารบางอย่างอยู่อย่างเคร่งครัด ซึ่งเจ้าหน้าที่ บุคลากร แพทย์ ไม่ได้ห้ามเรื่องการกินก็ตาม แต่ผู้อาวุโสเชื่อว่า จะเป็นการไล่เลือดไล่ลม และสุขภาพดี แต่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนี้

1. ระยะเวลาอยู่ไฟ เดิมนั้น ชาวญ้อจะอยู่ไฟ ลูกคนแรก 20-30 วัน ต่อมา ลดลง เหลือ 5 – 15 วัน ที่นิยมคือ 7 วัน หรือ 1 อาทิตย์ ทั้งนี้ขึ้นกับการพิจารณาถึง ลักษณะสีหน้า ท่าทาง ของ แม่ ว่า มีลักษณะสุขภาพดี จึงเลิกอยู่ไฟ

2. ปฏิบัติตามข้อเขลาลดน้อยลง อาทิ ให้แม่รับประทานเฉพาะ ข้าวกับปลาแห้ง แต่ในปัจจุบันให้ แม่ สามารถรับประทานอาหารอื่นๆ อาทิ ข้าวต้มหมู ได้บ้างเล็กน้อย 1

3. เลิกให้เด็ก กินน้ำแช่ เข็ม ทอง เงิน เพราะทางการแพทย์ แนะนำว่า เด็กอาจติดเชื้อโรคได้

4. สร้างตูปสำหรับอยู่ไฟตามความเหมาะสม จากเดิมที่นิยมสร้างตูปอยู่ไฟที่ “เฮือนไฟ” สำหรับทำกับข้าว อาจเป็นเพราะชาวญ้อสร้างบ้านแบบใหม่ ไม่มีเฮือนไฟ และอาจไม่เหมาะสมด้านสุขลักษณะ

เห็นได้ว่า ความเชื่อและพิธีกรรมการเกิด ได้รับการสืบทอดและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพราะเดิมนั้นระบบการแพทย์ สาธารณสุขยังไม่ทันสมัย ความเชื่อเหล่านี้เกิดจากประสบการณ์และผ่านการลองผิดลองถูกจนใช้ในการดำเนินชีวิต แม้ว่า ระบบการแพทย์ สาธารณสุข จะเข้ามามีบทบาทมากขึ้น แต่ชาวญ้อยังคงยึดมั่น และรักษาประเพณีอย่างมั่นคง โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติที่จะมาทำอันตรายแก่แม่และลูก

2) ประเพณีกินดอง(แต่งงาน)

ชาวญ้อเรียกประเพณีแต่งงานว่า “กินดอง” หรือ “แต่งงาน” เป็นภาษาเดิม คำว่า “ดอง” หมายถึงการครองคู่ การสมรส คำว่า “กินดอง” มีความหมายรวมว่า การเฉลิมฉลองในการครองคู่ (นันทกา พลเสนา, สัมภาษณ์ : ธันวาคม 2559)คำว่ากินดอง แต่งดอง ยังเป็นภาษาที่ใช้ทั่วไปในความหมายของการแต่งงานของชาวลาวในปัจจุบัน เดิมชาวญ้อไม่นิยมแต่งงานกับคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ เพราะเชื่อว่าจะพุดยาก ไม่เคารพผู้อาวุโสและไม่เชื่อฟัง เดิมก่อนการตกลงกินดอง มีลำดับเหตุการณ์ดังนี้

(1) การเกี้ยวสาว

การเกี้ยวสาว หรือ ชาวญ้อเรียกว่า “เล่นสาว” “ซุ่มสาว” เกิดขึ้นหลังเวลาเลิกงานประจำวัน แล้ว ส่วนมากเป็นเวลาเย็น ฝ่ายหญิงสาว จะลงช่วง เข็มฝ้าย อาจจะเป็นลานหน้าบ้าน หรือ ที่นัดหมายเป็นกลุ่ม ฝ่ายชายจะถือโอกาสมาเล่นสาว (จีบสาว) บางคนมาเป่าแคน เป่าขลุ่ย พุดเป็น ผญาเกี้ยวพาราสี นอกจากการเกี้ยวสาวในช่วง แล้ว เมื่อมีงานบุญต่างๆในหมู่บ้าน ถือเป็นพื้นที่ให้สาวสาวได้มาพบกัน พุดคุย จากการสัมภาษณ์ชาวญ้อ ให้ข้อมูลว่า ในงานบุญของหมู่บ้านญ้อไทย 1 นั้น ชาวบ้านจะช่วยกันสร้าง “ตูป” “ฟาม” ไร่ค้อยต้อนรับแขกบ้านอื่นที่ไปบอกบุญ สร้างด้วยไม้ไผ่ มุงด้วยทางมะพร้าว พอลบแดดฝนได้บ้าง ไร่บริเวนรอบวัด หรือรอบศาลาโรงธรรม หรือ ศาลาการเปรียญให้ชาวบ้านอื่นที่มาร่วมโฮมบุญได้พักอาศัย สำหรับริมฝั่งแม่น้ำโขงจะสร้างตูปไร่ริมฝั่งโขงไร่ค้อยต้อนรับ พี่น้องชาวลาวที่มาร่วมงาน พอตกตอนเย็น หนุ่มสาวชาวบ้านญ้อไทย 1 มักไปเล่นสาวที่ตูปที่ปักดังกล่าวด้วย

เมื่อฝ่ายหญิงและชายมีความรู้สึกชอบพอกันบ้างแล้ว ฝ่ายชายจะไปเล่นสาว (จีบสาว) ที่บ้านฝ่ายหญิง โดยฝ่ายหญิงจะต้องทำกับข้าวไร่ค้อยต้อนรับในเวลาเย็น ส่วนพ่อแม่ของฝ่ายหญิงจะเลี้ยงเข้านอน เพื่อเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้รู้จักกัน การไปเล่นสาว นั้นจะมีผญาเกี้ยวสาว ดังตัวอย่าง

ชาย : อ้ายอยากถามข้าวข้าว ถามข้าวหาปลา แล้วถามข้าว เจ้าเจ้าสบายดีบ่

หญิง : ยังสบายบ้าง คิงบางเสมอบ้าง ยังค่อยสุขอยู่ล้วน สีสร้อยค่อยสบาย

ชาย : อยากถามข้าวข้าว ถามข้าวหาปลา แล้วถามข้าวเจ้า มีผิวหรือว่าบ่ หรือว่ามีแต่ซู้

ผัวนั้นยังมี

หญิง : โอ้ยอ้ายเอ๊ย น้องนี้ปอดอ้อยสร้อย เสมอตั้งเทียนสิงห์ นับแต่เป็นหญิง มีปี่ชายซ้อน นับแต่สาวขึ้นปี่เครื่องฟุ่ม อีกแต่เป็นฟุ่มไม้เครื่องสีก๊วยกะบี่ การเข้าไปเล่นสาว (จีบสาว) ที่บ้านของฝ่ายหญิง แสดงให้เห็นว่า ฝ่ายหญิงเริ่มมีใจบ้างแล้ว ส่วนฝ่ายชายจะเริ่มตรวจสอบคุณสมบัติฝ่ายหญิงถึงความพร้อมของการเป็นแม่บ้าน รสชาติของอาหาร บ้านช่อง ความสะอาด ส่วนพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะคอยดูพฤติกรรมของฝ่ายชายด้วย การเล่นสาว (จีบสาว) ของแต่ละคู่อาจใช้เวลาไม่น้อยไม่เหมือนกัน หากพ่อแม่ฝ่ายหญิงพอใจ หรือไม่ชอบ จะไม่อนุญาตให้แต่งงานกันได้จากการสัมภาษณ์ ผู้อาวุโสชาวญ้อให้ข้อมูลว่า การพิจารณาถึงความเหมาะสมของชายหญิงที่จะแต่งงานกัน เดิมนั้น จะพิจารณาถึง นิสัยใจคอ ความขยันขันแข็ง ความประพฤติ และอยู่ในโอวาท คำบอกสอนของพ่อแม่ เมื่อฝ่ายชายและหญิงตกลงกันแล้ว ฝ่ายชายจะให้พ่อแม่มาสู่ขอเป็นขั้นตอนต่อไป

(2) การสู่ขอและการแต่งงาน

เมื่อฝ่ายชายรักใคร่ชอบพอกและตกลงปลงใจจะแต่งงานกัน กับฝ่ายหญิงแล้ว ฝ่ายชายจะนัดหมายวันเวลา และเชิญผู้เฒ่าที่ทำหน้าที่ ล่าม มาสู่ขอ ฝ่ายหญิงตามธรรมเนียม ชาวญ้อนั้นจะแต่งเอาสะใภ้ไปเลี้ยงย่า ซึ่งเรียกว่า “ไปสู่” คือขอผู้หญิงไปอยู่ด้วย แต่หากมีความจำเป็น ฝ่ายหญิงเป็นลูกคนเดียว หรือไม่มีใครอยู่เป็นดูแลพ่อแม่ฝ่ายหญิงก็จะให้เขยไปอยู่กับฝ่ายหญิง เรียกว่า “มาสู่” การมาสู่ขอจะมีเจ้าโคตรทางฝ่ายชายมาสู่ขอ ซึ่งมีคำพูดผญาตามประเพณี ดังนี้

ถาม : ขึ้นได้บ่ เฮียนหลังนี้

ตอบ : มาดีหรือมาฮ้าย

ถาม : กะมาดีแล้วมาขอเป็นคู่หน่วยแล้ว เป็นแก้วหน่วยพัน เป็นสำเภาลำเดียวกันขึ้นเฮียนได้บ่

ตอบ : คั้นมาดีมางามกะเชิญเลย

เมื่อขึ้นบ้านแล้วเจ้าบ่า จะเอาหมากพลู บุหรี่ สาโท มาต้อนรับ โดยนั่งเป็นสองฝั่ง เมื่อพร้อมแล้ว จะมีการพูดผญาตามประเพณี ดังนี้

พ่อล่ามฝ่ายชาย : มือนี่มาขอหน่อขอแนว ขอนางนี้แล้วไปเป็นแก้วเป็นแสงเป็นหน่อแนวเดียวกัน

เจ้าโคตรวงศ์ด้านว่าแนวเลอ

ฝ่ายหญิง : บ่เป็นเตอดอก คับบ่ตีว่าบ่แม่นหน่อแนวอ๊ ญญาเชื้อเจ้าเชื้อขุนกะเอา

เมื่อพูดคุยกันแล้วจะตกลงค่าสินสอดกัน หรือเรียกว่า “ค่าตอง” ซึ่งมีราคาตั้งแต่ 24 บาท ขึ้นไป ถึง 400 บาท และจะตกลงให้เป็นเลขคู่ เชื่อว่าหากเป็นเลขคี่ จะทำให้เกิดการหย่าร้างได้ และจะดูฤกษ์แต่งงานเลยได้ หรือ อาจไปหาหมอสู่ขวัญให้เลือกวันเวลาแต่งงาน ซึ่งมีข้อเขลาคำต่างๆ ในการเลือกวันแต่งงานดังนี้

- 2.1) ห้ามแต่งงานในช่วงเข้าพรรษา เพราะถือว่าควรเร่งทำบุญ และเป็นฤดูทำนา
- 2.2) ห้ามแต่งงานในวันคี่ เดือนคี่ ขึ้นแรม เป็นเลขคี่ทั้งหมด
- 2.3) ห้ามแต่งงานเดือน 12 เพราะเป็นช่วงที่สุนัขติดสัด ไม่เป็นมงคล

เมื่อตกลงวันเวลาและข้อปฏิบัติเรียบร้อยแล้ว จะนัดวันแต่งงาน โดยทั้งสองฝ่ายจะไปบอกเล่า คอบ กับ ญาติเพื่อให้มางานแต่งงานดังกล่าว

(3) วันแต่งงาน (กินดอง)

เดิมการแต่งงานของชาวญ้อนั้น จะเริ่มจากการสู่ขวัญตอนเย็นที่บ้านเจ้าบ่าวก่อน เรียกว่า สู่ขวัญน้อย แล้วในวันถัดมา ซึ่งเป็นวันที่กำหนดไว้ จะต้องนำพาขวัญที่บ้านเจ้าบ่าวมาร่วมในพิธีแต่งงานด้วย โดยเริ่มจาก จัดขบวนแห่ไปบ้านเจ้าสาว ในขบวนแห่จะมี พานบายศรี ชันหมาก สีนสอด ชันขนมผลไม้ ชันเมล็ดถั่ว เมล็ดงา ข้าวเปลือก ต้นกล้วย ต้นอ้อย มะพร้าว เป็นต้น เจ้าบ่าวจะมีเพื่อนเจ้าบ่าว 2 คน และกางร่มให้เจ้าบ่าว ในวันแต่งงานนั้นจะมีข้อชะล่าของชาวญ้อ ดังนี้

3.1) ห้ามทำสิ่งของแตกร้าว ในวันแต่งงาน

3.2) ห้ามประกอบอาหารที่มีชื่อไม่เป็นมงคล เช่น แกงฟัก เพราะคำว่า ฟัก หมายถึง กับสับ ตัดให้ขาด แกงจืด เพราะ จะทำให้ชีวิตคู่จืด ไม่มีรสชาติ

3.3) ห้ามบุคคลที่เป็นกำพร้าเป็นเพื่อนเจ้าบ่าว

3.4) ห้ามคนไม่มีบุตร เป็นหมัน ถือชันหมาก

3.5) ของทุกอย่างในงานจะต้องจัดเป็นคู่

ขั้นตอนพิธี เริ่มจากเจ้าบ่าวได้แห่ชันหมากเข้ามาบ้านเจ้าบ่าว แล้ว ให้น้องชายหรือน้องสาวของเจ้าสาว เป็นคนล้างเท้า แล้วเข้าไปนั่งล้อมวงพาขวัญ ซึ่งบ้านเจ้าสาวจะเตรียมไว้ 1 พา และ มาสมทบจากบ้านเจ้าบ่าวอีก 1 พา รวมแล้ว เป็น 2 พา และมี ไก่ต้ม ข้าวต้ม ไข่ต้ม ผลไม้ สุรา น้ำ ด้าย ผูกแขน ของทุกอย่างจะจัดเป็นคู่ เมื่อสิ่งของครบแล้ว ล้อมฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะสนทนาผญาตามประเพณีกัน และตรวจสอบสินสอดว่าครบเรียบร้อยแล้ว จะมอบสินสอดให้พ่อแม่ฝ่ายหญิง หมอสูตรจะป่าวเทวดา และสาธยายบทสู่ขวัญ จนเสร็จสิ้นพิธีกรรม หลังจากนั้นจะให้คู่บ่าวสาวป้อนไข่ โดยนำไข่ต้ม 1 ใบ มาผ่าครึ่ง แล้วให้ทั้งสองฝ่ายป้อนไข่โดยเกี่ยวแขนกันไว้ โดยฝ่ายชายจะเอาแขนไว้ด้านบนของฝ่ายหญิง เรียกกันว่า มือซ้ายป้อนไข่ท้าว มือขวาป้อนไข่นาง เมื่อป้อนไข่เสร็จแล้ว จะผูกแขนให้ หลังจากนั้น ญาติพี่น้องจะทยอยมาผูกแขนให้กับคู่บ่าวสาว และระหว่างนั้นฝ่ายชายจะแนะนำ ญาติผู้ใหญ่ให้ฝ่ายหญิงรู้จัก ส่วนฝ่ายหญิงจะแนะนำญาติผู้ใหญ่ให้ฝ่ายชายรู้จักด้วย ส่วนหมอสูตร จะทำนาย คางไก่ขวัญ ทั้ง 2 ตัว ว่ามีลักษณะงดงาม สมบูรณ์ และเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้ง 2 หรือไม่ หากเป็นไปตามเกณฑ์จะทำนายว่า คู่บ่าวสาวจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ตลอดไป เมื่อเสร็จสิ้นการสู่ขวัญแล้ว ผู้เฒ่าผู้แก่จะจงคู่บ่าวสาวเข้าหอ พอเป็นพิธี ซึ่งจัดที่ห้องส้วม หรือห้องของลูกสาวเอง ต่อจากนั้นจะมีการสมมาปู้ย่า ส่วนแขกที่มาร่วมงานจะสังสรรค์กันตามประเพณี

(4) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

การแต่งงานในชุมชนญ้อปัจจุบัน มีการปรับเปลี่ยน ผสมผสาน และรับวัฒนธรรมจากแหล่งอื่นๆเข้ามาตามสมัยนิยม มีการจัดโต๊ะจีนเลี้ยงแขก การลดขั้นตอนการโอมสาว หรือ ไป ขอสาว เป็นวันเดียว การแจกการ์ดแต่งงาน การเชิญผู้นำชุมชน ข้าราชการชั้นสูง ซึ่งอาจเป็นคนนอกชุมชนมาเป็นประธานในงานวันแต่ง เหล่านี้ ยังคงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และชาวญ้อได้แต่งงานกับกลุ่มอื่นๆ เหมือนกับชาวอีสานทั่วไป

จากการสำรวจพบว่า ชาวญ้อเดิมเกิดอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงและมาแต่งงานอยู่ฝั่งไทย ก่อน พ.ศ. 2518 ประมาณ 10 ครอบครัว (ปัจจุบันได้รับขึ้นทะเบียนเป็นคนไทย)และ มีครอบครัวที่แต่งงานข้าม

พรมแดนเป็นชาวลาว ที่มีสัญชาติลาว จำนวน 6 ครอบครัว (ไม่มีสัญชาติไทย) และ มีการแต่งงานกับ ชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม จำนวน 4 ครอบครัวเมื่อแต่งงานกับหญิงสาวชาวลาวแล้ว ชาย จะต้องคบของฮักษา ผีแจ ของบ้านเรือนของพ่อตาแม่ยาย และถือผีฝ่ายหญิงด้วย แต่สิ่งที่ชาวลาว ยังคงอ้างพิธีกรรมแต่งงานไว้ได้ คือ การทำ พาชขวัญ 2 พา ซึ่งแตกต่างไปจากกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆ แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง คือ การจัดเตรียมพาชขวัญไว้ที่บ้านเจ้าบ่าวเลย

3) พิธีกรรมบูตชา

จากการสัมภาษณ์ ชาวลาวบ้านไทย 1 ให้ข้อมูลว่า เมื่อเกิดความเจ็บป่วย หรือขวัญเสียที่เกิด จากอำนาจเหนือธรรมชาติ ชาวลาวจะประกอบพิธีบูตชา เพื่อให้เกิดความอยู่ดีมีสุข บูตชา เป็น ภาษาลาว ตรงกับคำว่า บูชา หมายถึง การเคารพบุคคลหรือสิ่งที่น่าเชื่อถือด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ รูป เทียน เป็นต้น การบูตชา เชื่อว่าเป็นการสะเดาะเคราะห์อย่างหนึ่ง เมื่อหมอมอ ได้ทำนายทายทัก ว่าอาจมีภัย อาทิ ประสบอุบัติเหตุ เจ็บป่วย หรือรู้สึกกังวลใจ มีลางบอกเหตุ อาทิ งูเลื้อยผ่านหน้า กระตุกตาขวา เป็นต้น จึงต้องประกอบพิธีกรรมบูตชา ให้เทวดามารับเอาเคราะห์เสียให้หายไป ชาวลาว จะประกอบพิธีกรรมบูตชาในวันข้างแรม ยิ่งถ้าเป็นวันเดือนดับยิ่งจะดี คือ แรม 14 ค่ำ หรือ แรม 15 ค่ำ เพราะถือว่าเป็นเคล็ดให้เคราะห์เสียดับไปพร้อมกับวันเดือนดับ ถ้าไม่สามารถกำหนดวันเวลา เดือนดับได้ หมอมอ จะกำหนดในวันเวลาที่เหมาะสม

การไปพบหมอมอ เพื่อหาหมอสำหรับประกอบพิธีกรรมบูตชา ผู้จะประกอบพิธีกรรมจะต้องนำ ดอกไม้ขาว 1 คู่ เทียน 1 คู่ โดยห่อใส่กรวยใบตอง ไปหาที่บ้านหมอมอ แล้วเล่าเรื่องราวต่างๆให้หมอมอ ฟัง หลังจากนั้นจะได้นัดหมายวันเวลา และเตรียมอุปกรณ์สำหรับประกอบพิธีกรรม

โหงบูตชา เป็นกระทงทำด้วยกาบกล้วยน้ำหว่า หรือ กล้วยตานี ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยม กว้าง ยาว ด้านละ 1 ศอก ของผู้จะประกอบพิธี เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส แล้ว ใช้กาบกล้วยแบ่งโหงออกเป็น 9 ห้อง เท่าๆกัน ประดับด้วย เสตตะสั้ด (เสตตะฉัตร) พุงซอ พุงไชย จำนวนเท่าอายุ บวก 1 อาทิ ถ้าอายุ 30 ปี ต้องพุง 31 อัน ทำหลักสูง 1 ศอก ห้อยฝ้ายแดง 2 หลัก ห้อยฝ้ายดำ 2 หลัก ห้อยฝ้ายเหลือง 2 หลัก ห้อยฝ้ายขาว 2 หลัก และห้อยฝ้ายหากไม 1 หลัก ในโหง 9 ห้อง ต้องประกอบด้วย ชั้นดิบ (เนื้อดิบ) ปลาดิบ ข้าวดำ ข้าวแดง แกงส้ม แกงหวาน ข้าวดอก ดอกไม้ รูปเทียน ใส่กะโຈ้ (กระทงใบตอง) ไว้ เอากาบกล้วยทำรูปคน 1 อัน แทนตัวผู้ประกอบพิธี ทำรูป สัตว์ต่าง อาทิ หมู หมา กา อ้อย กล้วย พรวัว ข้าวเปลือก ข้าวสาร และเตรียมด้ายสายสิญจน์ ทำเทียนเวียนหัวคาคึง หมายถึง เทียนเวียนหัว ที่มีความยาวรอบศีรษะ จำนวน 1 เล่ม เทียนคาคึง มีความยาวตั้งแต่สะดือ ถึง คาง จำนวน 1 เล่ม เทียนคาคับ มีความยาว 1 คับ จำนวน 5 คู่ เทียนค่าใจมือ ความยาวจากปลายนิ้วกลางถึงใจกลางฝ่า มือขวา 1 เล่ม และมีขันน้ำส้มป่อย โดยนำฝักส้มป่อยไปย่างไฟให้หอม แล้วใส่ลงไปในน้ำที่เตรียมไว้ จำนวน 7 ฝัก

ตั้งคายบูตชา เมื่อถึงเวลาที่กำหนด ผู้ประกอบพิธีกรรม หรือญาติจะต้องตั้งคายก่อน เพื่อเป็น การบูชาครู ประกอบด้วย ดอกไม้ขาว เทียนคาคับ (เล่มเบี้ย) ของผู้จะบูตชา 5 คู่ เรียกว่า ชั้น 5 และ เงินค่าคายตามศรัทธา เดิมใช้ 1 สลึง ต่อมาเป็น 6 สลึง ในปัจจุบันขึ้นอยู่กับความศรัทธา

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม เมื่ออุปกรณ์ ครบทุกอย่าง และ หมอมอได้เดินทางมาถึง ตาม วันเวลาที่กำหนดแล้ว จะจัดให้ ผู้บูตชา นั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันตก และวางโหงบูตชาไว้ด้านหน้า และหมอมอจะนั่งตรงข้าม เมื่อเริ่มพิธี ผู้ที่จะบูตชาจะต้องเคนคาย และขันน้ำส้มป่อยให้แก่หมอมอ

แล้วหมอสวดจะนำด้ายสายสิญจน์ มาผูกรอบไทง เวียนซ้าย 3 รอบ และนำส่วนที่เหลือให้ผู้บูชาจับไว้
นำเทียนเวียนหัวคำคึงมาบิดรวบไว้เป็นเล่มเดียวแล้วจุดเทียนข้างไทงบูชา และจุดรูป 4 ดอก มุมละ
1 ดอก แล้วจะเริ่มสวดบูชาดังนี้

นะโมตัสสะ ณะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 นะโมตัสสะ ณะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 นะโมตัสสะ ณะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ
 อิมินาสักกาเรนะ ตัง พุทฺธัง อภิปูชยามะ
 อิมินาสักกาเรนะ ตัง ธัมมํ อภิปูชยามะ
 อิมินาสักกาเรนะ ตัง สังฆํ อภิปูชยามะ
 อรหังสัมมา สัมพุทฺโธ ภควา พุทฺธัง ณะคะวันตัง อภิวาเทมิ
 สวากขาโต ณะคะวะตา ธัมโม ธัมมํ นมัสสามิ
 สุปฺภิปนโน ณะคะวะโต สวากะสังโฆ สังฆังนะมามิ
 พุทฺธัง ชีวิตตัง ยาวะ นิพพานัง สรณัง คัจฉามิ
 ธัมมํ ชีวิตตัง ยาวะ นิพพานัง สรณัง คัจฉามิ
 สังฆัง ชีวิตตัง ยาวะ นิพพานัง สรณัง คัจฉามิ
 พุติยัมปิ พุทฺธัง ชีวิตตัง ยาวะ นิพพานัง สรณัง คัจฉามิ
 พุติยัมปิ ธัมมํ ชีวิตตัง ยาวะ นิพพานัง สรณัง คัจฉามิ
 พุติยัมปิ สังฆัง ชีวิตตัง ยาวะ นิพพานัง สรณัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ พุทฺธัง ชีวิตตัง ยาวะ นิพพานัง สรณัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ ธัมมํ ชีวิตตัง ยาวะ นิพพานัง สรณัง คัจฉามิ
 ตะติยัมปิ สังฆัง ชีวิตตัง ยาวะ นิพพานัง สรณัง คัจฉามิ

“สุณฺณตฺถ โภณโต เย เทวา ดุรา เทวะดาเจ้าทั้งหลาย ผุ่ฮักสา ภูมิสะถาน วัตวา
 ศาสนา ป่าไม้ บ้านเมียง เข้าย้าเฮียนบ่อนนี้ จงสะเด็ด ลงมาเอี่ยมยอผ่อคอยยังผุ่ฮักซำทั้งหลาย
 คอบว่าเจ้าเขี้ย เจ้าเฮียน เจ้าเสี้ย เจ้าผ้า เจ้าซาตาทั้งหลายผุ่ฮักนี้ มีอุบปั๊ดทะวะอนตาย พาย
 เนอ แลภายนอก ต้องใช้ได้พะยาด เจ็บปวดนักหนา ผุ่ฮักซำทั้งหลายหมายมีคำผาดทะหนา
 หื้อหายอุบปั๊ดทะวะอนตายทั้งมวล จิงพร้อมกันแต่งเคี้ยงกียาบูชา เคาะอันนี้ ถวยแก่เทพ
 พะตามาหากะสึดเจ้าทั้งหลาย

ดุรา เทวะดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เขาสุเมรุรัต จงสะเด็ดมาเอาเคี้ยงสักกาละบูชาเคาะ
 อันนี้ ท่อวันเทินดุรา เทวะดาเจ้าตนหนึ่งอยู่ต่อน้ำสะมุด จงสะเด็ดมาเอาเคี้ยงสักกาละบูชา
 เคาะอันนี้ ท่อวันเทินดุรา เทวะดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เมียงอินทะปัดนคร จงสะเด็ดมาเอาเคี้ยง
 สักกาละบูชาเคาะอันนี้ ท่อวันเทินดุรา เทวะดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เมียงลังกา จงสะเด็ดมาเอา
 เคี้ยงสักกาละบูชาเคาะอันนี้ ท่อวันเทิน ดุรา เทวะดาเจ้าตนหนึ่งอยู่กำบัวละพา ชักเขี่ยมมา
 หื้อ เป็นเหตุแก่เจ้าเขี้ยเจ้าเฮียน ทั้งหลายผุ่ฮักนี้ จงสะเด็ดมาเอาเคี้ยงสักกาละบูชาเคาะ
 อันนี้ ท่อวันเทิน วินาสสันตฺถ กะขอหื้อหายอุบปั๊ดทะวะอนตายแก่ผุ่ฮักซำทั้งหลาย ท่อวันเทิน
 ดุรา เทวะดาเจ้าตนหนึ่งอยู่กำอาคะเน ชักเขี่ยมมาหื้อ เป็นเหตุแก่เจ้าเขี้ยเจ้าเฮียน ทั้งหลาย

ฝูงนี้ จงสะเด็ดมาเอาเคียงสักกาละบูตชาเคาะห่อนี้ ท่อวันเทิน วินาสสันตุ กะขอหื้อ
 หายอุบปัดทะวะอนตายแก่ฝูงข้าทั้งหลาย ท่อวันเทินดูรา เทวะดาเจ้าตนหนึ่งอยู่กำกักสิน ชัก
 เชิญมาหื้อ เป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเฮียนทั้งหลายฝูงนี้ จงสะเด็ดมาเอาเคียงสักกาละบูตชา
 เคาะห่อนี้ ท่อวันเทิน วินาสสันตุ กะขอหื้อหายอุบปัดทะวะอนตายแก่ฝูงข้าทั้งหลาย ท่อวัน
 เทินดูรา เทวะดาเจ้าตนหนึ่งอยู่กำหอละดี ชักเชิญมาหื้อ เป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเฮียน
 ทั้งหลายฝูงนี้ จงสะเด็ดมาเอาเคียงสักกาละบูตชาเคาะห่อนี้ ท่อวันเทิน วินาสสันตุ กะขอ
 หื้อหายอุบปัดทะวะอนตายแก่ฝูงข้าทั้งหลาย ท่อวันเทินดูรา เทวะดาเจ้าตนหนึ่งอยู่กำปัดสิน
 ชักเชิญมาหื้อ เป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเฮียนทั้งหลายฝูงนี้ จงสะเด็ดมาเอาเคียงสักกาละบูต
 ชาเคาะห่อนี้ ท่อวันเทิน วินาสสันตุ กะขอหื้อหายอุบปัดทะวะอนตายแก่ฝูงข้าทั้งหลาย ท่อ
 วันเทินดูรา เทวะดาเจ้าตนหนึ่งอยู่กำพายับ ชักเชิญมาหื้อ เป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเฮียน
 ทั้งหลายฝูงนี้ จงสะเด็ดมาเอาเคียงสักกาละบูตชาเคาะห่อนี้ ท่อวันเทิน วินาสสันตุ กะขอ
 หื้อหายอุบปัดทะวะอนตายแก่ฝูงข้าทั้งหลาย ท่อวันเทิน

ดูรา เทวะดาเจ้าตนหนึ่งอยู่กำอุตดอน ชักเชิญมาหื้อ เป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเฮียน
 ทั้งหลายฝูงนี้ จงสะเด็ดมาเอาเคียงสักกาละบูตชาเคาะห่อนี้ ท่อวันเทิน วินาสสันตุ กะขอ
 หื้อหายอุบปัดทะวะอนตายแก่ฝูงข้าทั้งหลาย ท่อวันเทินดูรา เทวะดาเจ้าตนหนึ่งอยู่กำอีสาน
 ชักเชิญมาหื้อ เป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเฮียนทั้งหลายฝูงนี้ จงสะเด็ดมาเอาเคียงสักกาละบูต
 ชาเคาะห่อนี้ ท่อวันเทิน วินาสสันตุ กะขอหื้อหายอุบปัดทะวะอนตายแก่ฝูงข้าทั้งหลาย ท่อ
 วันเทินฝูงข้าทั้งหลายพ้อมกันมาขนขวายหานำมายังเคียงกียาบูตชาเคราะห์ห่อนี้ ถวายแก่เทพ
 พะดาเจ้าทั้งหลาย มีต้นว่า เช่าดำ เช่าแดง แกงส้ม แกงหวาน เช่าขาว ทุงช่อ ทุงไชย ทุงดำ ทู
 งแดง ทุงเหลียง ทุงขาว เสตตะสัด พัด จ้ามอน ฮูปแข็ง ฮูปกา ฮูปหมู ฮูปหมา ฮูปหมี มีชูเหยี่
 ยง เคียงกินมีชูแนว บัไฮ้ ไว่ถวายแก่เทพพะดาเจ้าทั้งหลาย จงมาฮับเอาเคราะห์ห่อนี้ ไปเมียง
 ฟ่า ตั้งแต่นี่เมียงหน้า เคราะห์ห้อย่าหื้อเห็น เชิญอย่าหื้อฮู้ สิบป้อย่าให้มาเต้า เก้าป้อย่าให้มา
 พาน อมสิทิมหาสิทธิ สวาทายะ

เคราะห์ต่อตนชนต่อนี้ ไซ้เฮียนเนอคิงกะหื้อ หายไปสามมือนี่วันนี้

เคราะห์พันมกถ้อยเสอคำตายกำหื้อหายไปสามมือนี่วันนี้

เคราะห์ตานายเอาไปเป็นข้ากำหื้อหายไปสามมือนี่วันนี้

เคราะห์จ้วควายตายสาจากเจ้ากำหื้อหายไปสามมือนี่วันนี้

เคราะห์ฮื้อตเข้ายากไฮ้บมีกำหื้อหายไปสามมือนี่วันนี้

เคราะห์ทางหน้าพันอ้อมพันกำหื้อหายไปสามมือนี่วันนี้

เคราะห์ทางหลังพันหลอนฆ่ากำหื้อหายไปสามมือนี่วันนี้

ชวนมื่อไปอยู่น้ำนาปลา ชวนขาไปอยู่นาดอมเข้า กำหื้อหายไปสามมือนี่วันนี้ ชวนหัว
 ไปเข้าถ้านาง ชวนคิงไปอยู่ฮูเป็นเจียก กำหื้อหายไปสามมือนี่วันนี้ ชวนเจ้าไปเลียบบอนบ้าน
 เมียงบน ชวนเจ้าไปเที่ยวแก้วลื่นน้ำแกน กำหื้อหายไปสามมือนี่วันนี้ เฮียนเจ้านะลุ่มเป็นวังนะ
 พังเป็นหนอง กำหื้อหายไปสามมือนี่วันนี้ สายเชิญตมมากางฮ้อง สายฟาล่องมากางนา กำ
 หื้อหายไปสามมือนี่วันนี้ สุนันตุ โจนโต ดูรา เทวะดาเจ้าทั้งหลาย ขอหื้อหายอุบปัดทะวะอน
 ตายภายในและภายนอก อย่าหื้อต้องไซ้ได้พะยาด เจ็บป่วยยิ่งหนักหนาท่อวันเทิน

หลังจากนั้น หมอสูตจะตัดด้ายสายสิญจน์ให้ขาดจากโหงบู้ดชา แล้ว ให้คนในบ้านเอาโหงบไป ลอยแม่น้ำโขง หรือ นำไปทิ้งที่ชายทุ่ง หรือชายป่าด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน แล้ว หมอสูตจะใช้ด้าย สายสิญจน์ผูกแขนผู้บู้ดชา พร้อมอวยพร เป็นอันเสร็จพิธีบู้ดชาชาวญ้อ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

- 1) จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้อาวุโส ผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวญ้อ ที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป มีความเชื่อ เรื่องการประกอบพิธีกรรมบู้ดชา ต้องแก้คำผืน และลางบอกเหตุต่างๆ ส่วนอายุ 40-60 ปี มีเชื่อบ้าง ไม่เชื่อบ้าง อายุ 20 ปี ลงมา ไม่เคยมีประสบการณ์การประกอบพิธีกรรม แต่เคยเห็น โดยถือคติ ไม่เชื่อ แต่ไม่หลบหลู่
- 2) หมอสูตบู้ดชา ชาวญ้อไทย มีอายุมากแล้ว ได้เลิกประกอบพิธีกรรม จึงทำให้ชาวญ้อไปแต่ง แก่ เสียเคราะห์ กับหมอสูตในหมู่บ้านอื่นๆ อาทิ บ้านรามราช
- 3) ชาวญ้อลาว มีความเชื่อและปฏิบัติตาม และชาวญ้อวัยรุ่น เชื่อตามผู้ใหญ่ เคยมี ประสบการณ์ประกอบพิธีกรรมบู้ดชา เกือบทุกคน

4) บุญกองบังญ้อ

บุญกองบัง เป็นบุญที่ชาว ญ้อทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง จัดทำขึ้นเพื่อถวายพระภิกษุหรือสามเณร เพื่อสะเดาะเคราะห์หรือเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเององค์ประกอบสำคัญของกองบังคือไตรจีวร ส่วนเครื่องบริวารอื่นๆจะมีมาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับศรัทธาของผู้ทำบุญพิธีการต่างๆก็ลดย่อลงมาจาก บุญอุ้มถ้ำ (บุญถวายอัฐบริวารของชาว ญ้อ) มาก ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงนิยมทำบุญกองบัง ตามกำลัง ศรัทธาของตนและทำได้ตลอดปี

บุญกองบังแตกต่างไปจากบุญกองบังสกุล ตามคติของชาวญ้อก็คือ บุญกองบังเป็นบุญที่ ชาวบ้านทำอุทิศให้ผู้ล่วงลับไปแล้วโดยไม่เจาะจงผู้ใดผู้หนึ่งเช่นบิดามารดาครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ญาติมิตร เจ้ากรรมนายเวรสรรพสัตว์ทั้งหลายเป็นต้นส่วนบุญกองบังสกุลนั้นเป็นการทำบุญให้แก่ ผู้ตายโดยทอดผ้าบังสกุลที่หน้าศพเท่านั้น เมื่อปลดศพแล้วก็ไม่มีการทอดผ้าบังสกุลอีกการทำบุญกอง บังของชาวญ้อ เป็นการทำบุญเฉพาะตนเองหรือครอบครัวโดยไม่เกี่ยวข้องกับคนอื่นซึ่งมีอยู่ 2 กรณีคือ

- 1) ทำเพื่อสะเดาะเคราะห์เชิญเวรกรรม เช่น เจ็บไข่มานาน ประสบอุบัติเหตุ เห็นลางร้าย ต่างๆเป็นต้นการทำบุญกรณีนี้ชาวบ้านจะจัดหาผ้าไตรจีวร 1 ชุด ตาลปัตร 1 ด้าม เสื้อ 1 ผืน หมอน 1 ใบ มุ้ง 1 หลัง และเครื่องปัจจัยไทยทานอื่นๆตามกำลังศรัทธามารวมกันเข้าเรียกว่ากองบังแล้วญาติพี่น้องในครอบครัวพร้อมด้วยผู้สูงอายุก็พากันนำกองบังและผู้สะเดาะเคราะห์ไปที่วัดโดยไม่เจาะจงว่าจะ ถวายแก่พระสงฆ์รูปหนึ่งรูปใดสุดแต่พระเถระในวัดจะสั่งให้รับเมื่อพระสงฆ์ที่จะรับถวายกองบังนั่ง เหนืออาสนะสงฆ์เรียบร้อยแล้วชาวบ้านก็ถวายหมาก พลู บุหรี่ และน้ำฉันตามประเพณีต่อจากนั้น ผู้สูงอายุจะทำหน้าที่พิธีกรนำเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย นำนมัสการพระรัตนตรัยสมาทาน ศีลและนำกล่าวคำถวายกองบัง ดังนี้

นมิตฺตสสะกะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ (กล่าว 3จบ)

อะโหพุทฺโธ พระพุทฺธเจ้าเป็นที่พึ่ง เป็นที่ระลึก

อะโหธัมโม พระพุทฺธเจ้าเป็นที่พึ่ง เป็นที่ระลึก

อะโหสังโฆพระพุทฺธเจ้าเป็นที่พึ่ง เป็นที่ระลึก

อิมานี อะหังกันเต ติจีวะรานี สะปะริวารานี ภิกขุ สังฆัสสะ โอโณจะยามิ สธุเม กันเต ภิกขุสังโฆอิมานี ติจีวะรานี สะปะริวารานี ปะฏิคคัณหาจตุ ทะทัญเจะ มาตาปิตุ อาทินังญาตกานัญจะ มัชฌิมาเวริกาปิจะ ที่ฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะฯ

กันเต ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญข้าพเจ้าขอน้อมถวายซึ่งผ้าไตรจีวร กับบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระสงฆ์ขอพระสงฆ์จงรับเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าด้วยแก่ญาติมิตรทั้งหลายมีบิดามารดาและเจ้ากรรมนายเวรทั้งหลายด้วยสิ้นกาลนานเทอญ

เมื่อกล่าวคำถวายเสร็จแล้ว เจ้าภาพผู้ประสงค์จะถวายเคราะห์เป็นผู้ถวายผ้าไตรจีวรและเครื่องบริวารแต่ผู้เดียวพระสงฆ์ที่รับถวายทานจะนำตาลปัตรมาประกอบพิธีให้พรทุกคนประนมมือรับพรจนจบ แล้วเจ้าภาพจากกรวดน้ำ "อิมินา ปุญญะกัมเมนะ" ตามคำกล่าวของพระสงฆ์ไปจนจบ ครั้นสมควรแก่เวลาแล้ว พิธีกรก็พากล่าวอสาถกับพระกลับบ้านตามประเพณีของชาวญ้อ

2) ทำเพื่ออุทิศเป็นทานแด่พระสงฆ์และสามเณรที่ขาดแคลน อันควรแก่การสงเคราะห์ชาว ญ้อ นิยมจัดกองบั้งไปถวายพระสงฆ์และสามเณรในงานบุญประเพณี อาทิ บุญออกพรรษา องค์ประกอบของกองบุญจะเป็นผ้าไตรจีวรและจตุปัจจัยเป็นหลักเพื่อนำติดตัวกลับไปได้สะดวก กองบั้งที่ชาวบ้านนำไปถวายพระนี้เมื่อไปถึงบริเวณวัดก็จะรวมกันเข้าชบวนแห่มีดนตรีประกอบแห่เวียนขวารอบอุโบสถ แล้วแยกย้ายกันนำไปถวายพระภิกษุหรือสามเณร ณ บริเวณที่พักของหมู่บ้านนั้นๆ พิธีถวายกองบั้งจะทำแบบย่อเพื่อให้สอดคล้องกับบรรยากาศของงานบุญที่เต็มไปด้วยความครึกครื้นส่วนใหญ่ไม่มีสมათานศีล เจ้าศรัทธาจะกล่าวคำถวายเลย เมื่อพระสงฆ์หรือสามเณรรับถวายแล้วก็ให้พรเป็นอันเสร็จพิธีการถวายกองบั้ง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

1) ชาวญ้อนิยมทำกองบั้งในวันออกพรรษา ครั้งเดียว โดยที่พี่น้องญ้อทั้งสองฝั่งจะมาทำบุญกองบั้งร่วมกัน ซึ่งจะเดินทางข้ามด่านประเพณีมา หรือ ข้ามโดยผ่านด่านถาวรบริเวณสะพานมิตรภาพไทยลาว

2) ชาวญ้อที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี จะทำ “บุญกองบั้ง” ร่วมกับ “บุญกองฮอต” พร้อมกัน โดยให้ เจ้าอาวาสวัดคัดเลือกพระสงฆ์ที่ปฏิบัติปฏิบัติชอบ สวดมนต์ 12 ตำนาน ได้ครบ เหมาะสมประกอบพิธีสดสง ในบุญกองบั้ง กองฮอต ซึ่งไม่เลือกช่วงเวลา ขึ้นอยู่กับศรัทธาญาติโยม

3) การทำบุญกองบั้ง มีการจัดมหรสพ ครบถ้วน แตกต่างจากในอดีต อาจ จัดร่วมกับ บุญกองบวช พร้อมกันได้

5) พิธีแต่งแก้

พิธีแต่งแก้ เป็นความเชื่อของชาวญ้อว่า เพื่อเป็นการแก้มนต์คำฝันที่เป็นลางร้าย ให้กลับกลายเป็นดี เช่น ฝันเห็นกองไฟ ฝันเห็นสัตว์ร้าย ฝันว่าได้กินลาบเลือด ฝันว่าเห็นคนตาย การประกอบพิธีกรรมแต่งแก้ชาวญ้อจะควบคู่ไปกับพิธีกรรมทางพระ คือ นิมนต์พระสงฆ์ 4 รูป มาสวด จะทำกระทงหน้าว้าว มีเครื่องอยู่เครื่องกิน อาทิ ชื่นแห้ง ปลาแห้ง ข้าวตอก ดอกไม้ เล็บมือ เส้นผม เมื่อเสร็จสิ้นพระสวดมนต์สิบสองตำนาน และไชยน้อยแล้วจะนำกระทงหน้าว้าวไปส่งยังชายป่า หรือ ไหลลงแม่น้ำโขง โดยที่คนนำไปส่งจะไม่หันไปมอง นอกจากนั้น ยังเป็นการรับโชค จากความฝันที่เป็นมงคลให้ได้ผลเร็วยิ่งขึ้น อาทิ ถูกล้อตเตอร์ หรือ วัวที่บ้านออกลูก ได้สัตว์สองเท้า สี่เท้า ซึ่งพิธีกรรมนี้จะ

กระทำตลอดปี ชาวญ้อจึงนิยมประกอบพิธีกรรม เพื่อความเป็นสิริมงคลของคนในครอบครัว เพื่อความสมหวังในชีวิต และเพื่อความอบอุ่นทางจิตใจวันประกอบพิธีกรรม หมอสูดมักจะเลือกวันอังคาร เพราะถือว่าเป็นวันแข็ง จะสามารถชนะมารทั้งปวง หรือ บางคนเลือกตามวันเกิดที่เป็นมิตรกัน ดังนี้

วันอาทิตย์ เป็นมิตร วันพฤหัสบดี

วันจันทร์ เป็นมิตร วันพุธ

วันอังคาร เป็นมิตร วันศุกร์

วันเสาร์ เป็นมิตร วันพฤหัสบดี

กระโทง 9 ห่อง ประกอบด้วย พริก เกลือ ปลาร้า แกงส้ม แกงหวาน เมี่ยง หมาก บุหรี่ เข้าแดง เข้าดำ เข้าขาว เข้าเหลือง รูปช้าง ม้า วัว ควาย หมู หมา เป็ด ไก่ กา อย่างละ 9 ตัว หาบพร้าว หาบตาล หาบหลว หาบพิน หงช่อ หงไชย ปักไม้ 9 หลัก ด้ายผูกแขน ด้ายสายสิญจน์อ้อมกระหวง เทียนเวียนหัวค่าคิง

ขั้นตอนการแต่งแก้ เริ่มจากไหว้พระ บูชาพระรัตนตรัย แล้ว กล่าวเชิญเทวดา ดังนี้

“สาธุ เทพดา เจ้าทั้งหลาย ผู้รักษามีสถานวัดวาาศาสนา และภูผาป่าไม้ เหยาเฮียนที่นี้ จงเสด็จลงมาเยี่ยมมาโยผ้อคอย แห่งผู้ข้าทั้งหลาย จะได้ทำการแต่งแก้แต่งบูชา ให้เจ้าเฮียน ขอรุกขเทวดาเจ้าจงมานิยมสมพร ความเจ็บอย่าให้ได้ ความไข้ อย่าให้เห็น เคราะห์ เชิญเยอให้พ้อ ให้หายพะยาดโรคา ให้มีศักดานุภาพ ปราบแพ้วข้าศึกศัตรู ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ กะข้าเทิน”

คำควดข้าว

“สรรพเคราะห์ สรรพเชิญแสนมาพาล สรรพलगเล่นมาต้อง กูแก้ กูปัด เห็นเล่น ต้องถึงตนกูแก้กูปัด ซนลนเข้าถึงเนียกูแก้กูปัด เห็นเข้าเฮือในคิงกูแก้กูปัด ปัดอันฮ้ายให้หนี ปัดอันดีให้อยู่ ตั้งแต่นี้เมื่อหน้าอย่าได้มาตัด เทวทศก้อยาได้มาพาล ผู้หม่มารอย่าได้มาไล่ โอ้มชัยยะ สิทธิ สวาหายะ”

คำแต่งแก้

“สุนันตุ โภณโต ดุราเทพดาเจ้าทั้งหลาย ผู้รักษามีสถานและวัดวาาศาสนา และภูผาป่าไม้ เหยาเฮียนที่นี้ จงเสด็จลงมาเยี่ยมมาโยผ้อคอยแห่งผู้ข้าทั้งหลาย ให้หายอุปทวนตายทั้งภายในและภายนอก ทั้งไข้ได้พยาธิเจ็บปวดยวดยงหนักหนา ผู้ข้าทั้งหลายจึงได้แต่งโทง 9 ห่อง 9 หลัก ปักข้าวดำ ข้าวแดง ข้าวขาว แกงส้ม แกงหวาน หงช่อ หงไชย ธงดำ ธงแดง ธงเหลือง ธงขาว เสดสัด พัดมอน ฮูปแอ้ง ฮูปกา ฮูปหมู ฮูปหมา ฮูปงัว ฮูปควาย มีทุกอย่าง เครื่องกินมีทุกอัน คือว่ากล้วยอ้อย เหล้ายา ปลาปิ้ง ปลาจี่ ข้าวเปลือก ข้าวสาร ที่ทุกประการ บ่มีไฮ้ ได้มาถวยแก่เทพตามหากษัตริย์เจ้า จงลงมาฮับเอาเครื่องกียาบูชาแต่งแก้วันเทิน

ดุราเทพดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เขาพระสุเมรุโนราช จงมาฮับเอาเครื่องกียาบูชาแต่งแก้วันนี้เท้าวเทินดุราเทพดาเจ้าตนหนึ่งอยู่ฝายน้ำมหาสมุทร จงมาฮับเอาเครื่องกียาบูชาแต่งแก้วันนี้เท้าวเทินดุราเทพดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เมืองอินทปัตถนคร จงมาฮับเอาเครื่องกียาบูชาแต่งแก้วันนี้เท้าวเทินดุราเทพดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เมืองลังกา จงมาฮับเอาเครื่องกียาบูชาแต่งแก้วันนี้เท้าวเทินดุราเทพดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เมืองบูรพาชกเชิญมาให้เป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้า

เอือน เจ้าเสือ เจ้าผ้า เจ้าชาตาทั้งหลายฝูงนี้ จงเสด็จลงมาฮับเอาอย่างเคียงกียาบูชาแต่งแก้ววันนี้
เท่าวันเทิน วิณาสัททิกะจงให้หายเสียดูราเทพดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องอากาศเนย์ ชักเชิญมาให้
เป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเอือน เจ้าเสือ เจ้าผ้า เจ้าชาตาทั้งหลายฝูงนี้ จงเสด็จลงมาฮับเอา
ยังเคียงกียาบูชาแต่งแก้ววันนี้เท่าวันเทิน วิณาสัททิกะจงให้หายเสีย
ดูราเทพดาเจ้าตนหนึ่งอยู่เบื้องบูรพาชักเชิญมาให้เป็นเหตุแก่เจ้าเหยาเจ้าเอือน เจ้าเสือ เจ้าผ้า
เจ้าชาตาทั้งหลายฝูงนี้ จงเสด็จลงมาฮับเอาอย่างเคียงกียาบูชาแต่งแก้ววันนี้เท่าวันเทิน

โอมพุทโธ เอหิซิ อุปัทโว โอม นะโม ข้าจักเชิญเอาพระเทโวตนเป็นเค้า กับทั้งศรี
สะอาดเจ้านางนาคน้อยธรรณี ผู้เพิ่นมีฤทธิ์แสงแก่กล้า ผืออยู่ได้ลุ่มฟ้าฝูงหมู่พระยามาร เข้าก็มี
โยธาหาญอนันเนก เขากี่ซี้ข้างแก้วเมขลา ดินหลังหยั่งอยู่ฟ้า ดินหน้าเหยียบแผ่นดินแก้ว องค์
ประเสริฐสัพพัญญู มารก็ยงธูยาต้องเป็นดอกไม้ก้านก่องบัวบาน ฝูงพญามารเห็นหลาก
บุญ อันนี้ข้างมากกว่าคนทั้งหลาย มารศัตร่าจับฆ่าจับดาบฆ่าศณีสัญชัย ผายผันไปยั้งตั้งต่อ
สัพพัญญู เอาไปภูทั้งแก่นแก้ว ข้าให้แล้วโดยพลัน พระจอมธรรมสัทธิดช นิรมิตเหตุเป็นอันดี
นางจึงคิดถึงบารมีบั้งตั้งต่อบารมี ทำพิธีอนันต์เนก เอื้องสูงเมฆ เมโฆ แต่นั้นพระสักโก
อินทราธิราช พระบาทผ่องฝูงหมู่เทวา เห็นพระยามารเลยสะท้าน กัมโกะคลานขึ้นหนียัง
เหลือแต่นางธรรณีสะอาด บ่ป่าพระบาทให้สัพพัญญู เห็นมารมาศตรูบังเบียด นางจึงเคียดในม
นิต นางจึงคิดถึงบารมีพระไมตรียอดแก้ว อันนางได้สร้างแล้วแต่ภายหลัง สังขยามาละสัตย์
นางนาคน้อยยอธบาย ทวยมือจับเกศเกล้า ลากแต่เหง้าถึงปลาย เป็นอุทกั้งไหลหลังขึ้น เป็นน้ำ
ฟาดฟองถูกฝูงมารเดียรดาษ เคราะห์มาเล่นฟาดมาเกี่ยวความผ่นนั้นก็ให้หายสามือนั้นนี้
โอมชัยยะ สัทธิต สวาหายะ

ผ่นว่าชนครวหนีจากบ้าน กูแก่กูสา ผ่นว่าเห็นเสือ กูแก่กูสา ผ่นว่าขี่เสือไปลุ่ม กูแก่กู
สา ผ่นว่าไม้ล้มเต็ง กูแก่กูสา ผ่นว่าเขาตอกดิน กูแก่กูสา ผ่นว่าขึ้นต้นไม้ได้แล้วเล่าตกลง กูแก่
กูสา ผ่นว่าตนโตเกิดเป็นหนอน กูแก่กูสา ผ่นว่าได้ไปบวชชุดคิ้วแลแหว กูแก่กูสา ผ่นว่าเขา
เอาตัวไปปาดล้น สิ้นคาง กูแก่กูสา ผ่นว่าเขาฮื้อออกเอาของ กูแก่กูสา ผ่นว่าเขามาปองถาม
เอาหนี่ กูแก่กูสา ผ่นว่าสาวพาเมื่อนอนบ่อน กูแก่กูสา ผ่นเห็นพี่น้องปู่ย่าตายาย ฝูงเพิ่นตาย
ไปก่อน กูแก่กูสา ผ่นว่าได้เก็บก้อนเงินคำ กูแก่กูสา ผ่นว่าได้ไปตักน้ำล้างบว กูแก่กูสา ผ่นว่า
ได้ไปตักบวกควายนอน กูแก่กูสา ผ่นได้ไปทาขมิ้น กูแก่กูสา ผ่นว่าได้ไปคาดบั้งไฟยาวแห่เล่น
กูแก่กูสา ผ่นว่าไปเล่นเล่นนาโพง กูแก่กูสา ผ่นว่าได้ไปเล่นน่านาว กูแก่กูสา ผ่นว่าเขาแผ่น
หนังตึง กูแก่กูสา ผ่นว่าเขาเขี่ยนตีและผูกศอก กูแก่กูสา ผ่นว่าได้ไปขมเล่นน่านาว กูแก่กูสา
ผ่นว่าเขาหะกอนเนื้อ กูแก่กูสา ผ่นว่าได้ไปนุ่งเสื้อตัดคำ กูแก่กูสา ผ่นว่าหมาดำไล่ยาด กูแก่กู
สา ผ่นว่าหมาคาบตีนคาบมือ กูแก่กูสา ผ่นว่าเสือใหญ่เล่นมาขบนางกะให้ กูแก่กูสา ผ่นว่าตัว
หนีลิกข้าง กูแก่กูสา ผ่นว่าข้างฮ้ายเล่นไล่แทง กูแก่กูสา ผ่นว่าคนเล่นลัดฆ่า กูแก่กูสา ผ่น
เห็นพระสุริยคราส กูแก่กูสา ผ่นว่าตีนขาดมือขิด กูแก่กูสา ผ่นว่าเห็นผีตัวใหญ่ กูแก่กูสา ผ่น
ว่าได้สุมไส้สุมขอน กูแก่กูสา ผ่นว่านอนเจาะไส้ กูแก่กูสา ผ่นว่าได้ไปตักน้ำวังกว้าง กูแก่กูสา
ผ่นว่าไปตักล้างตอกแหว กูแก่กูสา ผ่นว่าเขาเลวตัวย่าน กูแก่กูสา ผ่นว่าเข้าบ้านหมาเล่นนำ
หลัง กูแก่กูสา ผ่นว่าได้ปลุกเอือนอยู่ผีป่าช้า กูแก่กูสา ผ่นว่านกแขกบินมาเต้า นกเค้าบินมา
เอือน กูแก่กูสา เอาสาเคราะห์ ไปอยู่นาผาทองภูเย็นพุ่นด้อ สาเคราะห์ สาเชิญให้ไปอยู่ป่า

หิมพานต์ปากน้ำพุ้นเด้อ สีสบปือย่าได้มาเต้า แก้วร้อยปือย่าได้มาพาน ผุ่งหม่มารอย่าได้มา
ใกล้ โอมชัยยะ สวาหะ
การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

- 1) หมอสูตชาวญ้อมีอายุมาก จึงไม่ประกอบพิธีกรรม ทำให้ชาวญ้อต้องไปอัญเชิญหมอสูตจาก
ชุมชนญ้อท่าอุเทน แทน
- 2) ใช้ทำนองและบทสวดแบบอีสานทั่วไป
- 3) ชาวญ้อลาว เมื่อมีพิธีกรรม จะมีการรวมกันของญาติพี่น้องเป็นจำนวนมาก และยังคงธำรง
วัฒนธรรมไว้เป็นอย่างดีดีกว่า ชาวญ้อไทย

6) บุญออกพรรษา และสว่างเฮือไฟ

บุญออกพรรษาและสว่างเฮือไฟ จัดขึ้นทุกปี ในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 เป็นประเพณีที่สืบทอดต่อเนื่องมาจากอดีต แต่มีปรับเปลี่ยนขั้นตอนบางอย่าง โดยเฉพาะ วันเวลาไหลเรือไฟ ซึ่งเดิมนั้นกำหนด ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 แต่เนื่องจากติดกับ “งานไหลเรือไฟประจำจังหวัดนครพนม” จึงทำให้ต้องปรับเปลี่ยนเลื่อนเข้ามา 1 วัน รวมทั้ง ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต้องเดินทางเข้าร่วมงานประจำจังหวัดด้วย ซึ่งแตกต่างจาก ชาวบ้าน ญ้อลาว ที่ยังคงดำเนินกิจกรรมสว่างเฮือไฟ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เหมือนเดิม

การเปลี่ยนแปลงในวัสดุอุปกรณ์ โดยชาวญ้อใช้น้ำมันก๊าด ทดแทนน้ำมันยางซึ่งไม่มีในชุมชนแล้ว ใช้กระป๋องกาแฟ และใส่ไฟจากเส้นฝ้ายที่ซื้อตามท้องตลาด ทดแทนแบบดั้งเดิม และ การสร้างโครงไม้ไผ่ของเรือไฟ ชาวบ้านได้ประยุกต์รูปแบบใหม่ ให้สวยงาม ซึ่งเกิดขึ้น หลังการให้การสนับสนุนการเรือไฟชุมชนละ 5,000 บาทขององค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อ พ.ศ. 2551 ส่งผลให้รูปแบบโครงสร้างของเรือไฟมีการประยุกต์และสร้างรูปร่างให้สวยงาม น่าใจ ชาวญ้อไทยให้ข้อมูลว่า เดิมการสร้างเรือไฟ ใช้ไม้ไผ่มามัดรวมกัน เป็นแพ แล้ว สร้างรางไม้ ยาวลำเดียว ฝาค้าง แล้วนำดอกไม้ธูปเทียน จุดบูชา แล้วไหลลงแม่น้ำโขงเลย แต่ในปัจจุบัน หลังมีการแข่งขันกัน ทำให้มีการสร้างรูปแบบที่สวยงาม รวมทั้งชาวญ้อบ้านไทย หลายคนเป็นช่างทำเรือไฟของอำเภอท่าอุเทน ในการจัดประกวดที่จังหวัดนครพนม

ในวันขึ้น 14 ค่ำตอนเช้า ชาวบ้านญ้อไทย 1 จะร่วมแรงร่วมใจสร้างปราสาทผึ้ง จากต้นกล้วยประดับตกแต่งด้วยขี้ผึ้ง แล้วนำมาประกอบกับ “กองบุญ” เท่ากับจำนวนพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในวัด พอถึงตอนเย็น ชาวญ้อบ้านไทย 2 จะแห่เรือไฟมาร่วมในการไหลที่ทำน้ำ วัดญ้อไทย 1 ส่วนชาวญ้อบ้านไทย 3 จะใช้เรือหางยาวลากขึ้นมาจากทำน้ำ วัดญ้อไทย 3 แล้วมารวมกันไหล การทำเรือไฟ เริ่มจากผู้นำจะตีกลอง เรียกประชุมชาวญ้อ เพื่อบอหมายหน้าที่และนัดหมายกันร่วมกัน ก่อสร้างเรือไฟ ชายชาวญ้อจะช่วยกันหาไม้ไผ่ และปอ สำหรับทำโครงและมัด ส่วนฝ้ายหญิงจะหา ขี้ไม้ดอก หรือ ไม้ฝุๆ และนำมาผสมกับน้ำมันยาง แห่คลุกเคล้าไว้ด้วยกัน เมื่อทำโครงสร้างเรียบร้อยแล้ว จะนำหมากตุมกา มาฝาค้าง คว้านเอาเนื้อข้างในออก เหลือแต่เปลือก แล้วนำเอาขี้ไม้ดอกที่ผสมกับน้ำมันยาง มาใส่ ทำไส้ตึงกาขึ้น แล้วนำไปมัดติดกับโครงสร้างเรือไฟ แล้วรอเวลา สำหรับไหลเรือไฟ

ตอนเช้ามีดก่อนวันไหลเรือไฟ ชาวบ้านจะร่วมกันมาตั้งกองบุญ ประกอบด้วย เม็ง (เตียงนอน) ผ้าสบง อังสะ ผ้าไตร จีวร ของใช้สอยต่างๆ และทำ ปราสาทผึ้ง โดยการนำกากกล้วยมาตัดลวดลายต่างๆ คือ “ลายเขี้ยวหมาตาย” “ลายคูดกระทาง” ชาวญ้อไทย อายุ 89 ปี เล่าให้ฟังว่าตำนานการใช้ลายทั้งสองอย่างนี้ เกิดจาก ในสมัยอดีต นายพรานนำหมา ไปจับสัตว์ป่า ปรากฏว่าหมาได้จับตัวกระทาง สัตว์ป่าชนิดหนึ่ง แล้วเกิดการต่อสู้กันอย่างดุเดือด นายพราน จึงได้ตีกระทาง ที่อยู่ในช่วงซุลมุนนั้น ปรากฏว่า ทั้งกระทางและหมา ได้ตายพร้อมกัน หลังจากนั้น การตั้งกองบุญที่ต้องทำปราสาทผึ้งนั้น จึงต้องนำลายทั้งสองนี้ประดับไว้เพื่อให้สัตว์ทั้งสองนี้ได้รับผลบุญอันสูงสุดด้วย เมื่อถึงเวลา เจ้าอาวาสวัดจะเป็นผู้นำ นาคอกไม้รูปเทียนมาจุดบูชาแล้วให้เจ้าหน้าที่จุดไฟบนเรือไฟ แล้วปล่อยเรือไฟไปตามกระแสน้ำ ชาวญ้อจะร่วมกันพนมมือสวดภาวนา และอธิษฐานให้สิ่งดีๆ สิ่งมงคลนั้นเข้ามาสู่ตัวเอง

ส่วนของชาวญ้อบ้านลาว นั้น ยังคงประกอบพิธีกรรมสว่างเรือไฟในวันออกพรรษา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เช่น เดิม จากการสัมภาษณ์ ชาวญ้อลาว ให้ข้อมูลว่า

“การสว่างเรือไฟ เฮ็ดต่อกันมาตั้งแต่พ่อแม่ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เป็นการบูชาแม่ น้ำโขง บูชาฮอยพระบาทพระพุทเจ้าที่เวินพระบาท”

เห็นได้ว่า ชาวญ้อลาว และชาวญ้อไทย ยังคงยึดถือสว่างเรือไฟที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งหากมองแล้ว พบว่า ชุมชนริมแม่น้ำมักจะมีพิธีกรรมไหลเรือไฟเพื่อบูชาพระคุณของน้ำที่ได้ใช้สอยเป็นวัฒนธรรมร่วมของผู้คนในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงอยู่แล้ว การปฏิบัติในแต่ละชุมชนอาจมีความแตกต่างกันในรายละเอียด

7) ความเชื่อเรื่องผีของชาวญ้อ

ชุมชนชาวญ้อทั้งสองฝั่งมีความเชื่อและนับถือผีมาช้านาน สืบทอดมาถึงปัจจุบัน มีรายละเอียดดังนี้

(1) ชาวญ้อมีคติความเชื่อ ผีเชื่อโดยผีเชื่อ เป็นผีบรรพบุรุษของตระกูล ชาวญ้อ คล้ายกับความเชื่อผีเชื่อของชาวอีสานทั่วไป เป็นเชื่อสายตระกูลในบางพื้นที่เชื่อว่ามีเจ็ดชั้นเรียกว่า “เจ็ดโคตรเหง้าเผ่าลูกหลาน” ผีเชื่อไม่มีห้องหรือฮ้านสำหรับสิงสถิต แต่จะอยู่ประจำบ้าน อัยแม่ เรียกว่า “เหง้าผีเชื่อ” การสืบทอดผีเชื่อนั้นจะผ่านฝ่ายหญิง เมื่อ เหง้าผีเชื่อ เสียชีวิต ญาติในตระกูล จะยกย่องเอาญาติฝ่ายหญิงที่มีอาวุโสรองลงมา ให้เป็นเหง้าผีเชื่อสืบทอดมา ผีเชื่อทำหน้าที่คอยควบคุมดูแล สมาชิกใน เครือญาติให้อยู่เย็นเป็นสุข หากลูกหลาน กระทำผิด เรียกว่า “ผิดผีเชื่อ” ได้แก่ ผัวเมียทะเลาะกัน ด่าพ่อแม่ ตีลูก แหย่มรดก ต้องการให้ลูกหลานทำบุญให้ แต่งงานหรือไม่บอกกล่าวถือว่าเป็นกฎเกณฑ์ของเครือญาติที่ยึดถือปฏิบัติ และสอดคล้องกับค่านิยมของชาว ญ้อ คือ ความกตัญญูรู้คุณ การเคารพผู้อาวุโส

ด้วยความเชื่อผีเชื่อดังกล่าวทำให้ชาวญ้อทั้งสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงเชื่อถือผีเชื่อว่ามีต้นตระกูลเดียวกันตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ จึงความมีความเชื่อและผูกพันกันมายาวนาน และมักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากการสัมภาษณ์ ชาวญ้อไทย อายุ 87 ปี ชาวญ้อไทย เล่าเหตุการณ์สู้รบที่บริเวณ หมู่บ้านญ้อลาว เมื่อ พ.ศ. 2517 ให้ฟังว่า

“ชาวญ้อทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง บ้านญ้อไทย กับบ้านญ้อลาว มีความผูกพันกันมาก เมื่อครั้งเกิด เลวกัน ระหว่างทหารเวียตแดงกับทหารลาวฝ่ายราชวงศ์ ชาวญ้อลาวได้โดนหนี มาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านญ้อไทย บ้างอยู่กับญาติ ชาวญ้อไทยจะช่วยเหลือเพราะเป็นญ้อเชื้อ เหม้าเดียวกัน”

ผู้วิจัยเห็นว่า จากข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความสำนึกทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ร่วม ที่ก้าวข้ามความเป็นเชื้อชาติ สัญชาติ ที่รัฐชาติให้นิยามความหมายใหม่

(2) ความเชื่อและการนับถือผีแจ เริ่มลดลง เพราะชาวบ้านได้รับการเทศนาสั่งสอนจากเจ้า อาวาสวัดญ้อไทย1เหนือ พระเกจิทรงวิทยาคม ที่เชี่ยวชาญด้านปราบผี ปูบปอบ และให้หันมาอยู่ของ อักษานาธรรม แทน ชาวญ้อจึงลดการนับถือผีแจลงอย่างมาก ในปัจจุบัน ชาวญ้อยังมีการนับถือผีแจ เบาบางมาก ไม่ได้ปฏิบัติเคร่งครัดเหมือนอดีตส่วนชาวญ้อบ้านลาว ยังคงนับถือผีแจเคร่งครัดกว่า ชาวญ้อไทย หากมีแขกมาเยือน จะแต่งขันดอกไม้คอบผีแจที่บ้านทุกครั้ง

(3) ผีปู้ตา ชาวญ้อบ้านญ้อไทย1 ได้ยกเลิกการนับถือผีปู้ตา จากการเทศนาสั่งสอนของหลวงปู่ สนั่น อดีตเจ้าอาวาสวัดญ้อไทย1เหนือ ให้หันมานับถือธรรม เป็นของอักษานาแทน ส่วนชาวบ้านญ้อลาว ยังนับถือผีปู้ตา ทางตอนใต้ของชุมชนอยู่ มีพิธีกรรมเลี้ยงขึ้น เลี้ยงลงทุกปี

ตาราง 3.1 แสดงการเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อพิธีกรรม

ความเชื่อ พิธีกรรม	การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน	
	ชุมชนญ้อไทย1 ประเทศไทย	ชุมชนญ้อลาว สปป.ลาว
พิธีกรรมการเกิด	เด็กเกิดที่โรงพยาบาลท่าอุเทน หรือ โรงพยาบาลนครพนม แล้วจะมาอยู่ไฟที่บ้าน 5 -7 วัน มีการผูกแขน รับขวัญง่ายๆ ไม่มีหมอสูด	เด็กเกิดที่โรงพยาบาลเมืองหินบูน หรือ เกิดที่บ้านของตนเอง มีหมอมารักษา หน้าที่คลอดเด็ก อยู่ไฟนาน ปฏิบัติ ข้อชะล่าเคร่งครัด
ประเพณีกินดอง	เป็นรูปแบบสมัยนิยม เลี้ยงโต๊ะจีน มีการสู่ขวัญ เดิมเป็นเวลาเช้า ใน ปัจจุบันนิยมประกอบพิธีกรรมตอน เย็น	มีรูปแบบสมัยนิยมลาว ผสมผสาน กับวัฒนธรรมชุมชน มีหมอสูดมาสู่ ขวัญ แห่ และถือฤกษ์ยามเคร่งครัด
พิธีกรรมสูดซาตา	หมอสูดประจำชุมชนอายุมาก จึงไป สูดกับหมอบ้านรามราช ซึ่งใช้แบบ สูดแบบอีสานทั่วไป	มีหมอสูดประจำชุมชน และเป็น ที่ นิยมของชาวญ้อมาก ยังมีความเชื่อ และเคร่งครัด
พิธีกรรมบูชา	หมอสูดประจำชุมชนอายุมาก จึงไป สูดกับหมอสูดชาวญ้อบ้านท่าอุเทน	มีหมอสูดประจำชุมชน และเป็น ที่ นิยมของชาวญ้อมาก ยังมีความเชื่อ และเคร่งครัด
บุญกองบัง	นิยมจัดในวันออกพรรษาพร้อมกัน เดิมขึ้นอยู่กับศรัทธาชาวญ้อ มักจัด ร่วมกับ กองฮอด และ กองบวช	ยังรักษาประเพณีแบบดั้งเดิม จัดขึ้น ตามศรัทธาของชาวญ้อ ได้ตลอดปี ยกเว้น ช่วงเข้าพรรษา
บุญพะเหวด	ยกเลิก	ยังคงปฏิบัติเป็นบางปี ขึ้นกับ ความ พร้อมของชุมชน แต่มีการเทศน์

		เสียงตามสมัยนิยม ไม่มีการแจกหนังสือเทศน์เหมือนเดิม
บุญตบ	ยกเลิก เพราะสืบเนื่องจากบุญผะเหวด	จัดที่פקเฉพาะพระสงฆ์ที่มาร่วมงาน ส่วนญาติโยม จะไปกลับ หรือพักกับญาติพี่น้อง
บุญข้าวประดับดิน	ประกอบพิธีกรรมอย่างต่อเนื่อง ผสมผสานการ แห่ข้าวพันก้อน ซึ่งเดิมเป็นกิจกรรมของบุญผะเหวด	ยังคงปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง รูปแบบคล้ายกัน
บุญออกพรรษา สรงเสื่อไฟโบราณ	ร่วมกับชุมชนญ้อไทย2 ญ้อบ้านญ้อไทย3 จักในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 เดิม จัดในวันขึ้น 15 ค่ำ แต่ติดกับงานประจำปีของจังหวัด นครพนม	ปฏิบัติง่าย ๆ ไหล่ประทีบแทนเรือไฟ
บุญแข่งเรือ	จัดบางปี ขึ้นอยู่กับ อบต.	จัดต่อเนื่อง และมีการเชิญเรือจาก ชุมชนญ้อไทย1 ญ้อไทย3 ญ้อไทย2 ไปร่วมแข่งด้วย
การนับถือผีแจ ผีเชื้อ	นับถือเบาบางลง	ยังนับถืออย่างหนาแน่น และปฏิบัติเคร่งครัด
การนับถือผีปู้ตา	ยกเลิกและ ปรับเปลี่ยนพื้นที่เป็น ศูนย์พัฒนาเด็กของ อบต.	ยังปฏิบัติสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน
งานนมัสการพระธาตุพนมประเทศไทย	ไปถวายต้นผึ้งต้นเทียนทุกปี เดือน 3	ไปนมัสการบางปี และอาจข้ามไปหาญาติพี่น้องที่ประเทศไทยพาไป
งานนมัสการพระธาตุท่าอุเทนประเทศไทย	ไปถวายต้นเงิน กองบุญ ทุกปี ใน เดือน 4	ไปนมัสการบางปี อาจข้ามมาในช่วงเปิดตลาดผ่อนปรนการค้า
งานนมัสการพระธาตุศรีโคตรบอง สปป.ลาว	ไปนมัสการบางปี	ไปนมัสการทุกปี แห่ต้นผึ้งต้นเทียนไปถวาย

การเปลี่ยนแปลงทางการแต่งกาย

จากการสัมภาษณ์ ชาวญ้อไทย อายุ 67 ปี เกิดเมื่อ พ.ศ. 2493 เล่าว่า

“ สมัยก่อนชาวญ้อจะนุ่งผ้าซิ่นมีตีน และเสื้อผ้าสีคราม ซึ่งเดิมจะปลุกครามไว้ในชุมชน ส่วนผ้า จะได้จากต้นฝ้ายที่ปลูกกันเกือบทุกบ้าน มีการอ้ว ดึง ทำเป็นเส้น แล้วไปทอเป็นผ้า แล้วนำมาย้อมคราม บางคนมีเงินจะไปซื้อที่ตลาดท่าอุเทน เพราะมีชาวญวนมาขายแล้ว”

“...การแต่งกาย ผู้หญิงจะเกล้ามวยผม หากยังไม่แต่งงานจะเกล้าไว้สูง เมื่อแต่งงานแล้วจะเกล้าลงต่ำไปด้านหลัง ..”

ในปัจจุบัน ยังพบเห็นผู้เฒ่า ผู้แก่ นุ่ง “เสื้อหมากกะแหล่ง” ตัดด้วยผ้าย้อมนิล หรือย้อมหม้อม
บ้าง ส่วนมาก จะไปซื้อเสื้อคอกระเช้าในตลาดมาสวมใส่ เพราะสะดวกกว่า

จากการศึกษาภาคสนาม ในงานบุญประเพณี วัดญ้อไทยเหนือ พบว่า ชาวญ้อยังยึดถือธรรมเนียมว่า ผู้หญิงจะนุ่งซิ่นมีตีน มาวัด ซึ่งเป็นขึ้นตามท้องตลาดทั่วไป ใส่เสื้อสีขาว

จากการสัมภาษณ์ ชาวญ้อ อายุ 21 ปี เล่าว่า

“ได้รับการปลูกฝังเรื่องการนุ่งซิ่นมาวัดตั้งแต่เด็ก หากอยู่บ้านจะนุ่งเสื้อผ้าที่ทันสมัย แบบปกติ”

เห็นได้ว่า การแต่งกายของชาวญ้อ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม หากมีงานแสดงศิลปวัฒนธรรม ชาวญ้อจะนุ่งเสื้อผ้าของกลุ่มญ้อไปในงานด้วย ซึ่งเป็นเสื้อผ้าที่ได้รับการออกแบบจากชุมชนญ้อท่าอุเทน ซึ่งมีลักษณะเดียวกัน

ส่วนการแต่งกายของชาวญ้อบ้านลาว พบว่า หญิงสาวชาวญ้อนิยมนุ่งผ้าซิ่นลาว ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมลาวที่โดดเด่น เสื้อผ้าตามสมัยนิยม เมื่อไปวัด จะมีผ้าเปี่ยงไปด้วย ส่วนผู้ชายไม่กำหนด มีผ้าเปี่ยงที่บ่า จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสชาวญ้อลาว ให้ข้อมูลว่า เดิมทีการแต่งกายของชาวญ้อลาว เป็นผ้าพื้นบ้าน ทอด้วยผ้าฝ้าย แขนกระบอก ซึ่งปัจจุบันไม่พบเห็นในชุมชนแล้ว แม้แต่ผู้อาวุโส ยังถือนุ่งด้วยผ้าซิ่นลาวทั่วไป เพราะหาซื้อได้ง่ายกว่า ส่วนการทอผ้า พบว่า ชาวญ้อลาวมีกี่ไว้ได้ถนบ้าน บางหลัง ยังสืบทอดการทอผ้าไว้ แต่ลวดลายผ้าเป็นแบบสมัยใหม่ และเป็นผ้าพื้น เรียกว่า ผ้ากิโละ มีสีเหมือนผ้าครามแต่เป็นสีสังเคราะห์ นิยมนำมาตัดเป็นเสื้อไว้สวมใส่ ซึ่งปัจจุบันไม่เป็นที่นิยม

การเปลี่ยนแปลงทางด้านภาษา

ภาษาญ้อเป็นภาษาที่บ่งบอกถึง เอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ บ้านไทย ประเทศไทย และชาวญ้อบ้านลาว สปป.ลาว สามารถสื่อสารกันได้โดยไม่ใช้ล่ามแปล จากการศึกษาศาสนา ได้บันทึกภาษาญ้อจากผู้อาวุโส ดังนี้

คำศัพท์	คำอ่าน	ความหมาย
กะดักกะด้อ	กะ –ดัก–กะ–ด้อ	เกินไป
กะดัน	กะ –ดัน	ท่ายทอย
กะแตะ	กะ – แตะ	ดัดจริต
กะปอม	กะ – ปอม	กึ่งก่า
กะโป้	กะ – โป้	กะลา
กิด	กิด	สั้น
กินเข้ากับเต๋อ	กิน –เข้า–กับ– เต๋อ	กินข้าวกับอะไร
เกียก	เกียก	คลุก
เกิบ	เกิบ	รองเท้า
ก้องแขน	ก้อง – แขน	กำไลมือ
เก้อ	เก้อ	ไกล
กั้งคันฮ่ม	กั้ง – คัน –ฮ่ม	กางร่ม
ก้วยเห้ม	ก้วย – เห้ม	กล้วยห่าม

กั๊บกั๊	กั๊บกั๊	ตุ๊กแก
กองเลง	กอง – เลง	กลองสองหน้า
เกียน	เกียน	เกวียน
แຂ้วเจิง	แຂ้ว–เจิง	ฟันเหยิน
ซื่อ่ง	ซื่อ – ่อ่ง	หยิ่ง
ซื่อ๊ตั่ว	ซื่อ – ตั่ว	โกหก
ซื่อฮ้าย	ซื่อ – ฮ้าย	ซื่อเหร่
แຂ้ว	แຂ้ว	ฟัน
แຂ้วว่อง	แຂ้ว– ว่อง	ฟันหลอ
ซื่อสบ	ซื่อ – สบ	ริมฝีปาก
ซื่อเดียวด	ซื่อ – เดียด	รังเกียจ
เข่อ	เข่อ	แห่งหมาดๆ
ซั่ว	ซั่ว	สะพาน
ซื่อจะโก๊ะ	ซื่อ – จะ–โก๊ะ	จิ้งเหลน
ซื่อชะลุท้อง	ซื่อ – ชะ – ลุ – ท้อง	ท้องร่วง
ซ่าวปุ้น	ซ่าว – ปุ้น	ขนมจีน
ควายด่อน	ควาย – ด่อน	ควายเผือก
คืดง้อ	คืด – ง้อ	กังวลใจ
คุ่น้ำ	คุ – น้ำ	ถั่งน้ำ
คืด	คืด	คิด
คืดฮอด	คืด – ฮอด	คิดถึง
คั่นฮ่ม	คั่น – ฮ่ม	ร่ม
คุ่ม	คุ่ม	เท้าแขน
คะลาด	คะ – ลาด	โผล่
คูด	คูด	อาการชวน
เค่อ	เค่อ	บวม
เคิ่น	เคิ่น	ร่าเริง
คั่นยู	คั่น – ยู	ไม้กวาด
คิง	คิง	ผิวกาย
คิตชวด	คิต – ชวด	นึกได้
เคียด	เคียด	โกรธ
คะล่ำ	คะ – ล่ำ	แสดง, ต้องห้าม
ง่อนด้น	ง่อน – ด้น	ท่ายทอย
งอย	งอย	อาการนั่งยองๆในที่สูง
จาง	จาง	จืดชืด
จี้	จี้	เฉา, ย่าง

เจ้้นเต๋น	เจ้้น- เต๋น	สูงตระหง่าน
จ่อง	จ่อง	ดั่งไว้
จ่าง	จ่าง	แยกกางออก
โจก	โจก	แก้วทรงสูง
จ๋าม	จ๋าม	เสียบ
จักหว่า	จัก- หว่า	ไม่ทราบ
จ๋า	จ๋า	จิ้ม
จื่อ	จื่อ	จำ
แจ้ง	แจ้ง	สว่าง
จะแม่นคัก	จะ - แม่น -คัก	ดีจริงๆ
จุ่มนี้	จุ่ม- นี้	กลุ่มนี้
ซิ่น	ซิ่น	เนื้อ
ชุด	ชุด	ชดน้ำแกง
ซูซี่	ซู - ซี	ดันทุรัง
ซอด	ซอด	ทะลุ
ซิ่น	ซิ่น	ผ้าถุง
เซาเมื่อย	เซา -เมื่อย	หยุดพัก
ซามอ้าง	ซาม- อ้าง	กะละมัง
บ่วง	บ่วง	ซ้อน
ชวน	ชวน	เชิญชวน
ซ้วน	ซ้วน	ตักขึ้น
ชาว	ชาว	คลุกเคล้า
แซบ	แซบ	อร่อย
ซุก	ซุก	ผลัก
ดวก	ดวก	ฟุ้ง
ดึกเส่อ	ดึก - เส่อ	ขว้าง,ปาใส่
ดั่งปึง	ดั่ง - ปึง	จมูกโต
เด็น	เด็น	ที่โล่งเตียน
ดั่งวีก	ดั่ง -วีก	จมูกแหง
หมั่น	หมั่น	ขยัน
เดียน	เดียน	เดือน
ตาโล้	ตา- โล้	ตาโต
ตูป	ตูป	กระท่อม
ตายบัด	ตาย-บัด	อาการเจ็บมาก
ตายม้อย	ตาย-ม้อย	อาการอ่อนเพลีย
ตีนทำ	ตีน-ทำ	ใช้เท้าถีบ

ด้วย	ด้วย	ทา
โต้น	โต้น	โตผิดปกติ
ถอกน้ำ	ถอก – น้ำ	เทน้ำ
ถงไส้ง	ถง-ไส้ง	กระเป๋ากางเกง
ถึก	ถึก	ถูก
ถั่วหัว	ถั่ว – หัว	โกนผม
ท่งนา	ท่ง – นา	ท่งนา
ถก	ถก	ความทุกข์ยาก
ทัวทึบทัวแดน	ทัว – ทึบ-ทัว – แดน	ทุกหนทุกแห่ง
เมียบ้าน	เมียบ้าน	กลับบ้าน
แม่นเต๋อ	แม่น-เต๋อ	อะไรหรือ
เซี่ย	เซี่ย	เสื่อ
โอ	โอ	ชั้นตักน้ำ
อยู่กะเล่	อยู่-กะ-เล่	อยู่ไหน
เอตเต๋อ	เอต-เต๋อ	ทำอะไร
จง	จง	ทัพพี
อ๊แจ้ม	อ๊-แจ้ม	จิ้งจก
ทอหัต	ทอ-หัต	โทรทัศน์
สบู่	สะ-บู	สบู่
ยาซ่าผ้ม	ยา-ซ่า-ผ้ม	ยาสระผม
โทสับ	โท-สับ	โทรศัพท์
ไปเต๋อ	ไป--เต๋อ	ไปไหน
ไปแม่ะ	ไป-แม่ะ	ไปสิ
มาแม่ะ	มา-แม่ะ	มาเร็ว
หมากเผ็ด	หมาก-เผ็ด	พริก
หมากนาว	หมาก-นาว	มะนาว
หมากหุ้ง	หมาก-หุ้ง	มะละกอ
หมากม่วง	หมาก-ม่วง	มะม่วง
มะเซี่ย	มะ-เซี่ย	มะเขือ
มะซี่เคี้ย	มะ-ซี่-เคี้ย	มะเขือเทศ
ดู๊	ดู๊	บ่อ
เหิง	เหิง	นาน
ปานเล่	ปาน-เล่	เมื่อไหร่
ซึ้น	ซึ้น	เนื้อ
เว้า	เว้า	พูด
ท้อเล่	ท้อ-เล่	เท่าไร

จักบาท	จัก-บาท	ก๊ีบบาท
ไวไว	ไว-ไว	เร็วๆ
อย่าเอต	อย่า-เอต	ห้ามทำ
จอก	จอก	แก้ว
โต๊	โต๊	โต๊ะ
เสี่ย	เสี่ย	เสื่อ
สาด	สาด	เสื่อ
เบอร์ไม้	เบอร์-ไม้	ใบไม้
ฮู้	ฮู้	รู้
จ้าว	จ้าว	เร่ง
เจอ	เจอ	ใจ
หั่วเจอ	หั่วเจอ	หั่วใจ
บ่เซี้ย	บ่อ-เซี้ย	ไม่เชื่อ
แม่นเอาะ	แม่น-เอาะ	ใช่หรือ
กะเปา	กะ-เปา	กระเปา
ไปนำ	ไป-นำ	ไปด้วย
เซี้ยก	เซี้ยก	เชือก
เสี่ย	เสี่ย	เรือ
นาเอตเต๋อ	นาเอต-เต๋อ	จะทำอะไร
แซ้	แซ้	จะแซ้

ในปัจจุบัน การใช้ภาษาญ้อในการสื่อสาร พบเห็นได้ในชุมชนทั่วไป โดยเฉพาะผู้อาวุโสของชุมชน มีระดับการใช้ภาษาญ้อมากที่สุด แม้ว่า จะเดินทางไปต่างถิ่น ยังคงใช้ภาษาญ้อในการสื่อสาร รองลงมา คือกลุ่ม อาวุ้ยทำงาน ใช้ภาษาญ้อเฉพาะในชุมชนเป็นส่วนมาก และพูดคุยกับชาวญ้อด้วยกัน หากต้องไปติดต่องานต่างพื้นที่จะใช้ภาษาไทยกลาง ส่วนวัยเรียน มีการใช้ภาษาญ้อน้อย แม้จะอยู่ในชุมชน ยังใช้ภาษากลางในการสื่อสาร จากการสัมภาษณ์ ครูในโรงเรียน ให้ข้อมูลว่า นักเรียนในโรงเรียน ส่วนมากมาจาก หมู่บ้านไทย 1 และหมู่บ้านไทย 2 ซึ่งเป็นกลุ่มของชาวญ้อ มีการใช้ภาษาญ้อในการสื่อสารกันในกลุ่ม ส่วนการสื่อสารกับครูจะใช้ภาษากลาง แม้ว่าครูจะให้โอกาสให้นักเรียนใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร แต่นักเรียนจะรู้สึกอาย จะมีแค่บางคนสื่อสารภาษาญ้อกับครูที่โรงเรียน นอกจากนั้น ในโรงเรียนได้จัดให้สนับสนุนให้มีโครงการอนุรักษ์และใช้ภาษาท้องถิ่น เพื่อต้องการสืบทอดภาษาญ้อให้คงอยู่

ส่วน ชาวญ้อบ้านลาว สปป.ลาว ยังคงใช้ภาษาญ้อเป็นส่วนใหญ่ในการสื่อสาร ทุกช่วงวัย โดยเฉพาะในชุมชน ใช้ภาษาญ้อสื่อสาร เกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ ส่วนการติดต่องานราชการ จะใช้ภาษาลาว จากการศึกษาภาคสนาม เห็นได้ว่า เมื่อชาวญ้อพบเห็นคณะที่ลงไปเก็บข้อมูล จะพยายามสื่อสารเป็นภาษาลาวกลาง เป็นส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อ คณะทีมวิจัย ได้สื่อสารเป็นภาษาถิ่น ทำให้ชาวญ้อลาวเริ่มสื่อสารเป็นภาษาญ้อมากขึ้น จากการสัมภาษณ์ครูในโรงเรียนประถมสมบูรณ์บ้านญ้อลาว เล่าว่า

นักเรียนที่มาเรียนจะได้รับการเรียนภาษาลาวกลาง เพื่อใช้ติดต่อสื่อสารในระบบราชการ ส่วนภาษาถิ่น นักเรียนจะใช้สำหรับสื่อสารด้วยตนเอง และสื่อสารกับคนที่ฟังภาษาญ้อรู้เรื่องเท่านั้น

มีข้อสังเกตว่า การใช้ภาษาญ้อ ชาวบ้านญ้อลาว สปป.ลาว ยังคงเหนียวแน่น และมั่นคงมากกว่า ญ้อบ้านไทย ประเทศไทย ทั้งนี้อาจเกิดจาก ชาวญ้อบ้านลาว ได้รับสิ่งเร้าจากภายนอกน้อยกว่า เพราะห่างไกลจากตัวเมืองมาก มีชาวบ้านบางคนเท่านั้นที่เดินไปติดต่อราชการกับแขวง จึงเห็นว่าไม่จำเป็นต้องสื่อสารด้วยภาษาอื่นๆ ข้อสังเกตต่อมา คือ ชาวชุมชนญ้อบ้านลาว สามารถฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทยได้บ้างในระดับปานกลาง เพราะว่าชุมชนญ้อสามารถรับสัญญาณโทรทัศน์ ดูรายการทีวี ได้ทุกช่องของประเทศไทย จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ด้านภาษาของประเทศไทย

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนญ้อทั้งสองฝั่งโขง ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างช้าๆ ในบางด้าน และเร็วบ้างด้าน เกิดจากปัจจัยต่างๆ ดังนี้

ปัจจัยด้านสาธารณูปโภค

การพัฒนาด้านสาธารณูปโภคในหมู่บ้านญ้อฝั่งไทยและฝั่งลาวได้รับการพัฒนาในช่วงเวลาและความต่อเนื่องที่ต่างกัน ผู้วิจัยขอแยกอธิบายดังนี้

1) การพัฒนาชุมชนญ้อไทย ได้รับอิทธิพลจากการพัฒนาของรัฐตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา โดยก่อนหน้านี้ ถนนเป็นเพียงเส้นทางเกวียนระหว่างเมืองไชยบุรี เดินทางผ่านไปเมืองท่าอุเทน การคมนาคมติดต่อระหว่างหมู่บ้านกับตัวเมืองไม่สะดวก เพราะต้องเดินเท้าหรือเกวียน เสียเวลาในการเดินทางมาก ชาวบ้านหลายคนเคยนำหมู เดินเท้าเข้าไปขายในตัวจังหวัดใช้เวลา 2 วัน ชาวบ้านบางคนมักใช้เรือในการเดินทางไปอำเภотаอุเทน เพื่อขายปลาให้กับพ่อค้าชาวเวียดนาม อาทิ ปลาหูหมาด ขายในกิโลกรัมละ 2.5-3 บาท ถ้าเป็นปลาที่กำลังไข่ จะขายได้ในราคา 4-5.5 บาท การเดินทางจากหมู่บ้านเพื่อไปทำบุญที่วัดพระธาตุพนม จะเดินทางโดยเรือ ใช้เวลา 1 วัน จึงทำให้ชาวบ้านไม่นิยมเดินทางโดยใช้ถนนมากนัก จึงพบเห็นพ่อค้าที่อยู่บ้านแพงใช้สำหรับเดินทางซึ่งอาจพบปัญหาบริเวณบ้าน นาพระชัย เพราะสมัยอดีตมีสัตว์ร้ายชุกชุม ชาวบ้านบางคนเลือกใช้เส้นทางเกวียน เพื่อไปซื้อสินค้ามาขายในหมู่บ้าน

การพัฒนาเส้นทางเริ่มพัฒนามากขึ้นในช่วงสงครามอินโดจีน ราว พ.ศ. 2506 เป็นต้นมา เมื่อทหารอเมริกันตั้งฐานทัพอากาศในจังหวัดนครพนม และได้ยิงกิตติศัพท์ ความเข้มแข็งของเจ้าอาวาสวัดญ้อไทยเหนือ จึงทำให้ทหารอเมริกันพร้อมด้วยทหารไทย เดินทางมาสักยันต์หมวกเหล็กเพื่อป้องกันอันตราย โดยการมาครั้งนั้น ทหารอเมริกันได้นำรถมาทำถนนหนทางเข้ามาหมู่บ้านให้สะดวกยิ่งขึ้น และส่งผลให้ชาวบ้านเริ่มนำสินค้าเข้าไปขายในตัวอำเภотаอุเทน และจังหวัดนครพนมมากขึ้น สินค้าที่นำไปขายส่วนมาก อาทิ ข้าวเปลือก ปลา ผัก ฝัก ๆ และซื้อสินค้าเข้ามา อาทิ ไม้ขีดไฟ เสื้อผ้า รองเท้า ๆ การเกิดขึ้นของถนนทำให้ชาวญ้อได้ปลูกพืชเพื่อการค้ามากขึ้น เริ่มมีการผลิตแบบค้า มีพ่อค้าในหมู่บ้านรับซื้อสินค้าไปขายในอำเภотаอุเทน ในขณะเดียวกัน พ่อค้าคนกลางในอำเภотаอุเทน ได้เข้ามารับซื้อสินค้าในหมู่บ้านพร้อมกับ เรขายสินค้าต่างๆ ถือได้ว่า การเกิดขึ้นของถนนใน

หมู่บ้าน ส่งผลให้หมู่บ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ จากเดิมที่เป็นระบบการปลูกพืชแบบง่าย ๆ เพื่อยังชีพ ต่อมาเริ่มปลูกเพื่อการค้า

การมีถนนนอกจากจะมีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจแล้ว เกิดมีรถประจำทางผ่านหมู่บ้าน จากบ้านแพง ถึง จังหวัดนครพนม โดยแรกๆมี 2 เที่ยว ปัจจุบัน ถนนเส้นดังกล่าวคือ สาย 212 เชื่อมต่อจาก จังหวัดนครพนมไปจังหวัดบึงกาฬ ผ่านหลายอำเภอที่สำคัญ อาทิ อำเภอท่าอุเทน อำเภอบ้านแพง อำเภอบึงโขงหลง อำเภอเซกา มีรถโดยสารประจำทางหลายสาย อาทิ บ้านแพง- นครพนม , บึงโขงหลง-นครพนม , เซกา -นครพนม เป็นต้น

นอกจากนี้ถนนยังมีส่วนช่วยอย่างมากในการปรับปรุงด้านการปกครองและสังคมทางด้านการปกครองช่วยให้ชาวบ้านสามารถติดต่อกับทางราชการที่อำเภอได้สะดวกขึ้นขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐก็เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและสะดวก เช่น พัฒนาการตำบล เข้ามาชี้แจงปัญหาและนโยบายของรัฐได้บ่อยขึ้นกว่าเดิมซึ่งมีผลทำให้ประชาชนความเข้าใจและความร่วมมือในด้านการพัฒนา ระหว่างประชาชนกับทางราชการได้ดีขึ้นส่วนทางด้านสังคมนั้นถนนทำให้ชาวบ้านติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ มากขึ้น ทำให้มีประสบการณ์ที่ต่างไปจากเดิมและสามารถนำสิ่งใหม่ๆที่ได้พบเห็นมาปรับปรุงใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านของตนมากขึ้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆในหมู่บ้าน

พ.ศ. 2526 มีการขยายไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นปัจจัยด้านสาธารณูปโภคปัจจัยหนึ่งที่เป็นเครื่องวัดความเจริญของชุมชนเป็นการนำวัฒนธรรมอื่นเข้าสู่หมู่บ้านโดยเฉพาะค่านิยมเกี่ยวกับเครื่องใช้ไฟฟ้าเดิมไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันกลายมาเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกและเพิ่มความสุขให้แก่ครอบครัวและในที่สุดกลายเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตที่ขาดไม่ได้เพราะเท่ากับเป็นการแสดงถึงฐานะความเป็นอยู่ที่ดีกว่าผู้อื่น ค่านิยมเช่นนี้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เพราะความต้องการทางด้านนี้มีสูงมากเปิดโอกาสให้พวกค้าในเมืองเข้ามาเสนอขายเครื่องใช้ไฟฟ้าทุกชนิดทั้งเงินสดและเงินผ่อนส่วนมากสินค้าที่ชาวบ้านนิยมซื้อจะไม่ใช่สิ่งจำเป็นแต่จะเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้เรียนรู้จากโทรทัศน์ เช่น วิทยุ เทปโทรทัศน์ เตารีด ตู้เย็น หม้อหุงข้าว กระจกหน้าต่างพัดลม ฯลฯ

2) การพัฒนาชุมชนญ้อลาว จากการศึกษาภาคสนาม บ้าน ญ้อลาว ผู้อาวุโส ให้ข้อมูลว่า ชุมชนญ้อลาว อยู่ในการปกครองของ เมืองหินบูน แขวงคำม่วน อยู่ทางทิศเหนือของเมืองหินบูน ประมาณ 10 กิโลเมตร ห่างจาก ที่ทำการแขวงคำม่วน ประมาณ 40 กิโลเมตร โดยแยกจาก ถนนหมายเลข 13 เข้าสู่เมืองหินบูน และเป็นเส้นริมแม่น้ำโขงผ่านหมู่บ้าน จากการให้ข้อมูลของ ชาวญ้อลาว อายุ 72 ปี ให้ข้อมูลว่า ถนนเส้นจากเมืองหินบูน มาถึงหมู่บ้าน เป็นถนนเส้นเชื่อมหมู่บ้านริมแม่น้ำโขง จากเมืองหินบูน ถึงหมู่บ้านญ้อลาว เกิดจากการเกณฑ์แรงงานให้ช่วยกันทำถนน ปรับปรุงจากเส้นทางเล็กๆ เมื่อ ปี 1975 (พ.ศ. 2518) เป็นถนนลูกรัง และเชื่อมไปยัง ถนนหมายเลข 13 โดยแต่ละคนจะต้องเตรียมอาหารไปรับประทานเอง ถนนเส้นนี้ได้รับการปรับปรุง เมื่อ ปี 1992 (พ.ศ. 2535) เป็นการนำหินเกร็ดมาคลุกและอัดดินไปมา ซึ่ง ยังพบปัญหาว่า ในฤดูฝน ถนนบางช่วงไม่สามารถสัญจรไปได้ ในปีเดียวกัน มีการขยายไฟฟ้าเข้าสู่หมู่บ้าน ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของการตั้งบ้านเรือนหมู่บ้าน เนื่องจาก ชุมชนเดิม ตั้งเรียงรายติดริมฝั่งแม่น้ำโขง เพราะใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นทางคมนาคมเป็นหลัก ต่อมา ได้ตั้งบ้านเรือนหันหน้าเรียงรายตามถนน และมีเส้นทางหลักๆ 2

เส้นทาง แต่ชาวบ้านญ้อลาว ยังมีวิถีแบบเดิมๆ คือ ยังเดินลัดเลาะไปตามเส้นทางเดิมเพื่อไปหาเพื่อนบ้าน ยกเว้นบ้านที่ติดถนนที่มีการสร้างรั้วบ้าน

เห็นได้ว่า ปัจจัยด้านสาธารณูปโภคมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนญ้อทั้งสองฝั่ง ซึ่งอาจเกิดขึ้นเร็วหรือช้าเป็นไปตามเงื่อนไขการพัฒนาพื้นที่ของภาครัฐทั้งประเทศไทยและประเทศลาว

ปัจจัยด้านการบริการสาธารณะ

1) โรงเรียน การตั้งโรงเรียนชุมชนญ้อไทย เมื่อ พ.ศ. 2464 ที่วัดบ้านญ้อไทย 3 เป็นที่เรียนในครั้งแรก ต่อมา ได้ย้ายมาตั้งที่ชุมชนบ้าน ญ้อไทย 2 และใช้ร่วมกันทั้งสองชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพราะชาวบ้านได้รับการศึกษา ที่ส่งผลต่อวิถีคิด โลกทัศน์ ฯ เดิมนั้น เริ่มเรียนชั้น ป. 1 เมื่ออายุได้ 7 ปี จนถึงชั้น ป.4 ชาวบ้านบางคนจะส่งลูกไปเรียนต่อในตัวอำเภอท่าอุเทน เพราะมีถึงระดับ ปกศ.สูง ต่อมา ราว พ.ศ. 2530 มีการรับเข้าในระดับอนุบาล และขยายจนถึงระดับ ป.6 ในปัจจุบันโรงเรียนบ้านญ้อไทย เป็นโรงเรียนขยายโอกาส เรียนตั้งแต่ อนุบาล ถึง ม. 3 มีนักเรียนรวมทั้งหมด 441 คน ครู 26 คน

การเกิดขึ้นของโรงเรียนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง เพราะ ผู้ปกครองมีเวลาได้ประกอบอาชีพและทำงานได้เต็มที่โดยไม่ต้องกังวลกับเด็กเล็กๆ หากไม่ส่งเข้าโรงเรียนพ่อแม่จะต้องเอาไปทำนาทำไร่ด้วย ซึ่งไม่สะดวกหรือต้องมีคนคอยดูแลอยู่ที่บ้านทำให้เสียแรงงานไปโดยเปล่าประโยชน์ นอกจากจะเป็นการช่วยลดภาระของพ่อแม่ในการเลี้ยงดูแล้ว ยังเป็นการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนที่ถูกต้องและเหมาะสมอีกด้วย ดังนั้นการบริการสาธารณะจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างชัดเจนต่อการเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวนอกจากนั้นครูสอนในโรงเรียน ยังมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านหลายด้าน เช่น ทางด้านภาษาความเชื่อและศาสนาและมีบทบาทแทนพ่อแม่ในการอบรมสั่งสอนเป็นต้นอิทธิพลทางด้านภาษานั้นจะพบว่าเด็กๆ เมื่อไปโรงเรียนจากพูดภาษาไทยกลางได้อย่างชัดเจน ไม่อายและไม่เคอะเขินเมื่อเธอต้องพูดภาษาไทยกลางกับคนแปลกหน้าหรือคนต่างถิ่นในขณะที่ใช้ภาษาญ้อในการพูดคุยกับเพื่อนและที่บ้านทั้งที่ในชีวิตประจำวันของเด็กเหล่านี้จะใช้ภาษาญ้อ อยู่ตลอดเวลาแต่ยังสามารถใช้ภาษาไทยกลางได้ดีนับว่าครูเป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้เหล่านี้

ส่วนการเกิดขึ้นของโรงเรียนประถมสมบูรณ์ บ้านญ้อลาว สปป.ลาว แรกเริ่ม นักเรียนเริ่มเรียนกันที่วัดสีสุ่มัง ซึ่งเป็นวัดของชุมชน ต่อมา มีการพัฒนาและสร้างโรงเรียนทางทิศเหนือของชุมชน โดยสร้างเป็นรูปร่าง ราวๆ พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา แรกเริ่มมีครูคนเดียว และทำหน้าที่ทุกอย่างภายในโรงเรียน ซึ่งในฤดูทำนา โรงเรียนก็จะหยุดให้นักเรียนไปช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพ นักเรียนมาเรียนแรกเริ่มไม่มีการแต่งกาย ใส่ตามมีตามเกิด ปัจจุบัน โรงเรียนมีครู 4 คน นักเรียน มีจำนวน 57 คน วิชาภาษาลาว จะเน้นให้นักเรียนสามารถอ่านออกเขียนได้และสื่อสารกับหน่วยงานราชการได้ แต่ภายในชุมชนยังคงสื่อสารเป็นภาษาญ้อ อยู่

2) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เดิมเป็นสถานีนอนามัยประจำหมู่บ้าน เป็นการบริการสาธารณสุขประเภทหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านโดยเฉพาะกับด้านการรักษาพยาบาล การรักษาสุขภาพอนามัย กล่าวคือในช่วงก่อนมีสถานีนอนามัย ชาวญ้อจะรักษาโรคกับหมอยาสมุนไพร และรักษาด้วยเวทมนตร์ คาถา โดยเมื่อมีไข้บวมเข้า เจ้าสุม ชาวบ้านจะเดินทางไปพบ เจ้าอาวาสวัด ญ้อ

ประจำ ทำให้ชุมชนได้มีโอกาสติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนข่าวสารกับกลุ่มอื่นที่เดินทางเข้ามา ซึ่งส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อต่างๆมากขึ้น หลวงปู่สนธิมีส่วนทำให้เกิดประเพณีของชุมชนขึ้น ดังนี้

1) ประเพณีบุญผะเหวด เป็นประเพณีที่ปฏิบัติต่อเนื่องมายาวนาน จนกระทั่งในสมัยหลวงปู่สนธิ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัด ญ้อไทย 1 เหนือ ท่านได้พาผู้คนประกอบพิธีกรรมเข้มข้นขึ้น มีการแต่งกาย แบบ “เผิ่นพั่นน้ำมันหมื่น” ซึ่งเป็นวิชาอาคมโบราณที่หลวงปู่สนธิได้เรียนสำเร็จจากสายพระบาทโพนสัน ประเทศลาว และนำมาปฏิบัติใช้ และหลังจากที่ หลวงปู่สนธิได้มรณภาพลง เมื่อ พ.ศ. 2510 ทำให้ชาวบ้าน ผู้อาวุโส ไม่กล้าจัดงานบุญผะเหวดอีกเลย เนื่องจากมีความเชื่อว่า ถ้า แต่งไม่ถูกต้อง จะเกิดฟ้าผ่า อาเพศ

2) ประเพณีสงฆ์น้ำพระบาง เกิดขึ้นจากหลวงปู่สนธิ ได้รับพระพุทธรูปในถ้ำ ที่เกิดจากนิมิตภายใน ถือเป็นพระพุทธรูปคู่บารมี ท่านได้นำพาชาวบ้านสงฆ์น้ำพระบางในบุญเดือน 5 เป็นประจำทุกปี จนกระทั่งเมื่อท่านมรณภาพลง ชาวบ้านญ้อไทย 1 ได้ร่วมกัน จัดประเพณีแห่พระบาง และแห่หลวงปู่สนธิ รอบหมู่บ้าน จนถึงปัจจุบัน

ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร และเทคโนโลยี

เมื่อชุมชนญ้อไทย 1 มีการติดต่อกับภายนอกซึ่งอาจเป็นหมู่บ้านอื่นและตัวเมือง ก่อให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง การติดต่อที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลมาจากความเจริญด้านการคมนาคมประกอบกับมีการไปทำงานภายนอกหมู่บ้าน จึงเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เห็นได้ชัดคือการแพร่กระจายของวัฒนธรรมเมืองไปสู่ชนบท วัฒนธรรมบางอย่างชาวญ้อรับมาจากสังคมอื่นและนำมาปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนมีลักษณะเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรม ส่วนหนึ่งของการผสมผสานทางวัฒนธรรมดังกล่าวเกิดขึ้นมาช้านาน ชุมชนญ้อเริ่มมีไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้านเมื่อ พ.ศ. 2526 และมีโทรทัศน์เครื่องแรกเข้ามาที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน เป็นโทรทัศน์สีขาวดำ ในเวลาตอนเย็นหลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้ว เด็กๆ หม่อมสาว ผู้เฒ่าผู้แก่ จะพากันไปดูโทรทัศน์ที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งจะออกอากาศในเวลาเย็น ประมาณ 18.00 น. – 20.00 น. หากวันใดเกิดพายุ หรือลมแรง จะไม่สามารถรับคลื่นได้ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2535 ชาวญ้อเริ่มมีโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น จะออกอากาศเฉพาะตอนเย็นของทุกวัน เสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ต่อมา พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา เริ่มมีสายโทรศัพท์เข้าไปในหมู่บ้าน เริ่มที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ใช้สำหรับติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกชุมชน เมื่อบริษัทผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่สำคัญเมื่อมีสายโทรเข้ามา จะต้องขับมอเตอร์ไซด์ไปบอกชาวบ้านมารับโทรศัพท์ โดยคิดค่าตามครั้งละ 10 -20 บาท ขึ้นกับระยะทาง นอกจากนั้นชาวบ้านสามารถโทรศัพท์ไปยังญาติพี่น้องที่ไปทำงานในกรุงเทพมหานคร คิดค่าบริการครั้งละ 5 -10 บาท หลังจากนั้นเริ่มมีการติดตั้งตู้โทรศัพท์ในชุมชน ราว พ.ศ. 2545 มีพ่อค้าในอำเภอท่าอุเทนเปิดร้านขายโทรศัพท์มือถือ ทำให้ชาวญ้อในชุมชนไปซื้อมาใช้ ซึ่งกลุ่มแรกที่สามารถซื้อโทรศัพท์มาใช้ได้คือข้าราชการครู พัฒนาการด้านการติดต่อสื่อสารกับภายนอกมีประสิทธิภาพมากขึ้น จนถึงระบบการใช้อินเทอร์เน็ต โลก ซึ่งชาวญ้อเกือบทุกบ้านมีโทรศัพท์ใช้ และเข้าไจระบบไลน์บ้างในระดับปานกลาง ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย ส่งผลให้ชาวญ้อได้เห็นเรียนรู้วัฒนธรรมอื่น รับรู้ข่าวสารต่างๆ และรับเอาวัฒนธรรมอีสานเข้ามาใช้ในชุมชน

ส่วนชาวญ้อลา มีโทรทัศน์เครื่องแรกราว พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา เพราะไฟฟ้าเข้ามาภายในหมู่บ้าน ชาวญ้อลาสามารถรับชมรายการโทรทัศน์ของฝั่งไทยได้ทั้งหมด ต่อมาเริ่มมีการใช้โทรศัพท์พร้อมกับ ชุมชนฝั่งไทย ซึ่งเป็นโทรศัพท์ที่นำเข้าจากจีน ชาวบ้านเรียกว่า เครื่องจีนแดง เริ่มมีการใช้ติดต่อสื่อสาร รวมทั้งติดต่อสื่อสารกับญาติพี่น้องฝั่งไทย ชาวญ้อลาบางคนมีซิมโทรศัพท์ของไทยใช้ ในปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางการสื่อสาร ชาวญ้อจึงนิยมสื่อสารกันทางเฟสบุ๊ค และ ไลน์ ปัจจัยด้านการสื่อสาร จึงมีผลทำให้ชาวญ้อลา เริ่มรับเอาวัฒนธรรมจากแหล่งอื่นๆเข้ามาในชุมชน โดยคนญ้อลาสามารถฟังภาษาไทยได้ดี

ปัจจัยด้านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม สืบเนื่องจากการได้รับการติดต่อสื่อสารจากภายนอกมากขึ้น ส่งผลให้ชาวญ้อได้ปรับเปลี่ยนวิถีคิด ค่านิยม และเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังนี้

1) ประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไป อาทิ ประเพณีไหลเรือไฟโบราณ เดิมนั้นมีการไหลเรือทุกขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ต่อมา เมื่อเห็นว่าในจังหวัดนครพนม มีงานประจำปีไหลเรือไฟ ตรงกัน ชาวบ้านเริ่มมีการประชุมและปรับเปลี่ยน เป็น วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 12 แทน พิธีกรรมเลี้ยงตาแฮก เป็นพิธีรักษาไร่นาของชาวญ้อ เดิมนั้น ตูบตาแฮก เป็นการกำหนดขอบเขตเอง ไม่ได้สร้างที่พักไว้สำหรับตาแฮก ต่อมา เริ่มมีการใช้ ปิ๊บ มาสร้างเป็นหอ และในปัจจุบันบางครอบครัว ซื้อม้าพระภูมิมาไว้ที่ปลายนา เป็นต้น

2) ประเพณีที่รับเข้ามาจากความทันสมัย อาทิ พิธีกินดอง (แต่งงาน) เดิมชาวญ้อจะแต่งงานมีพิธีกรรมเฉพาะ ใช้พาขวัญ 2 พา ดังที่กล่าวมาแล้ว ในปัจจุบัน ชาวญ้อเริ่มปรับเปลี่ยน มีพิธีกรรมรดน้ำสังข์ โดยเลียนแบบมาจาก ละคร ในโทรทัศน์ การจัดเลี้ยงฉลอง ไม่มีข้อห้ามเหมือนเดิม เพราะจากร้านอาหารเข้ามาจัดอาหารรับรองแขก ในงานศพ เดิมนั้น คนที่เป็นสะใภ้ เขย ของเครือญาตินั้น จะเป็นกำลังหลักในการทำงาน การทำกับข้าว แรงงาน ในปัจจุบัน แรงงานเหล่านั้น เกิดจากการจ้างคนมากขึ้น การเช่าเต็นท์จากร้านค้า การช่วยเหลือกันน้อยลง และเดิมนั้น จะเผาศพที่ป่าช้า หรือที่นาของตนเอง ในปัจจุบัน จะเผาที่เมรุประจำหมู่บ้านเท่านั้น เดิม ถ้าหากใครตายโหง จะไม่เผา จะต้องฝังไว้ก่อน แต่ในปัจจุบัน ไม่มีข้อยกเว้น ซึ่งเหล่านี้ ได้รับแบบอย่างจากการได้รับข้อมูลข่าวสารส่วนหนึ่ง

นอกจากนั้นการยอมรับความทันสมัยบางอย่างทำให้ชาวบ้านมีความคิดเห็นกว้างขึ้นทำให้ชาวบ้านบางส่วนก็แสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับผู้อาวุโสพอ แม่ โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นที่เห็นได้ชัดคือ เรื่องของการเลือกคู่ครองซึ่งปัจจุบันพ่อแม่มีบทบาทน้อยลง ลูกจะเลือกคู่ครองของตนเองและแม้ผู้ใหญ่จะไม่เห็นด้วยก็หนีตามกันไปซึ่งแต่เดิมการเลือกคู่ครองขึ้นอยู่กับพ่อแม่เท่านั้นและในกรณีของการพักผ่อนหย่อนใจนอกหมู่บ้านกลุ่มวัยรุ่นมักนิยมขี่มอเตอร์ไซด์ไปเที่ยวงานนอกหมู่บ้านโดยไม่ฟังคำทัดทานของผู้ใหญ่ที่เกรงว่าจะเกิดอุบัติเหตุหรืออันตรายจากการชกต่อยกัน แต่อย่างไรก็ตามการขอคำปรึกษาจากผู้อาวุโสและความภูมิใจในชนเผ่าพันธุ์ยังมีสูงมาก

3) ประเพณีที่รื้อฟื้น เกิดจากแนวคิดที่ต้องการสร้างควมยิ่งใหญ่และให้คนมาท่องเที่ยวมากขึ้น ชาวญ้อโดยผู้นำชุมชน และวัยรุ่นที่ไปทำงานต่างจังหวัด เห็นว่า ประเพณีไหลเรือไฟโบราณ เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของชุมชน จึงมีการประดับตกแต่งให้สวยงาม มีการทำโครงสร้างด้วยเหล็ก จัดทำ

รูปร่างมากขึ้น มีกิจกรรมอื่นๆมาร่วมด้วย อาทิ การไหลกระทงสาย มีร้านค้าขายสิ่งของ มีร้านปาเป้า ฯ

นอกจากนี้การรับสิ่งใหม่ยังปรากฏให้เห็นชัดเจนในด้านการแต่งกายที่เปลี่ยนไปจากเดิม โดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่นที่จะแต่งกายทันสมัยตามแบบสังคมเมืองแม้กระทั่งอยู่บ้านและสถานสมัยมากขึ้นเมื่อเที่ยวงานนอกหมู่บ้านหรือเข้าไปในตัวจังหวัดในด้านวัฒนธรรมของภาษาพูดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นส่งผลให้ชาวบ้านเข้าใจและพูดได้หลายภาษา ทั้งญ้อ อีสาน กลาง ซึ่งแต่เดิมจะไม่ค่อยกล้าพูดภาษาอื่นนอกจากภาษาของตนเอง ทั้งนี้ยังได้ติดต่อกับคนนอกหมู่บ้านมากขึ้นและรับข่าวสารจากนอกหมู่บ้าน ตลอดจนพวกที่ไปทำงานในเมืองมีมากขึ้น ทำให้ต้องปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่ และปรับใช้ตามโอกาสที่เหมาะสม แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านจะเลือกสื่อสารด้วยภาษาญ้อก่อน หากไม่เข้าใจจึงจะเปลี่ยนมาใช้ภาษาอีสานหรือภาษากลาง

อีกลักษณะหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดจากปัจจัยการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมก็คือ การสร้างบ้านเรือน ซึ่งนิยมสร้างแบบสมัยใหม่เป็นบ้านสองชั้น ชั้นล่างเป็นตึก ชั้นบนเป็นไม้ มีหน้าต่างบานเกล็ด หรือหน้าต่างกระจก ประตูทำด้วยไม้แกะสลักสวยงาม มีลูกบิดแบบทันสมัยและเย็บผ้ามาระบายลูกไม้ติดตามหน้าต่างสวยงาม บ้านลักษณะนี้มักจะเป็นบ้านของชาวบ้านที่เป็นข้าราชการและคนที่เคยทำงานต่างประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากมีเงินพอที่จะสร้างได้ จึงไปดูแบบบ้านในตัวจังหวัดนครพนมและจ้างช่างก่อสร้างมาจากในเมือง

ปัจจัยด้านการแพร่กระจายของอำนาจรัฐ

เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปติดต่อสัมพันธ์และปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐ การที่รัฐและหน่วยงานของรัฐได้เข้าไปมีบทบาทในหมู่บ้านและจะมากขึ้นแต่ก่อน ย่อมเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังนี้

1) กระทรวงสาธารณสุข จัดอบรม อสม. (อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน) ให้แก่ชาวญ้อ ในปี พ.ศ. 2531 ซึ่งเป็นนโยบายของสาธารณสุขที่ได้จัดทำแผนงานสาธารณสุขพื้นฐาน ตามแผนพัฒนาสาธารณสุข โดยมีหลักการและเหตุผลที่จะขยายบริการสาธารณสุขให้ครอบคลุมประชาชนชนบทให้มากยิ่งขึ้น และเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสาธารณสุขของชุมชนตนเอง ดังนั้นการจัดอบรม ผสส. และ อสม. ของกระทรวงสาธารณสุขจึงเป็นการแพร่กระจายอำนาจรัฐเข้าสู่ชนบทอย่างชัดเจน

2) กระทรวงมหาดไทยยังได้มีนโยบายให้ชุมชน จัดแบบการปกครองหมู่บ้านออกเป็นคุ้มๆ แต่ละคุ้มให้มีหัวหน้าและรองหัวหน้า เพื่อช่วยกันดูแลทุกข์สุขของชาวบ้าน ลดภาระของผู้ใหญ่บ้านในการปกครองและช่วยแก้ปัญหาให้ลูกบ้านได้อย่างทั่วถึง ให้หัวหน้าและรองหัวหน้าคุ้มร่วมกันปรึกษาและแนะนำขึ้นหนึ่งก่อน ซึ่งแต่ก่อนนี้ไม่ว่าจะมีปัญหาหรือกรณีพิพาทใดๆก็ตาม ผู้ใหญ่บ้านต้องรับภาระทั้งหมด ทำให้การดำเนินงานไม่สะดวกและล่าช้า อีกทั้งไม่ได้ใกล้ชิดกับลูกบ้านเท่าที่ควร เพราะจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปทางพัฒนามากยิ่งขึ้นนอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของอำเภอจะเข้ามาเรียกประชุมชาวบ้านเพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันฉัตรมงคล วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและเสด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เป็นต้น ซึ่งต่างจากแต่ก่อนที่เจ้าหน้าที่มักจะเข้ามาติดตามจับตัวคนร้าย

เท่านั้น การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามามีบทบาทในหมู่บ้านเช่นนี้ ทำให้บทบาทผู้ใหญ่เปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด เพราะปัจจุบันผู้ใหญ่จะมีลักษณะเป็นตัวแทนของทางราชการนำนโยบายมาให้ชาวบ้านมาปฏิบัติตาม ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้านจะไปประชุมสภาตำบลหรือประชุมที่อำเภอในวันรับเงินเดือน แล้วกลับเข้ามาเรียกประชุมลูกบ้านแจ้งให้ลูกบ้านทราบถึงคำชี้แจงหรือนโยบายที่ได้รับมา

3) ระบบสหกรณ์การเกษตรแพร่กระจายเข้าสู่หมู่บ้านตามนโยบายของรัฐบาล ทำให้ชาวบ้านกู้ยืมเงินจากสหกรณ์การเกษตรได้ ซึ่งสะดวกสบายกว่าแต่ก่อนที่ต้องพึ่งพาญาติพี่น้อง ปัจจุบันชาวบ้านเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร และเป็นลูกค้า ธกส. ซึ่งให้ชาวบ้านกู้เงินมาลงทุนทำกิจการอื่นหรือเอาปุ๋ยมาใส่นา-ไร่ก่อน ถึงแม้การยืมเงินจากญาติพี่น้องบางครั้งจะไม่คิดดอกเบี้ยหรือคิดดอกเบี้ยในอัตราที่ถูกลงกว่าให้สินเชื่อ แต่ชาวบ้านไม่นิยมเพราะเกรงใจกัน และไม่ยอมให้ญาติพี่น้องเดือดร้อนเพราะติดขัดกับการคิดดอกเบี้ย หรือบางครั้งไม่ยอมให้ยืมหรือไม่มีให้ยืม ก็เดือดร้อนต้องช่วยหามาให้ เป็นต้น

จากการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านที่กล่าวมาข้างต้น เกิดขึ้นจากอำนาจของรัฐที่แพร่กระจายเข้าสู่ชนบทโดยผ่านทางผู้นำโดยตรง ทำให้โอกาสที่ผู้นำจะได้รับผลประโยชน์ส่วนตัวมีมากขึ้นจากตำแหน่งหน้าที่ โดยได้รับการสนับสนุนจากข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ หรือมีสายใยความสัมพันธ์นอกหมู่บ้านกับข้าราชการหรือพ่อค้าในระดับอำเภอ จังหวัด

ปัจจัยด้านความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง ทำให้หมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงทั้งนี้เพราะแต่เดิมนั้นชุมชนญ้อบ้านไทย1 มีความเชื่อในเรื่องผีเรือน (ผีแฉ) และผีปู่ตา ซึ่งถือกันว่าเป็นวิญญาณของพ่อแม่ที่มาอาศัยอยู่ด้วย ซึ่งมีข้อห้ามและข้อปฏิบัติต่อผีเรือนมากมายและเคร่งครัด แต่เมื่อเข้ามาอยู่ภาคอีสานของไทยก็ได้รับอิทธิพลทางด้านพระพุทธศาสนาจากสังคมภายนอก ทำให้มีวัดขึ้นในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงได้นับถือพระสงฆ์และพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนับถือผี แต่ไม่มีการนำพระพุทธรูปขึ้นไปไว้บนเรือนอย่างเด็ดขาด เพราะจะผิดผี ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2456 หลังการสร้างพระธาตุทำอุเทนเสร็จสิ้น หลวงปู่สีห์ตถ์ สุวรรณมาโจ ได้อบรมสั่งสอนให้ชาวเมืองทำอุเทนยกเลิกการนับถือผีและหันมานับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ท่านเป็นผู้ที่มีคาถาอาคม มีอิทธิปาฏิหาริย์ ชาวบ้านเคารพนับถือและเลื่อมใสมาก ท่านเป็นผู้ให้เหตุผลกับชาวญ้อว่าผีที่มาอยู่ที่เรือนนั้นอาจไม่ใช่บรรพบุรุษของเรา แต่เป็นวิญญาณเร่ร่อน การที่จะกตัญญูพ่อแม่ให้ทำในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ เมื่อท่านตายไปก็อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ วิญญาณจึงไปสู่สุคติ ทำให้ชาวบ้านมานับถือพระพุทธศาสนาและรื้อที่อยู่ของผีเรือนออก นำพระพุทธรูปไปประดิษฐานบนเรือนแทน และตั้งแต่นั้นมานับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด

หลังจากนั้นไม่นาน หลวงปู่สนธิ์ เจ้าอาวาสวัด ญ้อไทย1 เป็นศิษย์ของหลวงปู่สีห์ตถ์ สุวรรณมาโจ ได้เทศนาสั่งสอนให้ชาวญ้อยกเลิกการนับถือผี และส่งผลให้ ชาวญ้อไทย1 เลิกนับถือผีปู่ตา และปัจจุบันเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ มีแผนพัฒนาของ องค์การบริหารส่วนตำบลจะสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กประจำตำบล อย่างไรก็ตาม ไม่มีผลประจักษ์แน่ชัด เพราะในปัจจุบัน ชาวญ้อ ไทย1 ยังมีความเชื่อ เรื่องผี เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย จะไปอัญเชิญผีหมอ จากหมู่บ้านอื่นมาเหยา มีการประกอบพิธีกรรม สะเดาะเคราะห์ บูชาโชค ซึ่งไม่ใช่พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

สรุป

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นในชุมชนผู้ทั้งสองฝั่งโขงนั้น เกิดจากปัจจัยหลายประการ แต่ชุมชนผู้ทั้งสองฝั่งยังคงธำรงวัฒนธรรม และปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ประเพณีที่มีการยกเลิกไปเลย คือ บุญผะเหวดของชุมชนผู้ไทย 1 ประเทศไทย เนื่องจากผู้นำพิธีกรรมได้จัดแต่งเครื่องฮ้อยเครื่องพันตามแบบพระคองลาว ที่เรียนเวทย์มนต์ คาถา ทำให้ผู้สืบทอดไม่สามารถแต่งเครื่องฮ้อยเครื่องพันได้ จึงได้ยกเลิกไป ส่วน บุญผะเหวดที่ชุมชนผู้บ้านญ้อลาว ยังคงสืบทอดและปรับเปลี่ยนไปตามหนังสือที่สามารถซื้อในตลาด บุญตูป ได้ถูกยกเลิกไปพร้อมกับบุญผะเหวดที่ชุมชนผู้ไทย 1 จึงทำให้ชุมชนทั้งสองฝั่งเริ่มไปมาหาสู่กันด้วยเงื่อนไขทางวัฒนธรรม ประเพณีน้อยลงด้วย ประเพณีการเกิด การแต่งงาน มีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งสองฝั่งโขง มีการรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามา อาทิ การจัดเลี้ยงแบบโต๊ะจีน แต่ทั้งสองพื้นที่ยังคงเหมือนกันคือ การใช้พาขวัญสองอัน ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมข้างต้น เกิดจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ปัจจัยทางด้านสาธารณูปโภคและการบริการสาธารณะ ปัจจัยด้านชาติพันธุ์ ปัจจัยด้านบุคคลสำคัญ ปัจจัยด้านการแพร่กระจายของวัฒนธรรม ปัจจัยด้านการแพร่กระจายของอำนาจรัฐ และปัจจัยทางพุทธศาสนา ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ก็ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ แตกต่างกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเห็นว่าปัจจัยด้านสาธารณูปโภคและการบริการสาธารณะนั้น เป็นปัจจัยที่เร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม อย่างเห็นได้ชัด และในทางตรงกันข้ามปัจจัยทางชาติพันธุ์ ซึ่งรวมไปถึงความเคารพผู้อาวุโสด้วยนั้น ก็เป็นปัจจัยหลักที่เหนียวรั้งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่ยังคงอยู่ หรือเปลี่ยนแปลงในรูปแบบแต่เนื้อหา ยังคงเดิม นับว่าเป็นหมู่บ้านที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสังคมเมือง ในขณะที่ยังยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีของตนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น แนบเนียน และกลมกลืน เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างดียิ่ง

จากปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยวิเคราะห์เป็น 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. การเมือง /นโยบายรัฐ และ 2. เศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วของชุมชนผู้ทั้งสอง ยกตัวอย่างเช่น การใช้นโยบายเฝ้าระวังยาเสพติดแนวชายแดน ทำให้ชาวผู้ทั้งสองฝั่งงดการข้ามพรมแดนเพื่อไปงานบุญประเพณีบางอย่าง หรือ การจัดงานไหลเรือไฟของจังหวัดนครพนม ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ทำให้ชาวผู้ไทย 1 ต้องเลื่อนไหลเรือไฟโบราณ เป็นวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 แทน เป็นต้น ส่วน ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เกิดการชาวผู้ได้ปรับเปลี่ยนอาชีพที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ จากเดิม ชาวผู้มีอาชีพทำนา ประมงพื้นบ้าน ปลุกผัก ต่อมา มีการสนับสนุนและทิศทางของเศรษฐกิจดีขึ้น ทำให้ชาวผู้หันมาปลูกยางพารา รวมกลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง ปลุกสับปะรด มากขึ้น

ส่วน ปัจจัยด้าน สังคมและวัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อม มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ อาทิ บุญประเพณีต่างๆ ยังคงดำรงอยู่ แต่ปรับเปลี่ยนไปจากวัสดุ อุปกรณ์ และวันเวลาบ้าง อาทิ บุญกองบั้ง เดิมจัดได้ตลอดตามศักราชของชาวผู้ ต่อมา เพื่อความสะดวก ชาวผู้จะนิยมทำบุญกองบั้งในวันออกพรรษา แทน อย่างไรก็ตาม ปัจจัยทั้ง 4 ด้าน ยังคงเคลื่อนไหว ไม่หยุดนิ่ง

บทที่ 4

ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนญ้อสองฝั่งแม่น้ำโขง

ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนญ้อสองฝั่งแม่น้ำโขงเกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากประวัติศาสตร์ในอดีต จนถึงปัจจุบันที่เกิดปฏิสัมพันธ์กัน ผู้วิจัยขอเสนอผลการศึกษาดังนี้

1. ผลกระทบทางเศรษฐกิจในพื้นที่ลวงปลาแม่น้ำโขง
2. ด้านประเพณีและแรงงานข้ามพรมแดนบนฐานเครือญาติ
3. จุดอ่อนปรนการค้าชายแดน
4. บุญประเพณีและความสัมพันธ์อย่างยั่งยืน
5. สรุป

ผลกระทบทางเศรษฐกิจในพื้นที่: ลวงปลาแม่น้ำโขง

ผลกระทบทางเศรษฐกิจในพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรแม่น้ำโขงร่วมกันส่งเสริมให้เกิดรายได้ โดยทั้งชุมชนญ้อทั้งสองฝั่งมีข้อตกลงในการใช้ทรัพยากรที่อยู่บนพื้นฐานความเท่าเทียม เสมอภาค มากกว่าการมองภาพของเส้นพรมแดนของชาติทั้งประเทศไทยและประเทศลาว มีรายละเอียดดังนี้

1) ความเป็นมา ชุมชนญ้อริมฝั่งแม่น้ำโขงประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านมาช้านาน สามารถจับปลาด้วยวิธีการและเครื่องมือจับปลาสอดคล้องกับฤดูกาล ชนิด และขนาดของปลา เกิดจากการสะสมความรู้ ประสบการณ์ ที่สืบทอดต่อเนื่องยาวนานพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ทรัพยากรในแม่น้ำโขงถือว่าเป็นของส่วนรวม ทุกคนสามารถเข้าใช้ได้อย่างเต็มศักยภาพ การจับปลาในแม่น้ำโขงทำให้ชาวประมงต้องข้ามไปมา และพักแรมได้ทั้งสองฝั่ง มีการสร้างที่พักพิง และพัฒนาการเกิดเป็นชุมชนหมู่บ้านญ้อลาว ในเวลาต่อมา โดยไม่แบ่งความเป็นรัฐชาติลาว และไทย

ลวงปลาญ้อไทย 1 ประเทศไทย และลวงปลาญ้อลาว สปป.ลาว เริ่มจากได้เรียนรู้การวิธีการจากพรานปลาในลวงปลาหนองจันทน์แล้วนำมาถ่ายทอดให้กับกลุ่มพรานปลา วิธีการจับปลาในลวง เรียกว่า “ไหลมอม” โดยการปล่อยมอมให้ปลิวไปตามกระแส น้ำ เรียกว่า “มอมปลิว” ซึ่งมี “ปอมมอม” ติดถัก ทำให้มอมลอยอยู่ใกล้เคียงระดับน้ำมากที่สุด และ “มอมซัด” จะมี “ปอมมอม” ติดห่าง ทำให้มอมจมลงไปตักปลาในน้ำลึกได้ พรานปลาบางคนจะใช้ “มอมสองชั้น” “มอมสามชั้น” เพื่อตักปลาได้หลายขนาดในคราวเดียว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญของพรานปลา ไม่ได้กำหนดตายตัว การเลือกใช้ขนาดห่างของมอม ขึ้นอยู่กับฤดูกาล ขนาดของปลา ชนิดของปลา

2) ความหมาย “ลวงปลา” หรือ “ลวงมอม” ในภาษาท้องถิ่นอีสาน หรือ “โม่้ง” หรือ “ลั้ง” ในภาษาท้องถิ่นภาคเหนือ หมายถึง แหล่งหรือบริเวณหาปลา ซึ่งมักจะเป็นพื้นที่ที่มีปลาชุกชุม (กนกวรรณ มะโนรมย์, 2547 : 69) จากการศึกษาของ สฟสันต์ เพชรคำ (2554 : 56) กล่าวว่า ลวงเป็นพื้นที่ “สิทธิส่วนรวม ” (Common Property) ร่วมกันจับปลาในกลางลำน้ำโขง เป็นพื้นที่สาธารณะ ชาวบ้านทุกคนทั้งลาวและไทยสามารถใช้ประโยชน์จาก “ลวง” สำหรับ “ไหลมอม”

ร่วมกันได้พรานปลาญ้อไทย อายุ 67 ปี ให้ข้อมูลว่า “ลวงปลา เป็นพื้นที่สำหรับจับปลาชนิดต่างๆ ในบริเวณน้ำลึก ด้วยวิธีการ ไหลมอง ” อาจกล่าวได้ว่า ลวงปลา หมายถึง พื้นที่จับปลาหลากหลายชนิดในพื้นที่น้ำลึกและเป็นพื้นที่สาธารณะนอกจากนั้นนิยมเรียกลวงปลาต่อท้ายด้วยชื่อชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขง อาทิ ลวงปลาไชยบุรี ลวงปลาท่าคือลวงปลาอาจสามารถ เพื่อขยายความหมายในพื้นที่ทางกายภาพว่าอยู่บริเวณใด

ภาพที่ 4.1 แสดงพื้นที่ลวงปลาแม่น้ำโขง กรณีศึกษา จาก googlemap

ตารางที่ 4.1 แสดง องค์ความรู้ด้านการไหลมองในช่วงเวลาต่างๆ

เดือน	ขนาดกว้างของตา มอง	เครื่องมือชนิดอื่น	ตัวอย่างปลาที่ได้เเยะ
มกราคม	3.5- 16 ซม.	เบ็ด,จัน	ปลากด,ปลาชะแงง
กุมภาพันธ์			ปลากด,
มีนาคม	3.5 - 5.5 ซม.	จัน	ปลาอีไ้, ปลาปาก
เมษายน			,ปลาตะเพียน,
พฤษภาคม	3.5 - 10 ซม.	จัน	ปลาหน้าหนู
มิถุนายน	14 - 24 ซม.	มองฝั้ง	ปลาอีตู๋,ปลาหูหมี, ปลาเผา,ปลาหาง ,ปลาโจก, ปลากด, ปลาเชื่อม
กรกฎาคม		ลอบ, ตุ่ม, มองฝั้ง,ยอ, ช้อนปลา	
สิงหาคม		ลอบ, ตุ่ม,มองฝั้ง	
กันยายน		ลอบ,ตุ้ม,ไซ	
ตุลาคม		ลอบ,ตุ้ม,ไซ	
พฤศจิกายน	10-16 ซม.	เบ็ด, ลอบ,	ปลากด,ปลาเชื่อม
ธันวาคม		เบ็ดสาย	ปลากด,

จากตารางแสดงให้เห็นว่าการเลือกใช้ตามองที่มีขนาดแตกต่างกัน เพื่อจับปลาที่มีขนาดที่แตกต่างกัน เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ถ่ายทอดและสั่งสม สืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ปัจจุบัน ลวงปลาอยู่ไทย 1 มีจำนวนเรือ 36 ลำ และลวงปลาอยู่ลาว มีจำนวนเรือ 10 ลำ สามารถไหลมองได้ตลอดทั้งปี ไม่มีข้อห้ามใดๆ เพราะเป็นแม่น้ำสากลแตกต่างจาก การจับปลาในแม่น้ำสงคราม ที่จำกัดความกว้างของตามองและในช่วงเดือน กรกฎาคม ของทุกปี จะมีประกาศห้ามจับปลาทุกชนิด ซึ่งเป็นนโยบายมาจากกระทรวงทรัพยากร หากใครฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษ และเสียค่าปรับที่ สำนักงานจังหวัดขอนแก่น

3) ระบบการจัดการ จากการศึกษาพบว่า ระบบจัดการลวงปลามี 2 ลักษณะ ดังนี้

3.1) แบบแยกลวง เป็นระบบที่พรานปลาฝั่งไทยและพรานปลาฝั่งลาวบริหารจัดการแยกจากกันโดยแบ่งจากกลางแม่น้ำโขง เข้าหาฝั่งของแต่ละประเทศ เกิดขึ้นในช่วงเดือน พฤษภาคม – ธันวาคม ซึ่งไม่แน่นอนตายตัว ขึ้นอยู่กับการขึ้นลงของแม่น้ำโขง มีหัวหน้าลวงฝ่ายไทย และฝ่ายลาวแยกกันควบคุมดูแล ในพื้นที่ลวงปลาอยู่ไทย 1 มีผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ดูแล ซึ่งเล่าให้ฟังว่า

“ชุมชนลวงปลาอยู่กันแบบเครือญาติ ตนเองเป็นเพียงผู้ประสานงานต่างๆ อาทิ เก็บเงินในการก่อสร้างตูปัก ไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้ง แจกข้อมูลต่างๆจากเจ้าหน้าที่ทหารริมฝั่งแม่น้ำโขง อาทิ การค้ายาเสพติด อาชญากรรมข้ามชาติ การเข้าเมืองผิดกฎหมาย ฯและเป็นตัวแทนเข้าร่วมประชุม กับเจ้าหน้าที่ทหารเมื่อมีการเรียกชี้แจง”

ส่วนลวงปลาอยู่ลาว สปป.ลาว เป็นลวงที่ขนานกันกับลวงปลาอยู่ไทย 1 ประเทศไทย ไม่มีหัวหน้าลวง แต่เป็นการดูแลกันเอง ตามอาวุโส ผู้น้อยจะต้องรับฟังผู้มีอายุมากกว่า จากการสัมภาษณ์ชาวอยู่ลาวให้ข้อมูลว่า

“ลวงปลาอยู่ลาว เบี่ยงแยกกันเอง เพราะพรานปลาทั้งหมดเป็นเครือญาติเดียวกัน แต่จะเชื่อฟังและเคารพผู้อาวุโส อาทิ หลาน ต้องเคารพเชื่อฟัง ลุง น้ำ อา”

แม้ว่าจะแยกลวงปลากันทั้งสองฝั่ง แต่พรานปลายังสื่อสารพูดคุย เดินไปเยี่ยมยาม ลวงอีกฝั่งตามปกติ เพื่อถามสารทุกข์สุกดิบ โดยเฉพาะพรานปลาฝั่งไทยมักเชื่อเชิญให้มาไหลมองฝั่งลาว เนื่องจากมีจำนวนเรือน้อยกว่า ไม่ต้องมีระบบจัดคิวไหลมอง รวมทั้งเชื่อเชิญให้ พรานปลาไทยไป “ยามลอบ” “ยามคุ้ม” ของตนเองด้วย

3.2) แบบร่วมลวง เกิดขึ้นในช่วงฤดูแล้ง เมื่อลวงปลาอยู่ไทย 1 ตื้นเขินไม่เหมาะแก่การไหลมอง พรานปลาไทยจึงขยับลงไปตามชายหาดและรวมกันลวงปลาอยู่ลาวสปป. ลาว ช่วงเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ การกำหนดช่วงเวลาไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับการเพิ่มขึ้น หรือลดลงของน้ำโขง การร่วมลวงนั้น พรานปลาจะจอดเรือไว้ในฝั่งของตนเอง แต่เวลาไหลมอง จะปล่อยมองสลับกัน กล่าวคือ พรานปลาลาวจะปล่อยมองจุดแรกที่ด้านฝั่งไทย และพรานปลาไทยจะปล่อยมองจุดแรกที่ฝั่งลาว

ทั้งสองรูปแบบพรานปลาจะต้องร่วมกันกวาดลวงก่อนการไหลมอง เป็นจารีตและธรรมเนียมปฏิบัติเพื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสังคมลวงปลา หากใครไม่สามารถมาร่วมกวาดลวงได้ ต้องเสียเป็นเงิน หรือสิ่งของ

4) การกวาดลง หรือ ส่าวลง “กวาดลง” หรือ “ชาวลง” เป็นวิธีการทำความสะอาดพื้นที่ลงก่อนการไหลมอม โดยเลือกในช่วงที่มีกระแสน้ำตื้นที่สุดและเขี้ยวน้อยที่สุด ซึ่งจะทำหลังบุญสงกรานต์ทุกปี โดยการร่วมแรงร่วมใจของพรานปลาไทยและพรานปลาลาวมาร่วมบ้าง หากใครไม่สามารถมาร่วมกวาดลงต้องเสียเป็นเงินแทน การกวาดลงของชุมชนญ้อไทย และญ้อลาว ไม่มีการ “เลี้ยงผีลง” แตกต่างจากลงปลาอื่นๆ อาทิ ลงปลาบ้านท่าค้อ ลงปลาบ้านหนองจันทน์ ส่วนการศึกษาของ สพสันต์ เพชรคำ พบว่า ลงปลาหาดแห่ ถือเอา ผีเจ้าเหือนสาม เป็นผีลง และลงปลาไชยบุรี ถือเอา เจ้าราชวงศ์เสน อติตเจ้าเมืองไชยบุรี เป็นผีลง ทั้งนี้อาจเกิดจากวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ส่วนชุมชนลงปลาญ้อไทย 1 ไม่เลี้ยงลง ซึ่งพื้นที่กวาดลงมีความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร เมื่อกวาดลงเรียบร้อยแล้ว พรานปลาจะรองจมน้ำแดง ถึงจะเริ่มลงมือหาปลาในฤดูกาลนั้น ด้วยวิธีการจัดระบบคิวก่อนลง

5) ระบบคิวกิ่ว:สิทธิอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนทั้งสองฝั่ง

ระบบคิวกิ่วไหลมอม เป็นการเข้าถึงทรัพยากรปลา โดยเน้นความเสมอภาคกันของพรานปลา โดยไม่เลือกว่าอยู่สัญชาติใด หากใครมาก่อนได้สิทธิ์ก่อน ถ้าอยู่ในช่วงร่วมลงไทยลาวพรานปลาไทยและพรานปลาลาวจะให้สัญญาณมือแทนความพร้อมและเริ่มวางมอมจุดแรก ซึ่งต้องมีระยะห่างกับการวางมอมก่อนหน้านี้อย่างน้อย 50 เมตร ระบบคิวกิ่วไหลมอมไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับ “ปลาติด” หากวันใดไหลมอมได้ปลาขนาดใหญ่ หรือมีจำนวนมาก พรานปลาจะมาร่วมไหลมอม ในระบบแยกลงของลงปลาญ้อลาว สปป.ลาว จะไม่มีระบบคิวกิ่ว เนื่องจากจำนวนเรือมีน้อย ถ้าใครพร้อมสามารถไหลมอมได้เลย

6) การขายปลาและรายได้

พรานปลาเมื่อจับปลาได้แล้วจะโทรศัพท์เรียกรถมารับปลาไปขายในหมู่บ้าน เป็นระบบดั้งเดิมของชาวประมงพื้นบ้านเรียกว่า “ผัวหาเมียขาย” ส่วนราคาจะอิงกับราคาปลาในตลาดสดเทศบาลท่าอุเทน และตลาดปลาตำบลไชยบุรี ซึ่งไม่แน่นอนตายตัว พรานปลาสามารถกำหนดราคาเอง และเปิดโอกาสให้ต่อรองราคากันได้ ราคาปลาที่ซื้อขายมีดังนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงราคาขายปลา

ชนิดปลา	ราคา/กิโลกรัม
ปลาคบ	200
ปลาเผา	100-200
ปลาหน้าหนู	180-200
ปลาคังแดง	180-200
ปลาหุหมาด	180-200
ปลาโจก	220
ปลาฝา	100
ปลาขาว, ปลาตะเพียน, ปลาไน,	40-50
ปลานิล (ปลาซีพี)	35-50

จากตารางปลาที่ขายได้ราคาแพงมากที่สุดคือปลาโจก ซึ่งจะพบน้อยมาก และมีรสชาติอร่อย ส่วนปลานิล หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ปลาซีพี ชาวบ้านจะให้ราคาน้อยมาก เพราะเป็นปลาที่หลุดมาจากกระชังปลาของบริษัทเจริญศรีปาร์ค ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ห่างจากหลวงมอประมาณ 6 กิโลเมตร ในช่วงที่พรวนปลาสามารถจับปลาได้เป็นจำนวนมาก เคยได้สูงสุดต่อวันถึง 26 กิโลกรัม ต่อวัน เป็นรายได้ประมาณ 5,000 บาท เดือนมิถุนายน และเดือน กรกฎาคม เป็นช่วงที่จับปลาได้เป็นจำนวนมาก พรวนปลาที่เคยขายปลาได้เงินสูงสุด ประมาณ 3 หมื่นบาท

ด้านประเพณีและแรงงานข้ามพรมแดนบนฐานเครือญาติ

ด้านประเพณีบ้าน ญ้อไทย 1 และด้านประเพณีบ้าน ญ้อลาว ดำเนินการต่อเนื่องมายาวนาน โดยไม่ผ่านกลไกของรัฐ เกิดจากความสัมพันธ์ทางเครือญาติของชาวญ้อทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง เดิมทีไม่มีชื่อเรียกเป็นทางการว่าอะไร แต่มีความหมายว่า การข้ามพรมแดนไปมาหาสู่กันเป็นปกติ ชาวญ้อลาว สามารถข้ามมา ฝั่งไทยได้ และชาวญ้อ ไทย 1 สามารถข้ามไป ฝั่งลาว ได้อย่างสะดวก โดยทั่วไป ชาวญ้อลาวมักจะข้ามมาเยี่ยมญาติพี่น้องในช่วงงานบุญ ไปหาหมอ ซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค และมักไปมาหาสู่กันเป็นประจำ จากการสัมภาษณ์ ผู้อาวุโส ชาวญ้อลาว อายุ 64 ปี เล่าว่า

“ในอดีตการเดินทางข้ามไปมาของชาวญ้อทั้งสองฝั่ง เป็นการเดินทางข้ามไปมาโดยการไปหาญาติ ข้ามมาซื้อสินค้า และข้ามมางานบุญ โดยในช่วงที่ เจ้าอาวาสวัด ญ้อไทย 1 ยังอยู่ เคยได้ไปงานบุญประเพณี และรู้สึกเป็นปกติ เพราะทั้งสองฝั่งมีศักดิ์เป็น ลุง ป้า น้า อา กันทั้งหมดเลย”

นอกจากการเดินทางเข้ามาของชาวญ้อลาวแล้ว ชาวญ้อ ไทย 1 ยังเดินทางข้ามไปฝั่งลาว เพื่อประกอบอาชีพ ทำไร่ ปลูกมันแกว ปลูกข้าว จากการสัมภาษณ์ชาวญ้อ อายุ 73 ปี เล่าว่า

“ชาวญ้อทั้งสองฝั่งนั้น เดิมเป็นเหง้าเดียวกัน หลายคนมีไร่นาที่ฝั่งลาวจะข้ามมาทำนาตอนเช้า เย็นกลับ บางคนมาเช่าที่ปลูกมันแกว บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง งานกินตอง ชาวญ้อจะมาร่วมกัน ตามศักดิ์ เป็น ตา ยาย ลุง ป้า เพื่อรับของสมมา ตามประเพณี ”

การข้ามพรมแดนเห็นได้ชัดเจน จากความทรงจำร่วมของผู้อาวุโสทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาวหลายคนให้ข้อมูลตรงกันว่าเมื่อ พ.ศ. 2517 เกิดเหตุการณ์สู้รบกันระหว่าง ทหารเวียตแดง กับ ทหารฝ่ายราชวงศ์ บริเวณปากห้วย ส่งผลให้ ชาวญ้อลาว หนีเข้ามาอาศัยกับชาว ญ้อไทย 1 เป็นจำนวนมาก จากการสัมภาษณ์ ชาวญ้อไทย อายุ 64 ปี เล่าให้ฟังว่า

“ทหารเวียตแดง มีลักษณะผูกผ้าพันคอสีแดง ใส่รองเท้าแตะ บางคนยังเป็นเด็กอยู่ เคยมาอาสาช่วยชุดแปลงผักช่วย เพื่อต้องการกินข้าวโพดด้วย”

หลังจาก พ.ศ. 2518 ประเทศลาวมีการปกครองในระบบสังคมนิยม ช่วงนั้นการข้ามไปมาของชาวญ้อไทยและลาวลำบากมากขึ้น และประเทศลาวมีการประกาศปิดประเทศ (ห้ามคนในออก คนนอกห้ามเข้า) คนลาวไม่สามารถข้ามมายังฝั่งไทยได้ ยังเป็นผลทำให้ด้านประเพณีบ้าน ญ้อไทย 1 ประเทศไทย และบ้านญ้อลาว สปป.ลาว มีการปิดตัวลงตามไปด้วย ส่งผลกระทบต่อชาวญ้อลาวอย่างมาก เพราะต้องพึ่งพาเครื่องอุปโภค บริโภค จึงทำให้ชาวญ้อลาวแอบข้ามมาซื้อซึ่งได้รับการช่วยเหลือจากพี่น้องฝั่งนี้เป็นประจำ เห็นได้ว่าชาวญ้อทั้งสองฝั่งมองเส้นพรมแดนเป็นเพียงเส้นทางภูมิศาสตร์

กายภาพเท่านั้น ที่มีอาจกันความสัมพันธ์ของคนสองฝั่งได้ จากการศึกษาภาคสนามกับชุมชนทั้งสองฝั่ง ผู้วิจัยของนำเสนอภาพของด่านประเพณีดังนี้

พัฒนาการของด่านประเพณีญ้อ

1) ยุคปรับเปลี่ยนการปกครอง (พ.ศ. 2518-2530) ช่วงปี พ.ศ. 2518 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว.) เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดสงครามกลางเมืองและการรัฐประหาร พรรคประชาชนปฏิวัติลาว (รัฐบาลคอมมิวนิสต์) ได้ล้มล้างรัฐบาลประชาธิปไตย และสถาปนาประเทศลาวเป็น "สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว" ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้ สปป.ลาว เกิดความหวาดระแวงประเทศไทย เนื่องจากปัญหาในเรื่องความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมืองและระบบการปกครองทำให้ความสัมพันธ์ประเทศไทยกับ สปป.ลาว ทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจเริ่มเสื่อมลง ส่งผลให้เกิดการกระทบกระทั่งกันตามบริเวณชายแดนเรื่อยมา จนทำให้ทั้งสองประเทศต้องสั่งปิดด่านตามแนวชายแดนหลายครั้ง (สุวิทย์ ธีรศาสตร์ , 2552) การปิดด่านตามแนวชายแดนได้ส่งผลกระทบทำให้ด่านประเพณีปิดตัวลงไปด้วย ส่งผลกระทบทำให้ราษฎรลาว และชาวญ้อลาวขาดแคลนปัจจัยที่มีความจำเป็นในการดำรงชีพ และสินค้ามีราคาที่สูง ประกอบกับสินค้าที่อุปโภค บริโภคเป็นส่วนใหญ่ก็ไปจากประเทศไทย จึงมีการลักลอบข้ามมายังฝั่งประเทศไทย เพื่อเข้ามาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค

การลักลอบข้ามแม่น้ำโขงนั้น ชาวญ้อลาวจะได้รับการช่วยเหลือจากชาวญ้อไทย จึงไม่มีปัญหาการถูกทำร้าย เช่นเดียวกับพื้นที่อื่น อาทิ ราษฎรลาวแถวบ้านอาจสามารถ ได้ขับเรือข้ามแม่น้ำโขงมา แต่ถูกเจ้าหน้าที่ของลาว ยิงสกัดและเสียชีวิต ในช่วงเวลาดังกล่าว มีชาวลื้อต่างๆ อาทิ หากข้ามแดนไปฝั่งลาวจะถูกจับ ปรับ 500 ดอลลาร์ บางคนถูกจับไปเข้าค่ายสมมนา หรือ ถูกฆ่าทิ้ง จึงทำให้ชาวไทยเกิดความหวาดระแวงเป็นอันมาก

2) ยุคฟื้นฟูสร้างความสัมพันธ์ เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า พ.ศ. 2530 นายกรัฐมนตรีสมัยนั้นคือ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ประกาศใช้นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าโดยให้ความสำคัญกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจโดยไม่ยึดติดกับอุดมการณ์ทางการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวชายแดนได้กลายเป็นช่องทางในการเชื่อมโยงการค้าระหว่างประเทศไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีน ประกอบด้วย ประเทศไทย ลาว กัมพูชา พม่า และเวียดนาม ส่งผลให้การดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทยลาว ยังให้ความช่วยเหลือทางการเงิน การแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องเทคโนโลยีการแลกเปลี่ยนแรงงานภาคอุตสาหกรรมและภาคการเกษตร รวมถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การค้าการลงทุน และมีการพัฒนาในด้านต่างๆไปในทิศทางที่ดีขึ้นจากการประกาศนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านเริ่มมีการขยายตัวมากขึ้น ประเทศไทยสามารถส่งออกสินค้าไปขายยังประเทศเพื่อนบ้านและยังพบว่าเศรษฐกิจในพื้นที่ตามแนวชายแดนเริ่มมีการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าตามเขตพื้นที่ชายแดนกันมากขึ้น ราษฎรลาวได้เดินทางข้ามมาฝั่งไทยโดยผ่านด่านประเพณีวัดท่าดอนตาล เพื่อเข้าซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งราษฎรลาวจะนำสินค้าที่เกิดขึ้นตามฤดูกาลมาขาย เช่น กบเขียด เห็ด หน่อไม้ ฯลฯ และซื้อสินค้าที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต ประเภทสินค้าอุปโภค บริโภค เช่น น้ำปลา น้ำตาล สบู่ ยาสิฟอน ฯลฯ ในปี พ.ศ. 2531 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้เปิดประเทศพร้อมทั้งได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์

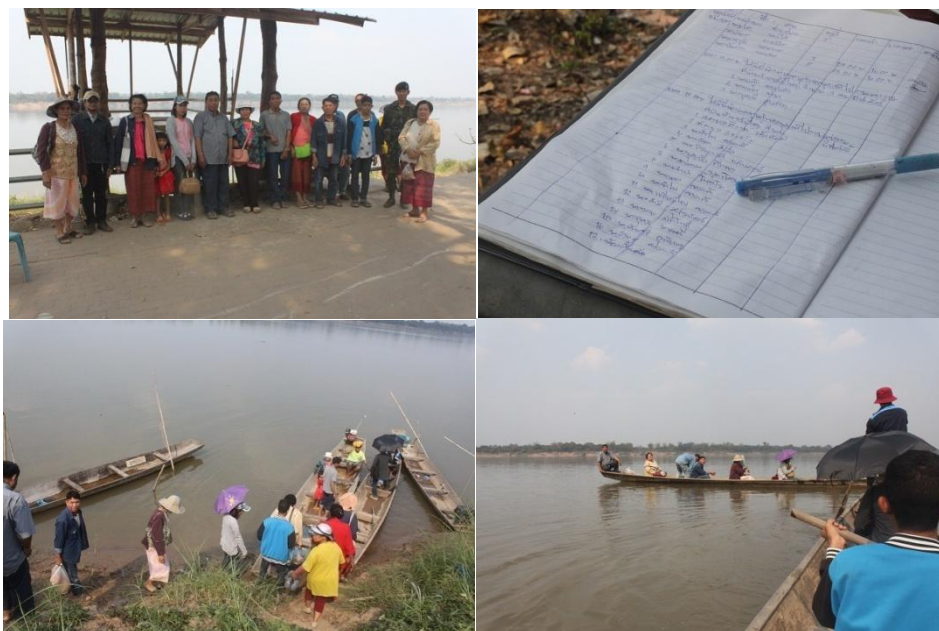
กับต่างประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดกันและเป็นประเทศที่มีการค้าขาย แลกเปลี่ยน ขนส่งสินค้ากันอยู่ตลอด การเปิดประเทศของสปป.ลาวเกิดขึ้นหลังจากที่รัฐบาลไทยได้ประกาศนโยบายเปลี่ยนนามรบเป็นสนามการค้า จึงเป็นประโยชน์ในเรื่องเศรษฐกิจ และการเติบโตทางเศรษฐกิจยังแสดงให้เห็นว่าความแตกต่างในระบอบการปกครองก็ไม่ได้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาความสัมพันธ์ของผู้คนทั้งสองประเทศ และเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ประเทศไทยสามารถส่งออกสินค้าไปยัง สปป.ลาว เช่น สินค้าอุปโภคบริโภค อุปกรณ์ก่อสร้าง เป็นต้นการเปิดประเทศของสปป.ลาว ส่งผลให้ด่านประเพณีมีราษฎรลาวเดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมาก โดยการเดินทางเข้ามาดังกล่าวได้ประโยชน์ที่ดีในทางเศรษฐกิจ และมีผลเสียตามมาก็คือการเปิดประเทศได้สร้างความเดือดร้อนให้พื้นที่ตามแนวชายแดนฝั่งไทย เนื่องจากการเดินทางเข้าออกของราษฎรลาวมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป เช่น การค้าขาย เยี่ยมญาติพี่น้อง รักษาพยาบาล แต่ราษฎรลาวและราษฎรไทยบางกลุ่ม กลับใช้ประโยชน์จากด่านประเพณีวัดท่าดอนตาลในทางที่ผิดกฎหมาย โดยการลักลอบนำเอายาเสพติด สินค้าผิดกฎหมาย สินค้าหนีภาษี และการลักลอบนำเอาแรงงานผิดกฎหมายเข้าประเทศ ผลที่ตามมาคือทำให้ความมั่นคงตามแนวชายแดนของประเทศไทยลดลง

3) ยุคการปรับเปลี่ยนด้านประเพณีสู่จุดจอตเรือ พ.ศ. 2548 หน่วยเรือรักษาความสงบเรียบร้อยตามลำน้ำโขง (นรข.) เขตนครพนม สถานีเรือนครพนม เป็นหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบความสงบเรียบร้อยตลอดแนวชายฝั่งแม่น้ำโขง ต่อมา หลังการดำเนินนโยบายปราบปรามยาเสพติดในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้ส่ง เจ้าหน้าที่ทหาร สังกัด ศูนย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติด กองทัพภาคที่ 2 กองกำลังสุรศักดิ์มนตรี กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัดนครพนม เข้ามาประจำการริมฝั่งแม่น้ำโขง จึงได้กำหนดกฎระเบียบจุดจอตเรือร่วมกับชุมชนท้องถิ่นในชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงทั้งหมด โดยชุมชนบ้าน ญ้อไทย1 มีจุดประจำการ 2 จุด คือ จุดทำน้ำวัด ญ้อไทย1 เหนือ มีทหารประจำการ 3-5 นาย จุดทำน้ำวัดญ้อไทย1 ใต้ มีทหารประจำการ 2-4 นาย โดยมีผู้บังคับหมู่ ยศ สิบเอก เป็นหัวหน้าชุด ร่วมกับ ชุดอื่นๆริมฝั่ง ซึ่งมีการสับเปลี่ยนกำลังกันตลอด 3 เดือน หรือ 6 เดือน จากการสัมภาษณ์ พลทหาร ประจำจุด ให้ข้อมูลว่า ได้รับการฝึกเฝ้าระวัง บริเวณชายแดน ตลอดแนว โดยมีระยะห่างจากจุดประจำการอื่นประมาณ 1 กิโลเมตร ตลอดแนวริมฝั่ง และสับเปลี่ยน มีหน่วยลาดตระเวน ตลอด 24 ชั่วโมง และร่วมภารกิจ กับ ร้อยตำรวจตระเวนชายแดน 237 หน่วยเรือรักษาความสงบเรียบร้อยตามลำแม่น้ำโขง สถานีเรือนครพนม ชุดปฏิบัติการกับหน่วยความมั่นคงประจำอำเภอท่าอุเทน จากมาตรการข้างต้นส่งผลให้ ชาวญ้อได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตจากการจอตเรือกระจายเพื่อการประมง และข้ามฝั่งไปมาหาสู่กัน ได้จอตเรือเป็นจุด

จากการสัมภาษณ์ชาวญ้อทั้งสองฝั่ง พบว่า มีจุดประสงค์ในการข้ามด่านประเพณี ดังนี้

- 1) เพื่อเยี่ยมญาติพี่น้อง
- 2) เพื่อซื้อเครื่อง (สินค้า) ต่างๆ อาทิ ยาสีฟัน สบู่ อาหารกระป๋อง
- 3) เพื่อซื้อสินค้าทางการเกษตร อาทิ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เมล็ดผัก
- 4) เพื่อรักษาพยาบาล ในโรงพยาบาลท่าอุเทน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล
- 5) เพื่อรับจ้างทำงาน และขายแรงงานในภาคการเกษตร เช่น ทำนา กรีดยาง เกียวข้าว
- 6) เพื่อพบปะสังสรรค์

- 7) เพื่อเข้าร่วมในพิธีกรรมทางศาสนา อาทิ บุญแห่หลวงปู่สนธิ์ บุญไหลเฮือไฟ
- 8) เพื่อนำสินค้าจากฝั่งลาว ไปขาย ยังจุดผ่อนปรนท่าอุเทน

ภาพที่ 4.2 แสดงการข้ามด่านประเพณี

รัฐชาติได้นิยามความหมายด่านประเพณี หมายถึง ช่องทางทางธรรมชาติ สำหรับข้ามไปมาของผู้คนสองฝั่งโดยไม่ได้รับการรับรองสถานะตามกฎหมายของการข้ามแดน แต่เป็นการรับรองกันโดยผู้นำชุมชน และได้สั่งการให้เจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจตระเวนชายแดน หน่วยเรือรักษาความสงบเรียบร้อยตามลำน้ำโขง (นรข.) เขตนครพนม ร่วมมือในการควบคุม ตรวจสอบ และมีการสร้างจุดจอดเรือ มีวัตถุประสงค์ คือ

- 1) เพื่อป้องกันการลักลอบนำเข้ายาเสพติด สิ่งผิดกฎหมาย และสินค้าหนีภาษี
- 2) เพื่อป้องกันการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายของแรงงานข้ามชาติ
- 3) เพื่อที่จะป้องกันอาชญากรรมข้ามชาติ และปัญหาต่างๆ ตามแนวชายแดน และได้กำหนดระเบียบการจอดเรือดังนี้
 - 1) กำหนดช่วงเวลาในการใช้เรือในแต่ละวัน 14.00 น.-20.00 น. และให้นำเอาบัตรข้อมูลเรือติดตัวไปด้วยทุกครั้ง
 - 2) เรือทุกลำต้องจอดในท่าที่กำหนดหลังเวลาใช้เรือ
 - 3) กรณีมีความจำเป็นต้องใช้เรือหลังเวลา 20.00 น. ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการจัดระเบียบเรือหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชนเข้มแข็งและลงบันทึกในสมุดควบคุมทุกครั้ง
 - 4) คณะกรรมการจัดระเบียบเรือฯ กำนัน , ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชนเข้มแข็งเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดเวรยามเฝ้าเรือ และมาตรการในการรักษาความปลอดภัยของท่าจอดเรือ
 - 5) ให้เป็นท่าเรือขึ้น-ลง ของราษฎร สปป. ลาว (ชั่วคราว) เมื่อมีความจำเป็นที่ต้องได้รับความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน เช่น การเจ็บป่วยและการประสบอุบัติเหตุทางน้ำ เป็นต้น

6) ห้ามมิให้ใช้ทำเรื่องนี้ในการดำเนินการใดๆ ที่ผิดต่อกฎหมายแห่งราชอาณาจักรไทยหากตรวจพบให้แจ้งเจ้าหน้าที่บ้านเมือง

ลักษณะการจ้างแรงงานข้ามพรมแดนบนฐานเครือญาติ

ลักษณะการจ้างแรงงานข้ามพรมแดนในพื้นที่ชายแดนญ้อสองฝั่งโขง พบว่า มีลักษณะเข้ามาเป็นแรงงานด้านการเกษตร ซึ่งแตกต่างจากการเข้ามาขายแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ภาคตะวันออก จากการพูดคุยในชุมชนญ้อไทย 1 พบว่า ก่อนการปลดปล่อย (พ.ศ. 2518) ชาวบ้านญ้อไทย 1 ประเทศไทย เคยมีที่ทำกินที่ฝั่ง สปป.ลาวมาก่อน ซึ่งเป็นมรดกจากบรรพบุรุษ และจับจองที่ทำกินเพื่อทำนา ซึ่งเดิมที่ดินฝั่งลาวมีมากมายเป็นที่รกร้างว่างเปล่าไม่มีเจ้าของ ครั้นเมื่อเกิดสงครามเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองชาวญ้อบางคนเลือกที่จะทิ้งที่ทำกินในฝั่งลาวกลับมาบ้านญ้อไทย 1 บางคนเลือกที่จะทำกินต่อไป จนผ่านพ้นช่วงสงคราม ทำให้คนญ้อไทยและญ้อลาวในพื้นที่ศึกษายังมีสายสัมพันธ์เครือญาติที่เกิดจากการแยกตัวออกมาของพี่น้องท้องเดียวกัน บ้างมาอยู่ฝั่งไทยและอีกส่วนหนึ่งเลือกที่จะอยู่ฝั่งลาว จึงกลายเป็นประชาชนสังกัดรัฐชาติที่ต่างกันในปัจจุบัน

ภาพความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนด้านแรงงานในอดีต ก่อนที่จะเกิดสงครามอินโดจีนในปี (พ.ศ. 2489-2497) เป็นช่วงที่ลาวยังไม่มีศึกสงครามรุนแรง การแลกเปลี่ยนแรงงานในชุมชนญ้อสองฝั่งโขง เป็นการแลกเปลี่ยนในหมู่เครือญาติเป็นการนาวาน หรือ เอาแรงช่วยงานในพื้นที่ทำนา ภาพความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนด้านแรงงานในอดีต ก่อนที่จะเกิดสงครามอินโดจีนในปี (พ.ศ. 2489-2497) เป็นช่วงที่ลาวยังไม่มีศึกสงครามรุนแรง การแลกเปลี่ยนแรงงานในชุมชนญ้อสองฝั่งโขง เป็นการแลกเปลี่ยนในหมู่เครือญาติเป็นการนาวาน หรือ เอาแรงช่วยงานในพื้นที่ทำนา ดังที่ ชาวญ้อ อายุ 82 ปีเล่าว่า

“... สมัยเป็นเด็กน้อย พ่อแม่มีที่นาเยอะต้องใช้เวลาทำมาก จะมีญาติพี่น้องฝั่งลาว มาช่วยทำนา ไม่เอาเงิน ช่วยเหลือกันจนเสร็จ...บางทีมาครั้งละ 3-5 คน ...เราก็จะจัดเลี้ยงอาหารตามเหมาะสม ...ส่วนมากเป็นญาติพี่น้องกันทั้งหมด...”

ระบบแลกเปลี่ยนแบบเอามือเอาแรงหรือการหมุนเวียนช่วยเหลือกันในหมู่คนอาชีพทำนานั้น การข้ามพรมแดนมาทำนา ส่วนมาก จะเป็นชาวลาวข้ามมามากกว่า นอกจาก การข้ามมาช่วยทำนาที่ชุมชนญ้อญ้อไทย 1 ยังมาช่วยยังชุมชนญ้อบ้านอื่นๆ ด้วย การมาช่วยทำนา ไม่คิดค่าตอบแทน แต่ให้สิ่งของที่จำเป็นเล็กๆน้อยๆ เป็นการแบ่งปัน อาทิ เกือบ ฟริก ขี้ได้ ยาสีฟัน สบู่ ฯ หลังการปลดปล่อย พ.ศ. 2518 ชาวญ้อลาว ต้องระมัดระวังในการข้ามแดนมาเพื่อช่วยแรงงานในหมู่บ้านญ้อไทยมากขึ้น แม้จะมีการข้ามมาช่วยงาน จะเป็นที่รู้จักกันเฉพาะกลุ่มญาติพี่น้องเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้านม เล่าว่า

“...สมัยลาวปกครองแบบคอมมิวนิสต์ ทำให้มีการระแวงกันขึ้น การข้ามมาทำนาก็ลดลง...”

เห็นได้ว่าแรงงานในภาคการเกษตรแรกเริ่ม ยังเป็นระบบช่วยเหลือพึ่งพากัน ช่วยเหลือในหมู่ญาติพี่น้อง อย่างไรก็ตาม ยังพบการข้ามมาเพื่อเป็นแรงงานด้านการเกษตรอยู่บ้าง โดยได้รับการช่วยเหลือจากญาติพี่น้อง ไม่เป็นที่เปิดเผย ต่อมา ระบบการจ้างแรงงาน มีความคึกคักขึ้น ราว พ.ศ.

2530 เป็นต้นมา เนื่องจาก ชาวลาว และชาวไทย ทั้งสองฝั่งเริ่มมีความไว้นื้อเชื่อใจกันมากขึ้น จากคำบอกเล่าของ แรงงานชาวลาว ที่เคยมารับจ้างดำนา ที่ฝั่งไทย เล่าว่า

“... สมัยมันเปลี่ยนไป ไทย กับ ลาว เข้าใจกัน ทำให้ข้ามไปมารับจ้างสะดวกขึ้น...”

เมื่อพิจารณาจากช่วงเวลาดังกล่าว พบว่า ประเทศไทยได้ใช้นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า มองเพื่อนบ้านอย่างปิดมิด ในขณะที่ สปป.ลาว ใช้นโยบายจินตนาการใหม่ ทำให้ชาวบ้านทั้งสองชุมชนเริ่มมีความผ่อนคลายมากขึ้น และเริ่มมีการจ้างงานจาก สปป.ลาว มากขึ้น นอกจากนี้ เหตุผลสำคัญของการจ้างงานชาวลาวมารับจ้างดำนา น่าจะเกิดจากขาดแคลนแรงงาน ทางด้านการเกษตร เพราะชุมชนฝั่งไทย เริ่มมีการเข้าไปรับจ้างในเขตโรงงานอุตสาหกรรม ในภาคกลางมากขึ้น และ การจ้างแรงงานลาวในช่วงแรกจะมีราคาถูกกว่า จากการสอบถาม นายจ้าง รายหนึ่ง เล่าว่า

“... การจ้างคนลาวมาดำนา เนื่องจาก มีราคาถูกกว่าคนไทย ประมาณ รายละ 50-100 บาท ต่อคน ต่อวัน การเลี้ยงอาหารไม่ยุ่งยาก ชาวลาวจะเตรียมวัสดุอุปกรณ์ประกอบอาหารมาเอง เตรียมไว้เฉพาะข้าวสาร และอาหารบางส่วนเท่านั้น...”

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าในอดีตคนญ้อลาว คนลาว เคยข้ามมาผ่านด่านประเพณีชาวญ้อ มาเพื่อประกอบอาชีพในช่วงฤดูดำนา เป็นหลัก แต่เมื่อประเทศไทยเริ่มต้นประวัติศาสตร์การพัฒนา ประเทศให้ทันสมัยก่อนประเทศลาวหลายปี การเร่งรัดพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การเกษตร การบริการ ทำให้ไทยเป็นแหล่งดูดแรงงานทั้งภายในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน ในชุมชนชายแดนญ้อสะท้อนปรากฏการณ์สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงนี้ นั่นคือแต่ก่อนชายแดนยังไม่มีกฎเข้มงวดมากนัก การจ้างแรงงานลาว เริ่มจากการจ้างญาติพี่น้องของตนเอง และได้รับความนิยม ปากต่อปาก ความง่ายต่อการกินอยู่ ค่าแรงถูกกว่าคนไทย ทำให้ชาวญ้อลาวได้รับการว่าจ้างงานมากขึ้น การข้ามฝั่งมานั้น นายจ้าง หรือญาติพี่น้อง จะแจ้งกับเจ้าหน้าที่ทหารเพื่อข้ามมา บทบาทของเจ้าหน้าที่จึงจะประนีประนอมกับชาวญ้อในท้องถิ่น เพื่อแลกกับช่วยเป็นหูเป็นตาให้กับเจ้าหน้าที่เพื่อเฝ้าระวังยาเสพติด และอาชญากรรมข้ามชาติ อย่างไรก็ตาม มีความร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลลาว ว่าด้วยความร่วมมือด้านการจ้างแรงงาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างแรงงานต่างด้าวหลบหนี ทุกปี เจ้าหน้าที่ฝ่ายจังหวัดนครพนม จะแจ้งต่อนายจ้างเพื่อให้แจ้งขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว

สภาพแรงงานข้ามพรมแดนปัจจุบันในพื้นที่ชุมชนญ้อ คนลาวไม่ได้ข้ามมารับจ้างดำนาเหมือนแต่ก่อน เพราะรัฐไทย และรัฐลาว มีมาตรการเฝ้าระวังยาเสพติดในพื้นที่ชายแดนอย่างเข้มงวด ตั้งแต่การใช้มาตรการกำหนดจุดจอดเรือ เมื่อ พ.ศ. 2548 หลังจากนั้น ราว พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา มีการประกาศของเจ้าหน้าที่ทหารกองกำลังสุรศักดิ์มนตรี ภายใต้การบัญชาการของผู้ว่าราชการและ การทำนาของชาวอีสานได้เปลี่ยนไป ที่ส่งผลต่อการจ้างแรงงานดำนา คือ การเปลี่ยนจากนาค้าเป็นนาหว่าน ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา ทำให้ไม่ต้องพึ่งพาแรงงานจากลาวนอกจากนี้ราว พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา ชาวนาในอำเภอท่าอุเทน อำเภอโพนสวรรค์ อำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม ที่เคยมีการจ้างแรงงานลาว ได้ปลูกยางพาราขึ้นมาแทนการปลูกข้าว จึงทำให้ไม่มีการจ้างแรงงานลาวเพื่อทำนาอีกต่อไป

เมื่อการผลิตและเปลี่ยนแปลงอาชีพไป ทำให้ชาวลาวเข้ามารับจ้างในสวนยางพารา การจ้างงานในสวนยาง มี 2 แบบ คือ 1) จ้างรายวัน ซึ่งแรงงานจะอาศัยอยู่ในที่พักสวนยาง 2) จ้างแบบเหมา อาจคิดตามสัดส่วนที่ขายผลิตภัณฑ์ยาง ขึ้นอยู่กับการตกลง กรณีของชาวลาว นายจ้างได้สัดส่วน 60 ส่วนลูกจ้างได้ 40 หากมีการพักชั่วคราวเป็นเวลานาน ลูกจ้างมักจะเข้ามาเป็นครอบครัว พ่อ แม่ ลูก ซึ่งพบว่า ลูกแรงงานลาวที่เข้ามารับจ้าง มาเรียนที่โรงเรียนไทย ซึ่งเรียกว่า “เด็กจี”

อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์การจ้างแรงงานชาวลาว พบเห็นในพื้นที่จังหวัดนครพนมทั่วไป มีอาชีพที่หลากหลาย อาทิ เด็กเสิร์ฟร้านอาหาร เด็กเติมน้ำมัน แรงงานก่อสร้าง รับจ้างทั่วไป ฯ ทั้งที่เข้ามาโดยถูกกฎหมาย และลักลอบเข้ามา เพราะจังหวัดนครพนมเป็นพื้นที่ชายแดนมีความง่ายต่อการข้ามพรมแดน การประกาศให้จังหวัดนครพนม เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ จึงเป็นแรงดึงดูดแรงงานชาวลาวเพื่อเข้ามารับจ้างแรงงานมากขึ้น นอกจากการข้ามพรมแดนผ่านด่านประเพณีเพื่อการจ้างแรงงาน ยังพบเห็น การเข้ามาเพื่อกิจกรรมต่างๆ อาทิ การข้ามมารักษาพยาบาลในโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล การเข้ามาเพื่อขายสินค้าในจุดผ่อนปรนการค้า การเข้ามาเพื่องานบุญ ประเพณีต่างๆสองฝั่งแม่น้ำโขง

การเข้าควบคุมพื้นที่โดยรัฐบาลอย่างดูเหมือนว่าจะสร้างความยุ่งยากมากขึ้น อาทิ การกำหนดจุดจอดเรือ การแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ทหารก่อนการจับปลา อย่างไรก็ตาม ชาวลาวทั้งสองฝั่งชุมชน มีวิธีการต่างๆที่หลากหลายเพื่อป้องกันการข้ามพรมแดนไปมาบนฐานความคิดของชุมชน ในขณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ มักมองในมิติความมั่นคง จึงคอย ตรวจสอบ และเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด หลายครั้งชุมชนได้เสแสร้งให้เชื่อว่าดำเนินการตามกฎหมายของรัฐอย่างเคร่งครัด เพื่อความดำรงอยู่ของการข้ามด่านประเพณี ในขณะที่ความเป็นจริงมีการเลื่อมล้ำข้ามพรมแดนอยู่ตลอดเวลา

ข้อดีของด่านประเพณี

- 1) ทำให้เกิดการข้ามไปมาซื้อสิ่งของ ค้าขาย ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น
- 2) ตอบสนองความต้องการแรงงานในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิต อาทิ กรีดยาง
- 3) สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนสองฝั่งแม่น้ำโขง และช่วยสอดส่องดูแล ให้ข้อมูลแก่

เจ้าหน้าที่เฝ้าระวังการทำผิดกฎหมาย

ข้อเสียของด่านประเพณี

- 1) เป็นช่องทางแสวงหาผลประโยชน์ของเจ้าหน้าที่รัฐที่ภาคบางกลุ่ม เพื่อแสวงหาผลประโยชน์
- 2) การนำสินค้าบางอย่างข้ามไปมา โดยไม่ผ่านด่านศุลกากร อาจส่งผลกระทบต่อระบบภาษี

ในปัจจุบัน พ.ศ. 2560 รัฐบาลของ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้ตรวจเข้มทุกระดับ และชุมชนบริเวณ ชุมชนญ้อไทยทั้งหมด ได้กำหนดให้เป็นเขตพื้นที่สีแดง จึงได้ยกเลิกการข้ามพรมแดน ชั่วคราว ทั้งหมด มียกเว้นบ้างบางกรณี อาทิ การข้ามไปงานกินดอง การข้ามมารักษาพยาบาลเร่งด่วน การข้ามไป ส่งสะกานบุคคลสำคัญ ซึ่งจะต้องแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ทหาร ประจำหน่วยลงความเห็นชอบ

จุดผ่อนปรนการค้าชายแดน

การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจรูปแบบหนึ่งในพื้นที่ศึกษา พบว่ามีการแลกเปลี่ยนค้าขายข้ามพรมแดนระหว่างชุมชนสองฝั่งโขงถือเป็นอภิปรัชญาปฏิบัติหนึ่งที่เกิดขึ้นมาขึ้นมา ผ่านกาลเวลายาวนาน ลักษณะร่วมของชายแดนไทย-ลาว ที่ไม่แตกต่างชายแดนด้านอื่นๆ คือ อำนาจรัฐจาก ส่วนกลางยังไม่สามารถเข้าควบคุมได้อย่างทั่วถึง จึงเกิดการพัฒนากิจการที่มีลักษณะเฉพาะตัวขึ้น การค้าชายแดนไทย-ลาวในอดีตมีลักษณะการค้าที่เรียกว่า “การค้าประเพณี” ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือญาติ ดังนั้นไม่ว่าสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศทั้งสองจะเปลี่ยนไปเพียงใด การค้าในลักษณะรูปแบบเช่นนี้ก็ยังคงดำรงอยู่ แต่อาจจะหยุดชะงักบ้างเมื่อเกิดเหตุการณ์กระทบกระทั่งในความสัมพันธ์ไทย-ลาว

จุดผ่อนปรนการค้าท่าอุเทน อดีตการแลกเปลี่ยนค้าขายระหว่างชุมชนท่าอุเทน ฝั่งไทย และชุมชนหินบูน ฝั่งลาว เป็นไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนเพื่อยังชีพ เช่น ข้าวปลาอาหาร สินค้าอุปโภคบริโภค ที่จำเป็นมากกว่าเป็นการค้าขายสินค้าอย่างปัจจุบัน ด้วยสภาพเศรษฐกิจ สังคม ในขณะนั้นที่ชุมชนชายแดนยังเป็นชุมชนห่างไกลความเจริญซึ่งกระจุกตัวอยู่ตามหัวเมืองใหญ่ในภูมิภาคต่างๆ การกระจายสินค้าจากเมืองสู่ชุมชนชายแดนยังไม่สะดวกมากนัก จนกระทั่งผ่านยุคสมัยการพัฒนาตามแนวนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ของไทยมีความเจริญอย่างมาก รูปแบบการค้าจึงค่อยเปลี่ยนมาเป็นการซื้อขายสินค้าอุปโภค บริโภค ที่หลากหลายอย่างในปัจจุบัน

จุดผ่อนปรนท่าอุเทน ห่างจากบ้าน ญ้อไทย 1 ไปทางทิศใต้ประมาณ 6 กิโลเมตร ตรงข้ามกับเมืองหินบูน แขวงคำม่วน สปป.ลาว ตั้งอยู่ที่ถนนเลียบริมน้ำโขง หน้าที่ทำการด่านตรวจคนเข้าเมืองอำเภอท่าอุเทน (เดิม) ต.ท่าอุเทน อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม ห่างจากตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดนครพนมประมาณ 30 กิโลเมตร ตรงกับบ้านหินบูน เมืองหินบูน แขวงคำม่วน สปป.ลาว เปิดทำการตั้งแต่เวลา 09.00 – 13.00 น. ของวันจันทร์ และวันพฤหัสบดี การควบคุมคนลาวที่เข้า-ออกราชอาณาจักร อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง โดยมีหน่วยงานอื่นๆ เข้าร่วม ได้แก่ สภ.ท่าอุเทน, ร้อย ทพ.2106, ร้อย ตชด.237, นครพนม, และเจ้าหน้าที่จากกรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ให้มาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับ ตม.จ.นครพนม

จุดผ่อนปรนการค้า เป็นจุดที่กระทรวงมหาดไทยมอบอำนาจให้ผู้ว่าราชการจังหวัดชายแดนผ่อนปรนให้มีการค้าขายบริเวณชายแดนในพื้นที่สำหรับการซื้อขายสินค้าเล็กๆ น้อยๆ ที่จำเป็นต่อการอุปโภคบริโภคกับประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งนี้ การออกประกาศดังกล่าวจะนำเรื่องหารือกับคณะกรรมการพิจารณาเปิดจุดผ่านแดนของสภาความมั่นคงแห่งชาติหรือไม่ก็ได้ เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2530 สภาความมั่นคงแห่งชาติ ได้จัดประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พิจารณากำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติการเป็นจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนด้านลาว เพื่อให้จังหวัดชายแดนถือเป็นแนวปฏิบัติให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน นโยบายและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการค้า ณ จุดผ่อนปรนการค้ามีสาระสำคัญ คือ เพื่อให้มีการค้าบริเวณชายแดนระหว่างประชาชน เพื่อช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านด้านมนุษยธรรม และเพื่อความสัมพันธ์ของประชาชนในพื้นที่ให้มีความเข้าใจดีต่อกันยิ่งขึ้น

1) นโยบายและแนวทางปฏิบัติจุดผ่อนปรนการค้า พ.ศ. 2530

1.1) ประเภทสินค้า ให้ผ่อนปรนการซื้อขายสินค้าเล็กๆน้อยๆ ที่จำเป็นต่อการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน ยกเว้นไม้และต้องไม่เป็นสินค้าต้องห้ามตามกฎหมายอื่นใด เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน

1.2) มูลค่าการซื้อขาย ปัจจุบันการค้าบริเวณชายแดนได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นและเป็นความต้องการทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น จึงอนุมัติให้มูลค่าการค้าบริเวณชายแดน จำนวนไม่เกิน 500,000 บาทต่อคนต่อวัน

1.3) บริเวณที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ให้พิจารณากำหนดพื้นที่ที่ทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าโดยพิจารณาความเหมาะสมเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัย การตรวจสอบตัวบุคคล ประเภทและจำนวนสินค้า พร้อมทั้งให้พิจารณาความพร้อมของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานด้วย

1.4) ระยะเวลาในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ให้พิจารณากำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า โดยให้สัมพันธ์กับการรักษาความปลอดภัย การตรวจสอบตัวบุคคล ประเภทและจำนวนสินค้า

1.5) หลักฐานการเข้าออก กำหนดให้จัดทำหลักฐานการควบคุมการเข้าออกสำหรับบุคคลที่จะเข้ามาค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า และให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องตรวจสอบและสอดส่องดูแลการเข้าออกของบุคคลเหล่านั้นโดยใกล้ชิด

2) นโยบายและแนวทางปฏิบัติจุดผ่อนปรนการค้า พ.ศ. 2542

2.1) การค้า ณ จุดผ่อนปรนการค้าของประชาชน ให้ปฏิบัติตามนโยบายและแนวทางปฏิบัติการค้า ณ จุดผ่อนปรนการค้าบริเวณชายแดนตามมติที่ประชุมส่วนราชการ เมื่อ 13 มีนาคม 2530 โดยจังหวัดชายแดนเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกับหน่วยงานด้านความมั่นคง และหน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้องโดยให้มีมูลค่าการค้า ที่เหมาะสมกับสภาพแต่ละพื้นที่

2.2) การค้า ณ ช่องทางศุลกากรของบริษัทจดทะเบียน ให้มีการคำนวณค่าไม่จำกัดมูลค่า ทั้งนี้การค้าดังกล่าวต้องเป็นการค้าที่ถูกต้อง และรัฐบาลประเทศเพื่อนบ้านให้การรับรองสำหรับส่งออก ณ ช่องทางด่านถาวรที่เปิดอยู่แล้ว และช่องทางอื่นที่มีความปลอดภัยบริเวณชายแดน โดยกรมศุลกากรเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ ทั้งนี้ ให้กรมศุลกากรประสานจังหวัด และหน่วยงานด้านความมั่นคงของชายแดน ก่อนกำหนดช่องทางส่งออกเป็นช่องทางอนุมัติเฉพาะคราวตามพระราชบัญญัติศุลกากร (มาตรา 5 ทวิ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2480) นอกเหนือช่องทางปกติตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2480

2.3) จุดผ่อนปรนการค้าชายแดนที่ประกาศเปิดแล้ว ในกรณีที่กรมศุลกากรมีความจำเป็นใช้จุดเดียวกันในการส่งออก นำเข้าสินค้า ต้องระบุให้ชัดเจนว่าจุดดังกล่าวมีการดำเนินการเป็น 2 ลักษณะ คือ จุดผ่อนปรนการค้าของประชาชนบริเวณชายแดน และช่องทางส่งออก นำเข้าสินค้าของบริษัทจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติศุลกากร ทั้งนี้ ให้ปฏิบัติตามมาตรการและแนวทางปฏิบัติที่กำหนดไว้แต่ละประเภทกิจกรรม

ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548:139) กล่าวถึงลักษณะพิเศษทางการค้าชายแดน ไทย ลาว คือ

1.ลักษณะภูมิประเทศของ สปป. ลาวมีพรมแดนติดต่อกับไทยทั้งทางบกและทางน้ำ(แม่น้ำโขง) และไม่มีทางออกทะเล ทำให้ต้องมีจุดผ่อนปรนจำนวนมาก นอกจากใช้เป็นช่องทางการซื้อขาย

สินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นของประชาชนทั้งสองประเทศแล้ว ยังเพื่อการขนส่งสินค้าระหว่างทางบก ออกสู่ทะเลด้วย

2.ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ภาษาพูดของสปป. ลาวมีความคล้ายคลึงกับไทยมา ก ทำให้การค้าตามแนวชายแดนสะดวกยิ่งขึ้น

3.ไม่มีปัญหาการเมืองภายในประเทศของ สปป. ลาวที่กระทบต่อการค้าชายแดน

4.ประชาชนลาวให้การยอมรับเงินบาท และใช้ชำระค่าสินค้าและบริการอย่างแพร่หลายใน แขวงสำคัญๆในประเทศที่นอกเหนือจากเมืองต่างๆตามแนวชายแดน

จากการศึกษาภาคสนาม พบว่า พ่อค้าแม่ค้าลาวมาจากหมู่บ้านต่างๆและหลายหลายชาติพันธุ์ และมีจำนวนมากที่สุดคือ ชาติพันธุ์ญ้อ (การศึกษาภาคสนาม จุดผ่อนปรนการค้าท่าอุเทน) โดยพ่อค้า แม่ค้าลาว จะเดินทางโดยข้ามเรือมายังท่าขึ้นเรือท่าอุเทน โดยคนขับเรือจะคำนวณเวลาการข้ามมาถึง ด่านเวลา 08.00 น. เป็นเวลาการเปิดตลาด เมื่อพ่อค้าแม่ค้าขึ้นมาจะมีเจ้าหน้าที่ทหารจากกอง อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย จังหวัดนครพนม ตรวจค้นการลักลอบค้ายาเสพติด เจ้าหน้าที่ สาธารณสุข ตรวจสอบคัดกรองชาวลาบบางคนที่เดินทางมาหาหมอ เจ้าหน้าที่ด่านศุลกากร ตรวจ สินค้าห้ามนำเข้า เมื่อผ่านเจ้าหน้าที่แล้ว พ่อค้าแม่ค้าชาวไทยได้ตั้งกฎกติกาว่า “ห้ามลัดเอาของ” หมายถึง ให้พ่อค้าแม่ค้า มาวางสินค้าก่อน ถึงอนุญาตให้พ่อค้าแม่ค้าไทยต่อรองและซื้อขายสินค้า พ่อค้าแม่ค้าไทยบางคน อาจซื้อสินค้าในราคาเหมา แล้วขายสินค้าแทนพ่อค้าแม่ค้าจากลาวเลย จาก การสัมภาษณ์ ชาวเมืองหินปูน อายุ 42 ปี ให้ข้อมูลว่า รัชชื้อ จะหล่อ ปู หน่อไม้ หนุ่ยหวาย บ้าง เทา ของป่าต่างๆจากพรานป่า และรวบรวมไว้ให้มากที่สุด โดยเดินทางไปรับจากเจ้าประจำ รอวันถึงวัน กำหนดจะเดินทางมาวางขาย บางครั้งพ่อค้าแม่ค้าไทย เหมาสินค้า ก็เคยมี ซึ่งหากพิจารณาแล้วได้ กำไรจากสินค้า จะตัดสินใจขายเลย และต้องการให้สินค้าที่นำมาขายหมด เพราะหมายถึงกำไรที่ เกิดขึ้น เมื่อขายสินค้าหมดแล้วจะเดินทางไปซื้อเครื่อง (สินค้า) ไม้ใช้สอยและได้รับฝากซื้อ อาทิ สบู่ ยาสีฟัน เครื่องอุปโภคบริโภค จากตลาด เพราะที่เมืองหินปูน สินค้ามีราคาแพงกว่า

จากการเดินสำรวจจุดผ่อนปรนการค้า หรือที่ ชาวบ้านนิยมเรียกว่า ตลาดลาว พบว่า พ่อค้า ชาวลาวขายสินค้าทุกชนิด ส่วนมากเป็นอาหารป่า อาทิ แมงจี่ขนาดตัวโตขายถุงละ 20-50 ลูกค้า มาซื้อจะนำไปคั่ว ทอดกรอบ หรือทำน้ำพริกที่บ้าน เขียดนา ขายถุงละ 20-50 กบ ขายเป็นตัว ตัวละ 1-3 บาท เห็ด และหนังควายแห้ง รวมไปถึงผักหวานแตกยอดขายกำละ 20 บาท

ภาพที่ 4.3 แสดงการดำเนินชีวิตในตลาดจุดผ่อนปรนการค้า อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม

จากการสัมภาษณ์ แม่ค้าชาวญ้อ สปป.ลาว จะรับซื้อสิ่งของจากชาวบ้าน อาทิ หอยขม หนักรวญญ่ หน่อไม้ หน่อไม้ส้ม อาหารป่าทุกชนิด แล้วให้สามีขับรถจักรยานยนต์พ่วง “รถญู่” ไปยังเมืองหินบูนในตอนเช้าให้ทันขึ้นเรือตอน 07.00 น. ใช้เวลาในการเดินทางไปถึงจุดจอดเรือเมืองหินบูน สปป.ลาว ประมาณ 20-30 นาที แล้วจะแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ฝั่งลาว และเสียค่าเรือ แล้วระวางของ ส่วนค่าวางของนั้น ขึ้นอยู่กับปริมาณ ซึ่งมีราคาไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับการคาดคะเนของเจ้าของเรือ โดยส่วนมากเสียประมาณ 100-300 บาท รวมค่าโดยสาร เดิมนั้นเคยข้ามเรือผ่านด่านประเพณีบ้านญ้อลาว ขึ้นที่ ท่าบ้านญ้อไทย

“แต่ก่อน ขี่เรือมาจากท่าบ้านญ้อลาว ขึ้นอยู่ท่าญ้อไทย ง่ายกว่า ะให้พี่น้อง มาฮับ ไปส่งขายอยู่ตลาดท่าอุเทน สะดวกสบายกว่า บ่ต้องท่าเมื่อพร้อมหมู่ เมื่อยามใดกะได้”

เห็นได้ว่าแม่ค้าชาวญ้อลาวนิยมการข้ามด่านประเพณีมากกว่า เพราะมีความสะดวกกว่า รวมทั้งสามารถกลับในเวลาใดก็ได้ เมื่อพิจารณาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า ค่าใช้จ่ายน่าจะมีส่วนด้วย เพราะการข้ามเรือที่เมืองหินบูน มีค่าใช้จ่ายเรือ ค่าธรรมเนียม เมื่อเปรียบเทียบกับ การข้ามด่านประเพณี มีค่าใช้จ่ายถูกกว่า ซึ่งเป็นการลดต้นทุน นอกจากนั้นยังพบว่า ชาวลาวบางกลุ่ม ไม่ได้นำสิ่งของมาขาย แต่มุ่งมาซื้อสินค้าและหาหมอ ส่วนมากชาวลาวจะมาหาหมอที่คลินิก ซึ่ง หมอจะเข้าใจและรอ รวมทั้งขออนุญาตคนไทยเพื่อลัดคิว สำหรับการตรวจรักษา ทั้งนี้เพื่อให้ทันกับเวลาที่ต้องเดินทางกลับ รวมทั้งหากมีการนัดหมายครั้งต่อไป หมอจะนัดในวันจันทร์ และวันพฤหัสบดี เท่านั้น

ผู้วิจัยเห็นว่า เดิมการค้าชายแดนมีลักษณะเป็นตลาดนัดชายแดนโดยเฉพาะตามแนวชายแดน ไทย-ลาว ซึ่งประชาชนมีความผูกพันเป็นพี่น้องกัน มีการเดินทางข้ามแดนไปมาหาสู่กัน เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน ตามช่องทางต่างๆ ที่มีจุดผ่านแดนถาวรหรือจุดผ่านแดนชั่วคราว ถือเป็นวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ได้มีมานานแล้ว จนถือเป็นจุดผ่านแดนประเพณีหรือตลาดการค้าประเพณีต่อมา สภาพความมั่นคงแห่งชาติ ได้มีนโยบายการเปิดจุดผ่อนปรนการค้าชายแดน มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการค้าและเสริมสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนกับประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน จึงได้มีการกำหนดแนวปฏิบัติ ให้เป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยให้อำนาจผู้ว่าราชการจังหวัด พิจารณาเปิดจุดผ่อนปรนการค้าชายแดน โดยอ้างอิงอำนาจตาม พรบ.คนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 รวมทั้งให้มีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้าไปกำกับดูแล จุดผ่านแดนประเพณีหรือตลาดการค้าประเพณี จึงได้พัฒนามาเป็นจุดผ่อนปรนการค้าชายแดน

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ส่วนราชการในจุดผ่อนปรนการค้า พบว่ามีข้อกำหนดและกฎเกณฑ์หลายประการ ดังนี้

1) การกำหนดและแนวปฏิบัติการนโยบายเปิดจุดผ่อนปรนการค้าชายแดน ถือเป็นงานระดับนโยบาย ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของสภาพความมั่นคงแห่งชาติ

2) การนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาบังคับ อาทิ

- กฎหมายที่เกี่ยวกับความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย
- กฎหมายว่าด้วยศุลกากร เกี่ยวข้องกับสินค้าที่ผ่าน เข้า-ออก
- กฎหมายว่าด้วยการเข้าเมือง เกี่ยวข้องกับคนและยานพาหนะที่เดิน
- กฎหมายภายในอื่น ๆ เช่น กฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยโรค ระบาดสัตว์ เป็นต้น

3. อำนาจหน้าที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ แบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ

- ระดับคณะกรรมการการควบคุม จุดผ่อนปรนการค้าชายแดนที่ได้รับแต่งตั้งจากจังหวัดชายแดน มีหน้าที่ประสานงานระหว่างหน่วยงาน พิจารณาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ณ จุดผ่อนปรนการค้าชายแดนและงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

- เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติ เป็นหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง กำกับดูแล ณ จุดผ่อนปรนการค้าชายแดน ให้เป็นไปตามกฎหมายที่หน่วยงานของตนมีหน้าที่รับผิดชอบ

บุญประเพณีและความสัมพันธ์อย่างยั่งยืน

จากการศึกษาภาคสนาม พบว่า ชุมชนญ้อบ้านไทย 1 ยังดำเนินวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย มีอาชีพการทำนา เป็นหลัก ปลูกยางพารา ปลูกสับปะรด ปลูกพืชริมแม่น้ำโขง และจับปลา เป็นอาชีพเสริม การทำนาของชาวญ้อ ได้ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ราคาข้าว และเงื่อนไขด้านแรงงานเป็นหลัก ในปี พ.ศ. 2535 พบว่า ชาวญ้อ มีรถไถนาเดินตามยี่ห้อคูโบต้าคันแรกของหมู่บ้าน ต่อมา ปี พ.ศ. 2538 มีรถแทรกเตอร์ คันแรกของหมู่บ้าน ซึ่งนั่นหมายถึงวิถีการผลิตได้ปรับเปลี่ยนไป มีการใช้เครื่องจักรเข้ามาแทนที่แรงงานสัตว์ ซึ่งในสมัยอดีตนั้น ชาวญ้อเลี้ยงควายไว้ใช้งานทุกครัวเรือน และจะมีนายฮ้อยจากอำเภอโพนสวรรค์ เข้ามาซื้อควายไปขายที่โคราช นอกจากนั้น ชาวญ้อมีอาชีพเด่นคือ การปลูกยาสูบขาย เป็นวิถีผลิตแบบชาวบ้าน คือ เดิมนั้นบริเวณแม่น้ำโขง มีดอนขนาดเล็กขึ้นอยู่กลางแม่น้ำโขงเยื้องมาทางฝั่งไทย ซึ่งเป็นหาดที่ไม่ได้อยู่ในสนธิสัญญาสยาม ฝรั่งเศส แต่ชาวญ้อลาวจะไม่มาเกี่ยวข้อง ให้ชาวบ้านญ้อไทย 1 ใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นพื้นที่ปลูกยาสูบที่มีคุณภาพ เพราะดอนกลางแม่น้ำโขงเกิดจากการพัดพาของตะกอน ที่ประกอบด้วยแร่ธาตุที่สำคัญ เหมาะแก่การเพาะปลูก ชาวญ้อมักจะปลูกยาสูบสลับกับผักชนิดอื่นๆในดอนนี้ โดยวิถีผลิตยาเส้น หรือ ยาฉิ่นนั้น เริ่มจากการเตรียมดินปลูกยาสูบหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าว ชาวญ้อจะปลูกต้นกล้ายาสูบ เมื่อโตพอที่จะนำไปปลูก ชาวญ้อจะทำการร่อน แล้วนำต้นกล้าไปปลูก หนึ่งไร่หนึ่งไร่ ใส่ปุ๋ย จนกระทั่งใบยาสูบแก่ตัว แล้ว ชาวญ้อจะเก็บใบยาสูบชุดแรก นับจากล่างขึ้นบน 3-4 ใบ ขึ้นอยู่กับความแก่ของใบยาสูบ เรียกว่า “ยาตีน” เมื่อเก็บใบยาสูบแล้ว จะนำใบยาสูบไปร้อยเชือกและตากแดดให้แห้ง ใน “ห้ายา” ทำจากไม้ไผ่ ตอกด้วยตะปู 1 นิ้ว แล้วนำเชือกร้อยไปเกาะกับราวยาว เมื่อใบยาสูบแห้งดีแล้ว ชาวญ้อจะนำใบยาสูบมาซอยเป็นเส้นขนาดเล็ก และเก็บไว้ใน “กระโท” ซึ่งแต่ละขั้นตอนนั้น สมาชิกในครอบครัวทุกคนจะมีส่วนร่วมตามช่วงวัย หลังจากนั้นจะไปขาย โดยมีนายทุนจากบ้านแพงมารับ จากการสัมภาษณ์ ชาวญ้อ ให้ข้อมูลว่า

“การขายยาสูบแต่ก่อนมีทั้งเผ่าแก่มารับ และใส่รถแร่ขาย หากอยู่ไกล จะรวมกันกับเพื่อนใส่รถไปแร่ขาย ถึงจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอุดรธานี หากอยู่ไม่ไกล จะใส่ท้ายรถจักรยาน ขี่ไปขายตามหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งจะเดินทางถึง อำเภอธาตุพนม”

ปัจจุบันดอนกลางโขงได้หายไป เกิดจากกระแสน้ำโขงที่ไหลเปลี่ยนทิศทาง และการให้สัมปทานอุตสาหกรรมบริเวณบ้านนาเหนือ ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร ส่งผลให้ดอนกลางแม่น้ำโขงหายไปทีละน้อย ซึ่งในปัจจุบันไม่มีแล้ว และส่งผลต่อการยกเลิกการปลูกยาสูบจากนั้นเป็นต้นมา

ส่วนการดำเนินชีวิตตามประเพณีของชาวญ้อนั้น ชาวญ้อยังคงดำรงวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย รวมทั้งการประยุกต์พิธีกรรมหลายประการที่น่าสนใจ การดำเนิน

กิจกรรมเป็นไปอย่างธรรมชาติ ชาวญ้อ ทุกคนรู้จักหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี และก่อนวันงานของทุกกิจกรรมชาวญ้อจะมาร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน โดยแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนตามความถนัด อาทิ ผู้อาวุโสของชุมชนจะคอยให้คำแนะนำต่างๆ ความถูกต้อง ตามฮีตคอง ส่วนชายชาวญ้อจะช่วยกันออกแรงงาน และหญิงชาวญ้อจะร่วมกันทำกับข้าว ประดับตกแต่งศาลา และงานเล็กน้อย จากการศึกษา พบ การดำเนินพิธีกรรมที่สำคัญ ดังนี้

บุญข้าวประดับดิน เป็นบุญที่ทำให้วันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ชาวญ้อจะนำข้าวปลาอาหาร ห่อด้วยใบตองบ้าง จัดเป็นชุดใส่ถาด ตกแต่งอย่างสวยงาม เมื่อถึงเวลา 04.00 น. พระภิกษุสงฆ์ในวัดจะลั่นกลอง บอกสัญญาณ ชาวญ้อนำสิ่งของที่เตรียมไว้ เข้าร่วมพิธีกรรม การร่วมในบุญข้าวประดับดินนั้น มีมูลเหตุ เกิดจากความเชื่อตามนิทานธรรมบทว่า ญาติของพระเจ้าพิมพิสาร ได้ยักยอกเงินวัดไปเป็นของตนเอง ครั้นตายไปแล้วได้ไปเกิดเป็นเปรตในนรก และเมื่อพระเจ้าพิมพิสารถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแล้วมีได้อุทิศให้ญาติที่ตาย กลางคืนพวกญาติที่ตายมาแสดงตัวแปลงเสียงน่ากลัวให้ปรากฏใกล้พระราชนิเวศน์ รุ่งเช้าได้เสด็จไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทูลเหตุให้ทราบ พระเจ้าพิมพิสารจึงถวายทานอีก แล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ ญาติที่ตายไปจึงได้รับส่วนกุศล ดังนั้น การทำบุญข้าวประดับดิน คือการทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ญาติผู้ตายแล้ว ถือเป็นประเพณีที่ต้องทำเป็นประจำทุกปี เมื่อถึงเวลาแล้ว ชาวบ้านจะไหว้พระรับศีล พระสงฆ์สวดมนต์ ป่าวสักระ ชาวญ้อจะนำสิ่งของเหล่านั้นจุดธูปเทียน อธิษฐาน ประเคนพระสงฆ์ หลังจากนั้น เมื่อให้สัญญาณ เด็กๆ จะพากันแย่งชิงสิ่งของเหล่านั้น จะเป็นเวลาเข้าตรูพอดิ ชาวบ้านบางคนจะเตรียมภัตตาหาร สำหรับถวายภิกษุสงฆ์ตอนเช้าเลย

บุญออกพรรษา และสว่างเฮือไฟ บุญออกพรรษาและสว่างเฮือไฟ จัดขึ้นทุกปี ในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 เป็นประเพณีที่สืบทอดต่อเนื่องมาจากอดีต แต่มีปรับเปลี่ยนขั้นตอนบางอย่าง โดยเฉพาะ วันเวลาไหลเรือไฟ ซึ่งเดิมนั้น กำหนด ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 แต่เนื่องจากติดกับ “งานไหลเรือไฟประจำจังหวัดนครพนม” จึงทำให้ต้องปรับเปลี่ยนเลื่อนเข้ามา 1 วัน รวมทั้ง ผู้นำชุมชนผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องเดินทางเข้าร่วมงานประจำจังหวัดด้วย ซึ่งแตกต่างจาก ชาวบ้านญ้อลาว ที่ยังคงดำเนินกิจกรรมสว่างเฮือไฟ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เหมือนเดิม การเปลี่ยนแปลงในวิศดอุปกรณ์ โดยชาวญ้อใช้น้ำมันก๊าด ทดแทนน้ำมันยางซึ่งไม่มีในชุมชนแล้ว ใช้กระป๋องกาแฟ และใส่ไฟจากเส้นฝ้ายที่ซื้อตามท้องตลาด ทดแทนแบบดั้งเดิม และ การสร้างโครงไม้ไผ่ของเรือไฟ ชาวบ้านได้ประยุกต์รูปแบบใหม่ ให้สวยงาม ซึ่งเกิดขึ้น หลังการให้การสนับสนุนการเรือไฟชุมชนละ 5,000 บาทของ องค์การบริหารส่วนตำบลเมื่อ พ.ศ. 2551 ส่งผลให้ รูปแบบโครงสร้างของเรือไฟมีการประยุกต์และสร้างรูปร่างให้สวยงาม น่าใจ ชาวญ้อ ให้ข้อมูลว่า เดิมการสร้างเรือไฟใช้ไม้ไผ่มามัดรวมกัน เป็นแพ แล้ว สร้างรางไม้ ยาวลำเดียว ฝาค้าง แล้วนำดอกไม้ ธูปเทียน จุดบูชา แล้วไหลลงแม่น้ำโขงเลย แต่ในปัจจุบัน หลังมีการแข่งขันกัน ทำให้มีการสร้างรูปแบบที่สวยงาม รวมทั้งชาวบ้านญ้อไทย 1หลายคนเป็นช่างทำเรือไฟของอำเภอท่าอุเทน ในการจัดประกวดที่จังหวัดนครพนม

ในวันขึ้น 14 ค่ำตอนเช้า ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจสร้างปราสาทผึ้ง จากต้นกล้วยประดับตกแต่งด้วยขี้ผึ้ง แล้วนำมาประกอบกับ “กองบุญ” เท่ากับจำนวนพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในวัด พอถึงตอนเย็น ชาวบ้านญ้อไทย 2 จะแห่เรือไฟมาร่วมในการไหลที่ทำน้ำ

สรุป

ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนข้ามพรมแดนในกรณีศึกษาดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนชาวญ้อมาโดยตลอด กลไกสำคัญของการเกิดความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน คือ เครือญาติ และการมีลักษณะร่วมทางสังคมและวัฒนธรรมญ้อ แม่น้ำโขงจึงถือเป็นเส้นทางเชื่อมโยงผู้คนทั้งสองฝั่งให้ไปมาหาสู่กัน มิใช่พรมแดนที่แบ่งแยกผู้คนออกจากกัน จากกรณีศึกษา พบว่า ชุมชนญ้อทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ที่สัมพันธ์กันแนบแน่น สืบเนื่องจากในอดีต ตั้งแต่การก่อตั้งชุมชนแรกเริ่ม การเดินทางข้ามแม่น้ำโขงไปมาเป็นวิถีชีวิตของชาวญ้อเพื่อการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน การถางป่าเพื่อทำนา ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ โดยไม่แยกว่าเป็นฝั่งซ้าย หรือ ฝั่งขวา เกิดเป็นพื้นที่ทางสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันที่นำจะมีการพัฒนาร่วมกันทั้งประเทศไทยและประเทศลาว เป็นประเด็น ดังนี้

ผลิตภัณฑ์ทางเศรษฐกิจในพื้นที่ : ลวงปลาแม่น้ำโขง เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจร่วมกัน ของชาวญ้อไทย และชาวญ้อลาว ในบริเวณแม่น้ำโขง เกิดจากการใช้วัฒนธรรมชุมชนกำหนดข้อตกลง เพื่อให้สามารถจับปลาในบริเวณแม่น้ำโขง เพื่อดำรงชีพและการค้าอย่างเสมอภาค ยุติธรรม

ด้านประเพณีและแรงงานข้ามพรมแดนบนฐานเครือญาติ เป็นพื้นที่ทางสังคมและเศรษฐกิจ มีพัฒนาการจากการพึ่งพาช่วยเหลือกันในหมู่เครือญาติ ในการปักดำนา เกี่ยวข้าว การนาวาน กันของญาติพี่น้อง และเอาแรงงาน ซึ่งกันและกัน ต่อมาเมื่อมีการเข้ามาควบคุมพื้นที่ของรัฐ แรงงานชาวลาว ยังคงเข้ามารับจ้างในพื้นที่ทางการเกษตร เพื่อทดแทนแรงงานคนไทยที่เข้าไปรับจ้างในพื้นที่ภาคอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก ปัจจุบันพบว่า มีแรงงานลาวมาจ้างในพื้นที่จังหวัดนครพนมที่หลากหลายอาชีพ ทั้งที่ถูกกฎหมายและลักลอบเข้ามา ซึ่งได้รับการช่วยเหลือจากเครือญาติ และยากต่อการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่รัฐ

จุดผ่อนปรนการค้าทำอุเทน เดิมมีลักษณะเป็นตลาดนัดชายแดน มีการเดินทางข้ามแดนไปมาหาสู่กัน เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน ตามช่องทางต่าง ๆ ถือเป็นวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้มีมานานแล้ว จนถือเป็นจุดผ่านแดนประเพณีหรือตลาดการค้าประเพณีต่อมา สภาพความมั่นคงแห่งชาติ ได้มีนโยบายการเปิดจุดผ่อนปรนการค้าชายแดน มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการค้าและเสริมสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนกับประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน จึงได้มีการกำหนดแนวปฏิบัติ จุดผ่านแดนประเพณีหรือตลาดการค้าประเพณี จึงได้พัฒนามาเป็นจุดผ่อนปรนการค้าชายแดน การค้าชายแดนในอดีต เป็นลักษณะการแลกเปลี่ยนเพื่อยังชีพ เช่น ข้าวปลาอาหาร สินค้าอุปโภค บริโภค ที่จำเป็นมากกว่าเป็นการค้าขายสินค้าอย่างปัจจุบัน ด้วยสภาพเศรษฐกิจ สังคม ในขณะนั้นที่ชุมชนชายแดนยังเป็นชุมชนห่างไกลความเจริญซึ่งกระจุกตัวอยู่ตามหัวเมืองใหญ่ในภูมิภาคต่างๆ การกระจายสินค้าจากเมืองสู่ชุมชนชายแดนยังไม่สะดวกมากนัก จนกระทั่งผ่านยุคสมัยการพัฒนาตามแนวนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ของไทยมีความเจริญอย่างมาก รูปแบบการค้าจึงค่อยเปลี่ยนมาเป็นการซื้อขายสินค้าอุปโภค บริโภค ที่หลากหลายอย่างในปัจจุบัน

บุญประเพณีและความสัมพันธ์อย่างยั่งยืน เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนทั้งสองฝั่งโขง ที่เดินทางข้ามพรมแดนไปเพื่อร่วมในงานบุญประเพณีตามคติความเชื่อ โดยชาวญ้อมีคติความเชื่อ ผี

เชื้อ เป็นผีบรรพบุรุษของตระกูลชาวญ้อ เป็นเชื้อสายตระกูลจะอยู่ประจำบ้าน อัยแม่ เรียกว่า “เหง้าผีเชื้อ” ผีเชื้อทำหน้าที่คอยควบคุมดูแล สมาชิกใน เครือญาติ ให้อยู่เย็นเป็นสุข ด้วยความเชื่อผีเชื้อดังกล่าวทำให้ชาวญ้อทั้งสองฝากฝังแม่น้ำโขงเชื่อถือผีเชื้อว่ามีต้นตระกูลเดียวกันตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ จึงความมีความเชื่อและผูกพันกันมายาวนาน และมักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนั้น หมู่บ้านญ้อไทย มีเกจิอาจารย์ชาวญ้อที่เป็นที่เคารพศรัทธา คือ พระครูสันธานพนมเขต (สนธิ์ สุรพโย)เจ้าอาวาส วัดญ้อไทย 1 เป็นที่เลื่องลือด้านวิทยาคม เป็นศิษย์ ของพระอาจารย์สีห์ ทัต สุวรรณมาโจ ผู้นำในการสร้างพระธาตุท่าอุเทน อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม ท่านมีชื่อเสียงด้านการปราบผี รักษาคนผีเข้า เจ้าสุน ปัวบอบ ไส้ผี ท่านปฏิบัติแบบพระคองลาว จึงทำให้ชาวญ้อทั้งสองฝั่ง รวมทั้งชาวบ้านอื่นๆเข้ามาเพื่ออาบน้ำมนต์ แก้เคราะห์เชื้ญ ท่านให้ความเมตตาแก่สาธุศิษย์ตลอดระยะเวลาที่ดำรงธาตุขันธ์ ทำให้ชาวญ้อและชาวบ้านอื่นๆ เดินทางมารักษาความเจ็บป่วย ทั้งชาวบ้านฝั่งไทยและฝั่งลาว ชาวบ้านญ้อไทยและญ้อลาว ยังคงข้ามพรมแดนไปมาเพื่อประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ทหารฝั่งไทย และผู้ใหญ่บ้านฝั่งลาว จะเห็นควรอนุญาต อาทิ “เงินเหือนดี” หรืองานศพบุคคลสำคัญ “งานดอง” ที่มีกัณฑ์เชื้ญ บุญแข่งเรือบ้านญ้อลาว ในวันออกพรรษา และในบุญเดือนสาม งานนมัสการพระธาตุพนม มีชาวญ้อลาวข้ามด่านประเพณีมาฝั่งบ้านญ้อลาว เพื่อไปงานนมัสการพระธาตุพนม หลังออกพรรษา ชาวญ้อไทย จะนิยมไปทอดตันกัลป์ปพฤกษ์ วัดญ้อลาว เพื่อเป็นการทำบุญ และสืบสานไม่ให้ขาดจากกันเป็นประจำ

จากผลการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่ชายแดน เป็นพื้นที่พิเศษอย่างหนึ่ง เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนที่ข้ามแดนผ่านไป-มาในลักษณะที่เคลื่อนไหว ซับซ้อน และปรับเปลี่ยนตามบริบท มีทั้งความขัดแย้ง การแลกเปลี่ยน ต่อสู้ต่อรอง และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในหลายรูปแบบเพื่อการดำรงชีวิต การเข้าควบคุมพื้นที่โดยรัฐบางอย่างดูเหมือนว่าจะสร้างความยุ่งยากมากขึ้น อาทิ การกำหนดจุดจอดเรือ การแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ทหารก่อนการจับปลา การข้ามพรมแดนไปงานบุญประเพณี อย่างไรก็ตาม ชาวญ้อทั้งสองฝั่งชุมชนมีวิธีการต่างๆที่หลากหลายเพื่อปกป้องการข้ามพรมแดนไปมาบนฐานความคิดของชุมชน ในขณะที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ มักมองในมิติความมั่นคง จึงคอย ตรวจสอบ และเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด หลายครั้งชุมชนได้เสแสร้งให้เชื่อว่าดำเนินการตามกฎหมายของรัฐอย่างเคร่งครัด เพื่อความดำรงอยู่ของการข้ามด่านประเพณี ในขณะที่ความเป็นจริงมีการเลื่อมล้ำข้ามพรมแดนอยู่ตลอดเวลา สอดคล้องกับการศึกษาของ บัญญัติ สาลี (2553 : 126-127) พบว่า ผู้คนในพื้นที่ชายแดนต้องผ่านประสบการณ์ทั้งที่เกิดจากอำนาจรัฐเป็นผู้กระทำและการปรับตัวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่เลื่อนไหลเข้าไปสู่พื้นที่ชายแดนด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป เช่น การค้า การท่องเที่ยว ผู้คนในพื้นที่จึงต้องปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัย นอกจากนี้ การศึกษาของ โสภี อุ่นทะยา (2553) พบว่า พื้นที่ชายแดนไม่อาจให้คำนิยามที่แน่ชัดลงไปได้ขึ้นอยู่กับบริบทที่เลื่อนไหล เปลี่ยนไปตามกาลเวลา ความเชื่ออำนาจ ผลประโยชน์ และผูกพันทางเครือญาติกันมานาน ซึ่งนำไปสู่การดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม พื้นที่ชายแดนจึงเป็นเสียงของคนตัวเล็กตัวน้อยที่สะท้อนให้รัฐ ได้ทำความเข้าใจพื้นที่พรมแดนในหลากหลายมิติ และอาจเป็นแนวทางพื้นฐานของการสร้างความสมานฉันท์ของคนระหว่างประเทศต่อไป

บทที่ 5

สรุป

การวิจัยเรื่อง ญ้อสองฝั่งโขง : การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมหลังการปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2536 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในพื้นที่ชายแดนสองฝั่ง คือ ชุมชนญ้อบ้านญ้อไทย1 ประเทศไทย และชุมชนญ้อลาว สปป.ลาว มีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนญ้อ ไทย1 อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และชุมชนญ้อลาว เมืองหินบูน แขวงคำม่วน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมญ้อสองฝั่งโขงหลังการปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2436
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนญ้อ ไทย1 ประเทศไทย และ ชุมชนญ้อ ลาว สปป. ลาว

สรุปผลการศึกษา

ชุมชนญ้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของชนชาติไท มีถิ่นฐานกระจายอยู่ในแถบภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงตั้งถิ่นฐาน ในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง มีภาษาพูด บุญประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ กฎหลักฐานในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เมื่อ พ.ศ. 2351เดิมอยู่เมืองหงสาวดี ตอนเหนือของเมืองหลวงพระบาง ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำโขง มีหัวหน้าชื่อ ท้าวหม้อ มีภรรยาชื่อ นางสุนันทาได้พาครอบครัวและบ่าวไพร่ประมาณ 100 คน ล่องแพมาตามลำน้ำโขง เมื่อมาถึงนครเวียงจันทน์ ท้าวหม้อขอสวามีภักดีเป็นข้าพึ่งโพธิสมภารกับเจ้าอนุวงศ์ ผู้ครองนครเวียงจันทน์ จึงอนุญาตให้พาครอบครัว ไปตั้ง บ้านเมืองอยู่ปากน้ำสงคราม ให้ท้าวหม้อเป็น พระยาหงสาวดี เป็นเจ้าเมือง ตั้งเมืองมีนาม ว่าเมืองไชยสุทธิดุตมบุรี หลังจากนั้นราว 6 ปี เศษ พระภิกษุเป่า ได้พาชาวญ้อเมืองไชยสุทธิดุตมบุรี จำนวนหนึ่งล่องเรือลงมาทางตอนใต้ประมาณ 7 กิโลเมตร และได้ขึ้นตั้งบ้านเรือนที่ริมฝั่งขวาแม่น้ำโขง เพราะเห็นว่าเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยบรรดาสัตว์ป่า อาทิ กระรอก กระแต บ่าง กระต่าย กวาง เห็นอ้ม ฯลฯ อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหารเหมาะแก่การดำรงชีพ เมื่อตั้งถิ่นฐานแล้วได้สร้างวัด (ไม่ปรากฏชื่อ ปัจจุบันคือซากวัดร้างกลางทุ่ง) ตั้งชื่อบ้านว่า “พันบัก” มีมูลเหตุว่า บริเวณที่ตั้งบ้านเรือน มีพรานป่ามาล่าสัตว์และได้ทำเครื่องหมายไว้ตามต้นไม้ต่างๆ เพื่อเป็นการจับจองสัตว์ในต้นไม้ต่างๆ เรียกว่า “บัก” เรียกว่า “พรานบัก” เสียงเพี้ยนตามเสียงภาษาญ้อว่า “พันบัก”จึงถือเป็นการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ตอนนั้นเป็นต้นมา การดำเนินชีวิตของชาวญ้อริมฝั่งแม่น้ำโขงนั้น ชาวญ้อมีอาชีพเกษตรกรรม ประมงพื้นบ้าน และหาของป่า มาดำรงชีวิต โดยเฉพาะความอุดมสมบูรณ์ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่เป็นป่า และภูเขา ส่งผลให้

ชาวญ้อได้สร้างชุมชนพักค้างคืนเล็กๆ ไว้ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เพื่อพักแรม รวมทั้งการดักจับสัตว์ป่าที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงในเวลากลางคืน ต่อมา หมู่บ้านพันบัก ได้ขยายชุมชนออกไปอีก 3 ชุมชน คือ บ้านพันบักท่า บ้านพันบักทุ่ง และบ้านพันบักเหนือ ฝั่งขวาแม่น้ำโขง และชุมชนพักชั่วคราวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ปัจจุบันคือ บ้านญ้อไทย1 บ้านญ้อไทย2 บ้านญ้อไทย3 ประเทศไทย และบ้านญ้อลาว สปป.ลาว

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวญ้อหลังการปักปันเขตแดนลาวและสยาม พ.ศ. 2436 พบว่า วัฒนธรรมญ้อเป็นวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง เดิมนั้น บุญประเพณีชาวญ้อทั้งสองฝั่งมีรากฐานมาจากวัฒนธรรมเดียวกัน เมื่อมีการแบ่งแยกเป็น ญ้อไทย ญ้อลาว ทำให้บุญประเพณี และลักษณะทางสังคมบางประการได้เปลี่ยนแปลงและหายไป ลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวญ้อที่โดดเด่นกว่ากลุ่มอื่นและยังดำรงอยู่ในวัฒนธรรมญ้อปัจจุบัน คือ ภาษาญ้อ เช่น คำว่า “มาตะกะเล่อ” แปลว่า มาจากไหน “เฮตเตอ” แปลว่า ทำอะไร “แม่นหวา” แปลว่า ไข้หรือ ๑ อาหารญ้อ เช่น หมกเงาะ ปิ้งอั่วปลา แกงหน่อเลาะ ๑ บุญประเพณีญ้อ เช่น บุญสงฆ์เชื้อไฟโบราณ บุญแห่ดอกไม้ บุญตูป หากพิจารณาที่พื้นที่ทางวัฒนธรรม จะพบว่า เส้นเขตแดนทางกายภาพไม่สามารถขวางกั้นความเป็นวัฒนธรรมญ้อได้ ลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชนญ้อมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยแต่ทั้งสองชุมชนยังคงวัฒนธรรมบางอย่างได้คล้ายกัน แสดงว่า เส้นพรมแดนทางกายภาพไม่สามารถกั้นพรมแดนทางวัฒนธรรมไว้ได้

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง แยกเป็น 4 ประเด็นหลัก คือ ด้านการเมือง/นโยบายรัฐ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และ ด้านสภาพแวดล้อม

ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ 1. การเมือง /นโยบายรัฐ และ 2. เศรษฐกิจ ที่อยู่แฉกบน ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วของชุมชนญ้อทั้งสอง ยกตัวอย่างเช่น การใช้นโยบายแผ้วถางป่าเสียดแนวยาวแดน ทำให้ชาวญ้อทั้งสองฝั่งงดการข้ามพรมแดนเพื่อไปงานบุญประเพณีบางอย่าง หรือ การจัดงานไหลเรือไฟของจังหวัดนครพนม ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ทำให้ชาวบ้านญ้อไทย1 ต้องเลื่อนไหลเรือไฟโบราณ เป็นวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 แทน เป็นต้น ส่วน ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เกิดการชาวญ้อได้ปรับเปลี่ยนอาชีพที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ จากเดิม ชาวญ้อมีอาชีพทำนา ประมงพื้นบ้าน ปลูกผัก ต่อมา มีการสนับสนุนและทิศทางของเศรษฐกิจดีขึ้น ทำให้ชาวญ้อหันมาปลูกยางพารา รวมกลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง ปลูกสับปะรด มากขึ้น ส่วน ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อม มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ อาทิ บุญประเพณีต่างๆ ยังคงดำรงอยู่ แต่ปรับเปลี่ยนไปจากวัสดุ อุปกรณ์ และวันเวลาบ้าง อาทิ บุญกองบั้ง เดิมจัดได้ตลอดตามศรัทธาของชาวญ้อ ต่อมา เพื่อความสะดวก ชาวญ้อจะนิยมทำบุญกองบั้งในวันออกพรรษา

ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนข้ามพรมแดนในกรณีศึกษาดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนชาวญ้อมาโดยตลอด กลไกสำคัญของการเกิดความสัมพันธ์ข้ามพรมแดน คือ เครือญาติ และการมีลักษณะร่วมทางสังคมและวัฒนธรรมญ้อ แม่น้ำโขงจึงถือเป็นเส้นทางเชื่อมโยงผู้คนทั้งสองฝั่งให้ไปมาหาสู่กัน มิใช่พรมแดนที่แบ่งแยกผู้คนออกจากกัน จากกรณีศึกษาพบกิจกรรมมีส่งเสริมให้มีการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ คือ

ผลิตภัณฑ์ทางเศรษฐกิจในพื้นที่: ลวงปลาแม่น้ำโขง เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจร่วมกัน ของ ชาวญ้อไทย และชาวญ้อลาว ในบริเวณแม่น้ำโขง เกิดจากการใช้วัฒนธรรมชุมชนกำหนดข้อตกลง ให้ สามารถจับปลาในบริเวณแม่น้ำโขง เพื่อการดำรงชีพและการค้าอย่างเสมอภาค ยุติธรรม ภายใต้ เงื่อนไขการเข้าใช้ทรัพยากรและแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน โดยมีได้แบ่งแยกความเป็นคนไทย หรือ คน ลาว

ด้านประเพณีและแรงงานข้ามพรมแดนบนฐานเครือญาติ เป็นพื้นที่ทางสังคมและเศรษฐกิจ มีพัฒนาการจากการพึ่งพาช่วยเหลือกันในหมู่เครือญาติ ในการปักดำนา เกี่ยวข้าว การนาวาน กันของ ญาติพี่น้อง และเอาแรงงาน ซึ่งกันและกัน ต่อมาเมื่อมีการเข้ามาควบคุมพื้นที่ของรัฐ แรงงานชาวลาว ยังคงเข้ามารับจ้างในพื้นที่ทางการเกษตร เพื่อทดแทนแรงงานคนไทยที่เข้าไปรับจ้างในพื้นที่ ภาคอุตสาหกรรมในภาคตะวันออก ปัจจุบันพบว่า มีแรงงานลาวมารับจ้างในพื้นที่จังหวัดนครพนมที่ หลากหลายอาชีพ ทั้งที่ถูกกฎหมายและลักลอบเข้ามา ซึ่งได้รับการช่วยเหลือจากเครือญาติ และยาก ต่อการตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่รัฐ

จุดผ่อนปรนการค้าท่าอุเทน เดิมมีลักษณะเป็นตลาดนัดชายแดน มีการเดินทางข้ามแดนไป มาหาสู่กัน เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน ตามช่องทางต่างๆ ถือเป็นวัฒนธรรมในท้องถิ่นได้มีมา นานแล้ว จนถือเป็นจุดผ่านแดนประเพณีหรือตลาดการค้าประเพณี ต่อมา สภาความมั่นคงแห่งชาติ ได้มีนโยบายการเปิดจุดผ่อนปรนการค้าชายแดน มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการค้าและเสริมสร้าง ความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนกับประชาชนของประเทศเพื่อนบ้าน จึงได้พัฒนามาเป็น จุดผ่อนปรนการค้าชายแดน การค้าชายชายแดนในอดีต เป็นลักษณะการแลกเปลี่ยนเพื่อยังชีพ เช่น ข้าวปลาอาหาร สินค้าอุปโภค บริโภค ที่จำเป็นมากกว่าเป็นการค้าขายสินค้าอย่างปัจจุบัน ด้วยสภาพ เศรษฐกิจ สังคม ในขณะนั้นที่ชุมชนชายแดนยังเป็นชุมชนทางไกลความเจริญซึ่งกระจุกตัวอยู่ตามหัว เมืองใหญ่ในภูมิภาคต่างๆ การกระจายสินค้าจากเมืองสู่ชุมชนชายแดนยังไม่สะดวกมากนัก จนกระทั่ง ผ่านยุคสมัยการพัฒนาตามแนวนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ส่งผลให้ชุมชน ท้องถิ่นต่างๆ ของไทยมีความเจริญอย่างมาก รูปแบบการค้าจึงค่อยเปลี่ยนมาเป็นการซื้อขายสินค้า อุปโภค บริโภค ที่หลากหลายและมีมูลค่าการค้าซื้อขายสูงอย่างในปัจจุบัน

บุญประเพณีและความสัมพันธ์อย่างยั่งยืน เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนทั้งสองฝั่งโขง ที่เดินทางข้ามพรมแดนไปเพื่อร่วมในงานบุญประเพณีตามคติความเชื่อ โดยชาวญ้อมีคติความเชื่อ ผี เชื้อ เป็นผีบรรพบุรุษของตระกูลชาวญ้อ เป็นเชื้อสายตระกูล จะอยู่ประจำบ้านอยู่แม่ เรียกว่า “เหง้าผี เชื้อ” ผีเชื้อทำหน้าที่คอยควบคุมดูแล สมาชิกในเครือญาติให้อยู่เย็นเป็นสุข ด้วยความเชื่อผีเชื้อ ดังกล่าวทำให้ชาวญ้อทั้งสองปากฝั่งแม่น้ำโขงเชื่อถือผีเชื้อว่ามีต้นตระกูลเดียวกันตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ จึงความมีความเชื่อและผูกพันกันมายาวนาน และมักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชาวบ้านญ้อไทยและญ้อ ลาว ยังคงข้ามพรมแดนไปมาเพื่อประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องได้รับอนุญาตจาก

เจ้าหน้าที่ทหารฝั่งไทย และผู้ใหญ่บ้านฝั่งลาว จะเห็นควรอนุญาต อาทิจำ “จันเฮือนดี” หรืองานศพ บุคคลสำคัญ “งานดอง” ที่มีการตั้งเชิญ บุญแข่งเรือบ้านญ้อลาว ในวันออกพรรษา และในบุญเดือนสาม งานนมัสการพระธาตุพนม มีชาวญ้อลาวข้ามด่านประเพณีมาฝั่งบ้านญ้อลาว เพื่อไปงานนมัสการพระธาตุพนม หลังออกพรรษา ชาวญ้อไทย จะนิยมไปทอดตันกัลป์พฤกษ์ วัดญ้อลาว เพื่อเป็นการทำบุญ และสืบสานไม่ให้ขาดจากกันเป็นประจำ

จากผลการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่ชายแดน เป็นพื้นที่พิเศษอย่างหนึ่ง เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนที่ข้ามแดนผ่านไป-มา ในลักษณะที่เคลื่อนไหว ซับซ้อน และปรับเปลี่ยนตามบริบท มีทั้งความขัดแย้ง การแลกเปลี่ยน ต่อสู้ต่อรอง และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในหลายรูปแบบเพื่อการดำรงชีวิต การเข้าควบคุมพื้นที่โดยรัฐบางอย่างดูเหมือนว่าจะสร้างความยุ่งยากมากขึ้น อาทิ การกำหนดจุดจอดเรือ การแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ทหารก่อนการจับปลา การข้ามพรมแดนไปงานบุญประเพณี อย่างไรก็ตาม ชาวญ้อทั้งสองฝั่งชุมชนมีวิธีการต่างๆ ที่หลากหลายเพื่อปกป้องการข้ามพรมแดนไปมาบนฐานความคิดของชุมชน ในขณะที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ มักมองในมิติความมั่นคง จึงคอย ตรวจสอบ และเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด หลายครั้งชุมชนได้เสแสร้งให้เชื่อว่าการดำเนินการตามกฎหมายของรัฐอย่างเคร่งครัด เพื่อความดำรงอยู่ของการข้ามด่านประเพณี ในขณะที่ความเป็นจริงมีการเลื่อมล้ำข้ามพรมแดนอยู่ตลอดเวลา

อภิปรายผล

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนญ้อสองฝั่งโขง เกิดจากการดำเนินนโยบายภาครัฐในการพัฒนาพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ หลังจากประเทศลาวได้รับปลดปล่อย และปกครองในระบบสังคมนิยม เมื่อ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมาก่อให้เกิดการหลั่งไหลของผู้คนข้ามฝั่งลาวเข้าสู่ฝั่งไทยจำนวนมาก ต่อเนื่อง ด้วยการปิดพรมแดนระหว่างลาวกับไทย พ.ศ. 2518-2532 ส่งผลให้ความสัมพันธ์ของผู้คนสองฝั่งโขง หวาดระแวงและโดยเฉพาะการความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมือง เกิดนโยบายชายแดนของรัฐชาติทั้งสองประเทศมีความเข้มงวดมากขึ้นในการบังคับใช้กฎหมายและการกำกับดูแลเส้นเขตแดน (ยศ สันตสมบัติ , 2551) การมองภาพพรมแดนในมิติที่เกี่ยวข้องกับอำนาจอธิปไตยที่มีการจำกัดขอบเขตของผู้คนเอาไว้ โดยปฏิเสธความเป็นจริงในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนส่วนใหญ่เชื่อมโยงไปมาหาสู่กันตลอดเวลา การบังคับใช้กฎหมายเพื่อรักษาระเบียบของผู้คนตัวเล็กตัวน้อยในพื้นที่ชายแดน ภาวะการดังกล่าวสร้างความตึงเครียดในทุกระดับความรู้สึกหวาดระแวง ในขณะที่ประเทศไทยถูกจัดวางให้มีการตั้งฐานทัพอเมริกาเพื่อต่อต้านการลุกคืบของสังคมนิยม ผลจากความหวาดระแวงและรู้สึกแตกแยกในภูมิภาค ทำให้รัฐยังขยายและควบคุมอำนาจเหนือดินแดนอย่างเข้มงวดมากขึ้น เหตุการณ์สำคัญในภูมิภาคและแม่น้ำโขงถูกปรับเปลี่ยนบริบทในฐานะขอบเขตของรัฐชาติอย่างชัดเจน ส่งผลกระทบต่อชุมชนสองฟากฝั่งแม่น้ำโขงตามยุคสมัย

ในปัจจุบัน รัฐบาลไทยและรัฐบาลลาว ได้พัฒนารอบความร่วมมือกันทั้งในระดับพหุภาคีและทวิภาคีหลายกรอบ เช่น ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี – เจ้าพระยา – แม่น้ำโขง

(Arayawady- Chao Phraya – Mekong Economic Cooperation Strategie - ACMECS) กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub – region - GMS) กรอบความร่วมมือประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (Association of South East Asian Nations - ASEAN) และมีความพยายามที่จะพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมในภูมิภาค ทำให้เกิดการกำหนดแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจร่วมกันโดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนา เช่น East-Weest Economic Corridor หรือ ยุทธศาสตร์สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพลังในการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในรูปแบบการค้า การลงทุน การท่องเที่ยวและวัฒนธรรมซึ่งจะส่งผลให้ความสัมพันธ์ในระดับภูมิภาคเป็นไปได้ดีด้วยดี

การพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวหากมองแต่เพียงผิวเผินอาจจะเห็นเพียงผลดีที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว แต่ในภาพรวมยังมีปัญหาที่ยังรอคอยการแก้ปัญหาอีกหลายประการ เช่น ปัญหาความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ปัญหาการลักลอบค้าโคกระบือ ซึ่งเสี่ยงต่อการแพร่กระจายโรคติดต่อ การลักลอบค้ายาเสพติด การลักลอบหนีเข้าเมือง การโจรกรรมรถยนต์และรถจักรยานยนต์ข้ามแดน ปัญหาการปักปันเขตแดนและการแย่งชิงทรัพยากรในแม่น้ำโขง ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทุกด้าน ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การทหาร และที่สำคัญที่สุดผลกระทบจากการพัฒนาได้ส่งผลให้เกิดปัญหาใหม่ๆหรือมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกหลายประการ

การแก้ปัญหาของประเทศไทยและรัฐลาวเสริมสร้างความร่วมมือทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายลาวเน้นด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ และการแก้ปัญหาทางนโยบายอย่างเดียวกันทำให้เกิดผลต่อประชาชนทั้ง 2 ฝ่าย ที่ต้องเผชิญต่อปัญหาต่างๆเกิดจากความหวังดีต่อรัฐไทยและรัฐลาวมอบให้ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ทุกฝ่ายต่างแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ไม่ได้คำนึงถึงความยั่งยืนและความต้องการของผู้ที่ได้รับผลกระทบคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในชายแดนหากทุกฝ่ายย้อนมองพื้นฐานของชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของประชาชนในพื้นที่ชายแดนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ต่างมีการปรับตัว เปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยน เพื่อความเป็นอยู่ร่วมกันในสังคม และการปรับเปลี่ยนของสังคมตามกระแส โลกาภิวัตน์ รวมทั้งยังต้องปรับตัว เปลี่ยนไปตามแนวนโยบายแห่งรัฐทั้งนโยบายแห่งรัฐไทยและรัฐลาว ซึ่งส่งผลกระทบต่อกลุ่มต่างๆในพื้นที่ชายแดนทั้งนั้น

จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า การทำความเข้าใจประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนชายแดน ที่มีความหลากหลายของการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนที่ข้ามแดนผ่านไปมา ในลักษณะที่เคลื่อนไหว ซบซ้อน และปรับเปลี่ยนตามบริบท มีทั้งความขัดแย้ง การแลกเปลี่ยน ต่อสู้ต่อรอง และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในหลายรูปแบบเพื่อการดำรงชีวิต จะสามารถเข้าใจและประยุกต์ให้เกิดการจัดการพื้นที่ร่วมกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อลดปัญหาต่างๆที่เป็นภัยต่อความมั่นคง โดยเฉพาะชุมชนชายแดนสองฟากฝั่งที่เคยมีประวัติศาสตร์ เครือญาติร่วมกัน จะสามารถแลกเปลี่ยนข่าวสารและเฝ้าระวังปัญหาต่างๆที่เป็นยุทธศาสตร์ของประชาคมอาเซียน อาทิ ปัญหายาเสพติด อาชญากรรมข้ามชาติ ได้ผลอย่างดี อนึ่งหาก การเข้าควบคุมพื้นที่โดยไม่เข้าใจบริบทและวัฒนธรรมชุมชน จะส่งผลให้การปฏิบัติหน้าที่ไม่ราบรื่นและยุ่งยาก จากการศึกษาของ บัญญัติ สาลี (2553 : 126-127) พบว่าผู้คนในพื้นที่ชายแดนต้องผ่านประสบการณ์ทั้งที่เกิดจากอำนาจรัฐเป็นผู้กระทำและการปรับตัวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่เลื่อนไหลเข้าไปสู่พื้นที่ชายแดนด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป เช่น การค้า การ

ท่องเที่ยว ผู้คนในพื้นที่จึงต้องปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัย นอกจากนี้ การศึกษาของ โสภี อุ่นทะยา (2553) พบว่า พื้นที่ชายแดนไม่อาจให้คำนิยามที่แน่ชัดลงไปได้ขึ้นอยู่กับบริบทที่เลื่อนไหลปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ความเชื่ออำนาจ ผลประโยชน์ และผูกพันทางเครือญาติกันมานาน ซึ่งนำไปสู่การดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม พื้นที่ลวงปลาแม่น้ำโขง จึงเป็นเสียงของคนตัวเล็กตัวน้อยที่สะท้อนให้รัฐ ได้ทำความเข้าใจพื้นที่พรมแดนในหลากหลายมิติ และอาจเป็นแนวทางพื้นฐานของการสร้างความสมานฉันท์ของคนระหว่างประเทศต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านความมั่นคง

1.1 รัฐควรมีนโยบายสร้างความมั่นคงพื้นที่ชายแดนสองฝ่ายโดยอาศัยมิติด้านประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรม โดยในงานวิจัยพบว่า การดำเนินนโยบายของรัฐผ่านเจ้าหน้าที่ของรัฐเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถจัดการและควบคุมพื้นที่ได้ หากได้รับการสนับสนุนจากชุมชนทั้งสองฝั่งจะสามารถทำให้เกิดประโยชน์มากขึ้น ดังนั้นจึงให้ความสำคัญกับผู้ที่อาศัยอยู่ชายแดน การข้ามแดน และวิถีการดำเนินชีวิตของคนข้ามแดน ถ้าการกำหนดนโยบายมองข้ามผู้คนเหล่านี้ อาจทำให้ปัญหาความมั่นคงยังไม่ลดน้อยลง

1.2 รัฐควรจัดทำคู่มือให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการควบคุมชายแดน ให้มีความเข้าใจบริบทประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีพิธีกรรม กิจกรรมต่างๆของผู้คนในชุมชนทั้งสองฝั่ง ตั้งแต่ก่อนการกันเขตแดน แม้กระทั่งว่าจะมีการแบ่งเขตแดนชัดเจนแล้ว ทั้งสองฝั่งยังคงดำรงความสัมพันธ์ มีระบบการจัดระเบียบทางสังคมในพื้นที่วัฒนธรรม เพราะจะสามารถเข้าใจกาละเทศะ ในการดำเนินชีวิตในชุมชน และเกิดความไว้วางใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้คนชายแดน

2. ด้านสังคมและวัฒนธรรม

รัฐควรให้ความสำคัญข้ามพรมแดนที่อยู่ในวิถีชีวิต หากมีการสนับสนุนความสัมพันธ์ในมิติสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนริมฝั่งโขงอย่างเหมาะสม จะเป็นการวางรากฐานความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนสองฝั่งให้มีความเข้าใจตรงกันมากยิ่งขึ้น เพื่อป้องกันและลดความรุนแรงจากความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ เช่น จัดให้มีการทอดผ้าป่าข้ามโขง การร่วมประเพณีทั้งสองฝั่ง การจัดแข่งกีฬาเชื่อมความสัมพันธ์

3. ด้านเศรษฐกิจ

3.1 รัฐควรมีนโยบายร่วมกับรัฐลาว สนับสนุนให้ ชุมชนริมฝั่งโขงสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในแม่น้ำโขงอย่างเหมาะสม และมีตลาดร่วมในอนาคต เพราะแม่น้ำโขงเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิต และมีผลผลิตที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนทั้งสองฝั่ง จะสามารถสร้างมูลค่าร่วมกันได้อย่างเหมาะสม

3.2 รัฐควรมีนโยบายร่วมกับรัฐบาลลาว ให้คนไทยสามารถเข้าพื้นที่ริมแม่น้ำโขงฝั่งลาว และเกาะกลางแม่น้ำโขงของลาว เพราะเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ สามารถสร้างรายได้และยกระดับความเป็นอยู่ของชาวไทยริมฝั่งโขงได้เป็นอย่างดี

3.3 หากมีการข้ามพรมแดนเกิดขึ้น อาจส่งผลต่อการเกิดอาชีพทั้งสองฝั่งที่เหมาะสมในอนาคต เช่น การท่องเที่ยวชายแดน การท่องเที่ยววัฒนธรรมสองฝั่ง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศริมแม่น้ำโขง

3.4 รัฐควรปรับปรุงระเบียบการจัดเก็บภาษีเครื่องอุปโภคบริโภค และมีนโยบายสนับสนุนสินค้าท้องถิ่นชายแดน และจัดร้านค้าปลอดภาษี

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ เป็นการสร้างสำนึกทางชาติพันธุ์ทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง ทำให้เกิดความเข้าใจบริบทประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ก่อนการแบ่งเส้นพรมแดน ทำให้ความเข้าใจและลวดคติดทางชาติพันธุ์ และเชื้อชาติ อาจนำไปสู่การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และความร่วมมือของชุมชนชายแดนและอาจขยายไปสู่ชุมชนอื่นๆ หากมีการศึกษาชุมชนสองฝั่งโขงอื่น จะทำให้เกิดความเข้าใจและลวดคติดและเกิดความร่วมมือกันมากขึ้น

2. ผลการวิจัยครั้งนี้ ให้ความสำคัญกับ ชุมชนเล็กๆ ชายแดน เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ ซึ่งถือเป็นกลไกที่ระดับท้องถิ่นที่มีส่วนให้ลดความขัดแย้งและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาว เพราะเป็นกลไกที่มีรากฐานมาจากเครือญาติ วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ งานการศึกษาด้านสังคมและวัฒนธรรมให้ความสำคัญ มากกว่า การใช้แนวคิดทางกายภาพ ภูมิศาสตร์ รัฐศาสตร์ ในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ ซึ่งกลไกเล็กๆจะนำไปสู่การสร้างความเข้าใจในระบบใหญ่ และภาพรวมของประเทศได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้พบเห็นการเลื่อนไหล และปรับตัวของชุมชน สองฝั่ง ที่น่าสนใจ และเกิดเป็นประเด็นในการศึกษา ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาระบบและกลไกการให้บริการทางการแพทย์แก่ชาวลาวข้ามพรมแดน
2. ควรการศึกษาความมั่นคงด้านอาหารในจุดผ่อนปรนการค้าชายแดน
3. ควรมีการศึกษาชุมชนชายแดนทั้งสองฝั่งโขง ในระดับชุมชนที่มีขนาดใหญ่ขึ้น หรือ ระดับจังหวัด เช่น จังหวัดนครพนม ประเทศไทย และเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน สปป. ลาว

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กัลปพฤกษ์ ผิวทองงาม. (2548). โครงสร้างตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาว :กรณีศึกษาด้านมุกดาหาร.
ขอนแก่น : ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กนกพร รัตนสุธีระกุล. (2555). ด่านประเพณี : ระบบ กลไก และเครือข่ายความสัมพันธ์ของท้องถิ่น
ในการจัดการแรงงานข้ามชาติ.รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กนกวรรณ มโนรมย์. (2547). วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาและฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาชุมชน
ลุ่มน้ำที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนปากมูล.รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กนกวรรณ มโนรมย์ (บรรณาธิการ). (2554). ชายแดนอีสานกับเพื่อนบ้าน ข้อค้นพบทางวิชาการ
และนโยบายกรณศึกษา กัมพูชามองไทย คนไร้รัฐ และเมืองคู่มือ.
- กลุ่มเสขิยธรรม. (2547).ธรรมยาตรา รักษาแม่น้ำโขง “คอนผีหลง : บ้านของปลา พี่พันธุ์และผู้คน
แห่งสายน้ำ.กรุงเทพ: สุขภาพใจ.
- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: อูษาคเนย์.
- เกรียงไกร ผาสุตะ. (2551). แนวคิดเชิงปรัชญาในพิธีกรรมลำทรง ในเขตอำเภอภูผาจารย์แล
อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.
- กัมปนาท ภักดีกุล.(2549) “เชื่อน-ถนอม การพัฒนาและโลกาภิวัตน์”. ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ
อัครพงษ์คำคุณ (บก). แม่น้ำโขง: จากต่ำ – ล้านช้าง – ตอนเลม ถึง กว้าง. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- งานวิจัยชาวบ้าน.(2547). แม่น้ำโขง แม่น้ำแห่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรม. คณะนักวิจัยชาวบ้านอำเภอ
เชียงของ-เวียงแก่น.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2530).แลลอดพงศาวดารลาว.มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะ
และวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2534). พงศาวดารแห่งประเทศลาว เวียงจันทน์ หลวงพระบาง จำปาศักดิ์.
มหาสารคาม:สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร มหาสารคาม.
- เจมส์ อาร์ เชมเบอร์เลน. (2529). “ความโหดจากเมืองหม่น” ใน รวมบทความประวัติศาสตร์
รสสุคนธ์ ชันธินา, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์. หน้า 84.
- เฉลียว ดอกกวนเจ้า. (2543). การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมเลี้ยงผีของชาวไทญ้อ จังหวัดนครพนม.
การศึกษาค้นคว้าอิสระ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ดรรชนี เมตตาริกานนท์. (2548). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. ขอนแก่น:คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ดรรชนี เมตตาริกานนท์ และ อัครยา สังขจันทร์. (2546). การสำรวจสภาพองค์ความรู้เบื้องต้น
จากงานวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน
พ.ศ.2500-2545. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2542). ประวัติศาสตร์อีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2542). “ผีแจ (ผีเชื้อ) : ความเชื่อ” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่มที่ 8.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2542). “ผีเป่า : ความเชื่อ” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่มที่ 8.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2542). “เมืองหลวงปู่สิงห์ : ตำนาน” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน
เล่มที่ 11. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย: ธนาคารไทยพาณิชย์. หน้า 3694-3695.
- ธวัช ปุณโณทก. (2542). “ศรีโคตรบอง : ตำนาน” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 12.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2534). “ความเชื่อพื้นฐานอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน” ใน วัฒนธรรมไทย.
ฉบับที่ 30 (1) : หน้า 67-70.
- ธิดา สารยา. (2546). อาณาจักรเจนละ : ประวัติศาสตร์อีสานโบราณ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มติชน.
- ธาดา สุทธิธรรม. (2544). การใช้ที่ดินและผังเมืองสายวัฒนธรรมเขมรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ขอนแก่น: คลังนาวิทยา.
- ธิดา สารยา.(2525). ตำนานและตำนานประวัติศาสตร์กับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.
กรุงเทพฯ: พัทธการการพิมพ์.
- นงลักษณ์ ลิ้มศิริ. (2524). ความสำคัญของกบฏหัวเมืองอีสาน พ.ศ. 2325-2445. กรุงเทพฯ:
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นาฏนภา ปัจจคงโต. (2536). บทบาทของคณะสงฆ์ในหัวเมืองอีสานในการสนับสนุนนโยบาย
การปกครองของรัฐ ระหว่าง พ.ศ. 2435-2505. กรุงเทพฯ: ปรินิพนธ์ศึกษา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นันทพร นิลจินดา. (2532). การศึกษาเรื่องศัพท์ภาษาญ้อ ในจังหวัดสกลนคร นครพนม และ
ปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2534). วัฒนธรรมชาวไทยย้อ ศึกษากรณีบ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : ฝ่ายวิจัยและประเมินผล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม.
- บัญญัติ สาลี. “พนมดงรัก : พื้นที่ ผู้คน และการปะทะปฏิสัมพันธ์บนพื้นที่ชายแดน” ใน วารสาร
มนุษยกับสังคม. ฉบับที่ 1 ปีที่ 1 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม. 2553
- บัญญัติ สาลี และคณะ. (2551). ฮากเหง้าเผ่าพันธุ์ญ้อท่าขอนยาง. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- บุศย์ จินตนา. (2520). ตำนานเมืองท่าอุเทน และตำนานเมืองไชยบุรี. เอกสารอัดสำเนา.

บังอร ปิยะพันธุ์. (2529). ประวัติศาสตร์ของชุมชนชาวลาวในหัวเมืองชั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.

กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ประสิทธิ์คุณรัตน์. (2530). ภูมิศาสตร์กายภาพอีสาน. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ปฐม หงส์สุวรรณ. (2550). กาลครั้งหนึ่ง : ว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2545). “ข้ามพรมแดนกับคำถามเรื่องอัตลักษณ์ วัฒนธรรม พื้นที่และความ
เป็นชาติ” ในสังคมศาสตร์. เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์.

ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394-2400. (2503). องค์การค้าของคุรุสภา.

พฤษ เกาวิล. (2552). พื้นที่ของการดำรงชีวิตในการค้าขายแดน : เขตแดนรัฐ พื้นที่ในระหว่าง
และภูมิศาสตร์แห่งการครอบงำ/ต่อต้าน. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ : ฉบับพิเศษ

ภริภูมิ ชมพูน. (2549). พัฒนาการของเมืองในแอ่งสกลนคร ระหว่าง พ.ศ. 2371 – 2436. กรุงเทพฯ:
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มณี พะยอมยงค์. (2529). ประเพณี 12 เดือน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

มหาสีลา วีระวงศ์. ประวัติศาสตร์ลาว. แปลโดย สมหมาย เปรมจิตต์. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มหาคำ จำปาแก้วมณี และคณะ. (2539). ประวัติศาสตร์ลาว. แปลโดย สุวิทย์ อธิศาสตร์. ขอนแก่น:
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

มาลินี กลางประพันธ์. (2555). เครือข่ายทางสังคม ข้าโอกาสพระธาตุพนม ในชุมชนสองฝั่งโขง.

มหาสารคาม: วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

มูลมรดกชนชาติอ้ายลาว. (2528). กรุงเทพฯ: อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระยอ
แก้วพุทธชินราชสกลมหาสังฆปาโมกข์.

เมธี ดวงสงค์. (2514). ภูมิศาสตร์ - ประวัติศาสตร์ท่าอุเทน. นครพนม: โรงพิมพ์ส.วัฒนา.

เมธี ดวงสงค์. (2515). ประวัติพระธาตุท่าอุเทน นครพนม . โรงพิมพ์ส.วัฒนา.

เมธี ดวงสงค์. (2515). ประวัติพระอาจารย์สีหัตถ์ท่าอุเทน. นครพนม: โรงพิมพ์ส.วัฒนา.

เมธี ดวงสงค์. (2516). ประวัติพระบางท่าอุเทน. นครพนม โรงพิมพ์ส.วัฒนา.

ยศ สันตสมบัติ. อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติใน

สังคมไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2551.

ยศ สันตสมบัติ และคณะ. แม่น้ำแห่งชีวิต : การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศและผลกระทบต่อความ

หลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในแถบอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง. เชียงใหม่ :

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552

ยศ สันตสมบัติ และคณะ. (2551). รัฐ จากมุมมองของชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยา
สิรินธร (องค์การมหาชน).

รุ่งอรุณ ทิพชุนทเถียร และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2532). การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง

สังคม และวัฒนธรรมในหมู่บ้านชาติพันธุ์ : กรณีศึกษาไทญ้อ บ้านโนน. ขอนแก่น:

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- วิศิษฐ์ ดวงสงค์. (2542). “ย้อ (ท่าอุเทน): ชาติพันธุ์” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่มที่ 11. มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย : ธนาคารไทยพาณิชย์. หน้า 3727-3737.
- ศิริกมล สายสร้อย. (2547). “ชุมชนชาวญ้อในอรัญประเทศ” ใน วารสารเมืองโบราณ. ปีที่ 30 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม). หน้า 53-60.
- ศิริพร ทองคนารักษ์. (2551). พลวัตความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนไทย-ลาว ในกระแสโลกาภิวัตน์. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 ม.ค.-เม.ย. หน้า 123-147. ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอท่าอุเทนโรงเรียนอุเทนพัฒนา .(มปป.). เอกสารไญ้อ. อัดสำเนา.
- คันสนีย์ แสงบำเพ็ญ. (2529). การศึกษาปราสาทนารายณ์เจงเวง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร. กรุงเทพฯ : กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สงวน รอดบุญ. (2526). พุทธศิลป์ลาว. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- สมชาติ มณีโชติ. (2554). พระธาตุพนม : ศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ในมิติด้านสัญลักษณ์ทางสังคม วัฒนธรรม. มหาสารคาม : วิทยานิพนธ์ดุขบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมชาย นิลอาธิ. (ถอดความ). (2545). ประวัติศาสตร์ลาว ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สมโภชพระธาตุท่าอุเทน 100 ปี, (2554), นครพนม: วัดพระธาตุท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทนจังหวัด นครพนม
- สนิท สมครการ. (2546). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับพัฒนาการของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- สพสันต์ เพชรคำ. ลวงลุ่มน้ำโขง : พื้นที่ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบริเวณพรมแดนไทย-ลาว. วิทยานิพนธ์ ป.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.
- สุรจิตต์ จันทรสาขา. (2532). “ภาคอีสานในอดีต (ฉบับย่อ)”. อีสานศึกษา. มหาสารคาม : วิทยาลัยครูมหาสารคาม.
- สุวิทย์ อีธศาวด์. (2552). จักรวรรดินิยมเหนือแม่น้ำโขง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สุวิทย์ อีธศาวด์. (2549). ประวัติศาสตร์อีสาน พ.ศ. 2322-2488. ขอนแก่น: ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- โสภี อุ่นทะยา. “เสียงจากชายแดน : จังหวัดมุกดาหาร-แขวงสะหวันเขต” ใน วารสารมนุษยกับสังคม. ฉบับที่ 1 ปีที่ 1 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2553
- อภิรดี แซ่โฮ. (2553). ความสำคัญทางเศรษฐกิจไทย-ลาว พ.ศ. 2518-2548. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อริราชย์ นันชนดี. (2558). การนับถือผีของชาวไทยย้อ : ความสัมพันธ์ด้านความเชื่อและนิเวศวิทยา วัฒนธรรม. ดุษฎีนิพนธ์สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อรนุช จันทรดาประดิษฐ์. (2550). ภูมิปัญญาท้องถิ่นแผ่นดินไญ้อ. นครพนม : โรงเรียนอุเทนพัฒนา อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม.
- อ้อยฤดี สันทร. (2553). ไทย้อในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง : การปรับเปลี่ยนและการดำรงอัตลักษณ์ไทย้อ ในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. ดุษฎีนิพนธ์สาขาวิชายุทธศาสตร์ การพัฒนาภูมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

- Asian Development Bank. (2009) Migration in the Greater Mekong Subregion: a background paper for the Fourth Greater Mekong Subregion Development Dialogue. Mandaluyong City, Philippines: Asian Development Bank,
- Ewing P. K. (1998). Crossing Borders and Transgressing Boundaries: Metaphors for Negotiating Multiple Identities. (26) : 2
- Inthasone Phetsiriseng (2007) Mapping Migration in Lao PDR. Workshop on Independent
- Child Migrants: Policy debates and Dilemmas, 12th September 2007, Central Hall, Westminster, London, England.
- Krongkaew, M. (2004). The development of the Greater Mekong Subregion (GMS): real promise or false hope? *Journal of Asian Economics*, 15(2004): 977-998.

ภาคผนวก

แนวทางการสัมภาษณ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ นามสกุล

อายุ อาชีพ

บทบาททางสังคม

ตอนที่ 2 ข้อมูลประวัติของชุมชน

ความเป็นมาของชาวญ้อ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ความเป็นมาของชุมชน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

บุคคลสำคัญในชุมชน

.....

.....

.....

.....

เครือญาติของกลุ่มญ้อ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ความสำคัญของแม่น้ำโขงต่อวิถีชีวิตอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลักษณะทางสังคมในอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ประเพณีพิธีกรรมในอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

การแต่งกายของชาวญ้อในอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

ภาษาญ้อในอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

อะไรเป็นสาเหตุทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ตอนที่ 3 ความสัมพันธ์สองฝั่งแม่น้ำโขง
หมู่บ้านสองฝั่งแม่น้ำโขง มีความสัมพันธ์กันอย่างไร

การประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านในแม่น้ำโขงเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลวงปลา มีระบบการจัดการทรัพยากรร่วมกัน ทั้งสองฝั่งอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กฎ ข้อตกลงร่วมกันสองฝั่งโขง ใช้พื้นที่ลวงอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ปลาที่ได้จากการจับปลา นำไปทำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

การข้ามไปมา ระหว่างแม่น้ำโขง เรียกว่าอะไร

.....

.....

.....

การข้ามไปมาระหว่างสองชุมชน ทำกิจกรรมอะไรบ้าง

.....

.....

.....

ระบบกลไก การข้ามแม่น้ำโขง ทำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

บุญประเพณีอะไรบ้าง ที่เดินทางไปร่วมงาน เพราะอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

การประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ อย่างไรในการข้ามพรมแดน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

มีแรงงานลาว เข้ามาทำงานที่ฝั่งไทย อะไรบ้าง อย่างไร

.....

.....

.....

.....

ภาพจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนในจังหวัดนครพนม

ภาพเส้นทางการเชื่อมโยงในภูมิภาค

